

UNIVERSITATEA DE STAT
DIN MOLDOVA

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova
Seria
,,Lucrări studenţeşti”

Ediția 2023

Chișinău, 2023

HR EXCELLENCE IN RESEARCH

ANALELE ŞTIINŢIFICE ALE UNIVERSITĂŢII DE STAT DIN MOLDOVA

Seria „Lucrări studențești”

Ştiinţe juridice

Chișinău, 2023
Editura USM

CZU 34:378.4(478-25)=135.1=161.1
A 48

Colegiul de redacţie al culegerii „Analele ştiinţifice ale USM”
Seria „Lucrări studenţeşti”, ediţia 2023
Științe juridice

Redactor-şef	Georgeta STEPANOV, dr. hab., prof. univ., prorector pentru activitate științifică
Redactori coordonatori	Veronica PRISĂCARU, Șef-Departament Cercetare și Inovare, dr., conf. univ. Marianna SAVVA, dr., specialist principal, Secția Promovare și protecția rezultatelor științifice
Tehnoredactare	Tatiana VASILICĂ
Machetare computerizată	Tatiana CAPLIUC
Redactare literară	Ariadna STRUNGARU
Atribuire indice CZU	Lilia DOGOTER, Șeful Bibliotecii Centrale USM Alexandra COJUHARI, Șef Secție, Biblioteca Centrală USM
Departamentul Cercetare și Inovare	Eugenia TOFAN, Șef Secție Promovare și protecția rezultatelor științifice Elena NIREAN, Șef Oficiul Asigurare a calității în cercetare
Facultatea de Drept	Sergiu BRÎNZĂ, dr. hab., prof. univ., decan Stela BOTNARU, dr., conf.univ., prodecan

Responsabil de ediţie: Georgeta STEPANOV, dr. hab., prof. univ., prorector pentru activitate științifică

***

Culegerea „Analele ştiinţifice ale USM” include rezumatele tezelor de licenţă şi de master, elaborate de studenţii şi masteranzii care au demonstrat interes și abilități de cercetare.

***

Calitatea articolelor publicate revine în exclusivitate autorilor și conducătorilor ştiinţifici

©USM, 2023

ISBN 978-9975-62-672-9 (PDF)

DREPT

RENUNŢAREA LA ÎNVINUIRE ŞI MODIFICAREA ÎNVINUIRII ÎN ŞEDINŢA DE JUDECATĂ

Maria DIACONU

diaconumaria.andrei@gmail.com

CZU: 343.133:374.95

The legal classification of the deed plays a crucial role in the criminal proceedings, or in accordance with the legal basis of the blames brought against him, a person can organize an effective defence, which represents an essential condition of a fairness trial guaranteed by article 6 of the European Convention. Thus, any change in the legal classification in court, even in the case of mitigating the blame or dropping the blame, must be made in such a way as not to violate the rights of the defendants.

Cea mai importantă fază a procesului penal o reprezintă judecarea cauzei. Anume în această fază sunt realizate principalele scopuri ale procesului penal, astfel încât orice persoană care a săvârşit o infracţiune să fie trasă la răspundere penală potrivit vinovăţiei sale şi nicio persoană nevinovată să nu fie condamnată pe nedrept. Învinuirea persoanei întotdeauna este determinată de probele administrate. Totuşi, este întemeiată ideea posibilităţii modificării învinuirii în timpul examinării cauzei în instanţa de judecată doar dacă se realizează în strictă conformitate cu legislaţia în vigoare şi doar în folosul obiectivităţii şi soluţionării juste a cauzei penale.

În doctrină, procurorul se consideră a fi „avocatul legii", şi anume una dintre funcţiile sale este de a veghea ca inculpatul să nu fie pedepsit, dacă nu i se demonstrează vinovăţia, precum şi să nu îi fie aplicată vreo pedeapsă în afara limitelor prevăzute de lege ori în disproporţie cu pericolul social real al faptei penale pe care a comis-o [1].

Pe parcursul examinării cauzelor în instanţă de judecată, în anumite situaţii, apare necesitatea introducerii unor rectificări ale învinuirii, având scopul de a completa anumite lacune [2].

Urmare a modificării învinuirii, instanţa de judecată trebuie să accepte poziţia acuzatorului de stat, însă doar în cazul în care argumentele şi probele prezentate de procuror sunt legale, concludente, întemeiate şi convingătoare. Mai mult, Curtea Europeană a stabilit că acuzatul trebuie să fie informat, cu promptitudine şi în detaliu, atât cu privire la cauza acuzaţiei – faptele materiale pretinse împotriva lui, cât şi despre natura acuzaţiei, adică trebuie să aibă loc calificarea legală a acestor fapte materiale, pentru ca persoana să aibă posibilitatea să dispună de facilităţile necesare organizării apărării în condiţiile nou–apărute.

În acest context, consider important de a fi menţionate constatările Curţii Europene în cauza Adrian Constantin c. României. Curtea Europeană a analizat cauza din

perspectiva necesității stringente de a acorda o atenție deosebită notificării acuzației aduse persoanei în cauză. Înștiințarea oficială, în scris, cu privire la temeiul factual al acuzațiilor ce i se aduc persoanei, precum și informarea clară referitoare la încadrarea juridică pe care instanța de judecată o poate reține împotriva sa reprezintă condiții de bază ale echității și legalității procedurii [3].

Deci, Curtea nu a negat dreptul Înaltei Curți de a modifica încadrarea juridică a acuzației. Totuși, acest drept este însoțit și de garanții. Modificarea încadrării juridice în cadrul Înaltei Curți, având loc în timpul deliberării, nu a fost dezbătută de către părți. În consecință, Curtea a considerat că dreptul reclamantului de a fi informat detaliat cu privire la acuzația adusă împotriva sa, precum și dreptul de a dispune de timp pentru a-și pregăti apărarea au fost încălcate. Observăm că este foarte important ca toate garanțiile procedurale de care se bucură inculpatul să fie strict respectate.

Este frecventă întrebarea dacă modificarea învinuirii în sensul agravării lezează dreptul la apărare și la un proces echitabil. Consider că această restrângere este necesară în interesul ordinii publice, cu scopul de a preveni săvârșirea de noi infracțiuni, de a proteja drepturile, libertățile și demnitatea altor persoane. De asemenea, este foarte important să fie pe deplin respectat dreptul persoanei la apărare și restrângerea să fie proporțională cu situația care a determinat-o.

Procurorul poate modifica acuzarea în sensul agravării și în instanța de apel, însă doar în cazul în care procurorul a declarat apel. Acest raționament reiese din garanțiile oferite de către legiuitor, care prevăd asigurarea neagravării situației persoanei în propria cale de atac, fiind caracteristic pentru cazurile în care apelul nu a fost declarat de către procuror, ci de către inculpat și apărătorul lui.

În practică se atestă situații când ansamblul de probe cercetate de instanța de judecată nu confirmă învinuirea adusă inculpatului sau atunci când nu sunt prezentate suficiente probe pentru a formula concluzia despre comiterea infracțiunii de către inculpat și vinovăția acestuia. Pentru asemenea situații legislația reglementează instituția renunțării la învinuire. Conform cadrului legal național, renunțarea la învinuire de către procuror atrage obligativitatea judecătorului de a emite sentință de încetare a procesului penal sau de achitare – aspect diferit comparativ cu alte state (precum Franța, Olanda), unde renunțarea la învinuire de către procuror nu produce consecințe juridice pentru judecător [4].

Instituția renunțării la învinuire a fost analizată în Decizia Curții Constituționale privind excepția de neconstituționalitate a art.320 alin.(1) și (5) CPP. Curtea a fost sesizată referitor la obligația procurorului de a consulta opinia părții vătămate, atunci când preconizează să renunțe la învinuire. În caz contrar, autorul menționează că ar fi încălcate grav drepturile părții vătămate. Curtea s-a pronunțat și a menționat că ordonanța procurorului privind renunțarea la învinuire este pusă în discuție în cadrul ședinței de judecată. Partea vătămată beneficiază de dreptul de a se pronunța. Instanța de judecată este cea căreia îi revine sarcina, într-un final, de a aprecia dacă au fost sau nu întrunite condițiile prevăzute de lege pentru renunțarea la învinuire. Mai mult decât

atât, partea vătămată are dreptul să conteste hotărârea instanței, dreptul de acces liber la o instanță nefiind îngrădit.

Concluzionând, afirmăm că modificarea învinuirii de către procuror, renunțarea procurorului la învinuire reprezintă materializarea dezideratului potrivit căruia procurorul nu doar îndeplinește un rol punitiv în cadrul implementării politicii penale a statului, dar deține și calitatea de reprezentant al întregii societăți, de apărător al ordinii de drept și al drepturilor cetățenilor. Consider că modificarea și renunțarea legală și întemeiată a procurorului la învinuire denotă o pricepere morală înaltă a funcțiilor sale, precum și un profesionalism desăvârșit, demonstrează înțelegerea profundă de către acuzatorul de stat a funcției sale procesuale. Asemenea acțiuni realizate corect și întemeiat de către cel care reprezintă învinuirea în instanța de judecată au rolul de a crește nivelul de încredere al populației în organele de drept.

În contextul celor analizate, cu titlu de recomandare, propunem:

- Obligarea procurorului, prin intermediul unui articol distinct din CPP, de a modifica învinuirea în sensul atenuării situației inculpatului prin ordonanță motivată, anexată la materialele cauzei penale, așa cum este prevăzut în legislație pentru modificarea învinuirii în sensul agravării situației inculpatului. În acest mod, ar fi evitate eventualele conflicte, ilegalități sau anumite presupuneri neîntemeiate din partea altor participanți la examinarea cauzei în ședință de judecată.
- Cu referire la instituția renunțării la învinuire, propunem introducerea unui nou articol în CPP, în care să fie prevăzută expres procedura de renunțare la învinuire, temeiurile, condițiile, fazele procesului penal la care procurorul, legal, poate renunța la învinuire.
- Propunem completarea prevederilor CPP cu un mecanism prin care să se verifice legalitatea renunțării la învinuire de către un procuror ierarhic superior.

Suntem siguri că asemenea reglementări ar oferi o mai mare claritate normelor și ar spori încrederea societății în legalitatea și corectitudinea efectuării acestor acțiuni.

Referințe:

1. MIHOCI, V. Asigurarea dreptului la apărare în cadrul urmăririi penale de către procuror în România. În: *Revista Națională de Drept*, 2005, nr.8, p.28.
2. MAGHERESCU, D. Criterii de clasificare a modificării învinuirii – viziune specială asupra modificării învinuirii în sens juridic. În: *Revista Națională de Drept,* 2004, nr.3.
3. Cauza *Adrian Constantin c. României*. Hotărârea din 12 aprilie 2011, nr.21175/03. https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22adrian%20constantin%22],%22itemid%22:%22001-116558%22]}.
4. BODRUG, T. Pro-contra privind existența instituției renunțării procurorului la învinuire. În: *Revista Națională de Drept*, 2005, nr.9, p.48.

Recomandat
***Tatiana VÎZDOAGA**, dr., conf. univ.*

OBLIGAŢIILE POZITIVE ALE STATULUI ÎN CAZURILE DE VIOLENŢĂ ÎN FAMILIE

Victoria COLESNIC

CZU: 342.6:343.54 victoriazamurca2@gmail.com

This article aims to present the most important positive obligations of the state in cases of domestic violence. This investigation highlights the main procedural aspects regarding the application of protective measures to victims of domestic violence and the reparation of moral and material damage. It also distinguishes the authorities empowered with duties to prevent and combat domestic violence, who are obliged to fulfill their obligations diligently.

Violența în familie este o problemă omniprezentă în toate țările lumii, cu consecințe grave în plan fizic, emoțional, financiar și social asupra victimelor, familiilor și societății în întregime. Marea majoritate a victimelor sunt femei, care se confruntă cu dificultăți în accesul la justiție și la serviciile de asistență și protecție.

Recrudescența actelor de violență între membrii familiei a condus la necesitatea de a întreprinde măsuri de prevenire și combatere a violenței din partea autorităților competente. Astfel, se nasc primele obligații pozitive ale statului în cazurile de violență în familie.

Instanța de la Strasbourg nu a definit conceptul acestora, însă în jurisprudența sa a subliniat faptul că aceste obligații pozitive impun autorităților naționale obligația de a adopta măsurile rezonabile și adecvate pentru protejarea unui drept.

Obligațiile pozitive mereu au fost categorisite în diverse tipuri și forme. Însă susținem ideea conform căreia obligațiile pozitive în materia violenței în familie se divid în 5 categorii: obligația de a asigura cadrul juridic eficient, obligația de a stabili autoritățile și instituțiile abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie, precum și de a determina exhaustiv atribuțiile acestora, garantarea accesului victimelor violenței domestice la justiție, aplicarea anumitor măsuri de protecție și recuperarea prejudiciului moral și material [1, p.13-15].

Legislația Republicii Moldova la capitolul violență în familie a evoluat foarte încet și foarte greu. Deci, un prim pas care l-a efectuat statul pentru protejarea relațiilor familiale a fost făcut în martie 2007, când a fost adoptată Legea pentru prevenirea și combaterea violenței în familie, nr.45. Inițial, la implementarea legii au apărut un șir de deficiențe ce au pus în pericol aplicarea justă și eficientă a acestui act legislativ. Dificultatea lui consta în aceea că legea se baza pe o abordare axată pe familie, însă lipsind mecanismele de asigurare a aplicării măsurilor de protecție. În vederea înlăturării deficiențelor, prin Legea nr.167/2010 Codul penal a fost completat cu art.201[1]

intitulat „Violența în familie” și Codul de procedură penală cu articolul 215[1] intitulat „Măsuri de protecție aplicate victimelor violenței în familie”.

Având în vedere orientarea Republicii Moldova spre spațiul valoric democratic european, în anul 2021 Republica Moldova a ratificat Convenția Consiliului Europei privind prevenirea și combaterea violenței împotriva femeilor și violenței domestice. Prin Legea nr.144/2021, Convenția de la Istanbul a intrat în forță în Republica Moldova la data de 1 mai 2022 [2].

O altă obligație pozitivă a statului este stabilirea autorităților și instituțiilor abilitate cu funcții de prevenire și combatere a violenței în familie, precum și de a determina exhaustiv atribuțiile acestora. Deci, actorii principali sunt organele centrale de specialitate ale statului, autoritățile de specialitate ale administrației publice locale de nivelul al doilea și structurile desconcentrate, spre exemplu: secțiile/direcțiile de asistență socială și de protecție a familiei, direcțiile generale de învățământ, tineret și sport, organele ocrotirii sănătății, subdiviziunile teritoriale ale poliției, administrația publică locală de nivelul întâi, centrele/serviciile de asistență și protecție a victimelor violenței în familie și a copiilor lor și centrele/serviciile de asistență și consiliere pentru agresorii familiali.

Astfel, una dintre obligațiile de bază ale acestor autorități este de a asigura victimelor violenței domestice accesul la justiție.

Accesul victimelor infracțiunii de violență în familie la justiție reprezintă posibilitatea nelimitată a unei victime de a se adresa justiției/sesiza organele de drept în scopul apărării drepturilor, libertăților și intereselor sale legitime, fiindu-i garantat dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzei într-un termen rezonabil, eliminându-se toți factorii de natură legală și organizațională care afectează disponibilitatea și eficacitatea serviciilor de natură juridică. La fel, dreptul de acces la instanța de judecată, în situația în care justițiabilii nu au resurse financiare, își pierde valoarea dacă un asemenea drept nu este însoțit de dreptul la asistență juridică garantată de stat.

O altă obligație importantă a statului în cazurile de violență în familie, anume pentru asigurarea protecției victimelor infracțiunii de violență în familie, este aplicarea ordinului de restricție de urgență și ulterior aplicarea ordonanței de protecție.

Ordinul de restricție de urgență este un act administrativ emis de poliție pentru un termen de 10 zile, prin care sunt aplicate măsuri de protecție menite să asigure înlăturarea imediată a agresorului din locuința familiei supuse violenței și stabilirea unor interdicții prevăzute de lege, în vederea prevenirii repetării/comiterii actelor de violență, garantând astfel siguranță victimei și altor membri ai familiei în locuința lor și în afara acesteia [3, p.16].

Victima are dreptul, în perioada de acțiune a ordinului de restricție de urgență, să solicite, în condițiile legii, eliberarea ordonanței de protecție.

Conform articolului 215[1] din Codul de procedură penală, dacă în cadrul procesului penal se constată că victima violenței în familie se află în pericol de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale, inclusiv de distrugere a bunurilor sale, organul de

urmărire penală sau procurorul este obligat să intervină neîntârziat pentru a asigura obținerea măsurilor de protecție.

Demersul de obținere a măsurilor de protecție poate fi înaintat de către organul de urmărire penală sau de către procuror și în baza cererii părții vătămate.

Cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se depune de către victimă personal sau prin reprezentant. În caz de imposibilitate a depunerii cererii de către victimă din motive de sănătate, vârstă, din alte motive întemeiate, la solicitarea ei, cererea privind aplicarea măsurilor de protecție poate fi depusă în interesele victimei de către organul de poliție, organul de asistență socială sau de către procuror.

În cererea privind aplicarea măsurilor de protecție se indică circumstanțele actului de violență, intensitatea, durata, consecințele suportate și alte circumstanțe care indică necesitatea aplicării măsurilor de protecție.

Instanța de judecată, prin încheiere, emite, în 24 de ore de la primirea cererii, o ordonanță de protecție, prin care poate oferi protecție victimei și copiilor ei, aplicând bănuitului, învinuitului, inculpatului una sau mai multe măsuri prevăzute de lege; spre exemplu, instanța îl poate obliga să părăsească temporar locuința comună sau îi poate interzice oricare contact, inclusiv telefonic, prin corespondență sau în orice alt mod, cu victima sau cu copiii acesteia, cu alte persoane dependente de ea etc.

Conform art.215^1 alin.(4) din Codul de procedură penală, măsurile de protecție se aplică de regulă pe un termen de până la 3 luni. Termenul măsurilor de protecție poate fi prelungit de instanța de judecată la cererea repetată ca urmare a comiterii faptelor de violență în familie în primul termen de aplicare a măsurilor de protecție sau ca rezultat al nerespectării condițiilor prevăzute în ordonanța de protecție ori dacă, la expirarea termenului de aplicare a măsurilor de protecție, asupra victimei se menține pericolul de a fi supusă violenței sau altor acțiuni ilegale din partea agresorului [4].

O altă obligație pozitivă a statului, pe lângă tragerea la răspundere a agresorului, este recuperarea prejudiciului moral și material suferit de către victimele violenței în familie. Aceasta are posibilitatea de a intenta acțiunea civilă în procesul penal pentru a-i fi recuperate prejudiciu material și moral.

Dacă repararea daunei materiale nu implică careva dificultăți, deoarece e ușor de probat prin diverse mijloace de probă, atunci repararea daunei morale implică o serie de probleme puse în fața organelor de drept.

De regulă, la baza evaluării daunei morale sunt fundamentate criteriile intriseci și extrinseci. Criteriile intrinseci de apreciere a prejudiciului nepatrimonial se referă la importanța prejudiului suferit de victima supusă violenței domestice, durata și intensitatea suferinței psihice sau fizice, consecințele vătămătoare, iar criteriile extrinseci prevăd anumite aspect particulare, spre exemplu: vârsta victimei, sexul, personalitatea afectivă, existența unor legături afective între victimă și persoanele apropiate [5].

Sintetizând cele expuse *supra,* este de menționat că obligațiile pozitive servesc implicit drept principalul concept în domeniul jurisprudenței în materie de violență în familie, deoarece ele declanșează responsabilitatea statului. Analizând per ansamblu acest subiect, s-a constatat că nu lipsa prevederilor legislative în sine, ci neimplemen-

tarea eficientă a acestora este cea care duce la încălcări, în mare parte din cauza lipsei dorinței autorităților de a acționa. Deseori, victimele violenței în familie sunt cele care plătesc cel mai mare preț, uneori cel suprem–viața, pentru că statul nu a dat curs apelului lor de a interveni într-un mediu privat și nu i-a în serios standardul de diligență cuvenită pentru a le proteja suficient de agresiunile la care sunt expuse.

Referințe:

1. *Obligațiile pozitive ale statului în jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului în materie de violență în familie.* Centrul de drept al femeilor.
2. https://www.coe.int/ro/web/chisinau/-/the-istanbul-convention-enters-into-force-in-the-republic-of-moldova
3. *Răspunsul organelor de drept la cazurile de violență în familie în contextul crizei COVID-19 în Republica Moldova, Studiu aprofundat*. Chișinău, 2021.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003 cu modificările ulterioare. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.248-251.
5. VINTILĂ, Gh., FURTUNĂ, C. *Daunele morale.* București: ALL Besk, 2002.

Recomandat

***Igor DOLEA**, dr. hab., prof. univ.*

BĂNUIALA REZONABILĂ ÎN PROCESUL PENAL

Daniela STURZA

CZU: 343.13 sturza_daniela72@mail.ru

The present study is aimed to research of the Institution of Reasonable suspicion, as an element of the criminal process in terms of attracting criminally responsible persons. Reasonable suspicion can't be only a hunch, because the powers available to the police will be explained and discussed. This term is not well defined in the statute (and the Codes) and the cases looked at show that the court gives a broad definition which does not impose strict controls on police powers. As well as needing to have suspicion, the officer has to comply with other factors to make sure that an arrest is lawful.

Caracteristica juridică a bănuielii rezonabile se consideră una dintre problemele actuale ale societății. Teza elaborată reprezintă o fundamentare și o justificare a temei selectate ca obiect de studiu și, respectiv, tratează, ca idee centrală, locul bănuielii rezonabile în cadrul procedurii penale și capacitatea normelor de procedură penală de a asigura descoperirea realității aflate în conexiune cu săvârşirea faptelor penale. Prin urmare, bănuiala rezonabilă reprezintă un element de bază al procesului penal privind tragerea persoanei la răspundere penală.

Instituția bănuielii rezonabile la momentul actual este mai intens studiată ca niciodată atât în dreptul intern, cât și la nivel internațional, deoarece existența bănuielii rezonabile presupune existența faptelor sau a informației care ar putea convinge un observator obiectiv precum că persoana ar fi putut săvârși infracțiunea și regula potrivit căreia caracterul rezonabil va depinde de toate circumstanțele în ansamblu. Mai mult ca atât, aflarea adevărului obiectiv reprezintă firul călăuzitor al întregului proces penal și condiția *sine qua non* a valorilor Dreptății și Justiției. Practica judiciară cu privire la poziția bănuiților în cadrul procedurilor penale a stabilit că respectarea și eficiența drepturilor bănuitului este legată cu necesitate de cadrul legal ajustat la standardele europene.

În continuare, tratamentul bănuielii rezonabile în jurisdicția CtEDO se realizează *prin prisma Articolului 5 al CEDO,* care permite lipsirea de libertate a unei persoane doar dacă există o bănuială rezonabilă că această persoană a săvârșit o infracțiune. Astfel, ținând cont de bogata jurisprudență a CtEDO în materia art.5 din Convenție, judecătorul național este familiarizat cu cele mai importante hotărâri în domeniul libertății individuale, precum: *Hotărârea Muşuc c. Moldovei, din 6 noiembrie 2007; Cauza Buzadji c. Republicii Moldova, din 5 iulie 2016; Cauza Cebotari c. Moldovei, din 13 noiembrie 2007* etc. Iată de ce, la adoptarea hotărârii privind aplicarea detenției instanțele naționale trebuie să aplice standardele impuse de Convenție, care prevăd legalitatea detenției, existența unei bănuieli rezonabile, prezența unui risc,

proporționalitatea, rezonabilitatea şi necesitatea aplicării detenției şi, nu în ultimul rând, posibilitatea aplicării măsurilor alternative detenției.

În modul cel mai favorabil, a fost necesar de a face o incursiune istorică în ceea ce privește statutul juridic al bănuitului în cadrul procesului penal. Astfel, în legislația statelor care au fost supuse analizei, precum: *România, Federația Rusă, Germania, Franța, Norvegia, Suedia, Anglia, SUA, Ucraina,* nu a existat o reglementare precisă şi concretă a instituției bănuielii rezonabile. Cu toate acestea, legislația procesual-penală a statelor menționate în teză operează cu astfel de noțiuni, precum: bănuială, suspiciune, motive verosimile, temeiuri rezonabile, suspect sau bănuit. În pofida absenței în legile respective a unor definiții clare privind instituția bănuielii rezonabile, nu putem nega reglementarea acesteia la diferite etape ale procesului penal. Inclusiv, în sursele bibliografice analizate regăsim diverse elemente, componente ale conceptului de bănuială rezonabilă.

Astfel, privite în mod sistemic, cel care a săvârşit infracțiunea poate avea calitatea fie de bănuit, învinuit, inculpat, condamnat sau de achitat. Actualitatea acestui subiect este condiționată de schimbările conceptuale în domeniul dreptului penal şi procesual penal. Conform art.63 alin.(1) CPP RM, în calitate de bănuit poate fi doar persoana fizică față de care există anumite probe că a săvârşit infracțiunea, până la punerea ei sub învinuire. Iată de ce, ținem să menționăm că săvârşirea infracțiunii generează un raport de drept penal substanțial. Subiecții principali ai acestui raport fiind, pe de o parte, societatea, iar, pe de altă parte, cel care a săvârşit fapta, acțiunea sau incațiunea prejudiciabilă.

În baza celor expuse susținem că *dreptul la libertate şi siguranța personală constituie unul dintre drepturile fundamentale ale omului.* Totuşi, acest drept nu este unul absolut. Putem afirma fără echivoc că reprezentând o instituție de bază a dreptului penal, *infracțiunea* este o faptă antisocială, ilicită, care lezează o serie de valori şi relații sociale, precum drepturile şi libertățile omului. Mai exact, se atentează asupra orânduirii constituționale, suveranității, independenței şi integrității teritoriale ale statului.

Infracțiunea reprezintă aspectul material, uman, moral şi juridic al unei anumite fapte considerate periculoasă şi sancționată de societate. În acest context, infracțiunea este o faptă ce se produce în societate, fiind vătămătoare şi periculoasă pentru valorile sociale, fiind imputabilă anumitor persoane şi constitutivă de efecte juridice, adică de răspundere penal. Astfel, imaginea este completată de faptul că o parte importantă a celor implicați în asemenea acte antisociale nu-şi percep propria situație, nu-i interesează opinia celorlalți, retrăgându-se într-o *subcultură* specifică. La moment, statutul procesual al bănuitului în procesul penal ridică cele mai multe întrebări, deoarece anume momentul dobândirii calității procesuale respective, după cum ne demonstrează practica, este abordat diferit de subiecții oficiali ai procesului penal. Bănuiala rezonabilă întotdeauna a fost o știință destul de controversată, iar interesele bănuitului ca subiect al procesului penal vor fi abordate în studiul realizat.

În legătură cu aceasta, în legislația noastră bănuiala rezonabilă este definită ca fiind o *„suspiciune care rezultă din existența unor fapte sau informații care ar convinge*

un observator obiectiv că s-a comis ori se pregăteşte comiterea unei infracţiuni imputabile unei anumite ori anumitor persoane şi că nu există alte fapte şi/sau informaţii care înlătură caracterul penal al faptei ori dovedesc neimplicarea persoanei”. Concluziile care pot fi trase la finele studiului derivă din postulatul că omul, în relațiile sale juridice cu statul, participă în calitate de subiect egal în drepturi, iar înfăptuirea dreptului la apărare a bănuitului reprezintă o manifestare a democratismului şi o condiţie necesară pentru realizarea eficientă a justiției. Din acest considerent, bănuiala rezonabilă presupune existenţa faptelor sau a informaţiilor care ar convinge un observator obiectiv că persoana în cauză ar fi putut săvârşi infracţiunea.

Ca rezultat al cercetării și analizei complexe a problemelor ce țin de statutul juridic al bănuitului în cadrul procesului penal, această calitate procesuală implică *drepturi speciale,* care permit persoanei să reacționeze prin mijloace legale pentru apărarea sa eficientă împotriva suspiciunilor organelor de urmărire penală. Prin urmare, dreptul la apărare reflectă un principiu esenţial al justiției, conform căruia toate părțile la proces sunt egale, părțile la proces trebuie să posede posibilități egale pentru a-și prezenta cauza și niciuna dintre părți nu trebuie să aibă un avantaj substanţial faţă de oponent.

Referințe:

1. NEGRU, B., OSMOCHESCU, N., SMOCHINĂ, A. și al. *Constituța Republicii Moldova. Comentariu.* Chișinau: Arc, 2012, p.122.
2. DOLEA, I., ROMAN, D., SEDLEȚCHI, Iu. și al. *Drept procesual penal.* Chișinău: Cartea Juridică, 2009, p.151.
3. STĂNOIU, R.M. *Criminologie*, Bucureşti: Oscar Print, 1998, p.25.
4. BANCIU, D. *Elemente de sociologie juridică.* Bucureşti: Lumina Lex, 2000, p.179.
5. COCÎRȚĂ, Al., MUNTEANU, V., FOLTEA, R. *Ghid practic de monitorizare a respectării drepturilor persoanei reţinute*. Chișinău: EPIGRAF, 2015, p.9.

Recomandat
***Igor DOLEA,** dr. hab., prof. univ.*

PROTECŢIA DATELOR CU CARACTER PERSONAL ÎN CADRUL INSTANŢELOR DE JUDECATĂ

Adelina FEDIŞIN

adelinafedisin@mail.ru

CZU: 347.95:342.738

The research study developed consists in the analysis of personal data protection both nationally and internationally, with a focus on the protection of personal data in the courts. The operators of personal data in the courts are not considered recipients of personal data, they operate with such personal data in the exercise of their powers and are obliged by their duties to ensure the protection of personal data with which they operate.

Prezentul studiu este o relatare teoretică şi practică a tezei de master axate pe protecţia datelor cu caracter personal, cu o atenţie deosibită asupra asigurării protecţiei lor în cadrul instanţelor de judecată, cercetare ilustrată şi de titlul lucrării „*Protecţiei datelor cu caracter personal în cadrul instanţelor de judecată"*, în care am încercat să tratăm o serie de aspecte teoretice şi practice din domeniul protecţiei datelor cu caracter personal care au fost abordate de diverşi autori în lucrările de specialitate şi care sunt cuprinse în acte normative naţionale şi internaţionale.

Importanţa studiului derivă din faptul că conceptul de protecţie a datelor cu caracter personal reprezintă dreptul persoanei fizice de a-i fi apărate acele caracteristici care conduc la identificarea sa şi obligaţia corelativă a statului de a adopta măsuri adecvate pentru a asigura o protecţie eficientă. De menţionat că prin date cu caracter personal se înţeleg acele informaţii care pot fi puse direct sau indirect în legătură cu o persoană fizică identificată sau identificabilă, cum ar fi, cu titlu de exemplu, numele, prenumele, codul numeric personal, adresa, telefonul, imaginea, vocea, situaţia economico-financiară, profesia etc. Având în vedere necesitatea de a apăra şi respecta dreptul fundamental la viaţa intimă şi privată, protecţia datelor cu caracter personal constituie un domeniu deosebit de important.

Dreptul protecţiei datelor cu caracter personal se prezintă ca totalitatea normelor juridice stabilite sau sancţionate de stat, care fixează cadrul juridic de protecţie a datelor cu caracter personal, stabilind căile şi mijloacele de apărare, în vederea asigurării exercitării libere a acestor date, ca atribute indispensabile fiinţei umane, care la nevoie pot fi impuse prin forţa de constrângere a statului. Apărarea dreptului la protecţia datelor cu caracter personal este un subiect destul de important, căci anume existenţa unui astfel de mecanism contribuie la realizarea de facto a dreptului.

Convenţia Consiliului Europei privind protecţia persoanelor cu privire la procesarea automată a datelor personale din 28 ianuarie 1981 [1], instrument juridic internaţional cu vocaţie universală, caracterizează datele cu caracter personal ca fiind orice informaţie referitoare la o persoană fizică, identificată sau identificabilă. În

acelaşi mod sunt definite datele personale şi în Recomandarea Consiliului OCDE din 23 septembrie 1980 (Ghidul privind protecţia vieţii private şi fluxurile transfrontaliere de date personale) [2]. Rezoluţia de la Madrid „Standarde internaţionale privind protecţia datelor personale şi a vieţii private” clasifică drept date personale informaţiile referitoare la o persoană fizică identificată sau la o persoană care poate fi identificată prin mijloace care pot fi utilizate în mod rezonabil [3].

Actualmente, cadrul normativ-general privind datele cu caracter personal cade sub incidența reglementărilor Legii nr.133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal [4]. De menționat că scopul prezentului act normativ constă în protecția drepturilor și libertăților fundamentale ale persoanei fizice în ceea ce privește prelucrarea datelor cu caracter personal, în special a dreptului la inviolabilitatea vieții intime, familiale și private. Domeniul de acțiune al prezentei legi se extinde asupra: a) prelucrării datelor cu caracter personal efectuate în cadrul activităților desfășurate de operatori aflați pe teritoriul Republicii Moldova; b) prelucrării datelor cu caracter personal efectuate în cadrul misiunilor diplomatice și oficiilor consulare ale Republicii Moldova, precum și de către alți operatori aflați în afara teritoriului țării, dar pe teritorii în care se aplică dreptul intern al Republicii Moldova, în temeiul dreptului internațional public; c) prelucrării datelor cu caracter personal efectuate de operatori aflați în afara teritoriului Republicii Moldova, cu utilizarea mijloacelor aflate pe teritoriul Republicii Moldova, cu excepția cazului în care aceste mijloace nu sunt utilizate decât în scopul tranzitării pe teritoriul Republicii Moldova a datelor cu caracter personal care fac obiectul prelucrării respective.

Este de menționat faptul că, în democrațiile moderne, statul de drept presupune ca aplicarea legii de către autoritățile judiciare să fie transparentă și ca cetățenii să beneficieze de un acces adecvat la sursele de drept. Publicarea hotărârilor judecătorești oferă o imagine despre cum aplică judecătorul legea și cum contribuie la transparența sistemului judiciar. Protecția datelor cu caracter personal de către instanțele judecătorești este importantă la informarea practicienilor din domeniul dreptului, a autorităților publice și a cetățenilor cu privire la evoluția dreptului.

Până a fi publicate pe portalul instanțelor judecătorești sau pe pagina CSJ, unele hotărâri judecătorești urmează a fi depersonalizate. Potrivit Legii privind protecția datelor cu caracter personal, depersonalizarea datelor presupune modificarea datelor cu caracter personal astfel încât detaliile privind circumstanțele personale sau materiale să nu mai permită atribuirea acestora unei persoane fizice identificate sau identificabile ori să permită atribuirea doar în condițiile unei investigații care necesită cheltuieli disproporționate de timp, mijloace și forță de muncă.

Totodată, este de menționat că asigurarea securității datelor cu caracter personal la prelucrarea acestora în cadrul sistemelor informaționale de date cu caracter personal ale instanțelor de judecată are drept scop stabilirea regulilor necesare pentru respectarea securității confidențialității și integrității datelor cu caracter personal, ale subiecților de date cu caracter personal prelucrate în cadrul sistemelor informaționale.

În urma cercetărilor efectuate conchidem că date cu caracter personal se consideră orice informaţie referitoare la o persoană fizică identificată sau identificabilă (subiect al datelor cu caracter personal). Persoană identificabilă este persoana care poate fi identificată, direct sau indirect, prin referire la un număr de identificare sau la unul ori mai multe elemente specifice identităţii sale fizice, fiziologice, psihice, economice, culturale sau sociale.

În concluzie menționez că, pornind de la importanța recunoscută pe plan internațional a dreptului la protecția datelor cu caracter personal, acesta fiind inserat în Constitutia Republicii Moldova (art.28), la 14 aprilie 2012 a intrat în vigoare Legea nr.133 din 08 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal, în redacție nouă. Această lege urmăreşte protejarea persoanelor fizice față de tendințele tot mai accentuate de creare a sistemelor de evidență a datelor cu caracter personal, ținându-se cont de faptul că în absența unei protecții eficiente a propriilor informații, persoana riscă să fie supusă imixtiunii arbitrare în viața privată, discriminării pentru convingerile sale politice, opiniile religioase, condițiile de sănătate etc.

Reieşind din cele cercetate în cursul lucrării, putem conchide că dreptul la protecţia datelor cu caracter personal are un caracter complex şi oferă prin conţinutul său subiecţilor vizaţi posibilitatea de a menţine controlul asupra identităţii personale, în particular, şi asupra vieţii private, în general.

Referințe:

1. Convenția privind protecția persoanelor cu privire la procesarea automată a datelor personale, CETS No. 108, Strasbourg, 28.01.1981.
2. Recommendation of the Council concerning guidelines governing the protection of privacy and transborder flows of personal data (23 September 1980). Annex to the Recommendation of the Council of 23rd September 1980: guidelines governing the protection of privacy and transborder flows of personal data.
3. International Standards on the Protection of Personal Data and Privacy, The Madrid Resolution, nov. 2009.
4. Legea nr.133 din 08.07.2011 privind protecția datelor cu caracter personal. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2011, nr.170-175, art.492.

Recomandat
***Veronica MOCANU**, dr., conf. univ.*

PARTICULARITĂŢILE EXCLUDERII PROBELOR ÎN PROCESUL PENAL

Mihail PREPELIȚĂ

CZU343.14:343.13 prepelitam98@gmail.com

This article examines problematic issues regarding equality of arms in the criminal process and especially regarding the evidence that can be given to the defence in the criminal process. At the same time, I have explained the criteria for admissibility of evidence laid down by the doctrine, namely: relevant, useful, lawful, legal, credible and sufficient. At the same time we have explained the exclusion of inadmissible information as evidence at all stages of the criminal process.

Principiul egalității armelor în procesul penal reprezintă istoria unei lupte pentru respectarea demnității umane și reprezintă tocmai forma care îmbracă principiul fundamental al egalității omului în fața legii [1]. Principiul egalității armelor, deși nu are o reflectare expresă în Constituție, este dedus ca o cerință *sine qua non* a dreptului la un proces echitabil. Pentru realizarea principiului egalităţii armelor, instanţa de judecată are misiunea de a menţine echilibrul necesar desfăşurării unui proces echitabil, îndeosebi în ceea ce priveşte comunicarea între părţi asupra tuturor materialelor dosarului, precum şi dispunerea de mijloace pentru a-şi susţine poziţia.

Un aspect al egalității armelor presupune analiza în ansamblu a procedurii de administrare a probelor acuzării și apărării în procesul penal. În literatura de specialitate este argumentată poziția despre statutul imperfect al probelor prejudiciare obținute atât de partea acuzării, cât și de cea a apărării [2].

Apriori, este de menționat că legea procesual penală înzestrează doar organul de urmărire penală și procurorul cu dreptul de a administra probe. Apare întrebarea dacă apărătorul poate strânge probe așa cum o face reprezentantul organului de urmărire penală sau într-un alt careva mod și dacă putem considera în calitate de probe informațiile obținute de apărător în procesul exercitării atribuțiilor sale.

Problema este că legea procesual penală nu reglementează mecanismul ridicării și fixării probelor de către apărător, în timp ce prezența acestui mecanism reprezintă condiția obligatorie a admisibilității lor. Astfel, există riscul ca fiecare informație prezentată de partea apărării să nu fie considerată și legalizată drept probă de către judecător, la solicitarea procurorului, din motivul că nu a fost ridicată și fixată conform mecanismului prevăzut de Codul de procedură penală.

Astfel, egalitatea armelor în probatoriul penal nu presupune egalitatea în drepturi, ci presupune echitatea sau egalitatea după posibilitățile pe care le au, coroborată cu scopurile lor funcționale, fiind, deci, în corespundere cu obiectivele urmărite. Cu alte cuvinte, fiecare dintre părți trebuie să beneficieze în procesul penal de atâtea drepturi,

care i-ar fi necesare pentru realizarea propriei funcții. Aici ar fi vorba despre drepturile ce asigură însăși posibilitatea realizării acestei funcții și soluționarea sarcinilor și obiectivelor care sunt plasate asupra părții în procesul penal.

Deși Codul de procedură penală prevede că sunt admisibile probele pertinente, concludente și utile administrate în conformitate cu acest cod, doctrina prevede alte criterii de admisibilitate a probelor: relevante, utile, loiale, legale, credibile, suficiente.

Relevante – considerăm că această proprietate înglobează două subcriterii de admitere a probelor în procesul penal, și anume: pertinența și concludența. Pertinența probelor este strâns legată de obiectul probațiunii, deoarece proba pertinentă urmează să dovedească o faptă sau împrejurare care face parte din obiectul probațiunii. Astfel, probele sunt concludente dacă sunt esențiale în cauză, contribuind hotărâtor la soluționarea procesului și pot clarifica elemente necunoscute ale cauzei.

Utile – conform doctrinei științifice, sunt acele probe care, prin informațiile pe care le furnizează, sunt necesare pentru soluționarea procesului. O probă este utilă dacă are calitatea de a clarifica anumite fapte sau împrejurări care nu au fost dovedite prin alte probe.

Loiale – acest criteriu ține de așa-numita moralitate procedurală. Loialitatea se stabilește în legătură cu fiabilitatea informațiilor conținute în sursă. Z.Z. Zinatullin consideră că „evaluarea sursei de cunoaștere a faptelor din punctul de vedere al loialității este una dintre cele mai importante părți în procesul de evaluare a probelor și de stabilire a credibilității acestora [3]. Pentru a obține probe conforme cu realitatea, este necesar ca în activitatea de probațiune să se manifeste cea mai mare corectitudine (loialitate). Aceasta înseamnă că probele nu pot fi produse cu rea-credință. Loialitatea ca proprietate a probelor se referă mai degrabă la sursa probelor decât la probele în sine.

Legale – sunt considerate legale probele administrate în conformitate cu mecanismele de administrare prevăzute de Codul de procedură penală.

Credibilitatea/ Veridicitatea probelor – pentru soluționarea corectă a cauzelor penale sunt necesare doar probe care să reflecte în mod obiectiv și veridic toate circumstanțele care au avut loc. Proprietatea „credibilității" probelor este cea care este responsabilă pentru reflectarea reală a evenimentelor. S.A. Shafer subliniază că „credibilitatea probelor ar trebui să fie determinată în ultimul stadiu al probei, atunci când se evaluează totalitatea probelor colectate" [4].

Suficiența probelor – suficiența este definită nu doar ca o proprietate a totalității probelor adunate într-un caz, ci și ca fiind cel mai important criteriu atunci când se analizează materialele de inspecție pentru a lua o decizie în acest sens.

În cazul în care probele au fost obținute cu încălcarea criteriilor de admisibilitate, acestea urmează a fi declarate inadmisibile. A.B. Solovyev remarcă caracterul irezonabil al utilizării termenului „probe inadmisibile". Probele pot fi doar admisibile, altfel nu mai sunt probe. Este mai corect să vorbim de inadmisibilitatea informațiilor obținute ca probe [5].

Codul de procedură penală al Republicii Moldova prevede că chestiunea admisibilității datelor în calitate de probe o decide organul de urmărire penală, din oficiu

sau la cererea părţilor, ori, după caz, instanţa de judecată. Analiza legislației procesual penale în vigoare arată că excluderea în timp util a probelor obținute cu încălcarea legii poate fi pe deplin realizată în cadrul urmăririi penale. Însă dacă informațiile inadmisibile ca probe nu au fost excluse la etapa urmăririi penale, atunci acestea pot fi contestate şi excluse la judecarea cauzei în primă instanţă, apel, recurs, căile extraordinare de atac, recursul în anulare, revizuirea procesului penal. Judecătorii au libertatea să verifice cauza sub toate aspectele.

Practica Curții Europene a Drepturilor Omului cu privire la problema admisibilității unei probe este destul de bogată. Curtea a reiterat că nu este de competența acesteia să se pronunţe cu privire la erorile de fapt sau de drept despre care se pretinde că au fost comise de o instanţă internă, decât dacă şi în măsura în care acestea ar fi putut să încalce drepturile şi libertăţile protejate de Convenţie.

Referințe:

1. https://velicu.eu/egalitatea-armelor-in-duelul-judiciar-penal/
2. ПАСТУХОВ, П.С. О выравнивании прав сторон в собирании доказательств по уголовному делу. В: *Юридическая наука и правоохранительная практика*, 2015, №3, с.102.
3. ЗИНАТУЛЛИН, З.З. *Уголовно-процессуальное доказывание: концептуальные основы*: Монография: Удмурт. гос. ун-т. Ижевск: Детектив- информ, 2002, с.98.
4. ШЕЙФЕР, С.А. *Доказательства и доказывание по уголовным делам: проблемы теории и правового регулирования*. Москва: Норма, 2008, с.57.
5. СОЛОВЬЕВ, А.Б. *Получение и использование доказательств на предварительном следствии*. Москва: Юрлинитиформ, 2012, с.32.

Recomandat
***Igor DOLEA**, dr. hab., prof. univ.*

PARTICULARITĂŢILE PROCESUALE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE A INFRACŢIUNILOR DE SPĂLARE DE BANI PRIN INTERMEDIUL CRIPTOVALUTELOR

Mariana RUSU

CZU: 343.123:336.747.5:004.056.5 marianarusu4082@gmail.com

This study is dedicated to procedural specialties in the criminal prosecution of money laundering crimes through cryptocurrencies. In this regard, legal problems was identified and, correlatively, remedial solutions were proposed and could be received by the legislator.

În ultimul timp, fenomenul spălării banilor prin intermediul criptovalutelor a luat amploare. În consecință, statul trebuie să intervină prin mijloace represive adecvate în vederea depistării, prevenirii și combateri acestui flagel.

Din punct de vedere conceptual, criptovaluta constă într-o reprezentare digitală a valorii care nu este emisă sau garantată de o bancă centrală sau de o autoritate publică, nu este în mod obligatoriu legată de o monedă instituită legal și nu deține statutul legal de monedă sau de bani, dar este acceptată de către persoane fizice sau juridice ca mijloc de schimb și poate fi transferată, stocată și tranzacționată electronic [1].

Monedele virtuale sunt neconvertibile, iar cele convertibile, descentralizate sunt numite criptovalute. Prin urmare, nu trebuie de confundat monedele virtuale neconvertibile cu criptovalutele. În acest sens, criptovalutele reprezintă moneda virtuală convertibilă, descentralizată, care este bazată pe principii matematice fiind reprezentată printr-un șir de caractere și folosește criptografia.

Criptovaluta poate fi privită ca un activ incorporal în sensul art.132/1 din Codul penal. Acest articol redă definiția noțiunii de „bunuri” în sensul unor norme din legea penală, printre care și norma care stabilește răspunderea pentru spălarea banilor (art.243 din Codul penal). În aceste condiții, criptovaluta poate constitui un bun/produs infracțional în contextul spălării banilor. Cu alte cuvinte, criptivaluta obținută pe cale infracțională poate fi „spălată” (prin modalitățile prevăzute în art.243 din Codul penal), astfel încât să se întoarcă la făptuitor într-o formă „curată”. Corelativ, prin alte bunuri/produse infracționale ar putea să fie procurată criptovalută. Un asemenea scenariu s-a constatat într-un caz din practica judiciară, și anume: inculpatul procura Bitcoin din bani proveniți din comercializarea drogurilor [2].

După aceste clarificări, trebuie de remarcat că în Republica Moldova nu există, deocamdată, un cadru normativ coerent ce vizează criptovaluta. Făptuitorii beneficiază de această lacună.

Conştientizând acest lucru, Banca Națională a Moldovei a formulat o scrisoare prestatorilor serviciilor de plată, prin care a solicitat încetarea facilitării/intermedierii plăților din/în conturi de plăți și de monedă electronică către platforme de cumpărare/

vânzare a monedelor virtuale și încetarea colaborării/deservirii companiilor care au ca domeniu de activitate schimbul de monede virtuale cu monedă fiduciară. În acest sens, s-a invocat că investitorii în aceste active sunt expuși unui risc ridicat de pierdere a mijloacelor investite, fără nicio garanție sau protecție a acestora, dar și la riscuri de a fi atrași în activități ilicite, precum: strângeri ilegale de fonduri, fraude, scheme piramidale, jocuri de noroc ilegale, finanțare a terorismului, spălare de bani și alte activități criminale [3]. Desigur, această măsură nu poate să conducă, de una singură, la eradicarea fenomenului spălarea banilor prin intermediul criptovalutei.

La momentul actual există doar o singură prevedere referitoare la criptovalută. Aceasta se conține în Legea nr. 133/2016 privind declararea averilor și intereselor personale și constă în aceea că obligă funcționarii publici/agenții publici să declare bunurile virtuale, inclusiv valuta virtuală, a căror valoare depășește 10 salarii medii pe economie. Instituirea plafonului de 10 salarii medii pe economie nu este justificată, deoarece creează dificultatea identificării și investigării faptei de spălare de bani prin intermediul criptovalutelor dacă valoarea bunurilor este mai mică decât 10 salarii medii pe economie.

În același timp, dat fiind faptul că subiect al infracțiunii de spălare a banilor poate fi atât o persoană publică/persoană cu funcție de demnitate publică, cât și oricare altă persoana care nu are vreun statut special, ar fi oportun de reglementat în Codul fiscal obligația declarării criptovalutelor sau veniturilor obținute din criptovalute.

Aceste aspecte vor ajuta persoanele abilitate cu aplicarea legii penale și procesual penale în contextul urmăririi penale a infracțiunii de spălare a banilor (și nu doar a acestei infracțiuni) prin intermediul criptovalutei.

Până la dispunerea începerii urmăririi penale (30 de zile de la autosesizarea/sesizarea organului de urmărire penală) într-o cauză ce vizează spălarea banilor prin intermediul criptovalutelor, organul de urmărire penală poate întreprinde mai multe acțiuni premergătoare etapei de urmărire penală, cum ar fi: audierea martorilor, cercetarea la fața locului, constatarea tehnico-științifică.

O atenție deosebită trebuie acordată tehnicii (calculator, tabletă, telefon, precum și orice alt gadget) identificate în contextul cercetării la fața locului. Firește, aici pot fi atrași specialiști în domeniul tehnologiilor informaționale care ar putea acorda suportul necesar organului de urmărire penală în vederea depistării elementelor de probă relevate. În particular, trebuie de stabilit dacă făptuitorul utilizează o platformă centralizată (impune utilizatorilor să dovedească identitatea, folosind documente oficiale) sau descentralizată (permite tranzacționarea directă *peer-to-peer* operând într-un mod descentralizat fără a se baza pe o autoritate centrală; pentru tranzacționare este nevoie de conectat portofelul cu criptovalută la un software care rulează pe un site web al platformei) de tranzacționare a criptovautei.

La exercitarea urmăririi penale într-o cauză penală ce vizează spălarea banilor prin intermediul criptovalutelor au o pondere importantă măsurile speciale de investigație. Măsurile speciale de investigație sunt de natură să impulsioneze investigarea infracțiunii în cauză. Practica demonstrează că anume prin intermediul acestor măsuri, de regulă, sunt acumulate probe relevate urmăririi penale.

În ipoteza în care într-o cauză penală de spălare a banilor sunt identificate criptovalute se pune problema indisponibilizării, evaluării și administrării criptovalutelor. La acest capitol nu există prevederi normative dedicate problemei date. Prin urmare, legiuitorul ar trebui să intervină și să adopte prevederi specifice.

Ca rezultat al studiului întreprins, recomand următoarele:

1) preluarea de către legiuitor a definiției noțiunii de „criptovalută" oferite de către Banca Europeană, conform căreia „criptovaluta constituie o reprezentare digitală a valorii, care nu este emisă de o bancă centrală, instituție de creditare sau instituție emitentă de monedă electronică, care, în anumite circumstanțe, poate fi utilizată ca alternativă la bani";

2) implementarea în Republica Moldova a Regulamentului Parlamentului European și al Consiliului privind piețele criptoactivelor și de modificare a Directivei (UE) 2019/1937;

3) excluderea sintagmei „a cărei valoare depășește 10 salarii medii pe economie" din art.4 alin. (1) lit.o) din Legea nr.133/2016 privind declararea averilor și intereselor personale;

4) completarea art.14 din Codul fiscal cu lit.f), cu următorul conținut: declararea oricărui venit/câștig din investițiile financiare în monede virtuale;

5) reglementarea la nivel legislativ a creării, de către ARBI, a portofelului digital în custodie și crearea unui cont pe una dintre platformele centralizate;

6) completarea art.6 din Regulamentul cu privire la evaluarea, administrarea și valorificarea bunurilor infracționale (sechestrate) cu următorul conținut: „ARBI poate contracta persoane fizice și juridice, de drept public sau privat ale Republicii Moldova sau ale altor state, a căror specializare va asigura cea eficientă realizare a atribuțiilor de evaluare a bunurilor infracționale";

7) completarea art.229/2 alin.(2) din Codul de procedură penală (care stabilește cazurile în care pot fi efectuate investigații financiare paralele) cu textul „precum și infracțiunile săvârșite prin intermediul activelor virtuale";

8) reglementarea la art.229/7 din Codul de procedură penală a mecanismului de evaluare, administrare și valorificare al activelor virtuale;

9) crearea unui nou capitol în Regulamentul de evaluare, administrare și valorificare, în care se va descrie detaliat procesul de creare a contului în portofelul digital, de transfera valutei, de valorificare.

Referințe:

1. Proiectul de Lege nr.427 din 24 noiembrie 2022 pentru modificarea unor acte normative. [Accesat: 12.02.2023]. Disponibil: https://bit.ly/3Ii9V06
2. Decizia Colegiului penal al Curții de Apel Chișinău din 12 februarie 2020. Dosarul nr.1a-1406/19. [Accesat: 12.02.2023]. Disponibil: https://bit.ly/3IiOfRF
3. Scrisoarea Băncii Naționale a Moldovei nr.26-01110/1641/3097 din 28 octombrie 2022. [Accesat: 12.02.2023]. Disponibil: https://bit.ly/3XkXVzf

Recomandat

***Igor DOLEA,** dr. hab., prof. univ.*

DREPTUL ACUZATULUI DE A NU SE AUTOINCRIMINA

Andriana GUZUN

CZU: 343.123 adriana.guzun98@gmail.com

The right of the accused not to incriminate himself is not expressly regulated in the ECHR, although it is a guarantee and an essential element of a fair trial, as a result of the presumption of innocence. This privilege protects the accused from unlawful action by law enforcement bodies, ensures that they are informed of the existence of this right and declares inadmissible evidence that has been acquired contrary to the law.

În dreptul roman clasic, referitor la dreptul de a nu se autoincrimina, se stipula că nicio persoană nu poate fi ținută să se incrimineze, pe calea furnizării de declarații acuzatoare sau producerii de probe împotriva sa, regula de bază consacrată fiind cea potrivit căreia nimeni nu este ținut să declare împotriva sa (*nemo tenetur edere contra se*), condiții în care nicio persoană nu poate compărea în calitate de martor în propria sa cauză (*nemo testis idoneus in re sua*) și nu poate fi constrânsă să aducă dovezi împotriva propriei persoane (*nemo cogitur edere contra se*) [1, p.13].

În perioada contemporană este recunoscut că dreptul la neautoincriminare în dimensiunile esențiale în care este recunoscut astăzi, inclusiv de către Curtea Europeană a Drepturilor Omului, dar și de către majoritatea legislațiilor, se datorează sistemului de *common law*, care în renumita cauză *Miranda c. Arizonei*, printr-o formulare succintă susține: „Acuzarea nu poate folosi declarațiile, fie ele de învinovățire sau de dezvinovățire, obținute ca urmare a interogării în custodie a acuzatului, decât dacă dovedește utilizarea garanțiilor procedurale efective în materializarea privilegiului împotriva autoincriminării [2, p.20].

Convenția Europeană a Drepturilor Omului nu conține o reglementare expresă a dreptului acuzatului de a nu se autoincrimina sau a dreptului la tăcere, dar prin art.6 acesta se subînțelege indirect prin intermediului garanției acuzatului – prezumția de nevinovăție [3, p.14]. Legislația procesual penală a Republicii Moldova de asemenea proclamă acest drept, consacrându-l în art.21 din Codul de procedură penală [4, p.15], care stabilește libertatea persoanei de a mărturisi împotriva sa ori împotriva rudelor sale apropiate, a soțului, soției, logodnicului, logodnicei sau să-și recunoască vinovăția. Aceste dispoziții includ atât dreptul la tăcere, cât și dreptul de a nu mărturisi împotriva altei persoane.

În doctrină este împărțită opinia cu privire la semnificația clară a celor două drepturi, apar păreri controversate atât despre dreptul la tăcere care se menționează că este o categorie generică, iar dreptul la neautoincriminare o varietate a ei, cât și invers, anume: că dreptul la neautoincriminare ar avea ca formă suplimentară dreptul la tăcere, sau opinia că cele două drepturi sunt divizate și reprezintă categorii diferite

de subiecți, și anume dreptul la tăcere – acuzatul, iar dreptul la neautoincriminare – bănuitul sau opinia că ambele sunt părți componente ale aceluiași drept, dreptul la tăcere, ori că dreptul la tăcere este, *in essentia,* dreptul la neautoincriminare [5, p.16]. Evaluând aceste poziții doctrinare, ne raliem opiniei potrivit căreia dreptul la neautoincriminare este categoria generică, iar dreptul la tăcere este o specie a acestuia [1].

În literatura de specialitate există o problemă legată de varietatea cauzelor care ajung în fața Curții. Așadar, este vorba despre faptul dacă dreptul la neautoincriminare și dreptul la tăcere ar fi sau nu urmarea directă a prezumției de nevinovăție sau aceste drepturi au o existență separată, reieșind din rigurozitatea echității procesuale la care face trimitere alineatul 1 al art.6 din Convenție, și, respectiv, fiind o garanție de importanță egală cu celelalte prevăzute expres de CEDO, deci, inclusiv, cu prezumția de nevinovăție [6, p.6]. După cum se poate deja constata, în baza cauzelor relevante ajunse la CtEDO, precum *Funke c. Franței, John Murii c. Marii Britanii,* apreciem că atât dreptul la tăcere, cât și dreptul la neautoincriminare prezintă o foarte strânsă relație cu prezumția de nevinovăție, ca garanție procesual penală complexă, care impune, în mod necesar, obligația organelor statale de a proba acuzația formulată, fără a aduce atingere libertății de voință a bănuitului, învinuitului sau inculpatului, care nu poate fi în niciun fel constrâns a oferi probe autoincriminatoare care se află sub controlul voinței sale.

O altă conotație problematică ar fi că dreptul la neautoincriminare conține nu doar prerogativa de a păstra tăcerea, ci și un drept mai amplu, de a nu contribui la propria incriminare prin alte mijloace probatorii, cum este cazul furnizării unor înscrisuri; mai mult, dacă dreptul la tăcere aparține doar bănuitului sau inculpatului, deci persoanei vizate de procesul penal, dreptul la neautoincriminare aparține și martorului ascultat care, prin declarațiile sale, s-ar putea expune angajării răspunderii penale. Mai mult, și în doctrina juridică din R.Moldova s-a expus opinia [7, p.40] că prevederile art.104, art.167 CPP se referă doar la dreptul bănuitului la tăcere, nu și la dreptul de a cunoaște consecințele cooperării sale cu organul de urmărire. În acest sens, bănuitul trebuie informat asupra faptului că declarațiile sale pot servi ca probe în acuzare și pot sta la baza unei sentințe de condamnare [8, p.42]. În urma celor expuse, autorul citat conchide că „se impune necesitatea modificării art.104 CPP RM prin introducerea sintagmei „cât și a faptului că declarațiile depuse de bănuit pot servi ca probe în defavoarea sa".

Dreptul la neautoincriminare nu este un drept absolut [9, p.28], iar norma din alin. (4) pct.3) art.64 CPP RM, care provoacă semne de întrebare, prevede că o obligație a bănuitului este cea de a accepta, la cererea organului de urmărire penală, de a i se lua mostre de sânge, de eliminări ale corpului. Conform art.154 alin.(2) și alin.(5) CPP RM, organul de urmărire penală este în drept să colecteze mostre de la bănuit și învinuit printr-o ordonanță. De fapt, ceea ce este important și trebuie să constatăm este momentul că bănuitul nu se poate opune să prezinte mostre doar în cazurile în care aceasta i-ar putea pune în pericol viața și sănătatea sau i-ar leza onoarea și demnitatea. Deși dreptul de a prezenta probe/mostre nu trebuie să fie o parte componentă a

dreptului la neautoincriminare și tăcere, totuși statul nu poate obliga acuzatul în toate cazurile să ofere mostre.

În lumina jurisprudenței CtEDO, s-a constatat că utilizarea directă a mostrelor de sânge sau a altor probe fizice și documente, care au o existență independentă de voința acuzatului, obținute prin constrângere, nu afectează propriu-zis dreptul la tăcere și neautoincriminare.

În același context, considerăm oportun de a fi modificate prevederile art.64 alin. (3) și (4) CPP RM, unde vor fi enumerate expres situațiile când pot fi ridicate forțat mostre de sânge sau de eliminări ale corpului. Important, acest fapt nu este necesar de a fi interpretat ca o lezare a dreptului la tăcere, avându-se în vedere că învinuitul nu poate determina existența sau inexistența probelor de sânge în realitatea obiectivă. Cu atât mai mult că probele de sânge sau de alte eliminări ale corpului există în realitatea obiectivă independent de voința persoanei.

În cele din urmă, în lumina jurisprudenței Curții, într-o multitudine de cauze s-a conchis că dreptul la tăcere și dreptul de a nu se autoincrimina sunt, în general, standarde internaționale recunoscute, care se află în inima noțiunii de drept echitabil, procedură prevăzută la art.6 din CEDO. Baza acestei rațiunii constă, de fapt, în protejarea acuzatului împotriva constrângerii ilegale care vine din partea autorităților, coducând astfel la evitarea erorilor în justiție și la îndeplinirea obiectivelor art.6 din CEDO. Dreptul de a nu se autoincrimina, în special, presupune că urmărirea penală într-un dosar penal încearcă să-și dovedească cazul împotriva acuzatului fără a recurge la probe obținute prin metode de constrângere sau opresiune, în detrimentul voinței acestuia [10, p.17].

Concluzionând, dreptul acuzatului de a nu se autoincrimina reprezintă o componentă a dreptului la un proces echitabil și o urmare a prezumției de nevinovăție, dreptul de a nu se incrimina și dreptul la tăcere sunt în mod inerent recunoscute persoanei acuzate și considerăm necesar să fie consacrate la nivel constituțional, anume – în norma prevăzută la art.21 din Constituția R.Moldova, care reține prezumția nevinovăției, prin inserarea alin.(2) cu următorul conținut: „*Persoana cu privire la care există motive plauzibile de a bănui că a comis sau că a încercat să comită o infracțiune nu poate fi ascultată în mod liber cu privire la aceste fapte decât după ce ea a fost informată cu privire la: a) dreptul de a da declarații, de a răspunde la întrebări sau de a păstra tăcerea; b) dreptul de a nu face nicio declarație autoincriminatoare și de a nu-și mărturisi vinovăția*”.

Din perspectiva dreptului la neautoincriminare și tăcere, care zilnic are o evoluție progresivă, în viitor l-aș percepe ca un drept care va avea tendința de face organele de drept mult mai responsabile în sensul când acestea va trebui să administreze o probă, precum și să întărească și mai mult prezumția de nevinovăție.

Referințe:

1. PUȘCAȘU, V. *Dreptul la tăcere și la neautoincriminare*. București: Universul Juridic, 2015. 176 p.

2. GHIGHECI, C. *Principiile procesului penal în noul Cod de procedură penală.* București: Universul Juridic, 2014. 279 p.
3. ZUPANCIUC, B. The privilege against self-incrimination as a human rights. În: *European Journal of Law Reform*, 2006, no.1, p.15-56.
4. Codul de procedură penală al Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2003, nr.104-110.
5. NEAGU, I. *Tratat de procedură penală*. București: Hamangiu, 2009. 1128 p.
6. THEODORU, Gr. *Tratat de drept procesual penal.* București: Hamangiu, 2008. 1080 p.
7. DOLEA, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal: conceptul promovării elementului privat*. Chișinău: Cartea Juridică, 2009. 416 p.
8. DOLEA, I. Considerații privind dreptul acuzatului la tăcere în procedura penală. În: *Analele științifice ale USM*. Vol.I. Chișinău, 2006. 607 p.
9. DOLEA, I, ZAHARIA, I și al. *Justiția Penală și Drepturile Omului, Cercetare Sociologică,* Chișinău, 2010. 139 p.
10. CHIRIȚĂ, R. *Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Comentarii și explicații*. Ediția a 2-a. București: C.H. Beck, 2008. 138 p.

Recomandat
***Tatiana VÎZDOAGĂ**, dr., conf. univ.*

ACTIVITATEA DE INVESTIGARE INDEPENDENTĂ A AVOCATULUI ÎN PROCESUL PENAL

Iulia GHEȚIVU

CZU343.132:343.163 ghetivuiulia@gmail.com

The right to defense includes all the possibilities and procedural rules that can be used by a person to materialize his defense, against the accusations brought against him, including to present and gather evidence in conditions that do not place him in a situation of clear disadvantage by his opponent, a context in which the independent investigation of the lawyer is intended to contribute to the defense of the accused.

Printre ansamblul drepturilor, libertăților și garanțiilor constituționale ale omului un loc deosebit îl ocupă dreptul de a beneficia de asistență juridică calificată, precum și de dreptul la apărare, care cuprinde totalitatea drepturilor și a regulilor procedurale care îi acordă persoanei posibilitatea de a se apăra împotriva acuzațiilor ce i se aduc și de a le contesta, în vederea demonstrării nevinovăției sale.

În acest sens, procesul penal fiind ghidat inclusiv de principiul egalității armelor, care este strâns legat de contradictorialitatea procesului penal, implică obligația ca fiecăreia dintre părți (apărător, acuzator ș.a.) să i se ofere o posibilitate rezonabilă de a-și prezenta cauza, inclusiv probele în condiții care să nu o plaseze într-o situație de net dezavantaj față de partea sa adversă.

Dreptul unei persoane de a-și pregăti efectiv apărarea se află într-o legătură indisolubilă cu dreptul de acces la probe și dreptul de a prezenta probe.

În acest sens, ansamblul acțiunilor apărătorului în procesul de participare la strângerea probelor în procesul penal este determinat de necesitatea identificării împrejurărilor care să justifice bănuitul, învinuitul, inculpatul sau să-i atenueze pedeapsa penală, iar pentru aceasta apărătorul trebuie să folosească toate mijloacele și metodele prevăzute de lege.

Prin legea nr.67 din 22.04.2021 pentru modificarea Legii nr.1260/2002 cu privire la avocatură a fost completat art.8 alin.(1) lit.g) al acesteia, conform căruia avocații sunt în drept de a acorda persoanelor fizice și juridice asistență juridică calificată, desfășurând activitate de investigare independentă.

Totodată, mai nou, prin legea enunțată s-a modificat și art.53 alin.(1) lit.d), g) din Legea cu privire la avocatură, conform căruia avocatul are dreptul: să solicite și să obțină de la instanțele judecătorești, organele de drept, autoritățile publice, deținătorii de registre de publicitate, de la alte organizații, în condițiile stabilite de legislație, informații, referințe și copii ale actelor necesare pentru acordarea asistenței juridice, să citeze și să audieze persoane, să dispună efectuarea expertizelor extrajudiciare în calitate de ordonator, să investigheze teritoriile, localurile, bunurile, cu acordul și

participarea proprietarului sau a reprezentantului acestuia, precum şi să efectueze alte acțiuni procedurale necesare pentru asigurarea asistenței juridice.

Analizând aspectele prenotate, în literatura de specialitate s-a abordat instituția investigației independente a avocatului în procesul penal prin prisma faptului că promovarea acesteia va contribui la realizarea unui proces penal contradictoriu, fiind un instrument de asigurare a egalității armelor în procedura penală şi a contradictorialității procesului penal.

Astfel, apărătorul admis în procesul penal figurând în calitate de subiect al strângerii probelor în condițiile legislației procesuale, potrivit art.100 alin.(2) CPP RM, este în drept: 1) să solicite şi să prezinte obiecte, documente şi informaţii necesare pentru acordarea asistenţei juridice, inclusiv să poarte convorbiri cu persoane fizice dacă acestea sunt de acord să fie audiate în modul stabilit de lege; 2) să solicite certificate, caracteristici şi alte documente din diverse organe şi instituţii competente, în modul stabilit; 3) în interesul asistenţei juridice, să solicite, cu consimţământul persoanei pe care o apără, opinia specialistului pentru explicarea chestiunilor care necesită cunoştinţe speciale.

Subsecvent celor relatate, potrivit art.100 alin.(3) CPP RM, bănuitul, învinuitul, inculpatul, apărătorul sunt în drept să prezinte informaţii orale şi scrise, obiecte şi documente care pot fi utilizate ca mijloace de probă.

În mod general, art.100 CPP RM conține o enumerare a mijloacelor procesuale de colectare a datelor de fapt care au importanță în cauza penală, din care derivă anumite reguli generale referitoare la strângerea probelor.

Strângerea probelor se efectuează de către organul de urmărire penală şi procuror, instanța de judecată nefiind în drept să se implice în strângerea probelor la inițiativa sa, iar apărătorul poate doar contribui la strângerea probelor prin intermediul exercitării drepturilor prevăzute de art.100 CPP RM [1, p.349].

Însă pentru a conferi materialelor obţinute de apărător statut de probe, este necesară solicitarea prin cereri adresate organului de urmărire penală sau instanţei de judecată, în vederea anexării la dosarul cauzei. Prin urmare, realizarea de către apărător a dreptului de a participa la strângerea probelor este condiţionată de atitudinea ofiţerului de urmărire penală, a procurorului şi a judecătorului, cărora le aparţine discreţia de a accepta sau refuza cererile formulate.

Potrivit doctrinei de specialitate, se consideră că întregul material administrat de către apărător se va atribui la categoria de documente, care, potrivit art.93 alin.(2) pct.5) CPP RM, sunt prevăzute în calitate de probe în cauza penală [2, p.11].

Reieşind din circumstanţele prenotate, se atestă că, sarcina apărătorului nu poate fi asimilată cu sarcina organului de urmărire penală, care, în baza art.19 alin.(3) CPP RM, are obligația de a lua măsurile prevăzute de lege pentru cercetarea sub toate aspectele, complet şi obiectiv a circumstanţelor cauzei, pornind de la faptul că art.19 CPP RM determină accesul la justiție şi pune această sarcină în seama organelor de stat. Trebuie luat în considerare şi faptul că dacă apărarea nu şi-a realizat atribuțiile potrivit art.100, aceasta nu poate fi interpretată ca o dovedire a vinovăției persoanei.

Apărătorul, însă, nu poate administra probe aplicând aceleaşi mijloace probatorii aplicate de către organul de urmărire penală [3, p.188].

Mai mult ca atât, prezumția de nevinovăție se manifestă în vigoare în lipsa probelor de constatare a vinovăției acuzatului şi se diminuează treptat, pe măsura administrării probelor de către acuzatorul de stat. Această teză este absolută şi trebuie interpretată în sensul că acuzatul nu are niciodată obligaţia dovedirii nevinovăţiei sale, nici chiar atunci când dovada vinovăţiei s-a făcut de către cel care acuză.

Or, orice persoană acuzată de săvârşirea unei infracțiuni este prezumată nevinovată atâta timp cât vinovăția sa nu-i va fi dovedită, în modul stabilit de CPP RM, într-un proces judiciar public, în cadrul căruia îi vor fi asigurate toate garanțiile necesare apărării sale, şi nu va fi constatată printr-o hotărâre judecătorească de condamnare definitivă. În context, CtEDO a statuat în cauza Telfner contra Austriei [4, par.15] că prezumţia de nevinovăţie este încălcată în cazul în care sarcina probei este transferată de la acuzare apărării.

Prin urmare, instituția investigației independente a avocatului în procesul penal vine să contribuie la implicarea activă a apărătorului în procesul administrării probelor, în vederea apărării clientului, însă pentru aplicarea incontenstabilă şi eficace a instituției enunțate urmează să se instituie mecanisme de realizare eficientă.

Referințe:

1. DOLEA, I. *Codul de procedură penală al Republicii Moldova. Comentariu aplicativ.* Ediția a II-a. Chişinău: Cartea Juridică, 2020.
2. VIZDOAGĂ, T., CEACHIR, A. Probleme şi soluții în realizarea drepturilor apărătorului de a administra proba cu martori. În: *Revista Institutului Național al Justiției,* 2019, nr.3 (50).
3. DOLEA, I., ROMAN, D., VIZDOAGĂ, T., SEDLEȚCHI, Iu. şi al. *Codul de procedură penală. Comentariu.* Ediția a II-a. Chişinău: Cartier Juridic, 2005.
4. Curtea Europeană a Drepturilor Omului, *cauza Telfner împotriva Austriei*, 20.06.2001, nr.33501/96, https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22fulltext%22:[%22telfner%22],%22documentcollectionid2%22:[%22GRANDCHAMBER%22,%22CHAMBER%22],%22itemid%22:[%22001-59347%22]};

Recomandat
***Tatiana VÎZDOAGĂ**, dr., conf. univ.*

PARTICULARITĂŢILE GARANTĂRII DREPTULUI LA VIAŢA PRIVATĂ DIN PERSPECTIVA EXERCITĂRII ASISTENŢEI JURIDICE

Tatiana SCOBIOLA

CZU: 343.131.5:342.72/.73 scobiola97@mail.ru

The importance of the protection of private life not only in the personal domain of the person, but also extends to the professional domain, where secret information is decisive for the smooth running of the activity and ensuring a minimum degree of safety and trust. Social reality, the diversity of social relations, involves the interaction between people and situations that require the transmission of certain personal, confidential data regarding the intimate life of people of different categories of professionals. Exercising certain professions allows access to personal information, a circumstance that calls for trust in these professionals, namely that they will not divulge or communicate data to other people or to take care of the danger, being otherwise endangered and even harmed to the person's own life. The professional secrecy to which certain professional categories are kept, constitutes a guarantee of confidentiality, the person who needs to provide certain information feeling protected by the introduction of these obligations on the part of those who took note of personal data during the exercise of the profession.

Importanța protecției vieții private nu ține doar de domeniul personal al omului, ci se extinde și asupra domeniului profesional, unde informația secretă este decisivă pentru buna desfășurare a activității și asigurarea unui grad minim de siguranță și încredere.

Realitatea socială, diversitatea relaţiilor sociale implică interacţiunea dintre persoane şi situaţii care necesită transmiterea anumitor date cu caracter personal, confidenţiale, privitoare la viaţa intimă a persoanei diferitelor categorii de profesionişti.

Exercitarea anumitor profesii permite accesul la informaţii cu caracter personal, circumstanţă care reclamă încrederea în aceşti profesionişti, şi anume – că nu vor divulga, nu vor comunica altor persoane datele sau informaţiile pe care le deţin, altfel fiind pusă în pericol şi chiar prejudiciată viaţa privată a persoanei.

O deosebită importanță prezintă garantarea dreptului la viața privată în exercitarea asistenței juridice, în relația avocat-client, unde secretul personal se conjugă cu cel profesional.

Secretul profesional stă la temelia relaţiei de încredere dintre avocat şi client. Acesta îi interzice avocatului să divulge orice informaţie care i-a fost comunicată de client, constituind şi o garanţie fundamentală a libertăţii persoanei şi a bunei funcţionări a justiţiei.

Esenţa profesiei de avocat constă în confidenţialitatea dintre avocat şi clientul său. Fără siguranţa confidenţialităţii, este grav primejduită activitatea avocatului.

Obligația de a păstra secretul profesional privește orice aspect al cauzei care a fost încredințată profesionalistului acesta neputând fi degrevat de îndatorirea sa în nicio circumstanţă şi de către nicio persoană, cu excepţia cazurilor strict necesare pentru apărarea sa într-o procedură penală.

Iurie Mărgineanu și Lilian Osoian menționează în lucrarea lor că profesia de avocat este asimilată profesiei de medic: ea presupune același tratament plin de atenție și compasiune, abnegație și umanism, dar avocatul nu-și poate exercita funcțiile doar „din dragoste față de oameni”, activitatea lui este reglementată prin lege [1, p.12].

În lucrarea sa științifică autorul Iu.S. Pilipenko definește secretul avocatului ca starea accesului interzis la informaţie prin stabilirea regimului special. Regimul special al secretului profesional al avocatului, în concepția autorului citat, reprezintă ordinea specială a reglementării juridice care acționează în sfera acordării asistenţei juridice calificate şi îndreptată spre formarea şi protecţia imunităţii beneficiarului prin stabilirea interdicţiilor pentru acumularea şi divulgarea ilegală a oricărei informaţii care a devenit cunoscută apărătorului [2, p.53].

Prin însăși natura misiunii sale, avocatul este depozitarul secretului clientului său și este destinatarul comunicărilor de natură confidențială. Fără garantarea confidențialității încrederea nu poate exista. Prin urmare, secretul profesional este recunoscut ca fiind deopotrivă un drept și o îndatorire primordială și fundamentală a avocatului.

Păstrarea secretului profesional este o obligație absolută, nelimitată în timp, comportă restricția de a nu vorbi și posibilitatea de a nu răspunde și vizează orice aspect al cauzei penale care a fost încredințată avocatului.

Secretul profesional în exercitarea asistenței juridice se referă la toate informațiile și datele de orice tip, în orice formă și pe orice suport, comunicate avocatului de către client în scopul prestării serviciilor juridice și în legătură cu care clientul a solicitat păstrarea confidențialității, precum și orice documente întocmite de avocat, care cuprind sau se fundamentează pe informațiile sau datele furnizate de client în scopul acordării consilierii juridice și a căror confidențialitate a fost cerută de client.

Taina profesională în exercitarea asistenței juridice constă în dreptul de a nu răspunde întrebărilor formulate de alte persoane, indiferent de poziția din care formulează întrebările, și acest drept există atâta timp cât avocatul nu primește permisiunea de la clientul său pentru a comunica informațiile deținute în calitatea sa de avocat.

Menținerea în mod confidențial a informațiilor cunoscute în exercitarea asistenței juridice are la bază un interes social, un principiu fundamental, și anume – acela de a garanta dreptul la apărare. El se aplică exclusiv asupra informațiilor și documentelor ce provin de la client și pe care acesta le oferă avocatului în vederea acordării de către avocat a unei asistențe juridice calificate.

Art.55 din Legea nr.1260 din 19.07.2022 cu privire la avocatură consacră principiul secretului profesional, stipulând că: „Avocatul nu este în drept să divulge informaţiile confidenţiale ce i-au fost comunicate în timpul acordării asistenţei juridice, precum şi să transmită, fără acordul clientului, unor terţi documentele legate de exercitarea delegaţiei. Obligaţia de a păstra secretul profesional nu este limitată în timp”.

Toți avocații trebuie să respecte confidențialitatea afacerilor clienților săi și secretul profesional este unul dintre drepturile garantate de Convenția Europeană a Drepturilor Omului. În unele țări violarea secretului profesional constituie nu doar o eroare profesională, ci și o infracțiune penală. Din punct de vedere juridic, secretul profesional este inerent profesiei de avocat. Dacă clientul împuternicește avocatul să întocmească un document, avocatul trebuie să-l pună la curent că documentul este protejat de secretul profesional.

Jurisprudența Curții Europene pentru Drepturile Omului pe cauzele *Can v. Austria* [3] și *Campbell și Fiii v. Regatul Unit* (1984) [4] recunoaște dreptul persoanelor la o comunicare nestingherită cu avocatul lor între patru ochi. Prezența polițiștilor sau a altor persoane de pază în timpul consultațiilor nu permite realizarea deplină a acestui drept.

Încălcarea secretului profesional în exercitarea asistenței juridice prevede două situații diferite: prima situație în care avocatul încalcă el însuși obligația de păstrare a secretului profesional și divulgă informații cunoscute de la client despre viața lui privată; a doua situație când dreptul la viața privată în exercitarea asistenței juridice este prejudiciat de către autoritățile de stat.

În Republica Moldova, spre deosebire de România, secretul profesional al avocatului este abordat în legislație doar prin prisma aspectelor etico-morale, reglementările extrapenale existente sunt modeste, iar careva prevederi penale lipsesc. Această concluzie reiese din intrerpretarea prevederilor art.54 al Legii cu privire la avocatură, nr.1260 din 19.07.2002. Astfel, există unica prevedere generală inserată în lit.k) alin. (1) art.54, conform căreia avocatul este obligat să respecte normele Codului deontologic al avocatului şi prevederile statutului profesiei de avocat. Norma juridico-penală cu privire la încălcarea inviolabilității vieții personale, în conformitate cu art.177 Cod penal – culegerea ilegală sau răspândirea cu bună-ştiinţă a informaţiilor, ocrotite de lege, despre viața personală ce constituie secret personal sau familial al altei persoane fără consimţământul ei – nu oferă protecție corespunzătoare informației obținute, păstrate sau prelucrate în regimul secretului profesional, deoarece aceste date confidențiale sunt ocrotite în regimul secretului personal sau familial, care îi aparține deținătorului primar, pe când secretul profesional presupune că acesta este administrat de către deținătorul secund (specialistul care a obținut informații confidențiale în legătură cu exercitarea atribuțiilor sale profesionale) [5, p.45].

Necesitatea protecției juridico-penale a secretului profesional în normele de drept ale Republicii Moldova derivă din existența unui număr mare de profesii în care apare secretul ce urmează a fi protejat de normele juridice. Însă în realitate astfel de reglementări practic lipsesc, iar folosirea mijloacelor tehnice și a sistemelor informaționale în procesul de prelucrare, stocare și transmitere a datelor care constituie secret profesional, precum și lipsa reglementărilor normative ce ar asigura protecția acestor date, apariția unor profesii contemporane care ajută la apariția noilor forme de secrete profesionale, lipsa unei autorități special investite care ar asigura legiferarea în domeniul secretului profesional etc nu permit realizarea deplină a acestei protecții.

Confidenţialitatea informațiilor și datelor în raportul avocat-client este esenţială în asigurarea strategiei apărării, însă ceea ce are o importanță semnificativă este faptul că receptarea de către organele judiciare trebuie să fie garantată prin calitatea profesională a apărării, în vederea asigurării respectării legislației în vederea înfăptuirii actului de justiție.

Obligaţia avocatului cu privire la secretul profesional serveşte atât intereselor administrării justiţiei, cât şi intereselor clientului. În consecinţă, aceasta trebuie să beneficieze de o protecţie specială din partea statului. Mai mult, secretul profesional este considerat un instrument prin care se poate asigura accesul la justiţie şi menţinerea statului de drept. Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat în mod repetat necesitatea respectării secretului profesional aşa cum se prevede în articolele 6 şi 8 din CEDO. Prin însăşi natura misiunii sale, avocatul este depozitarul secretelor clientului său şi destinatarul comunicărilor de natură confidenţială.

După cum se arată în jurisprudenţa CtEDO, dreptul fiecăruia la un proces echitabil depinde de „relaţia de încredere care există între avocat şi client. Subminarea secretului profesional poate reprezenta o încălcare a articolului 8 al Convenţiei Europene a Drepturilor Omului care protejează dreptul la respectarea vieţii private şi de familie. Articolul „permite o protecţie mai puternică a schimburilor de informaţii dintre avocaţi şi clienţii lor”. În acelaşi spirit, Curtea stabileşte că „acest lucru este justificat prin faptul că avocaţilor li se atribuie un rol fundamental într-o societate democratică, acela de a apăra părţile la litigiu. Cu toate acestea, este imposibil să ducă la îndeplinire această sarcină esenţială, dacă nu pot să garanteze celor pe care îi apără că schimburile lor de informaţii vor fi confidenţiale”.

În așa mod, luând în considerare dezideratul conform căruia îndatorirea specială de a păstra secretul profesional trebuie să fie conţinută în legislaţia naţională a statelor membre parte la Convenția Europeană, iar regulile naţionale privind secretul profesional trebuie să cuprindă şi pedepse corespunzătoare în caz de încălcare a lor, *de lege ferenda* propunem introducerea unui nou articol în Codul penal al Republicii Moldova, și anume: Divulgarea secretului profesional.

În vederea consolidării protecției secretului profesional de către avocați se propune reglementarea suplimentară prin clauze de confidențialitate care urmează a fi anexe obligatorii la contractul de prestare a serviciilor juridice sau să devină parte componentă a acestora.

În situația în care apărătorul obține anumite împuterniciri privind informațiile confidențiale comunicate, propunem indicarea acestora în textul clauzei, în următorul mod: obținerea, elaborarea, păstrarea, utilizarea informației, luarea măsurilor pentru asigurarea confidențialității acesteia etc.

În această ordine de idei, considerăm că legea penală trebuie să prevadă în mod explicit atât natura răspunderii, cât și sancțiunile care vor fi aplicate, fapt ce derivă din importanța semnificativă a datelor personale oferite avocaților, în cazul încălcării îndatoririlor și garanțiilor ce urmează a fi stabilite de lege.

Ținând cont de argumentele prezentate *supra,* propunem ca în Codul penal al Republicii Moldova să fie introdus art.177 „Încălcarea secretului profesional", cu următorul conținut:

(1) Orice operaţiune efectuată asupra datelor cu caracter personal, cu sau fără utilizarea de mijloace tehnice, comise prin colectarea, înregistrarea, stocarea sau modificarea, extragerea, utilizarea, divulgarea prin transmitere, diseminarea sau punerea la dispoziţie în orice alt mod, ştergerea sau distrugerea datelor confidenţiale care constituie secret profesional, se pedepseşte cu amendă în mărime de la 550 la 850 unităţi convenţionale sau cu privarea de dreptul de a ocupa anumite funcţii sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de 1 an, sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 180 la 240 de ore, cu amendă, aplicată persoanei juridice, în mărime de la 2000 la 3000 unităţi convenţionale.

Pentru a-și executa obligațiile profesionale, avocatul are nevoie de încrederea persoanelor, mai ales a clientului său; or, acest serviciu juridic nu poate fi acolo unde nu este garantat secretul profesional. Avocatul își capătă această încredere doar dacă se dedică cazului pe care trebuie să-l rezolve și înțelege esența adevărată a păstrării secretului profesional.

Referințe:

1. MĂRGINEANU, Iu., OSOIAN, L. *Avocatura în Republica Moldova – o subtilă diplomație în dezvoltare, instituție juridică a societății civile cu viziune spre integrarea europeană*. Chișinău, 2003, p.12.
2. ПИЛИПЕНКО, Ю.С. *Адвокатская тайна: теория и практика реализации*. Москва, 2009. 56 с.
3. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Can împotriva Austriei* din 17 septembrie 1985.
4. Hotărârea Curții Europene a Drepturilor Omului în cauza *Campbell și Fii împotriva Regatului Unit* din 17 septembrie 1984.
5. GÎRLĂ, L., MOȚOC, C. Protecția juridico-penală a secretului profesional al avocatului. În: *Jurnalul juridic national*, p.45.

Recomandat
***Igor DOLEA,** dr. hab., prof. univ.*

REALIZAREA CONCEPTULUI FAVOR DEFENSIONIS ÎN PROCESUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA

Gheorghe RUSU

CZU343.12:343.14(478) gh.rusu@yahoo.com

This article is dedicated to the research of the concept favor defensionis through the prism of its need, role, content and place, following the scientific presentation of this desired, to the deepening of knowledge in the field and to the formulation of some recommendations and proposals for the improvement of the normative framework, in order to highlight the modalities of its realization within the domestic criminal process.

Transformările de moment care se desfășoară în Republica Moldova au, ca obiectiv, crearea statului de drept, în care unul dintre principalele scopuri reprezintă promovarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Necesitatea garantării desfășurării procesului penal în condiții de echitate, prin asigurare în mod real a protecției drepturilor omului, a devenit un imperativ al timpului. Statul are dreptul și interesul ca cel care a săvârșit o faptă penală să fie pedepsit potrivit vinovăției sale, persoana are interesul și dreptul să-și dovedească nevinovăția sau gradul de vinovăție, astfel încât să nu primească o sancțiune mai aspră decât i se cuvine conform legii.

În literatura de specialitate se menționează că nu drepturile persoanei trebuie să se conformeze intereselor descoperirii infracțiunii și urmăririi penale, a procesului penal în general, ci rigorile procesual penale trebuie să se conformeze la maximum drepturilor persoanei [1, p.8].

O problemă actuală în procesul penal autohton reprezintă stabilirea echilibrului între drepturile și posibilitățile procesuale ale părții acuzării și părții apărării. Deși în prezent există multiple garanții procesuale, acestea nu sunt mereu în stare să compenseze eficient inechilibrul procesual. De asemenea, în pofida faptului că egalitatea armelor este recunoscută la nivel de principiu în vederea asigurării unui proces echitabil, aceasta nu este pe deplin realizată la moment.

Pe drept, egalitatea armelor trebuie asigurată la faza de urmărire penală și faza judecării, însă nu se poate de afirmat că egalitatea armelor funcționează la prima fază în sensul său deplin. O chestiune stringentă constituie asigurarea drepturilor apărătorului la faza de urmărire penală. La această fază a procesului penal, reprezentantul organului de urmărire penală este, la propriu, figura centrală, în a cărei competență este concentrată administrarea probatoriului. Apărătorul însă, în virtutea prevederilor legii, nu este recunoscut în calitate de subiect al probatoriului. Codul de procedură penală al Republicii Moldova fixează doar câteva împuterniciri (în special în art.100 alin.

(2), care, în esență, nu oferă niciun fel de garanții apărătorului de a obține informațiile necesare interesului urmărit în cauză.

În prezent, în doctrina autohtona [2, p.325], una dintre posibilele soluții în vederea compensării poziției mai slabe în proces este văzută în conceptul favor defensionis (din lat. favorizarea apărării) care, într-o accepțiune contemporană, presupune acordarea unor avantaje procesuale apărării, pentru a fi adusă la nivel de egalitate cu acuzarea, care beneficiază de forța și disponibilitățile statale pentru instrucția cauzei în prima fază a procesului penal [3].

Fenomenul favor defensionis presupune, de fapt, un metaconcept, sau altfel spus „concept despre concepte", care prevede în sine numeroase principii și instituții în favorea acuzatului, cum ar fi: prezumția de nevinovăție, *onus probandi*, *in dubio pro reo*, asimetria probelor etc.

Deși majoritatea elementelor conceptului favor defensionis sunt prevăzute în legislația procesual penală autohtonă, reglementarea unui asemenea fenomen complex ar permite determinarea multilaterală a rolului și locului, precum și stabilirea unui echilibru corect între aceste elemente.

De asemenea, mai nou pentru doctrina autohtonă este conceptul asimetriei probelor, care, după cum s-a menționat, constituie un element tradițional al conceptului favor defensionis. În literatura de specialitate se menționează că conceptul de „asimetrie" în esență propune de a exclude consecințele negative în situațiile când o probă care poate fi benefică apărării a fost administrată cu anumite vicii de admisibilitate [4, p.326]. În alte cuvinte, conceptul constă în posibilitatea utilizării probelor obținute cu încălcarea legii, dacă încălcarea a fost comisă ca urmare a unor acțiuni eronate de către partea acuzării și doar dacă aceste probe pot fi utilizate în favoarea părții apărării. Astfel urmărindu-se ca partea apărării să nu fie prejudiciată de încălcările părții acuzării, în a cărei competență este concentrată administrarea probatoriului.

Un pas semnificativ în vederea recunoașterii asimetriei probelor în cadrul procesului penal autohton s-a realizat urmare a Hotărârii Curții Constituționale nr.31 din 23 septembrie 2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 132^9 alin.(12) și alin.(15) CPP RM [5]. Curtea a analizat constituționalitatea prevederilor legii procesual penale care prevedeau că după finalizarea perioadei de autorizare a interceptării și înregistrării judecătorul de instrucție decide care din comunicările înregistrate urmează a fi nimicite. Curtea a declarat textul „decide care din comunicările înregistrate urmează a fi nimicite, desemnând persoanele responsabile de nimicire" din articolul 132^9 alin.(15) CPP RM, ca fiind neconstituțional, precizând, în acest caz, că nu a fost realizat un echilibru corect între principiile concurente; or, legiuitorul a atribuit o protecție mai mare dreptului la respectarea vieții private al altor persoane și interesului judecării cu celeritate a procesului penal, în defavoarea drepturilor la un proces echitabil și la apărare ale acuzatului.

Cu toate acestea, la momentul actual art.132^5 alin.(5) CPP RM, unde se prevede că „procurorul sau judecătorul de instrucție declară nul procesul-verbal și dispune prin ordonanță/încheiere nimicirea imediată a purtătorului material de informații și a

materialelor acumulate pe parcursul efectuării măsurii speciale de investigații”, nu corespunde soluției logice promovate de HCC nr.31. În acest sens, considerăm oportun ca legiuitorul să conformeze această norma procesual penală la raționamentul Curții Constituționale, necesitate susținută și în doctrină [6, p.24].

În concluzie, actualmente conceptul favor defensionis ar explica existența asimetriei probelor în procesul penal. Interpretarea acestui concept prin prisma principiilor prezumției de nevinovăție, contradictorialității și egalității părților nu ne permite să percepem pe deplin natura juridică a unei astfel de noțiuni. În același timp, consolidarea normativă a fenomenului de asimetrie, ca element al conceptului favor defensionis va corespunde, în toate cazurile, scopului de a proteja persoana de erorile persoanelor cu funcții de răspundere în activitatea lor legată de cercetarea infracțiunilor, astfel ca orice persoană care a săvârșit o infracțiune să fie pedepsită potrivit vinovăției sale și nicio persoană nevinovată să nu fie trasă la răspundere penală și condamnată.

Referințe:

1. DOLEA, I. *Drepturile persoanei în probatoriul penal.* Chișinău: Cartea Juridică, 2009, p.8. ISBN 978-9975-9927-7-0
2. DOLEA, I. Considerente cu privire la conceptul ,,Favor Defensionis”, în contextul egalității armelor. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare*”, USM, 10-11 noiembrie 2021, p.325.
3. https://www.juridice.ro/521550/neconstitutionalitatea-art-345-alin-1-cpp.html [Accesat: 7.02.2023]
4. DOLEA, I. *Considerente cu privire la conceptual „Favor Defensionis” în contextual egalității armelor,* p.326.
5. Hotărârea Curții Constituționale nr.31 din 23.09.2021 privind excepția de neconstituționalitate a articolului 132^9 alin.(12) și alin.(15) din Codul de procedură penală (nimicirea informației interceptate și înregistrate) (sesizarea nr.58g/2021).
6. DOLEA, I., SHAPORDA, E. Considerente privind instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală. În: *Revista Procuraturii Republicii Moldova*, 2021, nr.8, p.24.

Recomandat

***Igor DOLEA,** dr. hab., prof. univ.*

SUSPENDAREA EXECUTĂRII ACTELOR ADMINISTRATIVE INDIVIDUALE CONTESTATE

Cristian BABIN

CZU: 342.924 babincristian98@gmail.com

The institution of the suspension of unfavorable individual administrative acts is an invention of the legislator under which the court gives an assessment of the lack of legal effects of the contested administrative act until the trial. The examination of the request for suspension of the individual administrative act is a special procedure, with a summary character, in which the court's role is limited to ascertaining the urgency of the requested measures and it preventive nature.

Dreptul de a solicita instanței de judecată suspendarea actului administrativ constituie o veritabilă garanţie împotriva abuzurilor autorităţii administrative, ale cărei acte de autoritate au caracter executoriu [1, pct.59].

Instituția suspendării actelor administrative individuale defavorabile reprezintă o invenție a legiuitorului, în temeiul căreia instanța de judecată dă o apreciere lipsirii de efecte juridice a actului administrativ contestat până la judecarea fondului cauzei; or, anume la această ultimă dată se va determina, după caz, ilegalitatea actului emis. În acest mod, s-a pus la dispoziția justițiabililor afectați de actul administrativ individual defavorabil emis un instrument de conservare a situației existente în ipoteza planării unor suspiciuni rezonabile că executarea acestuia ar fi în stare să producă o prejudiciere iremediabilă a drepturilor acestora.

Dispozițiile legale prevăzute la art.172 şi 214 din Codul administrativ enunță temeiurile de admisibilitate a cererii de suspendare a executării actului administrativ individual:

1) prezența unui act administrativ individual defavorabil comunicat destinatarului;
2) depunerea unei cereri de suspendare în forma scrisă;
3) competența jurisdicțională materială şi teritorială a instanței de judecată pentru examinarea acțiunii în contenciosul administrativ;
4) iar în cazul contestării actului administrativ cu cererea prealabilă, autoritatea publică competentă cu soluționarea acesteia a refuzat cererea de suspendare sau nu a soluționat cererea de suspendare în termenul prevăzut de lege.

Mai mult ca atât, în ipoteza în care se depune o cerere de suspendare a actului administrativ individual defavorabil, reținem că instanța de judecată nu se va limita doar la analiza condițiilor de admisibilitate a cererii de suspendare, dar va purcede şi la analiza întrunirii condițiilor de admisibilitate a viitoarei acțiuni în contencios administrativ prin prisma art.207 din Codul administrativ.

Totuși, în Codul administrativ în redacția actuală nu există o prevedere legală care ar limita numărul de cereri de suspendare care pot fi depuse în cadrul examinării unei cauze. Prin urmare, s-au putea crea situația în care reclamantul înaintează în mod regulat cereri de suspendare pentru a beneficia, până la soluționarea acestora, de efectul suspensiv al lor. În acest mod, depunerea repetată a cererilor de suspendare a actelor individuale defavorabile ar deveni un instrument abuziv în mâna reclamantului pentru a lipsi de efecte juridice în mod artificial un act administrativ individual defavorabil contestat.

Considerăm că pentru a evita situațiile abuzive indicate *supra* este necesar de a reglementa interdicția de a formula cereri de suspendare a executării actului administrativ individual defavorabil succesive pentru aceleași motive. Astfel, ar urma a fi reglementat faptul că o cerere repetată în cadrul aceluiași litigiu în fața instanței de judecată nu poate beneficia de efectul suspensiv al cererii de suspendare a executări actului administrativ individual defavorabil.

Având în vedere că redacția actuală a Codului administrativ nu leagă producerea efectelor încheierii de suspendare emise până la înaintarea acțiunii de contencios administrativ de însăși depunerea acțiunii, considerăm că prevederile art.214 din Codul administrativ urmează a fi completate cu alin.(5^1), potrivit căruia:

„(5^1) Sub rezerva art.214 alin.(7), dacă termenul de suspendare a actului administrativ individual defavorabil nu este determinat, suspendarea încetează de drept:

a) Din momentul emiterii Încheierii prin care se face imposibilă desfășurarea de mai departe a procesului;

b) Din momentul emiterii Hotărârii prin care acțiunea în prima instanță a fost respinsă;

c) Din momentul rămânerii irevocabile a Hotărârii prin care acțiunea în prima instanță a fost admisă”.

Referitor la posibilitatea derogării de la prevederile Codului administrativ referitor la procedura contenciosului administrativ, considerăm că derogări de la aplicabilitatea prevederilor Codului administrativ sunt admisibile numai în limitele exigențelor legale cumulative prevăzute de art.2 alin.(2) din Codul administrativ. În mod evident, rezultă că numai anumite aspecte ale activității administrative (nu și ale procedurii contenciosului administrativ) pot fi reglementate prin derogare de la Codul administrativ, dacă există cumulativ patru condiții:

a) domenii specifice de activitate;

b) norme legislative speciale derogatorii;

c) reglementarea derogatorie să fie absolut necesară;

d) reglementarea să nu contravină esenței Codului administrativ.

Respectiv, considerăm că nici prevederile art.23 alin.(2) din Legea privind Comisia Națională a Pieței Financiare, nr.192 din 12.11.1998 [2], nici art.12 din Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, nr.308 din 22.12.2017 [3], nici art.11^1 alin.(3) din Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei, nr.548 din 21.07.1995 [4], nu întrunesc principiul enunțat la art.2 alin.(1) și (2)

din Codul administrativ, reglementarea indicată fiind în disonanță cu garanțiile oferite de Codul administrativ.

Observăm că reglementările Codului administrativ prevăd posibilitatea derogării de la prevederile acestuia doar în ceea ce privește activitatea administrativă privind domenii specifice de activitate, nu și în ceea ce privește procedura contenciosului administrativ. Or, procedura contenciosului administrativ este reglementată în exclusivitate de prevederile Codului administrativ. Mai mult ca atât, prin o abordare contrară în care în legile speciale ar exista prevederi speciale derogatorii în ceea ce ține procedura de contencios administrativ, ar cădea în desuetudine prevederile art.2 alin.(1) și (2). Însă, potrivit interpretării teleologice, normele juridice se interpretează în sensul în care produc norme juridice, nu în sensul în care nu produc. Mai mult ca atât, legiuitorul în conținutul art.214 a prevăzut norme speciale în raport cu unele domenii specifice de activitate. Anume, art.214 alin.(8) din Codul administrativ prevede categoriile de acte ale Băncii Naționale a Moldovei care nu pot fi suspendate. În mod similar, dacă voința legiuitorului era să stabilească prevederi derogatorii referitor la alte domenii specifice de activitate în ceea ce privește procedura contenciosului administrativ, urma să prevadă acestea în conținutul Codului administrativ. Mai mult ca atât, dispoziția art.214 alin. (1) teza 2 nu prevede posibilitatea aplicării unei norme speciale; or, aceasta nu prevede că aplicabilitatea acesteia depinde dacă legea specială nu prevede altfel.

La acest aspect, considerăm că legiuitorul urmează să adapteze legile speciale derogatorii de la prevederile Codului administrativ, în sensul în care primele să conțină doar derogări referitoare la activitatea administrativă, nu și la atribuțiile instanței judecătorești la examinarea litigiilor de contencios administrativ.

Or, aceste disonanțe dintre legile speciale și prevederile Codului administrativ în ceea ce ține de examinarea litigiilor de contencios administrativ, reprezintă o nerespectare a prevederii art.257 alin.(3) lit.a) din Codul administrativ care prevede că „(3) Guvernul, în termen de 6 luni de la publicarea prezentului cod: a) va elabora și va prezenta Parlamentului propuneri privind aducerea legislației în vigoare în concordanță cu prezentul cod".

Referințe:

1. Hotărârea Curții Constituționale nr.18 din 11.12.2012 pentru controlul constituționalității unor prevederi din Legea contenciosului administrativ, nr.793-XIV din 10.02.2000 (Sesizarea nr.20a/2012). În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2013, nr.6-9, art.01.
2. Legea privind Comisia Națională a Pieței Financiare, nr.192 din 12.11.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1999, nr.22-23, art.91.
3. Legea cu privire la prevenirea și combaterea spălării banilor și finanțării terorismului, nr.308 din 22.12.2017. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.58-66, art.133.
4. Legea cu privire la Banca Națională a Moldovei, nr.548 din 21.07.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2015, nr.297-300, art.544.

Recomandat
***Elena BELEI,** dr., conf. univ.*

PROCEDURA DE EXAMINARE A APELULUI ÎN CONTENCIOSUL ADMINISTRATIV

Ana BUZU

anabuzu123@gmail.com

CZU: 347.95:342.9

The present study is aimed to research the Appeal Examination Procedure in Administrative Litigation, in the context of the adoption of the first Administrative Code of the Republic of Moldova, which is presented as an important component of the justice administration process, intended to supplement the system of procedural guarantees, necessary judicial defenses of the rights, freedoms and legitimate interests of natural and legal persons.

Apelul în contenciosul administrativ constituie cel de-al doilea grad de jurisdicție, care se prezintă ca o componentă importantă a procesului de înfăptuire a justiției, menit să suplimenteze sistemul de garanții procesuale, necesare apărări judiciare a drepturilor, libertăților și intereselor legitime ale persoanelor fizice și juridice.

Odată cu adoptarea (19.07.2018) și punerea în aplicare (01.04.2019) a primului Cod administrativ al Republicii Moldova, s-a instituit o serie de novații procesuale [1, p.38], printre care: completarea sistemului de garanții procesuale; consolidarea accesului la justiție; specializarea judecătorilor pentru examinarea acțiunilor în contencios administrativ; instituirea unei reglementări detaliate a procedurii contenciosului administrativ, inclusiv în materie de apel și recurs etc.

Deși prezentul subiect este extrem de important, nu a constituit tema vreunei investigații în Republica Moldova. Însă insuficiența preocupărilor nu semnifică lipsa necesității de studiere a acestei instituții; or, cercetarea detaliată a normelor ce țin de judecarea apelului în contenciosul administrativ scoate la iveală un șir de carențe legislative, care duc la interpretarea greșită și aplicarea eronată a legislației în domeniu.

În stadiul actual al legislației administrative există o reglementare unitară a procedurii de examinare a apelului în contenciosul administrativ, iar normele juridice care formează această instituție sunt prevăzute expres în Capitolul III, intitulat „Procedura de apel” (art.231-240), din Cartea a treia a Codul administrativ. Potrivit reglementărilor art.231 alin.(2) din Codul administrativ, pentru procedura în apel se aplică corespunzător prevederile Capitolului II din Cartea a treia (procedura în prima instanță, art.196-230 – *n.a.*), dacă din prevederile Codului aministrativ nu rezultă altceva. Procedura acțiunii în contenciosul administrativ se desfășoară conform prevederilor Codului administrativ. Suplimentar se aplică corespunzător prevederile Codului de procedura civilă, cu excepția art.169–171 *(a se vedea art.195 Cadm)*.

Conform noilor reglementări în materie de contencios administrativ, au fost deduse următoarele particularități ale procedurii de apel: a) Inadmisibilitatea apelului în contenciosul administrativ (art.236 Cadm); b) Dacă participanții la proces convin de

comun acord, examinarea și soluționarea cererii de apel are loc în procedură scrisă (art.239 alin.(1) Cadm); c) Instanța de apel este în drept să solicite din oficiu probe noi, în măsura în care le consideră necesare pentru justa soluționare a cauzei (art.238 alin.(2) Cadm); d) Atragerea din oficiu a terților de către instanța de apel, prin aplicarea art.205 Cadm prin prisma art.231 alin.(2) Cadm, coroborat cu art.240 alin.(2) Cadm; e) Instanța de apel NU este în drept să trimită cauza spre rejudecare în instanța de fond (art.240 alin.(2) Cadm).

Legiuitorul din Republica Moldova a considerat că instituțiile *restituirea cererii de apel, a nu se da curs cererii de apel* nu trebuie să formalizeze excesiv procedura contenciosului administrativ. Cu toate că nu este prevăzută expres exceptarea aplicării art.368, 369 Cod de procedură civilă în cauzele de contencios administrativ, instituțiile *restituirea cererii de apel, a nu se da curs cererii de apel* nu se aplică de către instanțele de contencios administrativ.

De aceea, aparent accesul la justiție în contenciosul administrativ pare a fi mai liber, dar art.236 Cadm instituie totuși niște impedimente care formează instituția admisibilității apelului în contenciosul administrativ. Instituția admisibilității apelului în contenciosul administrativ nu este conceptual o instituție de drept absolut nouă pentru justiția civilă din Republica Moldova. De ex., recursul împotriva deciziilor instanței de apel trece și el prin admisibilitate (art.433 și 440 CPC) [2, p.331].

Este salutar faptul că instanța de apel examinează din oficiu admisibilitatea apelului în ordinea contenciosului administrativ. Dacă este inadmisibil, apelul se declară ca atare printr-o încheiere susceptibilă de recurs. În lipsa acesteia instanța de apel nu emite încheieri de acceptare, fapt care are anumite avantaje, dar și confuzionări ale justițiabililor.

Premisele de exercitare a dreptului la intentarea apelului în instanța de apel și consecințele nerespectării lor (inadmisibilitatea) sunt reglementate potrivit prevederilor art.236 alin.(2) Cadm [3, p.551].

Inadmisibilitatea este o modalitate de respingere a unei cereri ca urmare a admiterii unei excepții sau poate fi, la rândul ei, un incident procesual de sine stătător, care, alături de excepții și de celelalte incidente, duce la blocarea examinării și judecării cauzei în instanța de apel [4, p.65].

O altă regulă de procedură instituită de către legiuitor este excluderea împuternicirii instanței de apel de a restitui cauza spre rejudecare în prima instanță. Astfel, potrivit art.240 alin.(2) Cadm, *instanța de apel nu este în drept să trimită cauza spre rejudecare în instanța de fond.* Întru respectarea reglementărilor Codului administrativ, instanțele de apel nu dispun restituirea cauzelor spre rejudecare în prima instanță. Or, dispozițiile enunțate având un caracter imperativ nu pot fi interpretate și aplicate altfel decât cum prevede legea.

Prin urmare, excluderea posibilității instanței de apel de a trimite cauza spre rejudecare în instanța de fond a creat adevărate controverse, dispute în rândul practicienilor.

Astfel, aceasta poate fi privită sub două aspecte: Pe de o parte, excluderea instituției rejudecării în instanța de fond reprezintă un garant al procesului jurisdicțional, care

contribuie: la înlăturarea abuzurilor nejustificate de retrimitere a cauzelor spre rejudecare în prima instanţă; la asigurarea unui termen rezonabil de judecare a cauzelor contencioase; la asigurarea unui echilibru între volumul de lucru al instanţelor de fond şi al celor de apel.

Pe de altă parte, excluderea instituției rejudecării în instanța de fond constituie o ingerință în accesul la justiție, care aduce atingeri drastice asupra următoarelor chestiuni: discriminarea justițiabililor din cauzele de contencios administrativ, în comparație cu justițiabilii din alte cauze civile; înrăutățirea situației apelanților în propria cale de atac; limitarea dreptului de a ataca în mod efectiv hotărârea primei instanțe.

La faza intentării procedurii de apel în ordinea contenciosului administrativ au fost depistate mai multe deficiențele normative, printre care: neclaritatea actelor ce trebuie anexate la cererea de apel; imposibilitatea contestării Încheierii unipersonale de înlăturare a neajunsurilor cererii de apel; lipsa emiterii Încheierilor de acceptare de către instanța de apel.

Studiind şi analizând aprofundat practica judiciară în materia contenciosului administrativ, deducem faptul că prevederile art.361, 362[1] CPC *instituțiile apelul incident* și *alăturarea la apel* nu se aplică de către instanțele de contencios administrativ.

În fond, cu toate că avem încă un sistem defectuos în ceea ce ține de aplicarea legislației și de problemele cu care se confruntă practicienii, adoptarea și punerea în aplicare a primului Cod administrativ al Republicii Moldova a completat unele lacune din sistemul de drept jurisdicțional, lucru de altminteri apreciabil.

Referințe:

1. ȚURCAN, O. Codul administrativ – factor de consolidare a accesului la justiție administrativă în Republica Moldova. În*: Legea și Viața,* 2019. CZU: 342.9
2. BELEI, E. Admisibilitatea acțiunii în contencios administrativ. În: *Materialele Conferinței științifice naționale cu participare internațională „Integrare prin cercetare și inovare”. Seria Științe juridice și economice*, 2021. CZU: 343.13:342.9
3. PRISAC, A. *Comentariul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova*. Chișinău: Cartea Juridică, 2019. 1315 p. ISBN 978-9975-139-79-3
4. SUCIU, A. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă.* Ediția a IV-a, revizuită și adăugită. București: Universul Juridic, 2019. 600 p. ISBN/ISSN: 978-606-39-0290-1

Recomandat
***Elena BELEI,** dr., conf. univ.*

SPECIFICUL EXAMINĂRII ÎN FAŢA INSTANŢEI DE JUDECATĂ A CAUZELOR PRIVIND ÎNAPOIEREA COPILULUI ÎN BAZA CONVENŢIEI DE LA HAGA DIN 1980 (PROBLEME ŞI PERSPECTIVE)

Cristina CERESĂU

CZU 347.91/.95:341.231.14-053.2 cristina.ceresau@gmail.com

L'objectif de la recherche est l'analyse théorique et pratique des réglementations juridiques du concept de retour d'enfant basée sur la Convention de La Haye, ainsi que l'identification des lacunes juridiques dans la législation de cette institution juridique, avec la formulation de propositions pour leur exclusion. Essentiellement, la Convention de La Haye de 1980 a donné à la communauté internationale un instrument juridique dans le but de prévenir les enlèvements internationaux d'enfants.

În prezent, societatea contemporană din Republica Moldova se confruntă cu un fenomen care se află în proces de acutizare şi se raportează la domeniul protecţiei drepturilor minorilor, inclusiv în litigiile transfrontaliere, motiv pentru care s-a ivit necesitatea cercetării naturii juridice a cauzelor privind înapoierea copilului în statul reşedinţei sale obişnuite sau exercitarea dreptului de vizitare a copilului, în conformitate cu Convenţia asupra aspectelor civile ale răpirii internaţionale de copii, întocmită la Haga la 25 octombrie 1980 (denumită în continuare Convenţia de la Haga din 1980).

Aderarea în anul 1998 a Republicii Moldova la Convenţia de la Haga din 1980, prin Hotărârea Parlamentului nr.1468 din 29.01.1998, a condus la formarea în legislaţia autohtonă a unui nou mecanism procedural de protecţie a drepturilor încălcate ale copilului şi a impus modificări în legislaţia procesual civilă. În acest context, la data de 14 august 2020 a intrat în vigoare LP112 din 09.07.2020, prin care în compartimentul Procedura specială din Codul de procedură civilă, în art.279 alin.(1) pct.b[1]), au fost introduse cauzele privind înapoierea copilului în statul reşedinţei sale obişnuite sau exercitarea dreptului de vizitare a copilului, în conformitate cu Convenţia de la Haga din an.1980.

În esenţă, Convenţia de la Haga din 1980 se aplică oricărui copil sub vârsta de şaisprezece ani (*ratione personae*) şi care are reşedinţa obişnuită pe teritoriul oricăruia dintre statele contractante, imediat înainte de încălcarea dreptului de tutelă asupra copilului, care a fost răpit sau reţinut ilegal (*ratione materiae*) într-un alt stat membru-parte a Convenţiei de la Haga din 1980.

De reţinut este faptul că Conveţia de la Haga din 1980 prevede că chestiunile legate de educarea copilului, comunicarea şi vizitarea copilului în raport cu părinţii săi

urmează a fi soluționate în țara în care copilul își are reședința obișnuită, iar, în al doilea rând, prioritatea Convenției constă în protejarea copilului de consecințele, stresul cauzat de a fi mutat sau reținut într-un mediu străin (art.16 și 19 din Convenția din 1980).

Cauzele privind înapoierea unui copil se caracterizează prin anumite particularități în ceea ce privește componența cercului de participanți la dosar. Așadar, participanții la procedura cu privire la înapoierea copilului minor sunt reclamantul – persoană fizică sau juridică înzestrată cu dreptul de încredințare asupra copilului (părinte, părinte adoptiv, tutore, instituție de îngrijire a copilului, Ministerul Muncii și Protecţiei Sociale); pârâtul – persoana care a deplasat sau a reținut ilegal un copil (părinte, părinte adoptiv, tutore, altă persoană) și intervenientul accesoriu.

Un aspect important este că, în aceste categorii de cauze, legiuitorul privează părţile de anumite drepturi procesuale. În aceste cazuri, reclamantul nu are posibilitatea de a solicita conexarea mai multor cereri, iar pârâtul nu poate depune cerere reconvențională. Motivul unei astfel de limitări a drepturilor procesuale rezultă din normele Convenției din 1980, și anume – art.16, care prevede că instanța nu are dreptul de a decide asupra drepturilor de încredințare până când nu se stabilește dacă copilul va fi înapoiat în țara sa de reședință obișnuită. Or, după cum am menționat, unul dintre scopurile Convenției este prevenirea și combaterea fenomenului de răpire a copiilor. Așadar, toate instrumentele procedurale ale acestei Convenții vizează, în primul rând, înapoierea copilului în statul de reședință obișnuită, iar suspendarea examinării aspectelor legate de familie este justificată din mai multe motive.

În continuare, cu privire la suportul probatoriu administrat la materialele cauzei, menționăm că există circumstanțe, cu caracter de excepție, în prezența cărora autoritatea judiciară sau administrativă a statului solicitat nu va dispune înapoierea copilului. Justificarea acestor excepții derivă din trei principii diferite. În primul rând, circumstanța în care reclamantul nu exercita efectiv dreptul privind încredinţarea la data deplasării sau neînapoierii ori dacă a consimţit sau a achiesat ulterior acestei deplasări sau neînapoieri reprezintă temei de respingere a cererii privind înapoierea copilului, întrucât situațiile descrise nu întrunesc elementele esențiale pe care Convenţia urmăreşte să le protejeze, și anume: exercitarea efectivă a dreptului de încredinţare, sau comportamentul ulterior al reclamantului indică acceptarea de către acesta a faptului adus la cunoștință, de răpire a copilului, fără a-l contesta. În al doilea rând, pct.2.3, 2.4 și 2.5 prevăd excepţii care rezultă din principiul interesului superior al copilului, care constă în integrarea copilului în noul mediu sau existența expunerii unui pericol fizic sau psihic. Simultan, Convenţia prevede că opinia copilului cu privire la înapoiere sau reținere poate fi pertinentă, cu condiţia ca el să deţină vârsta şi gradul de maturitate necesar pentru ca opinia să fie luată în considerare. În al treilea rând, nu va fi dispusă înapoierea copilului în situația în care, conform dispoziţiilor articolului 20, înapoierea sa nu ar fi permisă de principiile fundamentale ale statului solicitat cu privire la salvgardarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale. Această dispoziție juridică a rezultat în urma unui compromis între delegaţiile care au fost de acord și cele care s-au opus includerii în Convenţie a unei clauze de politică publică.

Spre final, cumulând şi însumând cele supuse unei ample analize judiciare, am identificat unele lacune în legea procesual civilă şi am formulat propuneri cu titlu *de lege ferenda*. Prima propunere se referă la reglementarea procedurii de examinare a cererilor privind înapoierea copilului sau de exercitare a dreptului de vizitare a copilului şi constă în introducerea unei noi prevederi care să consacre principiul acţionării în interesul superior al copilului, cu următoarea formulare: „Cauzele privind înapoierea copilului în statul reşedinţei sale obişnuite şi cea privind exercitarea dreptului de vizitare a copilului se judecă în conformitate cu normele procedurii de soluţionare a acţiunii civile, bazate pe interesul superior al copilului şi pe normele prevăzute de Convenţia de la Haga din 1980".

Un alt aspect ce necesită, în opinia mea, unele modificări se referă la introducerea în Codul de procedură civilă a unui nou temei de suspendare, care va obliga instanţa de judecată să suspende o cauză care are ca obiect al litigiului stabilirea domiciliului copilului minor, sau alte chestiuni privind educaţia copilului, până la soluţionarea unei cauze privind înapoierea copilului minor în baza Convenţiei de la Haga.

O altă recomandare pe care am abordat-o se referă la faptul că după aderarea Republicii Moldova la Convenţia de la Haga din 1980, tocmai în anul 1998, nu au fost aduse modificări corespunzătoare în legislaţia naţională care ar reglementa procedura de executare. Este de reţinut faptul că în alte state anume aceste modificări au introdus caracteristici în executarea hotărârii judecătoreşti de înapoiere a copilului minor, şi anume: au fost stabilite cerinţe privind conţinutul hotărârilor judecătoreşti care prevăd executarea acestor acte; a fost introdus un nou tip de documente executorii. În acest sens, este necesară introducerea unei noi instituţii în legea de executare–căutarea unui copil înainte de faza judiciară (etapa premărgătoare procesului) şi la etapa de după emiterea hotărârii judecătoreşti prin care s-a dispus admiterea cererii privind înapoierea copilului în baza Convenţiei din 1980.

În concluzie, autorul proiectului ţine să învedereze că procedura de soluţionare şi de executare a acestor categorii de cauze implică un subiect sensibil. Or, conflictele de familie sunt caracterizate prin durată şi dezvoltare progresiv-acumulative, când iniţial micile dezacorduri în familie se dezvoltă treptat într-o confruntare ireconciliabilă, în care subiectul cel mai vulnerabil este copilul, care se confruntă cel mai acut cu certurile între părinţi. Toate aceste circumstanţe au un impact negativ asupra procedurii de examinare şi executare a hotărârilor privind înapoierea copiilor, întrucât problemele intrafamiliale dau naştere dificultăţilor în soluţionarea şi executarea actelor judiciare nu doar de natură organizatorică, ci şi morală şi etică.

Recomandat

***Igor COBAN**, dr., conf. univ.*

PARTICULARITĂŢILE PROCEDURII ÎNCUVIINŢĂRII ADOPŢIEI NAŢIONALE

Diamanta IOXA

CZU: 347.633(478) diamantaioxa20@gmail.com

Conformément à la législation en vigueur, la procédure d'approbation de l'adoption est une procédure spéciale non contentieuse, la conclusion respective résulte des spécificités de cette procédure. Du point de vue procédural, l'adoption comporte deux étapes étroitement liées l'une à l'autre, l'une dérivant de l'autre, et qu'il est nécessaire de parcourir successivement pour mener à bien et compléter la procédure d'adoption, ce sont : 1) la phase extrajudiciaire/administrative; et 2) la phase judiciaire.

La orice etapă, Republica Moldova s-a confruntat cu probleme ce țin de protecția drepturilor copilului. Acest fapt se datorează prerogativei copiilor de a avea o familie, de a avea dreptul la o viața decentă pentru o dezvoltare și creștere armonioasă. Lipsa unuia sau a ambilor părinți ca urmare a destrămării familiei, stării de sărăcie, emigrării, precum și multe alte situații de acest gen pot să condamne, în cele mai multe situații, copiii la adevărate traume psihologice ce-și pot pune amprenta asupra formării personalității lor. Toate acestea au condiționat apariția în sistemul dreptului a unor instituții specifice, printre care se enumeră și adopția.

Instituția adopției începe să se cunoască îndeosebi după cel de-al Doilea Război Mondial, printr-o ascensiune remarcabilă în majoritatea statelor lumii. Legislația națională, precum și cea internațională reglementează adopția drept o măsură de ocrotire a copiilor. Conform *art.2 din Legea privind regimul juridic al adopției* (în continuare – Legea nr.99/2010), prin ***adopție*** se înțelege acea formă specială de protecție, aplicată în interesul superior al copilului, prin care se stabilește filiația între copilul adoptat și adoptator, precum și legăturile de rudenie între copilul adoptat și rudele adoptatorului.

În Preambulul Convenției Națiunilor Unite cu privire la Drepturile Copilului, adoptată la data de 20 noiembrie 1989 de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite, este stabilit că *familia este unitatea fundamentală a societății și mediul natural pentru creșterea și bunăstarea tuturor membrilor săi și, în mod deosebit, copilul, trebuie să beneficieze de protecția și de asistența de care are nevoie pentru a putea să joace pe deplin rolul său în societate*, iar ***pentru deplina și armonioasa dezvoltare a personalității sale, copilul trebuie să crească într-un mediu familial, într-o atmosferă de fericire, dragoste și înțelegere***.

În același timp, dispozițiile art.48 alin.(2) din Constituția Republicii Moldova prevăd că *familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și* ***pe dreptul și îndatorirea părinților de a***

asigura creșterea, educația și instruirea copiilor. De asemenea, potrivit art.49 din Constituție, intitulat „*Protecția familiei și a copiilor orfani”*, consacră în alin.(1) – (3): *Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin. Statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii, stimulând dezvoltarea instituțiilor necesare. Toate preocupările privind întreținerea, instruirea și educația copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotirea părinților revin statului și societății. Statul stimulează și sprijină activitatea de binefacere față de acești copii.*

În continuare, în conformitate cu dispozițiilor art.16 din Legea privind drepturile copilului, nr. 338 din 15.12.1994, *fiecare copil are dreptul să locuiască în familie, să-și cunoască părinții, să beneficieze de grija lor, să coabiteze cu aceștia, cu excepția cazurilor în care despărțirea de un părinte sau de ambii părinți este necesară în interesul copilului.*

Au fost încuviințate adopții în anul: 2017 – 123 copii; 2018 – 97 copii; 2019 – 80 copii. În anul 2020 au fost adoptați doar 63 copii din cauza problemelor create de pandemie, iar în anul 2021 numărul copiilor adoptați a fost de 1347. Așadar, analizând dinamica adopției în ultimii anii, putem spune cu certitudine că tema supusă cercetării în respectiva lucrare se bucură de o continuă actualitate și importanță.

Protecția drepturilor copilului prin adopție se realizează pe următoarele *principii de bază*: a) respectarea drepturilor și a libertăților fundamentale ale copilului; b) respectarea interesului superior al copilului **(cauza *Pini și alții împotriva României),* (cauza *CtEDO Jessica Marchi împotriva Italiei*)**. c) informarea copilului și luarea în considerare a opiniei acestuia în raport cu vârsta și cu gradul lui de maturitate; d) prioritatea adopției naționale față de cea internațională etc.

Pe plan național, cele mai relevante acte cu caracter normativ în materia adopției sunt: Codul familiei din 26.10.2000; Codul de procedură civilă din 12.06.2003; Legea privind regimul juridic al adopției, nr.99 din 28.05.2010, etc. Pe plan internațional sunt aplicate și ratificate de R.Moldova următoarele Convenții: Convenția privind protecția copiilor și cooperării în materia adopției internaționale, încheiată la Haga la 29.05.1993, ratificată de R.Moldova la 10.04.1998; Convenția ONU cu privire la drepturile copilului încheiată la New York la 29.11.1989, în vigoare pentru R.Moldova din 25.02.1993.

Procedura încuviințării adopției se consideră drept o procedură specială – necontencioasă, aceasta rezultă din trăsăturile juridice distincte ale acestei instituții care o fac să se diferențieze de celelalte proceduri. Acesteia îi sunt specifice: *1) lipsa litigiului de drept; 2) lipsa părților cu interese contrare; 3) neaplicabilitatea unor instituții procesuale specifice procedurii contencioase (de exemplu, recunoașterea acțiunii, încheirea tranzacției, asigurarea acțiunii etc.)* și *4) aplicarea normelor procesuale generale de examinare a acțiunii civile doar în partea neacoperită de normele speciale și în măsura în care nu contravin acestora.*

Procedura încuviințării adopției din perspectivă procedurală, poate fi divizată în două etape diferite: **1) etapa administrativă** și **2) etapa judiciară.** Astfel, condițiile

de fond și de formă, precum și impedimentele la adopție sunt prevăzute expres de legislația în domeniu.

În conformitate cu art.286 alin.(1) CPC și **art.31 alin.(1) și (1[1]) al Legii nr.99/2010**, adoptatorul domiciliat în R.Moldova care dorește să adopte un copil domiciliat în R.Moldova depune cerere de încuviințare a adopției la judecătoria din raza domiciliului copilului adoptabil.

Cauzele privind încuviințarea adopției se examinează conform regulilor generale de examinare a acțiunii civile, cu excepțiile și completările prevăzute de Capitolul XXV al Codului de procedură civilă (art.291) și de art.31 alin.(5) al Legii nr.99/2010. Cererea de încuviințare a adopției naționale se examinează ***în ședință închisă, în termen de 10 zile lucrătoare de la data admiterii cererii și se judecă în mod prioritar***. Trebuie să participe în mod obligatoriu adoptatorii și reprezentantul autorității tutelare teritoriale de la domiciliul copilului adoptabil.

Dacă instanța de judecată își formează convingerea că adopția este în interesul superior al copilului, admite cererea și recunoaște adopția de către persoane concrete și indică în hotărâre datele despre adoptat și adoptatori, necesare înregistrării adopției în organele de stare civilă. Hotărârea judecătorească privind încuviințarea adopției devine ***definitivă și irevocabilă în termen de 10 zile lucrătoare de la data pronunțării.***

În concluzie, reieșind din studiul și analiza efectuată în această lucrare, putem remarca că familia prezintă nucleul societății, locul primar unde valorile sunt învățate de un copil și transmise din generație în generație. Prin urmare, protecția copilului și asigurarea creșterii și dezvoltării respectivului copil în mediul familiei sale, îndeosebi al celei firești, prezintă o cerință consfințită atât la nivel național, cât și internațional.

În conformitate cu dispozițiile **art.287 lit.e) CPC și art.31 alin.(2) lit.e) din Legea nr. 99/2010**, cererea de încuviințare a adopției trebuie să conțină și **„alte date și informații solicitate de instanța de judecată.”**, ținându-se cont de faptul că această dispoziție are un caracter general și incert, care poate conduce spre posibilele abuzuri din partea instanței de judecată la faza de primire a cererii, având în vedere rolul activ al instanței care poate solicita „alte informații” al căror conținut ar putea fi precizat. Așadar, considerăm oportun ca această normă să fie abrogată. ***Propunere de lege ferenda: Art I: 1. Art.287 lit.e) CPC și art.31 alin.(2) lit.e) din Legea nr. 99/2010 se abrogă.***

Un aspect important pe care dorim să-l specificăm se referă la **extinderea circumstanțelor în temeiul cărora are loc suspendarea procedurii de încuviințare a adopției.** În acest sens, formulăm **următoarea propunere *de lege ferenda* – modificarea dispozițiilor art.31 alin.(7) din Legea nr. 99/2010 privind regimul juridic al adopției,** după cum urmează: *„În cazul inițierii unei proceduri judiciare care ar putea avea ca rezultat retragerea statutului de copil rămas fără ocrotire părintească, precum și* ***inițierii procedurii privind plasarea copilului sub tutelă/curatelă în familia extinsă, fără intenția acestora de a adopta copilul,*** *procedura de încuviințare a adopției se suspendă până la soluționarea procedurilor respective”.*

Referințe:

1. Convenția cu privire la drepturile copilului. Adoptată de Adunarea Generală a Organizației Națiunilor Unite la 20 noiembrie 1989, în vigoare de la 2 septembrie 1990. Republica Moldova a aderat prin Hotărârea Parlamentară nr.408-XII din 12.12.1990;
2. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1994, nr.1.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2013, nr.130-134.
4. Legea privind regimul juridic al adopției, nr.99 din 28.05.2010. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2010, nr.131-134.

Recomandat
***Igor COBAN**, dr., conf. univ.*

MODUL DE STABILIRE A DIFERENŢEI SUBSTANŢIALE ŞI CONFISCAREA AVERII CU CARACTER NEJUSTIFICAT

Maria GOGU

CZU: 343.272 maria.gogu1998@gmail.com

The way of establishing the substantial difference and the confiscation of unjustified wealth is an area of major interest in the cultivation of Public Integrity and recovery of unjustified acquired wealth, being regarded as a principle that covers and does not allow social inequities. The institution under analysis represents one of the ways that implements the principle of equity, being considered unfair to enrich yourself at the expense of the civil service that you hold producing as effect the attribution to each what belongs to him.

Importanța modului de stabilire a diferenței substanțiale și confiscarea averii cu caracter nejustificat este tot mai accentuată odată cu lupta împotriva corupției și cu consolidarea sistemului de integritate și a cultivării integrității publice și a climatului zero toleranță la corupție în cadrul sectorului public. În Republica Moldova, importanța luptei împotriva corupției și consolidarea sistemului de integritate a generat, începând cu anul 2016, adoptarea unui șir de legi care reglementează confiscarea averii dobândite nejustificat a funcționarilor publici sau demnitarilor publicii. În acest sens, confiscarea averii dobândite nejustificat, ca măsură de restrângere a dreptului de proprietate, nu este o invenție a zilelor noastre, dar una de epocă veche, așa încât confiscarea bunurilor ce poartă un caracter nejustificat reprezintă una dintre cele mai vechi forme de manifestare a represiunii publice.

În majoritatea jurisdicțiilor Europei continentale, instituția confiscării averii cu caracter nejustificat face parte din procedura penală, presupunând angajarea urmăririi penale și o condamnare. Contrar acestor practici legislative, Curtea Europeană a Drepturilor Omului, în cauza *Gogitidze și alții c. Georgia, nr.36862/05 din 12 mai 2015*, a reținut că măsura confiscării este proporțională și în lipsa unei condamnări care să stabilească vinovăția persoanelor învinuite [1].

Prin urmare, Republica Moldova a procedat la adoptarea unei legislații care are ca scop nu doar confiscarea averii cu caracter nejustificat în baza unei sentințe penale, dar și confiscarea averii în baza unei hotărâri judecătorești. Astfel, la nivel național, cadrul normativ al Legii nr.133/2016 cu privire la declararea averii și intereselor personale instituie obligația de declarare a averii și a intereselor personale persoanelor cu funcție publică sau de demnitate publică în următoarele situații: anual până la data de 31 martie; în cazul angajării în termen de 30 de zile de la data angajării; după încetarea raporturilor de muncă în termen de 30 de zile de la data încetării raporturilor de muncă; în cazul suspendării raporturilor de muncă în termen de 30 de zile după reîncadrarea în funcție.

Ca urmare a controlului declarației depuse în temeiul obligației instituite de Legea nr.132/2016 sau în baza sesizării depuse sau sesizării din oficiu, în cazul aparenței încălcării a regimului juridic al declarării averii și a intereselor personale ori aparenței unei diferențe substanțiale între veniturile obținute, pe de o parte, și cheltuielile realizate, pe de altă parte, se poate institui efectuarea controlul averii și al intereselor personale ale persoanelor vizate, iar ca urmare a constatării unei diferențe substanțiale intre veniturile obținute și averea deținută instanța de judecată poate dispune confiscarea averii dobândite nejustificat. Totodată, controlul averii și a intereselor personale se poate institui și atunci când nu a fost depusă declarația de avere de către funcționarul public sau persoana de demnitate publică, drept exemplu servește cauza *Agenția Națională de Integritate vs. Dan Vale, dosarul nr.186/64/2009 din România* [2].

Controlul averii și al intereselor personale ale subiectului declarării se dispune pe un termen de cel mult 9 luni de la repartizarea sesizării, iar ținându-se cont de complexitatea controlului, de comportamentul participanților vizați și al autorităților relevante, termenul efectuării controlului este de cel mult 18 luni. Procesul de control al averii și al intereselor personale poate fi inițiat pe durata exercitării mandatului, a funcției publice sau de demnitate publică, precum și în decurs de 3 ani după încetarea exercitării acestor funcții.

Până la 1 martie 2022, pe site-ul ANI au fost identificate 873 de acte. Dintre ele, 230 de acte (26%) se referă la regimul averilor și intereselor personale, iar 25 de acte vizează constatarea unei diferențe substanțiale între veniturile obținute și averea deținută.

În cadrul procesului de constatare a diferenței substanțiale între veniturile obținute, pe de o parte, și cheltuielile realizate, pe de altă parte, se instituie existența unei diferențe substanțiale ce depășește 20 de salarii medii lunare pe economie. În cadrul stabilirii diferenței substanțiale se iau în calcul cheltuielile care pot fi demonstrate, esența cărora a constat în transmiterea dreptului de proprietate, posesie sau de folosință asupra bunurilor (procurarea de bunuri, închirierea transportului ș.a.) sau necesitățile curente (farmacii, restaurante, stații PECO, magazine alimentare, vestimentare, procurarea foilor de odihnă sau tratament, abonamentelor la sala de sport ș.a.), pe de o parte, și averea dobândită, pe de altă parte. În ceea ce vizează modul de stabilire a diferenței substanțiale o importanță are modalitatea de calculare a veniturilor obținute raportate la cheltuielile suportate de funcționarii publici pe perioada exercitării funcției și/sau a mandatelor. Astfel, în cazul în care un funcționar are un salariu de la locul de muncă de 100.000 lei lunar care a fost transferat pe cardul său salarial, însă timp de două luni au fost retrase în numerar doar 10.000 mii lei, se va lua în calcul ca venit din care poate fi justificată diferența substanțială doar suma de 10.000 mii lei din considerentul că cealaltă suma de 190.000 mii lei nu a fost cheltuită rămânând pe card or cheltuită prin virament bancar. Dacă se constată o diferență substanțială între veniturile obținute, cheltuielile realizate și averea dobândită a persoanei supuse controlului, inspectorul de integritate dispune încetarea raporturilor juridice de muncă ale subiectului declarării și aplică interdicția de a ocupa o funcție publică sau de demnita-

te publică. Autoritatea publică de integritate în termen de cel mult un an din momentul în care actul de constatare rămâne definitiv se adresează în instanța de judecată de la sediul Autorității în vederea încasării în folosul statului a valorii averii nejustificate sau a confiscării acesteia (art.34 alin.(5) din Legea nr.132/2016). Iar în cazul în care în termen de 30 de zile de la data emiterii se contestă actul prin care se constată încălcarea regimului juridic al declarării averii și intereselor personale, autoritatea națională de integritate poate solicita confiscarea averii nejustificate în cadrul procedurilor de contestare a actului de constatare.

La nivel național, jurisprudența referitoare la confiscarea averii cu caracter nejustificat se află la o etapa infertilă, întrucât până la moment nu a fost emisă nicio hotărâre judecătorească care să dispună confiscarea averii ca urmare a constatării unei diferențe substanțiale.

În concluzie, menționăm că modul de stabilire a diferenței substanțiale și confiscarea averii cu caracter nejustificat constituie un domeniu de interes major în cultivarea integrității publice și recuperării averii dobândite nejustificat, fiind privit ca un principiu care acoperă și nu permite inechități sociale. Instituția confiscării averii dobândite nejustificat reprezintă una dintre căile ce implementează principiul echității, fiind considerat inechitabil de a te îmbogăți pe seama funcției publice ce o deții, producând drept efect atribuirea fiecăruia ceea ce-i aparține. Confiscarea averii dobândite nejustificat are sarcina de a restabili echilibrul atunci când interesele publice sunt încălcate. În Republica Moldova, formarea unei doctrine în domeniul modului de stabilire a diferenței substanțiale și confiscării averii dobândite nejustificat este la început de cale, iar apariția unor studii complexe ține de domeniul viitorului apropiat.

Referințe:

1. Cauza *Agenția Națională de Integritate vs. Dan Vale,* dosarul nr.186/64/2009.
2. Cauza CtEDO *Gogitidze și alții c. Georgia,* nr.36862/05 din 12 mai 2015.

Bibliografie:

1. Legea cu privire la declararea averii și intereselor personale, nr.133/2016 din 17.06.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2016, nr.245-246, art.513.
2. Legea cu privire la Autoritatea Națională de Integritate, nr.132/2016 din 17.06.2016. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.245-246, art.511.
3. Legea cu privire la Integritate, nr.82 din 25.05.2017. În: Monitorul Oficial al Republicii nr. 229-243;
4. Legea cu privire la funcția publică și statutul funcționarului public, nr.158 din 04.07.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2008, nr.230-232.
5. Hotărârea Curții Constituționale nr.21 din 20 octombrie 2011 privind interpretarea articolului 46 alin.(3) din Constituție și a Hotărârii Curții Constituționale nr.6 din 16 aprilie 2015 privind controlul constituționalității unor prevederi din Codul penal și din Codul de procedură penală din 10 martie 2022.

Recomandat
***Elena BELEI,** dr., conf. univ.*

PROCEDURA DE URMĂRIRE A PATRIMONIULUI ÎN CADRUL EXECUTĂRII SILITE

Igor SÎNGEREAN

CZU: 347.952 igor.singerean1998@gmail.com

This study determines the doctrinal and legal aspects regarding forced execution, researches the procedure for tracking assets within the framework of the forced execution of fiscal and customs obligations, analyzes the debtor's assets that cannot be tracked within the framework of forced execution, also identifies the elements of excess power or exceeding the powers of the bailiff as the basis for contesting enforcement acts, substantiating the effects of the bailiff's non-recording of the seizure minutes as a reason for contesting, investigates the legal nature of the enforcement appeal and the general particularities of examining appeals of the bailiff's acts, presents the theoretical and practical aspects regarding return of enforcement.

Executarea silită reprezintă un ansamblu de măsuri, prevăzute de Codul de executare al R.Moldova, prin care creditorul realizează, prin intermediul executorului judecătoresc, cu concursul organelor de stat abilitate, drepturile sale, recunoscute printr-un document executoriu, dacă debitorul nu-şi îndeplineşte benevol obligaţiile.

Deci, executarea silită reprezintă una dintre instituțiile fundamentale ale dreptului procesual civil și o componentă importantă a justiției într-un stat de drept. În lipsa unor mijloace procedurale coerente, clare, suple și rapide care să garanteze ducerea la îndeplinire efectivă a titlului executoriu, partea ar fi în imposibilitate de a se bucura de câștigarea procesului, titlul executoriu conferind, astfel, creditorului doar un drept teoretic și iluzoriu [1].

Aşadar, este de menționat că executarea silită este un sistem de norme, de natură procesual civilă, care instituie mecanismul de restabilire a drepturilor subiective civile încălcate pe calea executării hotărârilor judecătoreşti şi a altor titluri executorii. Însă, potrivit Codului de executare, executarea silită reprezintă un ansamblu de măsuri, prevăzute de acest Cod, prin care creditorul realizează, prin intermediul executorului judecătoresc, cu concursul organelor de stat abilitate, drepturile sale, recunoscute printr-un document executoriu, dacă debitorul nu-şi îndeplineşte benevol obligaţiile.

Urmărirea silită a bunurilor debitorului constă în sechestrarea, ridicarea și vânzarea acestora. Astfel, doar în prezența acestor activități putem afirma că are loc urmărirea silită a bunurilor – moment definitoriu pentru a deosebi asigurarea unei executări silite (etapă la care se aplică anumite interdicții, restricționându-se unele drepturi ale debitorului, fără a fi efectiv adusă atingere patrimoniului său) de executarea nemijlocită (care presupune implicare directă în patrimoniu, prin sechestrarea bunurilor). Deci, în ceea ce privește urmărirea bunurilor debitorului, potrivit art.88 Cod de executare al R.Moldova, poate fi urmărit orice bun corporal ori universalitate de bunuri ale debitorului, care se

află în circuit civil, indiferent de faptul la cine se află în posesiune, precum şi orice drept patrimonial sau creanță bănească, cu excepția celor care nu sunt pasibile de urmărire silită. Bunurile supuse unui circuit civil limitat pot fi urmărite numai în condițiile prevăzute de lege. De remarcat este că majoritatea măsurilor de executare silită indicate la art.74 CE RM (lit.a)-e)) se referă la urmărirea patrimoniului debitorului, iar potrivit art.284 Cod civil al R.Moldova, patrimoniul reprezintă totalitatea drepturilor și obligațiilor patrimoniale (care pot fi evaluate în bani), privite ca o sumă de valori active și pasive strâns legate între ele, aparținând unor persoane fizice și juridice determinate. Toate bunurile persoanei fizice sau juridice fac parte componentă a patrimoniului ei.

Conform legislației în vigoare, procedura de urmărire a bunurilor contribuabilului se realizează prin următoarele modalități: sechestrarea, ridicarea și comercializarea. În cadrul executării silite a obligațiilor fiscale și vamale, toate aceste modalități se realizează prin procedură unică de executare silită. Poate fi urmărit orice bun corporal ori universalitatea de bunuri ale debitorului, care se află în circuitul civil, indiferent de faptul la cine se află în posesiune, precum şi orice drept patrimonial sau creanţă bănească, cu excepţia celor care nu sunt pasibile de urmărire silită.

În ce privește problematica excesului de putere sau depășire a atribuțiilor executorului judecătoresc, analizând practica judiciară în materia infracțiunilor prevăzute de art.328 CP RM, imputate executorilor judecătoreşti, în lumina politicii statului direcționate spre executarea în termen rezonabil a hotărârilor judecătoreşti, se face vizibil un paradox uimitor: pe de o parte, este notorie cointeresarea statului în executarea promptă a hotărârilor judecătoreşti, în acest sens, executorilor judecătoreşti fiindu-le acordată, pe bună dreptate, tot mai multă libertate funcțională în executarea documentelor executorii, fapt dictat, inclusiv, de pierderile în masă ale Republicii Moldova la CtEDO pe probleme ce țin de executarea hotărârilor judecătoreşti, iar, pe de altă parte, tot statul (în persoana organelor de drept) este cel care creează piedici în executarea hotărârilor judecătoreşti în termen rezonabil pe calea intentării unor procese penale în privința executorilor judecătoreşti pe faptul excesului de putere sau al depășirii atribuțiilor de serviciu. Astfel, ca urmare a intentării unor procese penale în privința executorilor judecătoreşti pe faptul excesului de putere sau al depășirii atribuțiilor de serviciu apare temeiul de contestare a actelor de executare.

Totodată, este de menționat că dat fiind faptul că procedura de executare silită este parte integrantă din procesul civil, garanțiile impuse de art.6 §1 CEDO se extind şi asupra acestei etape procedurale. De aici derivă nemijlocit obligaţia pozitivă a statului de a asigura mijloace şi proceduri de executare a unei hotărâri judecătoreşti efective în măsură să excludă arbitrariul atât în drept, cât şi în practică. Chiar dacă normele speciale (art.115 alin.(9) CE RM) nu prevăd un termen exact în interiorul căruia executorul judecătoresc are obligaţia de a informa organele care efectuează înregistrarea despre aplicarea sechestrului asupra bunurilor imobile sau a altor bunuri supuse înregistrării de stat în scopul efectuării în registrele respective a mențiunii despre aplicarea sechestrului, totuşi, reieşind din prevederile art.70 alin.(2) CE RM, acesta este obligat să efectueze informarea respectivă în cel mult 15 zile de la întocmirea procesului-

verbal de sechestru. Omiterea informării sau informarea tardivă duc la inopozabilitatea procesului-verbal de sechestru față de terți, la dobândirea caracterului desuet sau anularea acestuia, acestea servind drept premise de violare a art.6 §1 CEDO şi a art.1 din Protocolul nr.1 al CEDO. Motiv din care considerăm oportună modificarea art.115 alin.(9) CE RM, astfel încât să fie indicat termenul sau perioada de timp exactă, în care executorul judecătoresc are obligaţia de a informa organul care efectuează înregistrarea bunurilor supuse înregistrării despre aplicarea sechestrului asupra acestora.

În ceea ce ține de problematica complexă a întoarcerii executării silite, urmează a fi conchise următoarele:

- Întoarcerea executării silite reprezintă o refacere în sens invers a drumului parcurs de executarea silită, cu repunerea părților în situația anterioară;
- Necesitatea întoarcerii executării survine în următoarele ipoteze: când o hotărâre judecătorească deja executată a fost anulată sau modificată, prin decizia instanţei superioare; când în urma rejudecării cauzei pretențiile reclamantului s-au respins integral ori parțial; şi finalmente, atunci când prin decizia instanţei superioare sau ca efect ale rejudecării cererea a fost scoasă de pe rol ori procesul a încetat;
- Pentru survenirea întoarcerii executării silite este necesară întrunirea cumulativă a următoarelor condiții: anularea titlului executoriu, cererea celui interesat şi executarea parțială sau totală a titlului executoriu;
- Sub aspectul naturii juridice, întoarcerea executării silite, se prezintă ca un incident procedural apărut în cursul executării silite, având ca fundament dispariția temeiului măsurilor de urmărire silită;
- Este salutabilă optica legiuitorului de a prevedea întoarcerea executării în procedura în ordonanță;
- Dacă instanţa care a rejudecat pricina nu a soluționat chestiunea privind întoarcerea executării, debitorul, căruia îi revine dreptul la recuperarea prestațiilor executate, poate solicita întoarcerea executării prin procedura în ordonanță în temeiul art.158 alin.(3) CE RM;
- În ipoteza în care ordonanța prin care s-a dispus întoarcerea executării silite este anulată, dreptul la întoarcerea executării va putea fi realizat prin depunerea unei cereri de chemare în judecată în procedura civilă generală;
- Atunci când restituirea bunurilor în natură este imposibilă, instanţa de judecată va dispune restituirea contravalorii acestor bunuri;
- Şi o ultimă concluzie: nu se admite întoarcerea executării în pricinile de încasare a pensiei de întreținere, de reparare a prejudiciului cauzat prin schilodire sau prin altă vătămare a sănătății, precum şi prin pierderea întreținătorului, cu excepţia cazurilor când hotărârea anulată a fost întemeiată pe informaţii sau documente false.

Referințe:

1. GÂRBULEȚ, I., OPRINA, E. *Tratat teoretic și practic de executare silită*. București: Universul Juridic, 2013, p.11.

Recomandat
***Igor COBAN**, dr., conf. univ.*

ROLUL ADMINISTRATORULUI INSOLVABILITĂŢII ŞI AL INSTANŢEI DE JUDECATĂ ÎN PROCEDURA DE VOTARE, CONFIRMARE ŞI REALIZARE A PLANULUI PROCEDURII DE RESTRUCTURARE

Daniela STRATULAT

CZU: 347.736:347.95 stratulatdaniela.v@gmail.com

This work is one of the few national scientific researches with reference to the restructuring procedure, including the most recent legislative changes. It tries to clarify the civil procedure aspects for the application of the plan of the restructuring procedure to the debtor. It is also proposed to make the procedure more efficient by implementing preventive restructuring and increasing the professional training of insolvency administrators, while increasing the quality of supervision of the application of the plan restructuring procedure.

Procedura restructurării la nivel legislativ se consideră o instituție relativ tânără în plină dezvoltare, mergînd mână de mână cu realitățile sociale și modernizarea continuă a mediului de afaceri. Din practică, datorită monitorizării ineficiente și procedurii prea lungi ca timp, procedura se soldează cel mai des cu neexecutarea conformă a planului procedurii de restructurare (în continuare – PPR), debitorul trecând în procedură de faliment.

În lumina legislației de specialitate, restructurarea reprezintă procesul de realizare a unui set de măsuri financiare, organizatorice, operaționale și juridice, orientate spre remedierea financiară și economică a întreprinderii pe bază de capitalizare, de reorganizare, de schimbare a structurii activelor și de modificare a procesului operațional de producție, precum și de alte măsuri care nu contravin legislației în vigoare [1, art.2]. Analizând etapele procesului de restructurare, prevăzute în alin.1 art.182 din Legea insolvabilității (în continuare – LI), constatăm că legiuitorul specifică patru etape distincte, esențiale procedurii de restructurare: întocmirea planului; aprobarea planului; implementarea planului; respectarea condițiilor stipulate în plan. Procedura de restructurare este aplicată de către instanța de insolvabilitate, în baza unei hotărâri luate de Adunarea Creditorilor. Actul de dispoziție al instanței insolvabilității este încheierea judecătorească. Odată cu aplicarea procedurii de restructurare, administratorul insolvabilității capătă un șir nou de competențe, drepturi și obligații specifice și necesare procedurii de restructurare. În literatura de specialitate, în mai multe rânduri au fost puse în discuție reglementările și practica judiciară privind modul de administrare al debitorului la etapa de implementare a planului, subliniindu-se importanța stabilirii de către instanța de insolvabilitate a pragului concret de împuterniciri oferite administratorului insolvabilității. Pe de o parte, art.210 (1) LI prevede: „După ce hotărârea

de confirmare a planului procedurii de restructurare devine definitivă și irevocabilă, debitorul reintră în dreptul de administrare a masei debitoare în conformitate cu planul confirmat…"; pe de altă parte, același alineat stipulează faptul că acest lucru are loc „sub supravegherea sau sub conducerea administratorului insolvabilității". Reieșind din prevederea art.210 alin.(1) din Lege, instanța urmează să specifice împuternicirea administratorului la emiterea încheierii de aprobare a planului procedurii de restructurare, fie de supraveghere, fie de conducere a debitorului, în concordanță cu Planul de restructurare confirmat. Cu părere de rău, în practica judecătorească este des întâlnită indicarea în încheiere a sintagmei „sub supravegherea sau sub conducerea administratorului insolvabilității", care dă naștere unei situații de conflict al împuternicirilor și abuz în raport cu debitorul.

Subiecții care pot propune planul sunt debitorul, administratorul insolvabilității, autoritățile administrației publice centrale sau locale, adunarea creditorilor sau comitetul creditorilor.

Art.182 LI stabilește etapele procedurii de restructurare: întocmirea planului; aprobarea planului; implementarea planului; respectarea condițiilor stipulate în plan. Aprobarea are loc prin acceptarea PPR de către Adunarea Creditorilor (art.202 LI) și, respectiv, prin confirmarea lui de către instanță (art.204 LI). Acceptarea este divizată legal în adunarea de examinare și în cea de votare, care, de regulă, au loc concomitent, dar la cerere pot fi desfășurate separat. Reieșind din complexitatea planului de restructurare și din necesitatea eficientizării maxime a acestuia, considerăm binevenită bifurcarea adunării de examinare și a celei de votare, dar în termene restrânse pentru evitarea tergiversării. Considerăm esențială atragerea obligatorie a unor experți, pentru aprecierea eficienței planului, atât din punctul de vedere al mecanismelor legale, cât și al celor aplicative (strategii financiare, optimizare, management etc.). Așa cum planul propus de Administrator are prioritate, considerăm că acesta ar trebui să fie responsabilizat legal pentru calitatea aplicativă a PPR.

Actul de dispoziție al instanței de insolvabilitate prin care se confirmă/respinge aplicarea planului procedurii de restructurare este hotărârea judecătorească. Instanța verifică doar respectarea cerințelor legale din procedura propunerii și acceptării PPR, însă nu se examinează eficiența reală a PPR în scopul redresării debitorului. În acest sens, propunem **introducerea testului de viabilitate** [2], recomandat de legislația UE, încă la etapa deciziei de aplicare a procedurii de restructurare și obligativitatea unui plan de acțiuni expertizat (în cadrul PPR) ce include mecanisme de redresare a activității debitorului.

Termenul legal de executare al planului este de 3 ani. În cazuri excepționale, temeinic motivate, și cu condiția că debitorul a respectat planul de restructurare în primii 2 ani, durata restructurării poate fi prelungită, prin hotărâre a Adunării Creditorilor, o singură dată, pe un termen de până la 2 ani. La cererea părții interesate, instanța de insolvabilitate dispune încetarea supravegherii fie în cazul executării sau asigurării executării creanțelor supravegheate, fie în cazul expirării termenului pentru procedura de realizare a planului procedurii de restructurare. În cel de-al doilea caz se depune o

nouă cerere introductivă, care va avea ca efect intrarea în faliment și lichidarea patrimoniului debitorului fără a mai fi necesară dovada insolvabilității lui. Legea nu prevede nici actul și nici procedura prin care urmează a se dispune încetarea supravegherii. Interpretarea sistemică a legii în vigoare ne permite să afirmăm că, în vederea încetării supravegherii, instanța de judecată urmează să adopte o încheiere judecătorească [3, p.127]. În practică identificăm spețe în care, în urma nerealizării planului și adoptarea încheierii privind admiterea unei noi cereri introductive cu intentarea falimentului, debitorul contestă încheierea cu recurs. Pentru a evita tergiversarea procesului, CSJ, prin Recomandarea nr.101 din 9 februarie 2018, indică faptul că nu se contestă cu recurs încheierea privind admiterea cererii introductive, cu intentarea procedurii falimentului, în caz de nerealizare a planului procedurii de restructurare – art.115 (1) lit.d), art.217 (1), (2) și (6) LI [4] .

Pe lângă analiza pur juridică, nu trebuie să neglijăm nici scopul de bază al acestor reglementări, care este unul mai degrabă de natură socială și economică. Actualmente, legea este axată excesiv pe satisfacerea datoriilor față de creditori. Termenele lungi ce tergiversează procedura nu fac decât să adâncească debitorul în datoriile pe care le are; lipsa de reglementări exprese permite de multe ori altor participanți la proces să săvârșească acțiuni în detrimentul debitorului; lipsa pregătirii continue a administratorilor de insolvabilitate lipsește de multe ori debitorul de șanse și strategii eficiente de remediere rapidă a situației. Totuși, considerăm că debitorul aflat în dificultate și supus restructurării ar trebui să fie tratat, inclusiv de lege, într-o altă lumină, și anume – ca o valoare socială, economică, științifică, inovațională și în unele cazuri chiar culturală.

Referințe:

1. Legea insolvabilității, nr.149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr.193-197.
2. Directiva (UE) 2019/1023 a Parlamentului European Și a Consiliului din 20 iunie 2019 privind cadrele de restructurare preventivă, remiterea de datorie și decăderile, precum și măsurile de sporire a eficienței procedurilor de restructurare, de insolvență și de remitere de datorie și de modificare a Directivei (UE) 2017/1132 (Directiva privind restructurarea și insolvența).
3. MACOVEI, Gh. *Procedura de declarare a insolvabilității.* Chișinău, 2016, p.127.
4. Recomandarea CSJ *Cu privire la aplicarea prevederilor legale, referitoare la examinarea unor categorii de cereri și contestarea actelor de dispoziție ale instanței de insolvabilitate, emise în cadrul procesului de insolvabilitate,* nr.101 din 9 februarie 2018.

Recomandat
***Gheorghe MACOVEI**, dr., conf. univ.*

NATURA JURIDICĂ A EVALUĂRII EXTRAORDINARE A JUDECĂTORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA

Cristian COLIBABA

CZU: 347.962(478) cristian.colibaba@gmail.com

The judicial vetting involves a complex process of thorougly investigation of the integrity and professional skills of judges and candidates who wish to become judges to the key institutions of the judicial system of the Republic of Moldova.

It is crucial for the vetting process to be carried out in an objective, impartial manner and in a certain extent to comply with all the legal guarantees applied to the referent subjects and to preserve the fundamental principles of the judicial independence.

Independența sistemului judiciar din Republica Moldova este garantată de Constituția Republicii Moldova și de legile naționale. Consolidarea principiului respectiv este esențial pentru funcționarea sistemului judecătoresc; or, acesta sugerează justiției că procedurile judiciare sunt desfășurate echitabil și că aplicarea legii este efectivă. În așa fel, drepturile părților pot fi respectate, iar soluția promulgată de către instanță este argumentată exclusiv în baza principiilor de drept și în baza temeiurilor legale, fără intruziuni din extern sau alte temeiuri care pot vicia imparțialitatea sau independența judecătorului.

Pentru a preveni creșterea precedentelor abuzive și vicioase din sistemul judecătoresc al Republicii Moldova, legiuitorul a atribuit anumitor instituții statale un șir de împuterniciri pentru a efectua controlul necesar asupra exponenților puterii judecătorești. Instituțiile respective se expun asupra legalității actelor emise de către judecătorii de la oricare dintre cele trei instanțe structurate ierarhic în sistemul judecătoresc al Republicii Moldova și aplică sancțiuni individuale, în caz de depistare a anumitor abuzuri din partea reprezentanților evaluați. La nivel național, statul nostru are mai multe instituții ce pot înfăptui acest tip de control, iar mai exact, lista se rezumă la Consiliul Superior al Magistraturii, alături de organele specializate: Colegiul de evaluare a performanțelor judecătorilor, Colegiul Disciplinar, Inspecția Judiciară, Comisia de etică, Colegiul pentru selecția și cariera judecătorilor; la nivel național procuraturile Republicii Moldova; Centrul Național Anticorupție; Agenția Națională de Integritate; Ministerul Justiției și altele.

Mai nou, guvernarea Republicii Moldova a efectuat un șir de inițiative legislative și a întreprins mai multe acțiuni specifice, pentru a promova un nou concept de evaluare extraordinară a judecătorilor din țară, atribuindu-i termenul de „*vetting*”. Proiectul de lege urmează să stabilească trei etape ale procesului de evaluare. În prima etapă vor fi evaluați judecătorii de la Curtea Supremă de Justiție, Curțile de Apel, Procuratura Generală, procuraturile specializate – anticorupție și împotriva criminalității organi-

zate. A doua și a treia etapă vor implica instanțele și procuraturile inferioare [1, p.2]. Mai mult de atât, prin intermediul Legii nr.26 din 10.03.2022 privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor a fost introdus un nou termen, mai exact – conceptul de „*pre-vetting*”, care are un scop asemănător. Acesta este definit mai larg, în articolul 1 din lege, în felul următor: „Prezenta lege reglementează raporturile juridice aferente procedurii de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru al Consiliului Superior al Magistraturii, al Consiliului Superior al Procurorilor, precum și a candidaților la funcția de membru în organele specializate ale acestora, ca etapă obligatorie a procesului de selectare a candidaților și de alegere sau numire a acestora în funcțiile respective” [2].

Atribuirea schimbărilor respective vin să certifice faptul că sistemul judecătoresc al Republicii Moldova are nevoie de o schimbare radicală; or, circumstanțele factuale și legale, înfăptuite de către legiuitor în ultima perioadă, nu ne pot lăsa indiferenți cu privire la consecutivitatea etapelor și, cel mai important, sustenabilitatea acestora, în contextul în care se dorește o schimbare calitativă pentru o perioadă îndelungată.

În același timp, este de menționat că evaluarea extraordinară este un instrument care își are bazele în standardele internaționale privind independența și responsabilitatea judecătorilor. Prin urmare, implementarea unei astfel de evaluări impulsionează Republica Moldova să se alinieze la practicile și cerințele internaționale impuse în domeniul justiției.

Republica Moldova se bazează pe recomandările organismelor internaționale, care la fel înregistrează păreri diferite cu privire la necesitatea impunătoare de desfășurare a evaluării extraordinare în Republica Moldova. Pe de o parte, în Opinia sa din 2019 (pct. 18-19, 37-40, 84) dar și în cea din 2021, Comisia de la Veneția a constatat deja situația extraordinară în care se află Republica Moldova cu privire la starea gravă în justiție. Stare care din 2019 s-a agravat, fiind creat un blocaj total în sistemul justiției. Mai mult, s-a reiterat că, în principiu, autoritățile statului decid ca în cazuri extraordinare, când mecanismele interne eșuează, pot fi aplicate mecanisme urgente și radicale: de exemplu, mecanismul de evaluare din Ucraina, cel din Albania, cel de pre-vetting în Moldova [3, p.15]. Pe de altă parte, alte organisme internaționale, precum Asociația Magistraților Europeni pentru Democrație și Libertăți, consideră mai de trebuință actualizarea cadrului legal, care, deși este un proces anevoios, are efecte mult mai productive pentru o perioadă de mai lungă durată, care după finalizarea completă a reformei justiției va fi în continuare viabilă pentru lucru și evaluare. Cert este faptul că organismele internaționale, de comun acord, nu impun vreo anumită opinie Republicii Moldova; or, anume din aceste considerente declarațiile sunt cu titlu de recomandare și până la urmă lasă la discreția noastră să alegem ce considerăm că este mai eficient și mai productiv pentru țara noastră.

La momentul actual, evaluarea extraordinară a judecătorilor reprezintă o necesitate stringentă care ar facilita „curățarea” sistemului judecătoresc și care ar consolida eficiența, transparența, independența și calitatea procesului judiciar.

Preocuparea principală se rezumă la mecanismul de aplicare a evaluării extraordinare a judecătorilor; or, prin implicarea persoanelor recomandate de către partenerii internaționali în comisiile de evaluare a judecătorilor naționali se poate atenta la independența sistemului judecătoresc și la suveranitatea justiției Republicii Moldova, per ansamblu. O eventuală evaluare extraordinară a magistraților trebuie realizată în spiritul principiului separării puterilor în stat, cu respectarea suveranității naționale și a statului de drept și fără cedarea unor atribute de suveranite în fața unor parteneri de dezvoltare a căror identitate se poate modifica în dependență de viziunea executivului [4, p.2].

În aceeași ordine de idei, magistrații, de principiu, nu se opun acestui exercițiu de evaluare, însă este necesară reglementarea clară și conformă a principiilor constituționale și a standardelor europene de specialitate ca să reușească consolidarea garanțiilor subiecților evaluării.

Este important ca Republica Moldova să implementeze în continuare propriul plan de acțiune și să țină cont de faptul că judecătorii trebuie responsabilizați într-un mod legitim și corect. Fiecare țară are particularitățile sale proprii și nu există o soluție universală care să funcționeze în mod automat în toate statele. Prin umare, exemplele vecinilor regionali, precum sunt Ucraina, Albania, Bosnia și Herțegovina, Republica Kosovo, Republica Cehă, ne pot servi drept modele autentice de realizare cu succes a reformei justiției prin intermediul procesului extraordinar de evaluare. Însă statul Republica Moldova are obligația pozitivă de a-și dezvolta strategia proprie de reformare a sistemului judecătoresc, care va fi adaptată la specificul național și ar permite ajustarea și personalizarea acțiunilor și politicilor în funcție de nevoile și caracteristicile specifice ale țării.

Referințe:

1. Ministerul Justiției al Republicii Moldova. Proiect concept privind evaluarea extraordinară a judecătorilor și procurorilor din 15.11.2021. Chișinău, p.2.
2. Legea privind unele măsuri aferente selectării candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor, nr.26 din 10.03.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr.72.
3. Ministerul Justitiei al Republicii Moldova. Notă informativă la proiectul legii privind evaluarea externă a judecătorilor și procurorilor, mai 2023, p.15.
4. RUSANOVSCHI, I. *Evaluarea extraordinară a judecătorilor CSJ și înființarea Comisiei de evaluare a integrității candidaților la funcția de membru în organele de autoadministrare ale judecătorilor și procurorilor sau riscul aservirii puterii judecătorești?* Chișinău: Universitatea Liberă Internațională din Moldova, 2022, p.2.

Recomandat

***Vladislav CLIMA**, magistru în drept*

PARTICULARITĂŢILE EXCLUDERII PROBELOR LA FAZA DE URMĂRIRE PENALĂ

Valeria BÎRCA

CZU: 343.14:343.123 valeria.birca28@gmail.com

The evidence exclusion institution constitutes a legally established censorship filter regarding the methods of obtaining and fixing evidence and cumulatively, it represents a guarantee of ensuring their admissibility, thanks to which the probation process is supervised. This signifies the procedural action of physical removal from the criminal case file of evidence containing data that was obtained, fixed and/or administered illegally in violation of the person's rights.

Instituția excluderii probelor la faza de urmărire penală sugerează prin chintesența sa să disciplineze organele abilitate cu atribuții procesuale în vederea influențării asupra situației unui subiect procesual într-o cauză penală. Astfel, organele judiciare își vor îndeplini atribuțiile de serviciu și își vor realiza competența prestabilită într-un regim de diligență, străduință și atenție maximă pentru a nu expune pericolului de încălcare a drepturilor persoanei concrete și pentru că din cauza unor ilegalități înfăptuite de organele abilitate să nu se creeze acuzatului posibile soluții de eschivare de la răspundere, datorate speculării cu ilegalitatea actelor ce îl privesc.

Indiscutabil, actualitatea și importanța subiectului excluderii probelor din dosar la faza de urmărire penală este categorică din perspectiva faptului că această instituție reprezintă un instrument de aplicabilitate practică pentru asigurarea echității acțiunilor procesuale și respectării drepturilor și libertăților persoanei, determină un filtru de cenzură legal stabilit privind administrarea, dar și modalitățile de obținere și fixare a probelor și, cumulativ, expune garantarea admisibilității acestora, grație căreia este supravegheat procesul probațiunii.

Fiind reglementată de legea procesual penală în art.94 CPP, prin existența acesteia se expun următoarele *scopuri* [1]: împiedicarea persoanelor abilitate cu desfășurarea activității de obținere și fixare a probelor în săvârșirea de ilegalități și încălcări ale procedurii stabilite, din considerentul că prin utilizarea datelor neadmise ca probe va fi imposibil de dobândit o hotărâre de condamnare; protejarea drepturilor omului, sub aspectul lor procedural și substanțial; apărarea integrității și prestigiului instanțelor de judecată, având la bază condiția că judecătorii nu trebuie să îngăduie clandestinitatea acțiunilor organelor de urmărire penală și a procurorului, deoarece în cazul acceptării, chiar și tacite, a unor asemenea conduite sunt puse la îndoială percepția publică legată de actul de justiție și încrederea în sistemul judiciar. În caz contrar, procesele vor fi „viciate” prin admiterea unor probe ilegale, iar rolul instanțelor este acela de a „susține” legea și nu acela de a aproba încălcarea legii prin sprijinirea, chiar indirectă,

a unor activități de anchetă ilegale care să ducă la obținerea unor condamnări [2, p.3]; de a asigura respectarea statului de drept, ca fundament absolut al justiției echitabile.

Efectuând studiul comparativ privind excluderea probelor la faza de urmărire penală, conchidem asupra faptului că în multe state ale lumii instituția analizată nu este reglementată legal într-un mod clar și cert, fiind utilizate diferite forme specifice de interpretare. *Exempli gratia*, excluderea se prezintă ca o sancțiune a neîndeplinirii sau nerespectării normelor procesuale privind probatoriul propriu-zis. În statele în care această instituție este prevăzută în Codul de procedură penală, deseori sunt identificate și unele excepții de la regulă, fapt neregăsit, din păcate, în legislația noastră.

Cu scopul identificării problemelor, situațiilor dificile, dar și chestiunilor discutabile regăsite în practica de zi cu zi, am realizat un sondaj adresat procurorilor, cu privire la conceptul examinat, fiind îndeplinit de către 25 de procurori.

Așadar, aceștia au fost intervievați cu privire la temeiurile (din cele enumerate la art.94 CPP) care au fost puse în activitatea lor proprie la baza excluderii probei din dosarul penal la faza de urmărire penală. S-a constatat că cele mai frecvente temeiuri de excludere sunt obținerea probelor cu încălcări esențiale de către organul de urmărire penală ale dispozițiilor legii procesuale (52%); încălcarea dreptului participanților la proces la interpret, traducător (32%); încălcarea dreptului la apărare al bănuitului, învinuitului, inculpatului, părții vătămate, martorului (28%); obținerea probei dintr-o sursă care este imposibil de a o verifica (24%) (a se vedea *Figura 1*).

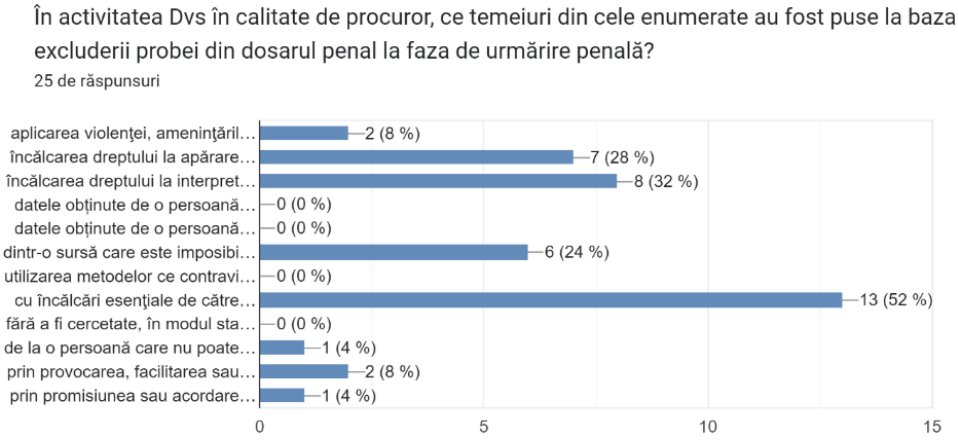

Figura 1

În urma efectuării sondajului, marea majoritate consideră că temeiurile în care o probă poate fi supusă excluderii la faza de urmărire penală sunt suficiente și legea nu necesită careva expuneri novative cu privire la acest fapt. Însă, potrivit experiențelor sale, unii procurori cred că ar fi benefic ca să apară noi temeiuri de excludere a probelor, și anume – probele declarate nule de către judecătorul de instrucție sau condamnarea la CtEDO.

La rândul lor, procurorii au fost chestionați cu privire la includerea în legislația noastră a celor patru excepții reflectate în dispozițiile legale ale altor state, cercetate pe larg de doctrina americană. Prin urmare, 60% din cei intervievați au afirmat aspectele pozitive ale acestor situații, iar 36% au formulat negația cu privire la abordarea americană. *A priori*, chiar dacă preceptul constă în faptul că probele ilegal obținute trebuie să fie excluse la faza de urmărire penală, abordarea americană admite patru excepții distincte, pe care le apreciez ca fiind benefice pentru dezvoltarea și evoluția domeniului procesual penal la momentul actual, acestea având menirea de a perfecționa cadrul legal privind excluderea probelor prin suplinirea unor goluri legislative (a se vedea *Figura 2*).

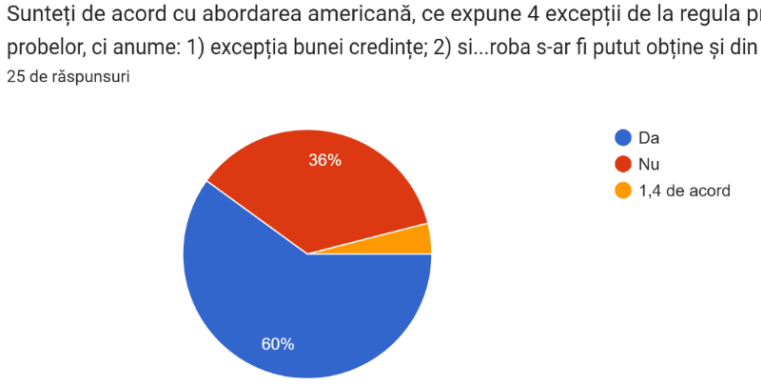

Figura 2

În plus, procurorii au răspuns aproape în unanimitate că este foarte important ca în procesul desfășurării urmăririi penale să existe o interdependență între acțiunile procesuale efectuate de către ofițerul de urmărire penală și cele ulterior realizate de către procuror, printre activitățile active ale procurorului enumerându-se și întreprinderea unor măsuri de control asupra urmăririi penale (*a se vedea Figura 3*).

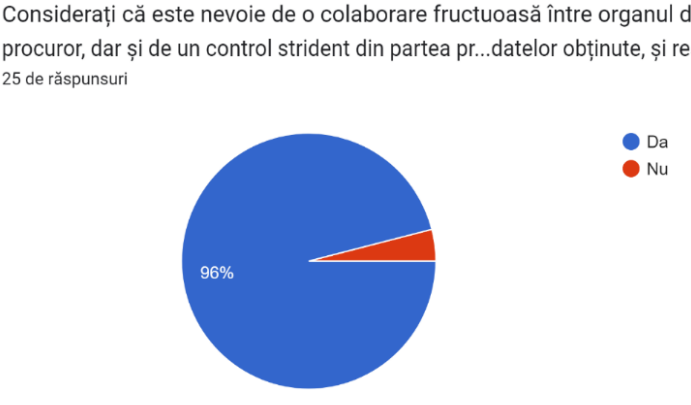

Figura 3

Totuși, certificăm o preocupare foarte redusă a legiuitorului în privința detalizării procedurii de excludere a probelor, nefiind prevăzute desluşit şi concret regulile prin care se exclude o probă. Însă practicienii unanim remarcă că procurorul, identificând un temei de excludere, înlătură proba imediat, fiind adoptată o ordonanță în acest sens, iar proba este păstrată în dosarul de supraveghere (anexată la dosarul de control), în arhiva organului care l-a întocmit.

Considerăm că este nevoie de o modificare legislativă, şi anume – de o expunere clară în dispozițiile legii a modalității de excludere a probelor: cine este subiectul competent să înlăture probele ilegale, prin ce act se obține excluderea și ce trebuie să conțină, cum pot fi contestate aceste acțiuni și în ce termene procesuale.

În acest sens, normele procesuale ar corespunde standardelor stabilite de către alte sisteme de drept în domeniul admisibilității probelor şi administrării eficiente a acestora, astfel încât să fie creat un fundament de echitate şi corectitudine cu rigorile unui proces echitabil.

Prin urmare, propunerile *de lege ferenda* remarcate ar contribui la sporirea gradului şi nivelului de protecție a drepturilor şi libertăților omului în probatoriul penal de la cazurile de abuz din partea organelor abilitate cu desfăşurarea urmăririi penale.

Referințe:

1. NUȚ, T. *Scurtă introducere în problema excluderii probelor.* Bucureşti, 2014. Sursa: https://www.juridice.ro/316433/scurta-introducere-in-problema-excluderii-probelor.html [Accesat: 02.07.2023]
2. William van CAENEGEM. *New trends in illegal evidence in criminal procedure: general report – common law.* Bond University, Queensland, Australia, 2007 p.3. Sursa: http://epublications.bond.edu.au/law_pubs/223

Recomandat
***Igor DOLEA,** dr. hab., prof. univ.*

ÎNCETAREA PROCESULUI PENAL ÎN FAZA DE JUDECARE A CAUZEI PENALE

Olga CEBAN

CZU: 343.135 oleaceban25@gmail.com

The institution of the termination of the criminal process represents a current topic, because it directly ensures the protection of human rights and freedoms. Although the termination of the criminal process can be interpreted as an action that is based on the exhaustive grounds provided by law, it also causes a series of discussions among theorists and practitioners

Încetarea procesului penal este o decizie a subiectului competent, adică a judecătorului, cu privire la imposibilitatea continuării cauzei din cauza prezenței uneia dintre împrejurările prevăzute de lege. Legislația prevede posibilitatea încetării procesului penal atât în ședința preliminară, cât și după examinarea cauzei pe fond, iar temeiurile aplicabile pot fi găsite în Codul de procedură penală al Republicii Moldova.

Un prim temei invocat reprezintă decesul făptuitorului. Încetarea procesului penal în privința făptuitorului decedat poate fi adoptată în cazul existenței certificatului de deces eliberat de organele de înregistrare a actelor civile, dacă nu sunt temeiuri pentru reabilitarea celui decedat și rudele nu solicită reabilitarea persoanei acuzate [1, p.10]. În contextul dat apare întrebarea: Cât de corectă este soluția de încetare a procesului penal în ședința preliminară în legătura cu decesul făptuitorului?. Consider că aceasta constituie o problemă de actualitate, deoarece persoana care este acuzată de săvârșirea unei infracțiuni, chiar și după decesul acesteia, chiar dacă rudele nu solicită examinarea cauzei în continuare pe motiv de reabilitare, merită o atitudine pozitivă care constă în examinarea în continuare a cauzei de către instanța de judecată, iar dacă la finele examinării se constată că persoana decedată a săvârșit fapta imputată instanța trebuie să înceteze procesul penal, iar dacă din materialele cauzei penale rezultă că aceasta urma să fie achitată, să adopte o sentință de achitare.

La fel, o altă modalitate de soluționare a acestei practici greșite consider că poate fi acordarea judecătorului atribuției de examinare în continuare a cauzei pe fond chiar dacă făptuitorul a decedat și chiar dacă rudele nu solicită examinarea în continuare a cauzei, atunci când consideră că urmează o eventuală achitare, având posibilitatea să solicite din oficiu prezentarea probelor pe care le consideră necesare în sensul apărării persoanei decedate. În acest sens pot apărea diferite divergențe cu privire la imparțialitatea judecătorului, dar totuși nu trebuie să uităm că apărarea persoanei constituie o obligație pozitivă a statului.

Un alt temei care provoacă un șir de discuții este lipsa plângerea victimei/părții vătămate și retragerea plângerii. În privința subiectului dat am atestat doua proble-

me majore, și anume: ce se întâmplă dacă făptuitorul nu este de acord cu retragerea plângerii de către victimă și a doua se remarcă prin faptul că atunci când procesul penal este încetat pe motivul că lipsește plângerea victimei reprezintă nu altceva decât incompetența organelor de drept, deoarece organul de urmărire penală trebuie să verifice dacă la caz nu există o careva circumstanță care împiedică pornirea procedurii penale. În această ordine de idei consider că încetarea procesului penal în legătură cu retragerea plângerii poate fi efectuată doar cu acordul făptuitorului, în caz contrar procesul să continue.

Existența altor circumstanțe care exclud sau condiționează pornirea urmăririi penale și tragerea la răspundere penală reprezintă temeiul care poate fi analizat sub un aspect pozitiv, dar și negativ. Ținând cont de faptul că nu sunt enumerate exhaustiv acele circumstanțe prevăzute de lege care condiționează excluderea sau, după caz, exclud urmărirea penală, sau în mod direct încetarea procesului în ședința preliminară, aceasta poate fi interpretată în favoarea făptuitorului, dar uneori părțile pot abuza și invoca greșit unele circumstanțe. Prin urmare, vin cu o recomandare către legiuitor de a elabora o listă în care să fie incluse circumstanțele respective.

Un alt subiect destul de important reprezintă legătura între vârsta cronologică și vârsta psihică a minorului. Acesta poate fi analizat sub două aspecte: fie minorul din cauza anumitor factori obiectivi a rămas în urmă cu nivelul de dezvoltare (de exemplu, din cauza educației negative), iar vârsta psihică nu corespunde cu vârsta cronologică, și atunci minorul trebuie să fie liberat de răspundere și pedeapsă penală din cauza că nu a atins vârsta prevăzută de lege pentru a putea fi tras la răspundere. Situația este diferită în cazul în care acesta sufere de o boală în urma căreia nu-și poate dirija acțiunile sale și nu înțelege gradul prejudiciabil al acțiunilor comise, dar totuși trebuie de demonstrat că boala respectivă influențează asupra activității normale a psihicului și doar în acest caz persoana va putea fi considerată iresponsabilă. În legislația Republicii Moldova o mare importanță are Hotărârea Plenului CSJ a RM nr.39 din 22.11.2004, care scoate în evidență problemele atestate [2].

În legătură cu următorul temei, și anume – că persoana a săvârșit o faptă prejudiciabilă fiind în stare de iresponsabilitate și nu este necesară aplicarea măsurilor de constrângere cu caracter medical – consider că acesta nu poate fi un temei de încetare a procesului penal, deoarece pentru a soluționa chestiunile cu privire la necesitatea sau inutilitatea aplicării unor astfel de măsuri persoanelor iresponsabile este necesar de a examina cauza pe fond, după toate regulile stabilite pentru ca judecătorul, în urma cercetării tuturor probelor, să constate personal, bazându-se pe materialele cauzei penale, necesitatea sau inutilitatea aplicării anumitor măsuri de constrângere cu caracter medical.

Un alt temei care mi-a creat semne de întrebare reprezintă temeiurile de liberare de răspundere penală în conformitate cu art.53 CP RM, ceea ce reprezintă punerea în libertate a persoanei care a săvârșit infracțiunea, care în urmare și-a pierdut gradul prejudiciabil în virtutea unor împrejurări prevăzute de legea penală [3, p.404]. În această ordine de idei, consider că nu poate fi încetat procesul penal în ședința pre-

liminară în baza temeiurilor invocate, deoarece în împrejurările date vorbim despre componențe reale de infracțiuni, care întrunesc toate semnele acestora, fiind săvârșite cu intenție de către persoană. Din aceste considerente, sunt convinsă că este necesar, ba chiar obligatoriu, ca astfel de cauze penale să fie examinate după regulile generale.

La fel am depistat că unul și același temei, invocat la etape diferite, produce efecte juridice diferite. Spre exemplu, dacă în ședința preliminară este solicitată încetarea procesului penal în legătura cu căința activă, atunci instanța de judecată adoptă o sentință de încetare a procesului penal. În cazul în care, după finisarea ședinței preliminare, este atestat temeiul dat instanța urmează să adopte o sentință de condamnare, fără stabilirea pedepsei, cu liberarea de răspundere penală. Așadar, doar legiuitorul are puterea să clarifice aceste divergențe pentru a nu apărea practici judiciare neuniforme.

În urma elaborării prezentei lucrări am ajuns la concluzia că temeiurile aplicabile instituției încetării procesului penal nu sunt reglementate în formă clară, astfel creând un șir de probleme și interpretări diferite. La fel am constatat că o mare parte din temeiurile invocate de legislația procesual penală nu pot fi aplicabile în ședința preliminară, iar o altă parte pot fi privite, în unele situații, drept o incompetență a organelor de drept și că unul și același temei, invocat la etape diferite, generează efecte diferite.

Prin urmare, analizând toate cele expuse, consider că ar fi necesară operarea unor modificări ale normei prevăzute la alin.(1) art.332 CPP RM, astfel încât aceasta să ia următoarea formă:

Articolul 332. Încetarea procesului penal în ședința de judecată

(1) În cazul în care, pe parcursul judecării cauzei, se constată vreunul dintre temeiurile prevăzute în art.275 *pct.4), 6) –9), art.285 alin.(2) pct.1), 2),* instanța, prin sentință motivată, încetează procesul penal în cauza respectivă.

(1)[1] În cazul prevăzut la art.275 pct.6) și la art.285 alin.(2) pct.1), încetarea procesului penal în cazul în care victima/partea vătămată și-a retras plângerea nu se admite fără acordul acuzatului. În acest caz, procedura continuă în mod obișnuit.

Referințe:

1. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova „Privind sentința judecătorească”, nr.5 din 19.06.2006. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova,* 2007, nr.1, pag.10.
2. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la practica judiciară în cauzele penale privind minorii, nr.39 din 22.11.2004.
3. BOTNARU, S., ȘAVGA, A., GROSU, V., GRAMA, M. *Drept Penal. Partea generală*, Vol.I. Chișinău: Cartier, 2012, p.404.

Recomandat
***Igor DOLEA**, dr. hab., prof. univ.*

ACŢIUNEA CIVILĂ ÎN PROCESUL PENAL

Valeria RADUCAN

CZU:343.13:347.922 valeriaraducan777@gmail.com

By committing an act provided by the criminal law, in many cases both material damages and moral damages, are generated. Joining the mixed civil action system, the victim has the opportunity to request the compensation of the caused damages, by introducing a civil action in the criminal process, which highlights the importance of this institution. Moreover, the exercise of civil action in the criminal process, is marked by different particularities, the approach of which is pursued in this study.

Încălcarea normelor juridice dă naştere unui conflict de drept între făptuitor sau făptuitori şi cel sau cei ale căror interese legitime au fost vătămate. Soluționarea acestui conflict revine organelor abilitate ale statului în funcție de domeniul din care face parte norma juridică încălcată [1]. Aducerea conflictului de drept în fața justiției reclamă existența unui argument adecvat sau, altfel spus, presupune existența unui mijloc legal exercitabil în limitele și în conformitate cu prevederile legale. Acest argument sau acest mijloc legal este acțiunea în justiție [2]. Prin urmare, acțiunea în justiție reprezintă nu altceva decât un concept generalizat ce exprimă o totalitate de mijloace procesuale prin intermediul cărora este posibilă tragerea la răspundere juridică a persoanei care a săvârşit o faptă ilicită.

Acțiunea civilă, în calitate de noțiune juridică, nu cunoaşte o definiție unitară, aceasta fiind abordată distinct de către autori. Potrivit unei păreri, acțiunea civilă este ansamblul mijloacelor procesuale prin care se poate realiza protecția juridică a drepturilor și intereselor civile ocrotite de lege [3]. Într-o altă abordare, remediul procesual care serveşte la aducerea raportului de conflict civil delictual în fața organelor de urmărire penală și a instanțelor de judecată este acțiunea civilă [4].

Stabilirea obiectului acțiunii civile în cadrul procesului penal declanşează discuții, neexistând o opinie unanimă pe care ar împărtăși-o toți autorii domeniului de specialitate respectiv. Într-o opinie, acțiunea civilă are ca obiect tragerea la răspundere civilă a inculpatului, precum și a părții responsabile civilmente. Tragerea la răspundere civilă a subiecților menționați mai sus se concretizează în obligarea lor la repararea pagubei pricinuite prin infracțiune [5]. Potrivit unei alte păreri, obiectul acțiunii civile nu este tragerea la răspundere civilă a inculpatului și/sau părții civilmente responsabile. De altfel, încă din perioada interbelică se arăta în literatura de specialitate că acțiunea civilă are ca scop repararea daunelor cauzate părții lezate prin infracțiune [6]. Analizând prevederile CPP RM vom observa că nu există o normă prin care s-ar reglementa în mod expres obiectul acțiunii civile în cadrul procesului penal, motiv pentru care se lasă loc de interpretări pe marginea subiectului respectiv. Potrivit art.219 alin.(2) CPP

RM, persoanele fizice sau juridice cărora le-a fost cauzat prejudiciu nemijlocit prin acțiunile interzise de legea penală pot intenta acțiune civilă **referitor la despăgubire** prin: 1) restituirea în natură a obiectelor sau a contravalorii bunurilor pierdute ori nimicite în urma săvârşirii faptei interzise de legea penală; 2) compensarea cheltuielilor pentru procurarea bunurilor pierdute ori nimicite sau restabilirea calităţii, aspectului comercial, precum şi repararea bunurilor deteriorate; 3) compensarea venitului ratat în urma acţiunilor interzise de legea penală; 4) repararea prejudiciului moral sau, după caz, a daunei aduse reputaţiei profesionale. Conform opiniei împărtășite de Ababei Eduard, obiectul acțiunii civile în procesul penal îl reprezintă cerința juridico–materială a părții civile față de învinuit sau față de persoanele care poartă răspundere materială pentru acțiunile învinuitului, referitor la repararea prejudiciului material și compensarea daunei morale [7]. Această abordare este o reflecție și continuitate a normei din CPP RM, prin care, în mod indirect, se exprimă obiectul acțiunii civile și formele de despăgubire a părții interesate.

Înaintarea acțiunii civile în procesul penal este posibilă cu respectarea cumulativă a unor condiții specifice, care se reflectă și în cadrul unei recomandări a CSJ [8]. Astfel, tragerea la răspundere civilă poate avea loc cu respectarea cumulativă a următoarelor condiții: a) infracțiunea să fi produs prejudiciul; b) între infracțiunea săvârșită și prejudiciul reclamat să existe un raport de cauzalitate; c) prejudiciul trebuie să fie cert; d) prejudiciul să nu fi fost reparat; e) să existe manifestare de voință a celui vătămat de a fi despăgubit.

Într-o speță, Colegiul Penal al Curții de Apel a lăsat fără soluționare acțiunea civilă, argumentând că, spre deosebire de acțiunea civilă exercitată în procesul civil, cea exercitată în procesul penal dispune de anumite condiții de exercitare, una dintre aceste condiții fiind manifestarea de voință din partea celui vătămat de a fi recunoscut în calitate de parte civilă. Această manifestare de voință este o condiție specifică exercitării acțiunii civile în procesul penal, iar ea se realizează prin constituirea ca parte civilă. Condiția are în vedere caracterul disponibil al acțiunii civile, în lipsa acestei manifestări de voință exprese procesul penal rezolvând numai latura penală a cauzei. (...) Concomitent, din materialele cauzei, Colegiul penal constată cu certitudine că succesorul legal al părții vătămate atât în cadrul urmăririi penale, cât și ulterior pe parcursul examinării cauzei penale în fond de către instanța de judecată, până la etapa finisării cercetării judecătorești nu a solicitat recunoașterea sa în calitate de parte civilă și nici nu a înaintat în modul stabilit la art.219 alin.(1) Cod de procedură penală o acțiune civilă, din care considerente înaintarea acțiunii civile de către succesor în instanța de apel este inadmisibilă [9].

Persoana fizică care are capacitate deplină de exercițiu și persoana juridică au posibilitatea de a-și valorifica pretențiile civile fie prin exercitarea acțiunii civile în cadrul procesului penal, fie prin exercitarea acțiunii civile în afara procesului penal, fie în instanța civilă [10]. Totuși, exercitarea acțiunii civile în procesul penal este limitată până la un anumit moment al procesului penal, așa cum rezultă din prevederile CPP RM. Conform art.221 alin.(1), acțiunea civilă în procesul penal se intentează în orice

moment de la pornirea procesului penal, până la terminarea cercetării judecătorești. Reieșind din caracterul accesoriu al acțiunii civile exercitate în procesul penal și luând în considerare principiul soluționării cauzelor penale cu respectarea termenului rezonabil, considerăm că ar fi corectă limitarea posibilității de înaintare a acțiunii civile până la începerea cercetării judecătorești din varii motive: evitarea tergiversării procesului, disciplinarea participanților la proces, respectarea termenului rezonabil de soluționare a cauzelor penale. Această modalitate de reglementare o considerăm în acord cu scopul procesului penal, astfel încât orice persoană vinovată de comiterea infracțiunilor trebuie să fie pedepsită potrivit legii într-un termen rezonabil.

În urma studiului efectuat pe marginea subiectului respectiv, am ajuns la următoarele concluzii importante: 1) doar încălcarea unei norme penale poate genera dreptul de exercitare a acțiunii civile în procesul penal; 2) caracterul accesoriu al acțiunii civile în procesul penal semnifică posibilitatea exercitarea acesteia, doar cu respectarea normelor procedural–penale; 3) acțiunea civilă în procesul penal este reglementată prioritar de normele procedural–penale, iar normele de procedură civilă cunosc o aplicabilitate subsidiară; 4) pentru înaintarea acțiunii civile în procesul penal, este esențială respectarea cumulativă a unor condiții specifice, reieșind din contextul exercitării acesteia; 5) acțiunea civilă poate fi înaintată în orice moment de la începerea procesului penal până la terminarea cercetării judecătorești, respectiv în fața organului de urmărire penală sau în fața instanței de judecată.

Referințe:

1. PARASCHIV,C.-S. *Drept Procesual Penal*. București: Lumina Lex, 2002, p.109.
2. THEODORU,G., CHIȘ, I.-P. *Tratat de Drept procesual penal.* Ediția a 4-a. București: Hamangiu, 2020, p.116.
3. BOROI, G., RĂDESCU, D. *Codul de procedură civilă comentat și adnotat*, București: ALL, 1994, p.97 *apud:* Elena Belei ș.a. *Drept procesual civil. Partea Generală.* Chișinău, 2018, p.241.
4. ABABEI, E. *Teoria și Practica ocrotirii procesual-penale a proprietății*. Chișinău: Lexon-Prim, 2022, p.127.
5. MREJERU, T. *Drept procesual penal.* București: SYLVI, 2001, p.39.
6. TANOVICEANU, I. *Tratat de Drept și Procedură penală.* Vol.IV, ed. a 2-a. Ed. Curierul Judiciar, 1912, p.107, *apud:* Mihail Udroiu. *Sinteze de Procedură penală. Partea Generală.* Vol.I, ed a 2-a. București: C.H. Beck, 2021, p.92.
7. ABABEI, E. *Op.cit*., p.134.
8. Recomandarea Curții Supreme de Justiție nr.39 din 24.04.2013 „Cu privire la procedura încasării cheltuielilor judiciare, la soluționarea acțiunii civile, în procesul penal".
9. Decizia Curții de Apel Bălți din 22.11.2022, dosarul nr.1a-736/2022.
10. NEAGU, I., DAMASCHIN, M. *Tratat de procedură penală. Partea specială*. Ediția a III-a, revizuită și adăugită, 2021, p.352.

Recomandat
***Tatiana VÎZDOAGĂ,** dr., conf. univ.*

INTERPRETAREA, FIXAREA ŞI RIDICAREA URMELOR LA LOCUL DEPISTĂRII LOR

Domnica CHEPTENE

CZU: 343.98.06 domnicacheptene35@gmail.com

Interpreting, fixing and collecting traces are the most important actions that take place during the on-site investigation. The traces that have been lifted contain relevant information about the events that took place, which helps to uncover crimes, identify the perpetrator and of course help to prevent them in the future. Traces that identify the perpetrator will be used as evidence in criminal proceedings at all stages.

Interpretarea, fixarea și ridicarea urmelor sunt cele mai importante acțiuni ce au loc în timpul cercetării la fața locului. Colaboratorii organului de urmărire penală vor efectua interpretarea, fixarea și ridicarea urmelor, ambalarea și transportarea acestora, acordând o atenție și responsabilitate deosebită, evitând formalismul, deoarece urmele ce au fost ridicate conțin informații relevante despre evenimentele ce au avut loc, astfel ajutând la descoperirea infracțiunilor și la identificarea făptuitorului.

Astfel, conform art.118 alin.(1) CPP RM, „în scopul descoperirii şi ridicării urmelor infracţiunii, a mijloacelor materiale de probă pentru a stabili circumstanţele infracţiunii ori alte circumstanţe care au importanţă pentru cauză, organul de urmărire penală efectuează cercetarea la faţa locului a terenurilor, încăperilor, obiectelor, documentelor, sistemelor informatice sau suporturilor de stocare a datelor informatice, animalelor, cadavrelor umane sau de animale” [1]. Deci, în timpul cercetării la fața locului poate fi identificată o mare varietate de urme, cum ar fi: urmele lăsate de corpul uman (urmele de mâini, urmele de picioare, urmele create de dinți, de unghii și buze); urmele de natură biologică (urme de sânge, salivă, spermă, păr uman și miros); urmele create de unelte, arme și mecanisme (urmele instrumentelor de spargere, urmele mijlocului de transport, urmele lăsate de arme, urmele de incendiu și explozie); urmele sonore, urmele materialelor și articulelor.

Interpretarea urmelor infracțiunii este acea activitate de reprezentare mentală a urmelor și explicarea acestora. În special este important modul în care s-au format aceste urme, referindu-ne la acțiunile întreprinse de făptuitori, reamintind faptul că orice mișcare în mediul înconjurător poate duce la crearea de urme. Interpretarea urmelor este mai degrabă o abordare științifică a locului faptei, bazându-se pe acele observații amănunțite pe care le face ofițerul de urmărire penală în timpul cercetării la fața locului. În același timp, interpretarea se bazează și pe acea capacitate de evaluare logică și științifică a urmelor ce au fost descoperite în cadrul cercetării. Astfel, prin intermediul interpretării urmelor ce au fost descoperite la locul faptei ofițerii de urmărire penală purced la formularea teoriilor cu privire la modul de comitere a infracțiunii.

Studierea urmelor, în special procesul de formare a urmelor, depistarea, interpretarea, fixarea și ridicarea lor de la locul faptei ne vor ajuta ulterior la: reconstituirea tabloului infracțiunii în dependență de urmele ce au fost identificate, în raport cu poziționarea cadavrului și a unor obiecte din mediul înconjurător; identificarea făptuitorului sau a altor persoane care se aflau în acel loc la momentul comiterii infracțiunii; identificarea obiectelor cu ajutorul sau prin intermediul cărora a fost comisă infracțiunea; și, desigur, la stabilirea locului, timpului și modului în care a acționat făptuitorul. Aici nu trebuie să omitem faptul că după comiterea infracțiunii există probabilitatea ca făptuitorul să fi încercat să distrugă urmele infracțiunii, să schimbe poziționarea cadavrului, să mai adauge obiecte care nu au nicio concordanță cu infracțiunea comisă, însă care ar fi putut să perturbeze interpretarea corectă a evenimentelor infracțiunii sau chiar identitatea persoanei vinovate de comiterea acesteia.

Urmele ce au fost descoperite în timpul cercetării la fața locului urmează a fi fixate în procesul-verbal de cercetare la fața locului. „Fixarea urmelor depistate prin descrierea lor în procesul-verbal este principalul, sub aspect procesual, mijloc de fixare. În formulări laconice, clare și de înaltă precizie, aici vor fi consemnate:

- Caracteristicile generale ale obiectului purtător, ce denotă unde se află, prin ce se caracterizează suprafața purtătoare de urme;
- Categoria și tipul urmei, poziția în raport cu suprafața obiectului-suport și cu alte obiecte;
- Caracteristicile fiecărei urme referitor la formă, mărime, culoare, cantitate;
- Datele privind modul de descoperire, fixare și ridicare a urmelor" [2, p.180-181].

După efectuarea descrierii în procesul-verbal de cercetare la fața locului, care este considerat cel mai important mod de fixare a urmelor, ele urmează a fi fotografiate conform metodelor de fotografiere stabilite în criminalistică. Fotografierea urmelor în timpul cercetării la fața locului este foarte importantă, deoarece fotografiile vor reda circumstanțele în care au fost găsite urmele și, desigur, poziționarea lor față de toate celelalte tipuri de urme ce au fost identificate în timpul cercetării.

Urmele identificate vor fi ridicate în dependență de tipul și natura lor. Deci, se vor ridica prin intermediul mulării urmele de adâncime. Astfel, mularea acestora va putea fi efectuată de cele mai dese ori cu ajutorul soluției de ghips dentar. Iar urmele de suprafață se ridică cu ajutorul peliculei dactiloscopice. Dacă urmele se află pe suprafața obiectelor de mici dimensiuni, acestea urmează a fi ridicate împreună cu obiectul purtător de urmă.

Astfel, urmele ce au fost identificate în timpul cercetării la fața locului vor fi fixate în procesul-verbal de cercetare la fața locului, fotografiate și ridicate în modul corespunzător, după care vor fi transportate la organul de urmărire penală pentru a fi supuse expertizei judiciare. Scopul expertizei fiind de a stabili valabilitatea urmelor identificate sau pentru a fi supuse comparației mostrele colectate de la bănuit cu cele identificate la fața locului. Conform art.12 alin.(1) al Legii cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar, „obiectul de cercetare al expertizei judiciare

îl constituie lucrurile, substanţele, urmele, documentele, faptele, fenomenele, circumstanţele, corpul şi psihicul uman, care sunt examinate în vederea descoperirii adevărului” [3].

Fixarea și ridicarea urmelor este una dintre cele mai importante acțiuni ce au loc în cadrul cercetării la fața locului. Astfel, specialistul împuternicit cu efectuarea acestor acțiuni urmează să efectueze cercetarea cu mare atenție și responsabilitate, deoarece sunt situații când este identificată doar o singură urmă, cum ar fi, de exemplu, o urmă papilară ce aparține cu certitudine făptuitorului. În practică, deseori este întâlnită această problemă la săvârșirea infracțiunilor de furt, unde făptuitorul comite infracțiunea cu mare atenție, fără a lăsa careva urme care ar duce la identificarea lui. Și identificarea unei urme papilare, ce aparține făptuitorului, lăsată din neglijență va servi ca temei la înaintarea învinuirii, în situația în care raportul de expertiză dactiloscopică a urmei ridicate va indica faptul că urma ce a fost identificată la fața locului coincide cu urmele papilare ale persoanei bănuite în săvârșirea infracțiunii. Deci, fixarea și ridicarea acesteia efectuată fără respectarea regulilor criminalistice ar putea duce la distrugerea urmei și la ratarea posibilității de a identifica făptuitorul.

Concluzionând asupra temei studiate, pot spune că urmele infracțiunii sunt acele informații ce rămân în rezultatul comiterii unei infracțiunii, ce ajută colaboratorii organului de urmărire penală să identifice persoanele care au săvârșit infracțiunea sau la identificarea obiectului cu ajutorul căruia a fost comisă infracțiunea. Analizând fiecare urmă ce este identificată la fața locului și importanța acestora pentru organul de urmărire penală, aș putea menționa faptul că, reieșind din cele studiate, cele mai frecvente urme întâlnite la fața locului sunt urmele de mâini, deoarece acestea apar în urma atingerii obiectelor. Aceste urme pot aparține atât făptuitorului, cât și victimei. Urmele papilare ce rămân pe obiectul purtător de urmă duc cu ușurință la identificarea persoanei care le-a creat.

Referințe:

1. Codul de procedură penală a Republicii Moldova, nr.122 din 14.03.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2013, nr.248-251, art.699.
2. GHEORGHIȚĂ, M. *Tratat de criminalistică.* Chișinău: Tipografia Centrală, 2017.
3. Legea nr.68 din 14.04.2016 cu privire la expertiza judiciară și statutul expertului judiciar. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.157-162.

Recomandat
***Anatol CEACHIR**, dr., lector univ.*

AMENINŢĂRILE LA ADRESA SECURITĂŢII NAŢIONALE A REPUBLICII MOLDOVA GENERATE ÎN FINAL DE COMITEREA INFRACŢIUNILOR DE RĂZBOI

Igor SOROCEANU

CZU: 343.33:351.86(478) soroceanuuuigor@gmail.com

War crimes constitute a reprehensible action, regardless of the form in which it manifests itself. Due to the fact that the results of these actions fall on innocent people or even states that have nothing to do with the reason that determined the violence, war crimes are registered as a worrying phenomenon, capable of bringing new elements of national and international tension.

Introducere. Democraţia presupune libertatea individului de a face tot ce nu contravine intereselor altuia. Prin urmare, legea îi limitează această libertate, determinând limitele ei, ceea ce constituie un interes şi o valoare socială. Cum ar trebui însă să acţioneze societatea dacă un interes privat, particular vine în contradicţie cu un interes social? Dacă societatea ar permite fiecărui individ să-şi apere de sine stătător drepturile sale, aceasta ar duce, în mod inevitabil, la un conflict social. Prezenţa stare de fapt explică necesitatea şi esenţa statului. Statul, scria K. Marx, este fondat pe contradicţia dintre interesele comune şi cele individuale [1, p.65].

Fenomenul războiului este strâns legat de atributele fundamentale ale statelor, precum ar fi independenţa, integritatea, suveranitatea şi securitatea acestora. Iar slăbirea şi falimentarea unor state, generează în comunitatea internaţională sărăcie, criminalitate crescută, consumuri de droguri, terorism şi război. Războiul, ca instrument al politicii, este forma cea mai violentă de manifestare a conflictului social, între grupuri mari de oamenii, organizate din punct de vedere militar (structuri organizaţionale), care folosesc lupta armată pentru atingerea scopurilor urmărite, ceea ce imprimă acestui fenomen un puternic caracter destructiv. Războiul nu este o simplă ciocnire de forţe, ci o confruntare violentă de cea mai mare amploare, existând în exclusivitate în spaţiul social; războiul nu este nici o „răfuială" între un număr restrâns de persoane rivale, ci o confruntare violentă între grupuri mari de oameni, care dispun de organizare militară, forţe şi mijloace capabile să ducă lupta armată.

Conţinutul de bază. Ameninţările la adresa securităţii naţionale, ca treaptă superioară a insecurităţii, pot fi clasificate din punct de vedere al:

- provenienţei: interne, externe şi combinate;
- perioadei de manifestare: pe timp de pace, în perioadele de criză, în timpul războiului;
- duratei: permanente, temporare;
- acţiunilor adverse: directe şi indirecte;
- efectelor produse (urmărite): imediate, pe termen mediu şi pe termen lung.

Pot fi relevate următoarele riscuri şi ameninţări concrete la adresa securităţii Republicii Moldova [1, p.84], care în final să genereze comiterea infracţiunilor de război: conflictul transnistrean; riscurile apariţiei unor tensiuni interetnice; ameninţarea terorismului internaţional; ameninţările de origine economică; ameninţările de origine socială. Narcomania, alcoolismul, răspândirea virusului HIV/SIDA, alte boli contagioase cu pericol sporit pentru societate, alături de migraţia externă a forţei de muncă şi de rata scăzută a natalităţii, constituie o ameninţare la adresa bunăstării, stabilităţii sociale şi politice a ţării; ameninţările din domeniul tehnologiilor informaţionale; ameninţările care derivă din activitatea umană, factorii tehnogeni şi calamităţile naturale; ameninţarea crimei organizate şi corupţiei; implicarea cetăţenilor străini şi persoanelor juridice străine în problemele de politică internă a Republicii Moldova, prin finanţarea, asigurarea suportului logistic, organizarea/conducerea diferitor activităţi sau manifestaţii în scopul promovării intereselor statelor străine; erodarea regimului de control al armelor convenţionale în Europa şi încălcarea Tratatului privind comerţul cu armele convenţionale; prezenţa forţelor militare străine în regiunea transnistreană fără acordul Guvernului Republicii Moldova în contextul persistenţei conflictelor de durată şi al apariţiei conflictelor noi în regiune constituie o ameninţare şi o sursă de risc la adresa atât a securităţii Republicii Moldova, cât şi a celei regionale; riscurile şi ameninţările de natură transfrontalieră; terorismul internaţional; migraţia ilegală; riscuri şi ameninţări de ordin intern; existenţa unui potenţial militar considerabil în estul Republicii Moldova, inclusiv prezenţa ilegală pe teritoriul ţării a forţelor militare străine; incapacitatea de a crea condiţii social-economice de trai decente pentru cetăţenii Republicii Moldova; dependenţa energetică a Republicii Moldova faţă de numărul limitat de ţări furnizori externi (în special în domeniul gazelor naturale şi al energiei electrice); dependenţa excesivă a ramurilor de export strategice autohtone faţă de pieţele unui număr limitat de ţări, cu imposibilitatea obiectivă de reprofilare a economiei naţionale în cadrul unei perioade scurte de timp; competitivitatea redusă a economiei naţionale este generată de potenţialul tehnico-ştiinţific depăşit din majoritatea sectoarelor, de consumul excesiv de energie şi resurse, dar şi de calitatea joasă a produselor şi de costurile de producţie ridicate; sursele de vulnerabilitate bugetar-fiscală, criminalitatea economică, inclusiv cea transfrontalieră, influenţează negativ asupra îndeplinirii bugetului de stat, contribuind la dezvoltarea energiei tenebre, prin mecanisme de evaziune vamală şi fiscală, fraudarea fiscal-vamală a relaţiilor comerciale prin utilizarea activă a zonelor off-shore şi a firmelor autohtone delicvente; riscuri ecologice, manifestate prin stocarea, păstrarea şi depozitarea în condiţii de minimă siguranţă a pesticidelor inutilizabile în agricultură, prin efectele nocive asupra mediului în gestionarea deşeurilor menajere, prin extinderea gunoiştilor neautorizate şi tergiversarea procesului de implementare a sistemelor economice productive de valorificare a deşeurilor, prin exploatarea ilegală a cartierelor de pe teritoriul Republicii Moldova şi permisele de situaţii excepţionale generate de acest fenomen şi prin vulnerabilităţile persistente în activitatea sistemului antigrindină. Se constată existenţa unei capacităţi reduse de prevenire şi de reducere a efectelor catastrofelor ecologice şi a calamităţilor naturale (alunecărilor de teren, inun-

daţiilor, seismelor etc.); diminuarea stării de sănătate a populaţiei care se manifestă prin calitatea produselor şi bunurilor utilizate, promovarea şi realizarea unui mod sănătos de viaţă, sistem de sănătate viabil şi capabil să menţină la un nivel înalt prestarea serviciilor medicale; riscurile climaterice, inclusiv provocate de fenomenul schimbărilor climatice, periclitează progresiv unele dimensiuni de securitate, prejudiciind sănătatea populaţiei, mediul ambiant, sectorul agricol, în consecinţă economia naţională a Republicii Moldova; ameninţările şi riscurile cibernetice interne, care sunt provocate de:

- riscurile şi ameninţările transfrontaliere la adresa infrastructuri informaţionale a statului;
- criminalitatea informatică şi incidentele cibernetice;
- utilizarea sistemelor informatice, resurselor şi tehnologiilor noi, serviciilor şi reţelelor de comunicaţii electronice în scopuri de obţinere ilegală a unor beneficii personale sau corporative obscure;
- capacităţi instituţionale şi regulatorii reduse de prevenire a riscurilor de securitate cibernetică în sistemele informaţionale şi în reţelele de comunicaţii electronice de importanţă statală şi publică;
- competenţe profesionale şi insuficienţă de specialişti calificaţi în domeniul securităţii cibernetice atât în sectorul public, cât şi în cel privat" [2, p.83-94].

Actele infracţiunilor de război şi violenţa sunt reprobabile şi ele trebuie curmate. Deturnările, sechestrările sau capturarea de avioane, represaliile, răpirea de persoane, luarea de ostatici, asasinările, provocarea de explozii, distrugerea şi incendierea edificiilor, manevrele militare frecvente la hotarele unor state, intimidarea populaţiei prin folosirea forţei, panica, frica pe care le provoacă în societate sunt inadmisibile şi împotriva lor se cer luate măsurile cele mai ferme şi eficiente.

Concluzie. Infracţiunile de război, în general, constituie un fenomen complex, neobişnuit, din punctul de vedere al interpretării noţiunii, conţinutului faptelor ilegale, al determinării cauzelor apariţiei, precum şi al adoptării unor măsuri antiteroriste.

Astfel, este justificată şi internaţionalizarea măsurilor represive printr-o reglementare internaţională. În acest context, găsim firesc să *propunem incriminarea infracţiunilor de război în legislaţiile naţionale ale tuturor statelor,* aşa încât în orice stat, în care s-ar comite un act al acestor infracţiuni sau şi-ar găsi refugiu autorul acestuia, să nu poată scăpa de urmărirea şi răspunderea penală.

Actele infracţiunilor de război, chibzuite până în cele mai mici detalii şi executate perfect, pot substitui orice mijloc pentru crearea unei situaţii de dominare, care într-o conjunctură ordinară poate fi atinsă numai pe calea utilizării forţelor militare.

Referințe:

1. GUCEAC, I. *Statul și poliția.* Chișinău: Cartier, 1997. 112 p. ISBN 9975-949-07-X
2. CAUIA, A., ALBU, N. Dreptul securității naționale. Chișinău: Tipografia „Notograf-Prim", 2023, 353 p. ISBN 978-9975-84-181-8

Recomandat
***Vitalie SÂLI,** dr., conf. univ.*

RESPONSABILITATEA DE A PROTEJA

Cristina ROȘIOR

CZU: 341.1+341.233 cristinarosior17@gmail.com

Responsibility to Protect is an emerging concept in international public law, developed after international community failed to act in Rwanda and Kosovo. It aims to extend protection to others and to a state's own population and to prevent mass atrocities. Under this norm, states must protect and support the UN in establishing peace and safeguarding human rights. This paper explores justifiable application, limits, and controversies of the norm.

Dreptul internațional este contestat de o multitudine de actori și rețele noi care nu se încadrează în sistemul tradițional Westfalian [1]. În mod similar, securitatea este din ce în ce mai subminată, de exemplu, de amenințările economice, de sănătate și de mediu care pot afecta viața de zi cu zi a indivizilor și nu cunosc granițele tradiționale ale statului.

Responsabilitatea de a proteja (R2P) este un concept crucial în relațiile internaționale și drepturile omului. Potrivit acestuia, statele au datoria de a-și proteja populația de atrocitățile în masă, iar atunci când un stat eșuează comunitatea internațională are responsabilitatea de a interveni.

R2P se bazează pe trei piloni: responsabilitatea statului, asistența internațională și intervenția internațională ca ultimă soluție. Conceptul pune accent pe prevenire, dialog și asistență umanitară. Bineînțeles, responsabilitatea de a proteja implică politică – toate legile implică un anumit nivel de politică, așa cum realismul juridic a recunoscut de mult [2], totuși, aceasta nu este o armă politică, ci un principiu umanitar. Angajamentul și cooperarea internațională sunt esențiale pentru o implementare eficientă. R2P ne amintește de responsabilitatea noastră comună de a preveni suferința umană și de a proteja drepturile omului, necesitând acțiuni concrete.

În trecut, principiul suveranității statale era considerat sacrosanct. Astăzi suveranitatea nu mai oferă o licență pentru uciderea în masă, în ochii membrilor legitimi ai comunității internaționale [3], după secole în care subiectul a fost tratat cu ignoranță și statele și-au întors privirile în fața crimelor.

Comunitatea internațională a eșuat deseori în prevenirea și stoparea atrocităților în masă, așa cum s-a evidențiat în cazul genocidului din Rwanda din 1994. Statele nu au reușit să acționeze în conformitate cu responsabilitățile lor în ceea ce privește protecția drepturilor omului. Forțele de menținere a păcii ale ONU au fost insuficiente și nepregătite pentru a interveni în timp util. Consiliul de Securitate nu a reacționat în mod eficient și nu a luat măsuri decisive pentru a preveni genocidul. Această tragedie a subliniat nevoia imperioasă a intervenției internaționale pentru a

preveni atrocitățile în masă și a susținut importanța conceptului de responsabilitate de a proteja.

De la Tratatul de la Westfalia din 1648 până în 1998 suveranitatea a prevalat și intervenția internațională a fost rară. Cu toate acestea, intervenția din Kosovo din 1999 a spart acest tipar [4]. Criza din Kosovo a scos la iveală lipsa de cunoștințe despre Europa de Sud-Est în rândul publicului occidental, dar a avut un impact semnificativ asupra securității internaționale post-Război Rece. Eforturile diplomatice de soluționare a conflictului au eșuat, ducând la decizia NATO de a recurge la forța militară. Intervenția NATO în Kosovo a fost dur criticată, aceasta a avut ca rezultat strămutări și victime în rândul populației albaneze și a ridicat întrebări cu privire la dreptul internațional, procedurile și eficacitatea sistemului ONU. Intervenția în cauză este văzută ca o demonstrație timpurie a responsabilității de a proteja, servind drept un precedent, subliniind obligația comunității internaționale de a interveni dacă un stat nu își protejează poporul.

Conflictul ucrainean, marcat de victime civile și tensiuni geopolitice, a escaladat odată cu invazia recentă a Rusiei, provocând consecințe devastatoare, reprezentând o provocare pentru structurile internaționale de securitate. În ciuda eforturilor internaționale, conflictul persistă, evidențiind nevoia de măsuri de protecție și securitate colectivă. Responsabilitatea de a proteja a fost invocată, dar aplicarea și eficacitatea acesteia rămân dezbătute, în timp ce crimele de război comise alimentează o criză umanitară globală. Comunitatea internațională se bazează pe mijloace diplomatice pentru a aborda conflictul. Cu toate acestea, conflictul ucrainean scoate la iveală duble standarde, prin denaturarea responsabilității de a proteja de către Rusia pentru a justifica agresiunea. Retorica deja existentă în jurul genocidului solicită o abordare serioasă din partea ONU și a statelor membre pentru a preveni viitoarele abuzuri ale principiului. Comunitatea internațională ar trebui să facă în continuare, ferm, presiuni asupra Rusiei, sprijinind eforturile de protecție ale Ucrainei.

R2P afirmă că suveranitatea statelor nu este un scut pentru a comite atrocități împotriva propriilor cetățeni. Dimpotrivă, suveranitatea implică o responsabilitate de a proteja și de a promova bunăstarea populației.

R2P trece dincolo de eticheta contestată și contraproductivă a „intervenției umanitare”. Responsabilitatea de a proteja diferă de intervenția umanitară prin faptul că permite utilizarea forței ca ultimă soluție atunci când un stat nu își protejează populația de genocid, crime împotriva umanității, crime de război și epurare etnică. Aceasta nu se extinde la alte urgențe sau dezastre umanitare. Ea subliniază dezvoltarea capacităților statului de a proteja populațiile de aceste atrocități, în timp ce intervenția umanitară nu a abordat astfel de cazuri în mod adecvat [5].

Este ireal să afirmăm că responsabilitatea de a proteja este soluția miraculoasă a tuturor problemelor cu care se confruntă actualmente umanitatea. Aceasta este mai degrabă produsul experiențelor noastre istorice, materializarea învățăturilor sustrase din tragedii. Este o piesă mică care ar putea garanta funcționarea unui sistem colosal, în ansamblu cu alte piese, strategii, instrumente, dar doar atâta timp cât la baza sistemului stă neclintita voință comună de a face bine.

În concluzie, responsabilitatea de a proteja reprezintă un principiu vital în lupta pentru protecția drepturilor omului și în procesul de edificare și revoluționare a dreptului internațional umanitar. Este nevoie de un angajament ferm al comunității internaționale pentru a transforma acest principiu în acțiuni concrete, într-o lume în care suferințele oamenilor să fie reduse la minimum și drepturile lor fundamentale să fie respectate.

Referințe:

1. GILDER, A. International law and human security in a kaleidoscopic world. În: *Indian Journal of International Law,* 2021, no.59, p.111–137. [Accesat: 07.01.2023]. Disponibil https://link.springer.com/content/pdf/10.1007/s40901-020-00109-w.pdf?pdf=button%20sticky.
2. DORF, M-C. *Is There A Distinction between Law and Politics? Yes, and the Bush v. Gore Decision Proves It*. FINDLAW, [Accesat: 15.01.2023]. Disponibil: https://supreme.findlaw.com/legal-commentary/is-there-a-distinction-between-law-and-politics-yes-and-the.html
3. WEISS, T.G., THAKUR, R., O’CONNELL, M.E., HEHIR, A., BELLAMY, A J., CHANDLER, D., SHANAHAN, R., GERBER, R., WILLIAMS, A., EVANS, G. *The Responsibility to Protect: challenges & opportunities in light of the Libyan intervention*. e-International Relations the world’s leading website for students of international politics, p.4 Noiembrie 2011. [Accesat: 10.12.2022]. Disponibil: https://www.files.ethz.ch/isn/181082/Responsability to protect.pdf.
4. THAKUR, R. Libya and the Responsibility to Protect: Between Opportunistic Humanitarianism and Value-Free Pragmatism. In: *Security Challenges*, 2011, vol.7, no.4, p.13-25. [Accesat: 08.04.2023]. Disponibil: https://www.jstor.org/stable/pdf/26467113.pdf?refreqid=excelsior%3Abe931f41021a47a4ad03079080df6763&ab_segments=&origin=&initiator=&acceptTC=1.
5. SEYBOLT, T.B. *Humanitarian Military Intervention: The Conditions for Success and Failure,* 2007, Oxford University Press. ISBN 978-0-19-925243-5. [Accesat: 10.01.2023]. Disponibil: https://www.sipri.org/sites/default/files/files/books/SIPRI08Seybolt.pdf.

Recomandat

***Olga DORUL,** dr., conf. univ.*

ÎNCĂLCAREA DREPTULUI DE AUTOR ŞI A DREPTURILOR CONEXE

Victoria COCIERU

CZU: 343.349 cocieruvictoria444@gmail.com

In the context of the development of society and the emergence of new communication and content distribution technologies, the protection of copyright and related rights has become a particularly important and complex issue. This historical evolution has brought certain significant benefits, represented by the fact that currently, works and creations can be accessed and spread throughout the world in a very short time, thus contributing to the promotion of culture.

Proprietatea intlectuală este protejată în primul rând prin prevederile art.33 din Constituţia Republicii Moldova, care stipulează: „*Libertatea creaţiei artistice şi ştiinţifice este garantată. Creaţia nu este supusă cenzurii. Dreptul cetăţenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale şi morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creaţie intelectuală sunt apărate de lege*" [1].

Dreptul de autor, deşi este o instituţie juridică relativ tânără pentru Republica Moldova, totuşi are una dintre cele mai spectaculoase evoluţii în ultimele două secole. Există un şir întreg de convenţii internaţionale care demonstrează importanţa ce se acordă dreptului proprietăţii intelectuale, deoarece acesta protejează dreptul omului la produsul creaţiei sale intelectuale.

Precum demonstrează practica, persoanele care folosesc ilegal proprietatea intelectuală nu doar prejudiciază interesele titularilor, obţinând profituri, dar încalcă şi drepturile şi interesele legitime ale cetăţenilor, atentează la principiile fundamentale ale economiei, precum ar fi independenţa şi libertatea subiecţilor activităţii economice sau concurenţa loială.

Refacerea drepturilor încălcate, recuperarea prejudiciului nu sunt mereu posibile prin intermediul normelor civile sau contravenţionale, necesitând o aplicare şi cercetare mai aprofundată prin intermediul mijloacelor juridico-penale de luptă împotriva atentatelor la obiectele dreptului de proprietate intelectuală. Astfel, în Codul penal al Republicii Moldova [2], protecţia juridico-penală a drepturilor proprietăţii intelectuale şi industriale este reglementată în articolele 185^1, 185^2 şi 185^3. Cadrul incriminator al infracţiunii de *încălcare a dreptului de autor şi al drepturilor conexe* (art.185^1 CP RM) este amplasat în Capitolul V din Partea specială a Codului penal denumit *Infracţiuni contra drepturilor politice, de muncă şi altor drepturi constituţionale ale cetăţenilor*.

De fapt, obiectul juridic generic al acestor infracţiuni exprimă relaţiile sociale privind realizarea drepturilor constituţionale ale cetăţenilor şi ale persoanelor străine.

Desigur, utilizarea de către legiuitor a expresiei „drepturi constituţionale” este mai curând una convenţională, presupunând că majoritatea faptelor prevăzute în Capitolul V atentează la dispoziţiile constituţionale. Dar în aceeaşi măsură constituie un drept constituţional şi dreptul persoanei la proprietate sau la integritate proprie şi liberă circulaţie, dar fiecare dintre acestea sunt prevăzute de diferite capitole, cum ar fi *Infracţiuni contra patrimoniului* sau *Infracţiuni contra libertăţii, cinstei şi demnităţii persoanei*. Mai curând, amplasarea faptei incriminate în art.185[1] CP RM s-a făcut din considerentul că ar fi cea mai apropiată de titulatura capitolului specificat *supra* şi pentru că sfera de incriminare era prea restrânsă pentru a crea un nou capitol în legea penală.

Astfel, încadrarea infracțiunilor contra proprietății intelectuale şi industriale în Capitolul V din Codului penal apare mai mult ca o soluţie temporară, deoarece atentarea la aceste obiecte reprezintă un areal mai vast decât drepturile constituţionale, de muncă sau politice, fiind însă tangenţiale acestora. Spre deosebire de legislațiile altor state, legiuitorul moldav încă nu a prevăzut un capitol separat pentru faptele de încălcare a proprietății intelectuale. În acest context, optăm pentru crearea unui nou capitol distinct în legea penală a Republicii Moldova, care ar incrimina doar faptele ce atentează la proprietatea intelectuală și cea industrială, intitulat ***Infracțiuni contra proprietății intelectuale și industriale***.

În alt context, vom face referire la noțiunea de „*reproducere*” (modalitate faptică prevăzută la lit.a) alin.(1) art.185[1] CP RM) definită la art.2 al Legii nr.230/2022 privind dreptul de autor și drepturile conexe [3], întru pătrunderea în esența corectă a acesteia și conturarea limitelor de aplicare. Deși noțiunea descrisă în Legea nr.230/2022 poartă un caracter general, aceasta totuși nu poate fi aplicată tuturor operelor: spre exemplu, o sculptură sau o pictură nu ar putea fi reprodusă în scopul imprimării audio. Pentru a evita confuzia în cauză, este important să precizăm că reproducerea diferitelor obiecte de drept de autor necesită o abordare distinctă și individuală. Reproducerea se referă în principal la preluarea integrală a unei opere, iar utilizarea termenului ar trebui să se limiteze la forma sau conținutul în care opera a fost materializată. În acest caz, pentru operele literare nu va conta suportul în care se regăsește acest conținut, fapt ce nu este caracteristic pentru operele materializate ca formă specifică, cum ar fi aspectul exterior sau nuanțele de culori. Astfel, propunem modificarea art.2 al Legii nr.230/2022 [3] după cum urmeaază: *Reproducerea reprezintă realizarea unuia ori a mai multor exemplare ale unei opere sau ale unui obiect al drepturilor conexe, fie directă sau indirectă, temporară sau permanentă, ce se limitează la forma și conținutul în care a fost materializată, inclusiv în scopul de imprimare audio, video, stocării unei opere pe suporturi materiale sau electronice, precum și prin alte metode și suporturi*.

În altă ordine de idei, menționăm că evoluția tehnologică contemporană permite titularilor de drepturi să utilizeze măsuri tehnologice pentru a preveni sau restricționa actele neautorizate ale celor care nu dețin drepturi de autor și drepturi conexe asupra bazelor de date. Cu toate acestea, există totuși un pericol de desfășurare a activităților ilegale care vizează eliminarea sau modificarea informațiilor electronice privind administrarea drepturilor de autor, precum și importul în scopul distribuției, difuzarea,

comunicarea publică sau punerea la dispoziția publicului a operelor protejate din care aceste informații au fost înlăturate neautorizat. Tocmai din aceste considerente venim cu o propunere *de lege ferenda* de completare a Codului penal al R.Moldova cu un nou articol 185[4], care ar incrimina infracțiunea de „*Încălcare a măsurilor tehnice și informațiilor privind administrarea dreptului de autor și a drepturilor conexe*” și care ar avea următorul conținut:

„*(1) Modificarea ilegală de pe exemplarele de opere sau de fonograme a simbolurilor, semnelor sau mijloacelor tehnice de protecţie a dreptului de autor şi a drepturilor conexe, indicate de titularul drepturilor respective; a informaţiilor privind administrarea drepturilor, inclusiv în format electronic, în scopul punerii în circulaţie a acestora, care a cauzat daune în proporţii mari, se pedepseşte cu amendă în mărime de la 1250 la 1450 de unităţi convenţionale sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 180 la 240 de ore, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 3100 la 4100 de unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani.*

(2) Producerea, comercializarea, distrugerea sau falsificarea ilegală a marcajelor de control, care au cauzat daune în proporţii mari, se pedepsesc cu amendă în mărime de la 3000 la 5000 de unităţi convenţionale sau cu muncă neremunerată în folosul comunităţii de la 180 la 240 de ore, iar persoana juridică se pedepseşte cu amendă în mărime de la 3000 la 7000 de unităţi convenţionale cu privarea de dreptul de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 1 la 5 ani”.

Concluzionând, ajungem la ideea că protecția penală a dreptului de autor este considerată indispensabilă în societatea modernă, avându-se în vedere că pedeapsa penală poate descuraja activitățile ilegale și poate servi drept mijloc de *disuasiune,* astfel fiind un instrument eficient în combaterea modalităților grave ale acestei infracțiuni, cum ar fi, spre exemplu, contrafacerea sau pirateria.

Referințe:

1. Constituția Republicii Moldova din 29.07.1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1994, nr.1.
2. Codul penal al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74.
3. Legea Republicii Moldova privind dreptul de autor și drepturile conexe, nr.230 din 28.07.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr.278-282, art.578.

Recomandat
***Stanislav COPETCHI**, dr., conf. univ.*

INFRACŢIUNI CONTRA CONFIDENŢIALITĂŢII ŞI INTEGRITĂŢII DATELOR ŞI SISTEMELOR INFORMATICE: ANALIZĂ DE DREPT PENAL

Ion CONDREA

CZU: 343.45:004 condreaion8@gmail.com

A large part of our daily activities are carried out through information systems, whether we’re talking about email communication, banking transactions, online shopping, or conducting investigations in criminal cases. In this context, we need to look at examples from other countries that have developed their legal framework in this regard because the protection of personal data and sensitive information becomes crucial, and crimes targeting these aspects can have serious consequences for theaffected individuals.

O mare parte dintre activitățile noastre de zi cu zi sunt realizate prin intermediul sistemelor informatice, fie că vorbim despre comunicarea prin e-mail, efectuarea de tranzacții bancare, cumpărături online sau investigarea în momentul urmăririi penale. În acest context, protejarea datelor personale și a informațiilor sensibile devine crucială, iar infracțiunile care vizează aceste aspecte pot avea consecințe grave pentru persoanele afectate.

Pentru prima dată noțiunea de infracțiune computerizată a fost întâlnită în legislația SUA, unde în anii 70 autoritățile au depistat o serie de încălcări care au avut loc în perioada anilor 50 - 70 ai sec. XX. Primul infractor din Statele Unite ale Americii, care a comis o infracțiune prin intermediul MEC, a fost Alifonce Konfessore. În 1969, prin acțiunile sale, a prejudiciat statul cu 620.000,00 USD și a fost găsit vinovat de comiterea infracțiunii computerizate de către 20 de instanțe judecătorești [1, p.227].

Codul penal al Republicii Moldova [2], în domeniul infracțiunilor contra confidențialității și integrității datelor și sistemelor informatice, conține prevederi specifice pentru infracțiunile informatice, inclusiv accesul ilegal la informația computerizată; producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziţie a mijloacelor tehnice sau produselor program; interceptarea ilegală a unei transmisii de date informatice; alterarea integrităţii datelor informatice ţinute într-un sistem informatic; perturbarea funcţionării sistemului informatic; producerea, importul, comercializarea sau punerea ilegală la dispoziţie a parolelor, codurilor de acces sau a datelor similar, precum și, după cum vedem în ultimul timp, protecția confidențialității datelor și vieții private în mediul online. Considerăm rezonabilă modificarea titlului Capitolului XI din Codul penal al RM sub denumirea marginală de „INFRACŢIUNI INFORMATICE ŞI INFRACŢIUNI ÎN DOMENIUL TELECOMUNICAŢIILOR” în alt titlu în care să se facă referință la persoană și să se pună accent asupra acesteia.

Astfel, intervenim cu propunerea ca acest Capitol să fie redenumit în: „Infracțiuni informatice și infracțiuni în domeniul telecomunicațiilor ce atentează la securitatea și viața personală”.

Este important să se păstreze un echilibru între nevoia de protejare a informațiilor și respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

De altfel, latura subiectivă a infracțiunii prevăzute la art.259 CP RM [3, p.355] se caracterizează doar prin intenție directă, din motive materiale sau cu scopul de a cauza un prejudiciu moral, dar nu și indirectă, deoarece intenția indirectă, din motive sportive sau huliganice, nu are sens; or, pentru existența aplicării temeiului prevăzut la art.259 CP RM este nevoie, la momentul actual, conform alin.(1) al prezentului articol, de a se cauza daune în proporții mari, situație ce întotdeauna presupune o cuantificare în bani.

Aici apare întrebarea: Care sunt și cum identificăm aceste daune în proporții mari, deoarece nu toate acțiunile infractorului duc la distrugerea, deteriorarea, modificarea, blocarea, copierea informației sau la dereglarea funcționării calculatoarelor, a sistemului ori a rețelei informatice? Accesarea ilegală, fără careva consecințe, adică daune materiale survenite, ar trebui să stea la baza tragerii la răspundere penală a persoanei conform art.259 CP RM; or, la art.192 CP RM este prevăzută drept pungășie însăși acțiunea îndreptată spre sustragerea bunurilor din nemijlocita apropiere a victimei, aceasta fiind o infracțiune formală la fel ca și fapta incriminată la art.259 CP RM. De altfel, la art.126 CP RM prin daune în proporții mari se indică o cuantificare minimă de 20 de salarii medii pe economie, ceea ce este un prejudiciu prea mare pentru a incrimina fapta prevăzută la art.259 CP RM.

De aceea, recomandăm excluderea sintagmei „în proporții mari” din dispoziția articolelor 259 alin.(1), art.260^2, art.260^3 și art.260^4 CP RM.

Reieșind din denumirea art.259 CP RM, observăm că se pune mai mult accent pe sistemul informatic, rețeaua informatică și pe datele informatice din interiorul acestora și mai puțin pe securitatea acestei informații, lucru care ar fi mai logic ținându-se cont de faptul că în Legea nr.1069 din 22.06.2000 cu privire la informatică [4], în Legea nr.20 din 03.02.2009 privind prevenirea și combaterea criminalității informatice [5] și în Legea nr.982 din 11.05.2000 privind accesul la informație se face referire integrală la securitatea informației [6].

Din aceste considerente, propunem modificarea denumirii articolului 259 din Codul penal, și anume: sintagma „informație computerizată” (care de altfel este un semn obligatoriu al componențelor de infracțiuni analizate și considerăm că respectiva categorie de infracțiuni) să fie reformulată în „infracțiuni contra securității informaționale”, deoarece conceptul „informație computerizată” este privit prea îngust, doar din punctul de vedere al securității informațiilor conținute în computere și în sistemele informatice.

Se recomandă abrogarea dispoziției de la lit.f) alin.(2) art.259 CP RM. Primul argument este că această circumstanță agravantă impune sancționarea dublă a aceleiași fapte în cazul în care scopul special, care este menționat la lit.f) alin.(2) art.259 CP

RM, își găsește realizarea. În afară de aceasta se aplică alin.(1) art.259, art.260^1-260^3, 260^5 și 260^6 CP RM și se agravează răspunderea în baza lit.f) alin.(2) art.259 CPRM. În acest mod, este supraevaluat pericolul social al celor săvârșite.

În domeniul criminalității informatice se presupune o conlucrare eficace între state, însă observăm că prevederile normative din această ramură de drept înregistrează deosebiri de la un sistem la altul. Potrivit autorului român Maxim Dobrinoiu, aceste divergențe apar din cauză că infracțiunile informatice nu au fost recunoscute la nivel mondial în aceeași ordine de timp, precum și din cauza nivelului mic de progrese în domeniul tehnologiilor informatice, al sistemelor de comunicații, în care nu au apărut temeiuri de reglementare în această sferă [7, p.95].

În legislația Franței, Germaniei, Italiei și Romaniei observăm asemănări legislative în domeniul confidențialității și integrității datelor și sistemelor informaționale, întrucât toate își au rădăcina din Convenția Consiliului Europei privind criminalitatea informatică din anul 2001, de la Budapesta. Cu toate acestea, sunt și diferențe în codurile legislative. Republica Moldova ar trebui să preia exemplul în ceea ce privește împărțirea acestor infracțiuni în mai multe capitole al Codului penal, dar și introducerea infracțiunilor de fals informatic, sabotaj informatic, infracțiuni prin mijloace de plată electronice, operațiuni financiare efectuate în mod fraudulos, falsificarea unui instrument de plată electronică, punerea în circulație a unui instrument de plată electronică, furtul de date, precum și prevederi pentru protecția datelor cu caracter personal.

Referințe:

1. BUDECI, M. Infracțiuni în domeniul informaticii – istoric. În: *Studii juridice universitare „Strategia dezvoltării și dreptului Republicii Moldova în contextual integrării europene. Suport științific și metodologic în edificarea statului de drept și modernizarea administrației publice”,* Facultatea de Drept, ULIM. Chișinău, 20 februarie 2022, p.227.
2. Codul penal al Republicii Moldova. Adoptat prin Legea nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74/195.
3. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de drept penal. Partea specială.* Vol.II, Chișinău: CEP USM, 2015.
4. Legea nr.1069 din 22.06.2000 cu privire la informatică. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2001, nr.73-74.
5. Legea nr.20 din 03-02-2009 privind prevenirea şi combaterea criminalităţii informatice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2010, nr.11-12.
6. Legea nr.982 din 11.05.2000 privind accesul la informaţie. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2000, nr.88-90.
7. DOBRINOIU, M. *Infracțiuni în domeniul informatic,* București, 2006, p.95.

Recomandat
***Dorina GUREV**, dr., conf. univ.*

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INFRACŢIUNEA DE GENOCID

Irina JITARU

CZU: 343.33:343.22 jitaru_irina@yahoo.com

People have fought so hard that they have succeeded in making violence boring. More than a hundred years later, the subject of this thesis should not surprise either by the awful abundance of historical events to which we can relate it, nor by its topicality. The crime of genocide constitutes the most serious attack on the foundations of humanity, being directed against the physical existence of a human collective. The main reason why I chose to research this crime for my bachelor's thesis is also the one that has already affected a large part of the population of Europe for more than a year, and not only, in connection with the outbreak of the war in the neighboring country – Ukraine.

Feodor Dostoievski spunea în „Însemnări din subterană" că oamenii s-au luptat atât de mult încât au reuşit să facă din violenţă ceva plictisitor. Peste o sută de ani mai târziu, obiectul acestei teze n-ar trebui să surprindă nici prin îngrozitoarea abundenţă de evenimente istorice la care îl putem raporta, nici prin actualitatea sa. Până în 2017, numai în Siria, ca urmare a diferitelor abuzuri comise de fracţiunile aflate în conflict, se estima că au decedat aproximativ 470.000 de persoane, dintre care 55.000 copii. La conflictul din Siria se adaugă milioane de alte vicitime produse în zeci de alte conflicte, purtate la nivel mondial sau la nivel local, lista completându-se cu alte câteva zeci de milioane de victime produse de regimurile totalitare, respectiv autoritare, precum cele din Germania nazistă, Italia fascistă sau România comunistă [1].

Crima de genocid constituie cea mai gravă atingere adusă bazelor umanităţii, fiind îndreptată împotriva existenţei fizice a unei colectivităţi umane. Articolul 135 CP RM stabileşte răspunderea pentru infracţiunea de genocid, adică pentru *săvârşirea, cu intenţia de a distruge, în întregime sau în parte, un grup naţional, etnic, rasial sau religios, a uneia dintre următoarele fapte: omorul membrilor grupului; vătămarea integrităţii corporale sau a sănătăţii membrilor grupului; supunerea grupului la condiţii de existenţă de natură să ducă la distrugerea fizică, totală sau parţială, a acestuia; impunerea de măsuri vizând împiedicarea naşterilor în cadrul grupului; transferul forţat de copii aparţinând unui grup în alt grup* [2].

În urma cercetării infracţiunii de genocid, am putut stabili anumite concluzii pe baza cărora putem, ulterior, să identificăm lacunele din norma prevăzută la art.135 CP RM, dar şi să propunem anumite recomandări în acest context. Printre principalele concluzii, am identificat următoarele:

În calitate de victimă a infracţiunii de genocid apare grupul naţional, etnic, rasial sau religios, nu însă individul în calitate de reprezentant al grupului. Calitatea

subiectului infracțiunii de genocid este caracterizată de apartenența sa la elita puterii (recunoscută sau nu de ceilalți) și de autorul – situat la o treaptă ierarhic inferioară – care execută nemijlocit elementul material și care posedă semnele generale ale subiectului unei componențe de infracțiune (vârsta de 16 ani și responsabilitatea). Manifestat prin omor sau prin vătămare fizică sau psihică gravă, genocidul constituie o componență materială. Dimpotrivă, supunerea intenționată a membrilor grupului la condiții de existență care să conducă la exterminarea lor fizică totală sau parțială, luarea de măsuri vizând scăderea natalității în sânul grupului, precum și transferul forțat de copii în alt grup atribuie genocidul la componențele formale. Infracțiunea de genocid se particularizează în raport cu alte incriminări similare (ecocid, purificări etnice, biocid, apartheid) datorită scopului specific (de a distruge total sau parțial o anumită colectivitate identificată).

În ceea ce privește prevederile inserate în legislația penală a Republicii Moldova și referindu-ne la necesitatea delimitării infracțiunii de genocid de alte infracțiuni, o componență de care urmează a fi distinsă componența de genocid este art.145 alin. (2) lit.l) CP RM: omorul săvârșit din motive de prejudecată, urmată de componența art.151 alin.(2) lit.i) CP RM: vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății. În cazul comiterii infracțiunii prevăzute la art.145 alin.(2) lit.l) CP RM, făptuitorul urmărește să lipsească de viață una sau mai multe persoane concrete, aparținând unui grup social, național, rasial sau religios etc. Dimpotrivă, în cazul comiterii crimei de genocid pe făptuitor nu-l interesează persoana victimei. Astfel, în cazul infracțiunii de genocid victima întotdeauna are un caracter colectiv, chiar și în cazul în care efectiv s-a produs decesul doar a unui singur membru al grupului. Aceeași argumentare este aplicabilă și în cazul infracțiunii prevăzute la art.151 alin.(2) lit.i) CP RM – vătămarea intenționată gravă a integrității corporale sau a sănătății săvârșită din motive de prejudecată. Similar argumentării *supra,* victima nu are importanță în individualitatea sa, ci doar ca membru al unei colectivități care, în opinia făptuitorului, urmează a fi exterminată.

La momentul actual, din cauza războiului din Ucraina, noțiunile precum „genocid”, „infracțiuni de război”, „infracțiuni contra umanității”, sunt atotprezente în spațiul public. Cunoscută fiind gravitatea unor astfel de infracțiuni, printre care și infracțiunea de genocid, este necesar și important a indentifica și alte modalități ale acestei infracțiuni prin care se aduce atingere drepturilor omului, dar și mecanismele de apărare împotriva unor astfel de încălcări.

În urma cercetărilor efectuate s-a constatat că este necesar a formula anumite recomandări ce ar putea servi ca propuneri *de lege ferenda* pentru perfecționarea a cadrului legal național și anume:

– În conformitate cu prevederile internaționale [3], urmate fidel de legiuitorul moldav, victima genocidului, care are un caracter colectiv, este reprezentată de membrii unuia dintre grupurile enumerate. Alte grupuri, cum ar fi cele politice, economice, sociale, culturale etc., au fost excluse. Bazându-ne pe egalitatea tuturor în fața legii, atât ca destinatari ai prescripțiilor sale prohibi-

tive, cât și ca beneficiari ai protecției acesteia, propunem completarea normei de la art.135 CP RM cu sintagma: „*sau a oricărui alt grup identificat”*.

– Prima dintre faptele prin care se poate realiza genocidul este omorârea membrilor grupului. Întrucât fapta îndreptată spre nimicirea totală sau parțială a unui anumit grup, soldată cu pierderea unei singure vieți omenești, întrunește condițiile genocidului, dispare necesitatea instituirii unei limite inferioare a numărului victimelor. Pentru înlăturarea acestei confuzii, dar și pentru a evita eschivarea de la răspundere penală pe motivul interpretării extensive a legii penale, sugerăm reformularea prevederii de la lit.(a) art.135 CP RM după cum urmează: „*omorârea cel puțin a unui membru al grupului”*.
– În mod similar, ca și în cazul omorului, vătămarea fizică sau psihică gravă cel puțin în privința unui membru al grupului victimizat este suficientă pentru antrenarea răspunderii penale pentru infracțiunea de genocid. Deci, varianta optimă pe care o propunem pentru prevederea de la lit.(b) art.135 CP RM sună astfel: „*vătămarea gravă a integrității fizice sau psihice cel puțin a unui membru al grupului*”.
– Analizând actele normative internaționale și conținutul art.176[1] CP RM și în acord cu Directiva nr.913 din 2008, considerăm necesară abrogarea alin. (2) art.176[1] CP RM, care prevede „Negarea sau contestarea în public a Holocaustului ori a efectelor acestuia” și completarea art.135 CP RM cu un nou alineat care ar urma să incrimineze acțiunea de negare sau contestare a genocidului, cu următorul conținut: „*Negarea, minimalizarea grosolană, aprobarea sau justificarea genocidului în public”*. Raționamentul acestei propuneri derivă din faptul că Holocaustul în sine este o formă de genocid și totodată atentează la același obiect juridic generic prevăzut în cazul infracțiunii de genocid.

Referințe:

1. CIOCLEI, V. *Infracțiuni contra umanității și genocidul.* București, 2022.
2. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985-XV din 18.04.2002, în vigoare de la 12.06.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.128-129/1012.
3. Convenția pentru Prevenirea și Reprimarea Crimei de Genocid, adoptată la 9.12.1948 de Adunarea Generală a Națiunilor Unite.

Recomandat
***Sergiu BRÂNZA**, dr. hab., prof. univ.*

CRIMINALITATEA LATENTĂ ŞI VICTIMIZAREA POPULAŢIEI

Victoria VITU

CZU: 343.9:343.988 vituvictoria@gmail.com

The continuous development registered by contemporary society leads to a significant increase in the criminal phenomenon. Criminal acts, according to statistics, are constantly increasing, and crime as a social phenomenon expands every year, being directly influenced by certain economic, political, or even personal factors. Therefore, in the framework of the research, I set out to identify how latent crime manifests itself, the revelation of different legalities as a form of crime in general and especially in the aspect of victimization, as it is known that victims, in relation to crime, can also be hidden.

Lucrarea are drept scop realizarea unei cercetări teoretico-practice bazate în primul rând pe conceptul de criminalitate latentă, precum și pe alte noțiuni adiacente acestuia. De asemenea, s-a urmărit elucidarea pe deplin și a conceptului de victimă în contextul criminalității latente, realizând astfel o conexiune directă de natură cauzală. În ultimii ani, criminalitatea a sporit simțitor. Însă, ca urmare a lipsei de încredere în autorități sau din teama de a fi văzut ca denunțător etc, există situații când oamenii încearcă să nu raporteze organelor de drept infracțiunile minore care le-au provocat anumite pagube, deoarece cred că este o pierdere de timp sau că nu ar avea nicio utilitate.

Este cunoscut faptul că diferența dintre criminalitatea reală și criminalitatea aparentă poartă numele de „cifra neagră a criminalității” și ea se referă la acea proporție considerabilă de infracțiuni care, din diferite motive, rămâne necunoscută [1, p.5]. În practica organelor de drept, existența cifrei negre este destul de jenantă în condițiile în care proporția de infracțiuni descoperite sau de vinovați identificați nu rămâne constantă, nici de la o perioadă la alta. Acest lucru se datorează în mare parte lipsei de personal specializat al organului de drept abilitat care are atribuții în domeniul urmăririi penale și al identificării unui anumit gen de infracțiuni. Este dificil a determina acel volum de infracțiuni care se produce în comunitatea noastră în fiecare an, deoarece multe infracțiuni așa și nu ajung în atenția sistemului de justiție penală. Există diverse motive care vor fi nominalizate, cum ar fi victimele care nu raportează, victimele care nu își dau seama că sunt victime și infractorii care nu sunt prinși.

Imposibilitatea de a evalua cifrele negre, certitudinea ca ele nu sunt constante de la o perioadă la alta, fie în mod global, fie într-un anumit sector al delincvenței, influențează asupra studiilor întreprinse pentru a cunoaște volumul, formele și localizarea criminalității. Acest impediment apasă greu asupra cercetării cauzelor criminalității, mai ales dacă nu se clarifică cum și de ce au fost comise faptele antiso-

ciale sau aspectele determinate de personalitatea autorilor (vârstă, sex, naționalitate, mediu, caractere etc.).

Importanța și actualitatea acestui studiu este argumentată și de practica organelor de drept, care demonstrează, potrivit Raportului privind activitatea Procuraturii Generale a Republicii Moldova pentru anul 2021 [2, p.6], că eficiența activității organelor procuraturii în vederea investigării/neinvestigării anumitor crime este afectată de anumiți factori de ordin subiectiv și obiectiv, precum: tergiversarea pornirii urmăririi penale, a examinării sesizărilor despre infracțiuni; tergiversarea investigațiilor în cauzele penale cu consecințe grave pentru administrarea probelor; conlucrarea ineficientă a organelor de urmărire cu cele care efectuează măsurile speciale de investigație; terminarea urmăririi penale în condițiile în care nu este completă. În ceea ce privește evenimentele globale de ultimă oră, situația epidemiologică privind infecția cu COVID-19 și necesitatea aplicării măsurilor întru asigurarea prevenirii și reducerii riscurilor care au condus la declararea stării de urgenta în sănătate, au fost de asemenea factori care au influențat direct procesul de investigare a infracțiunilor

În ce privește victima infracțiunilor latente, în perioada modernă conceptul de victimă a fost supus unor transformări, fapt datorat tranziției de la o epoca la altă, precum și ajustării noilor legislații la noua ordine socială. Astfel, odată cu apariția unor idei și concepte precum drepturile omului și justiția socială se reliefează și conceptul de victimă în dreptul penal și în criminologie. Aceste idei au pus mai mult accentul pe nevoile și drepturile victimelor și au dus la dezvoltarea unor mecanisme juridice specifice pentru a le proteja și a le ajuta să-și exercite drepturile, precum și la compensarea daunelor produse în urma infracțiunii săvârșite. Sub aspect criminalistic, victima este văzută ca o sursă importantă de informații pentru anchetatori și pentru sistemul de justiție penală. În multe cazuri, informațiile furnizate de victime pot ajuta la identificarea autorilor infracțiunilor, la reconstituirea circumstanțelor în care s-a produs infracțiunea și la aducerea acestora în fața justiției. De asemenea, analiza tipurilor și caracteristicilor victimelor poate ajuta la dezvoltarea unor profiluri ale infractorilor și la îmbunătățirea metodelor de investigare a infracțiunilor. În acest context, victimele infracțiunilor sexuale prezintă o importanță majoră, deoarece în Republica Moldova, pe parcursul primelor șase luni ale anului 2022, Poliția a înregistrat 1212 cazuri de violență în familie și 252 de infracțiuni ce atentează la viața sexuală [3, p.33]. Statutul de victimă a unei fapte penale este considerat o problemă importantă în dreptul național și internațional. Una dintre principalele competențe ale autorităților statului în domeniul justiției penale este de a efectua urmărirea penală în vederea stabilirii și dovedirii elementelor infracțiunii, iar victima este cea care trebuie protejată legal pe parcursul cercetărilor și ale cărei drepturi urmează să fie asigurate la toate etapele procesului penal.

Așadar, dacă la nivel național există unele prevederi care acoperă drepturile victimelor, este mai complicat să fie asistată victima atunci când este vorba de organizarea infracțiunii și de cercetări penale efectuate pe teritoriul mai multor state. În acest context, astfel de organizații precum Consiliul Europei și Uniunea Europeană încearcă să

elaboreze un cadru cuprinzător pentru statele membre, pentru a facilita cooperarea lor. De asemenea, mai multe convenții și recomandări internaționale au fost adoptate și ratificate de către statele membre. Prevederile internaționale ajută autoritățile naționale să dezvolte o bună cooperare în materie penală, oferindu-le instrumentele necesare pentru a face față unor situații specifice.

Referințe:

1. VARVARICI, G. Unele considerente privind criminalitatea latentă. În: *Materialele Conferinței științifico-practice internaționale*, p.483-490.
2. https://www.procuratura.md/sites/default/files/2023-01/2022-03. [Accesat: 02.02.2023]
3. https://www.mai.gov.md/ro/node/7313 [Accesat: 09.05.2023]

Recomandat
***Stanislav COPETCHI,** dr., conf. univ.*

STATUTUL JURIDIC AL REFUGIATULUI ÎN DREPTUL INTERNAŢIONAL

Victor MOŞNEAG

CZU: 341.43 victormosneaga9@gmail.com

The important academic issue addressed in the thesis concerns the effectiveness of the international legal framework on refugee protection in international law. This involves analysing doctrinal reflections on refugees; assessing the existing legal system, including the 1951 Geneva Convention and the 1967 Protocol, in the context of the increasing number of refugees worldwide; identifying ambiguities and gaps in the legal framework, as well as difficulties in interpreting and applying international legal instruments on refugee protection.

Importanța și actualitatea studierii statutului juridic al refugiatului în dreptul internațional sunt extrem de relevante în contextul global actual. Crizele umanitare, conflictele armate și persecuțiile au determinat un număr impresionant de persoane să caute refugiu și protecție în alte țări, creând o migrație forțată fără precedent. Această realitate ne obligă să ne concentrăm asupra problemelor cu care se confruntă aceste persoane vulnerabile și să căutăm soluții adecvate și umane pentru a le asigura drepturile și protecția pe care o merită.

Studiul statutului juridic al refugiatului se încadrează în contextul mai larg al drepturilor omului și al dreptului umanitar internațional, subliniind importanța respectării principiilor fundamentale ale umanității și justiției. Dreptul internațional privind refugiații reprezintă un pilon esențial în protejarea acestor persoane vulnerabile, asigurându-le dreptul la viață, libertate, siguranță și dreptul de a solicita azil.

Unul dintre principalele aspecte pe care studiile doctrinare le subliniază este legătura strânsă dintre protecția refugiaților și principiul umanității. Această perspectivă pune în centrul atenției nevoia acordării asistenței și protecției celor aflați în situații de vulnerabilitate și persecuție, subliniind importanța tratării refugiaților cu demnitate și respect pentru demnitatea lor umană.

Studiile doctrinare examinează, de asemenea, cadrul legal internațional care guvernează protecția refugiaților. Tratatul-cheie în acest domeniu este Convenția de la Geneva din 1951 și Protocolul din 1967, care oferă definiția juridică a refugiaților și stabilesc drepturile și obligațiile statelor în privința acestora.

Convenția descrie refugiatul ca persoana care, în urma unor evenimente survenite înainte de 1 ianuarie 1951 și a unor temeri justificate de a fi persecutată pe motiv de rasă, religie, naționalitate, apartenență la un anumit grup social sau din cauza opiniilor sale politice, se află în afara țării a cărei cetățenie o are și care nu poate sau, datorită acestei temeri, nu dorește protecția acestei țări; sau care, neavând nicio cetățenie și gă-

sindu-se în afara ţării în care avea reşedinţa obişnuită ca urmare a unor astfel de evenimente nu poate sau, datorită respectivei temeri, nu doreşte să se reîntoarcă [1, p.1].

Se observă deci că, conform Convenţie, o persoană care poate fi îndreptăţită la acordarea statutului de refugiat trebuie să îndeplinească anumite criterii şi că regulile privind protecţia refugiaţilor sunt valabile şi pentru refugiaţii „sur place”, adică pentru acei refugiaţi care suferă persecuţii în timp ce se află într-o altă ţară decât ţara lor de origine.

O primă cerinţă pentru încadrarea în definiţia articolului 1A al Convenţiei ONU. din 1951 o reprezintă dovada existenţei temerii justificate faţă de persecuţie [2, p.55].

Teama este o reacţie emoţională puternică la pericol, indiferent dacă pericolul este real sau doar perceput. Totuşi, pentru ca temerea să fie considerată „bine întemeiată”, trebuie să existe un fundament obiectiv, adică o bază reală pentru temerea respectivă, şi nu doar o percepţie subiectivă sau o frică iraţională [3, p.20]

Astfel, examinarea condiţiilor obiective din statul de plecare trebuie să demonstreze că la întoarcere solicitantul ar putea fi supus persecuţiei. Numai în acest fel temerea sa faţă de acest pericol ar fi justificată [4, par.42].

În acest sens, principiul nereturnării, codificat în Articolul 33(1) al Convenţiei, se situează în centrul exercitării dreptului la azil, reprezentând piatra de temelie a protecţiei internaţionale a refugiaţilor. Principiul se aplică oricărei acţiuni care are ca rezultat îndepărtarea de pe teritoriu, deportarea, returnarea, extrădarea, respingerea la frontieră sau refuzarea admiterii etc. şi, în consecinţă, expunerea refugiaţilor la un risc [5, p.23].

Principiul *non-refoulement* reprezintă un concept prin care se interzice statelor să reîntoarcă un refugiat sau solicitant de azil în teritoriile în care există riscul că viaţa sau libertatea acestuia să fie ameninţată pe motiv de rasă, religie, naţionalitate, apartenenţă la un grup social sau opinie politică [6, p.3].

Persecuţia, ca realitate socială generatoare de refugiu, trebuie analizată din perspectiva delimitării faţă de alte posibile cauze ale părăsirii ţării de origine. Orice alte motive de plecare, cum ar fi foametea, dezastrele naturale etc., nu sunt doar prin ele însele relevante şi nu conduc la acordarea statutului de refugiat [2, p.56].

În sensul DCPI, pentru a fi considerat drept persecuţie, un act trebuie să fie suficient de grav prin natura sau prin caracterul său repetat pentru a constitui o încălcare gravă a drepturilor fundamentale ale omului, o acumulare de diverse măsuri, inclusiv de încălcări ale drepturilor omului, care să fie suficient de gravă pentru a afecta un individ în mod similar [3, p.18].

Mai mult, chiar dacă Convenţia nu tratează în mod direct această problemă, pentru a fi recunoscut ca refugiat persecuţia trebuie să implice discriminarea solicitantului, având la bază unul dintre cele cinci motive menţionate în articolul 1.A: rasă, religie, naţionalitate, apartenenţă la un anumit grup social sau opinii politice.

Convenţia din 1951 a fost completată de Protocolul din 1967 privind statutul refugiaţilor, întrucât aceasta nu se aplica decât persoanelor care au devenit refugiaţi ca urmare a evenimentelor intervenite înainte de 1 ianuarie 1951, iar de la adop-

tarea ei au apărut noi categorii de refugiați care nu pot beneficia de prevederile Convenției [7, p.5].

În acest sens, scopul principal al Protocolului a fost de a extinde prevederile Convenției din 1951 privind statutul refugiaților și de a elimina limitările geografice stabilite în Convenție, astfel încât toți refugiații să beneficieze de aceleași drepturi și protecție [8, p.1].

În esență, acest lucru înseamnă că persoanele care au devenit refugiate înainte de 1951, dar care îndeplinesc criteriile pentru a fi considerate refugiate conform definiției din Convenția din 1951, vor fi protejate de acest Protocol în același mod ca și celelalte persoane refugiate.

Legătura între conținutul Convenției privind statutul refugiaților din 1951 și punerea sa în practică este reprezentată de o agenție internațională, Înaltul Comisariat ONU pentru Refugiați, însărcinată cu supravegherea aplicării dispozițiilor în materie [7, p.7].

Scopul principal al rolului de supraveghere al ICNUR este în primul și cel mai important rând să promoveze și să asigure conformitatea cu instrumentele legale relevante. Acesta trebuie privit drept un mijloc de a avansa în atingerea obiectului și scopului întregii Convenții din 1951 și ale altor instrumente pentru protecția refugiaților, și anume – protecția internațională a refugiaților și asigurarea celei mai ample exercitări posibile a drepturilor fundamentale și libertăților de către refugiați [5, p.29].

În același timp, mandatul ICNUR nu este doar pentru refugiați. Comitetul Executiv al Programului Înaltului Comisar și Adunarea Generală a ONU au autorizat intervenția acestuia pentru alte grupuri [9, p.6].

Statutul Înaltului Comisariat ONU pentru refugiați conține definiția acelor persoane a căror asistență și protecție intră în atribuțiile sale. Este de remarcat că această definiție este foarte apropiată, dacă nu chiar identică cu cea cuprinsă în Convenția ONU din 1951 [2, p 90].

Astfel, o persoană care îndeplinește criteriile pentru a fi considerată drept refugiat conform Statutului Înaltului Comisariat pentru Refugiați poate beneficia de protecția oferită de acest organism, indiferent dacă se află într-un stat care este parte a Convenției din 1951 sau a Protocolului din 1967 referitor la statutul refugiaților. Astfel de persoane se numesc „refugiați sub mandat”. Aceste persoane pot fi acceptate și în țări care nu sunt părți la aceste instrumente de drept internațional sau care depășesc limitele geografice impuse de Convenție.

Referințe:

1. Convenția privind statutul refugiaților, încheiată la Geneva la 28 iulie 1951. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1991, nr.148.
2. VERGATTI, C.N. *Statutul juridic al refugiaților.* București: I.R.D.O, 2009, ISBN 978-973-9316-82-8
3. Ghid practic ale EASO: Condițiile de obținere a statutului de protecție internațională. În: *Seria de ghiduri practice ale EASO,* 2018. ISBN 978-92-9476-160-6

4. Manualul privind procedurile și criteriile de determinare a statutului de refugiat în temeiul Convenției din 1951 și al Protocolului din 1967 privind statutul refugiaților, [Handbook on Procedures and Criteria for Determining Refugee Status under the 1951 Convention and the 1967 Protocol relating to the Status of Refugee]. Ediția a doua. Geneva, 2003.
5. Declarația UNHCR privind dreptul la azil, responsabilitatea de supraveghere a UNHCR și obligația statelor de a coopera cu UNHCR în îndeplinirea obligației de supraveghere a acesteia, 2012. *Emisă în contextul unei cereri de pronunțare a unei hotărâri preliminare adresate Curții de Justiție a Uniunii Europene de Tribunalul Administrativ din Sofia la data de 18 octombrie 2011 - Zuheyr Freyeh Halaf împotriva Agenției de Stat pentru Refugiați din Bulgaria (C-528/11)*
6. Sir LAUTERPACHT, E., BETHLEHEM, D. *Domeniul de aplicare și conținutul principiului nerefuzării* [The scope and content of the principle of non-refoulment]. Cambridge University Press, 2003.
7. CHIRTOACĂ, N., SPÂNU, V. Evoluția și relevanța actuală a Convenției din 1951 privind statutul refugiaților. În: *Revista Drept internațional și relații internaționale,* 2010, nr.3.
8. Preambul la Protocolul privind statuutl refugiaților, încheiat la New York la 31 ianuarie 1967.
9. TIZU, S. Reglementări juridice internaționale privind statutul juridic al refugiaților. În: *Materiale ale Conferinței științifice internaționale*. Ediția a V-a, 2019.

Recomandat
***Valentin ROȘCA**, dr., lector univ.*

PERSONALITATEA CRIMINALULUI FEMEIE

Adrialina COPACI

CZU: 343.914 copaciadrialina52@gmail.com

Female crime is on the rise globally, and women are increasingly involved in crimes ranging from petty to serious offences. Women who commit crimes are often influenced by the context in which they occur, including domestic violence, despair and male involvement. Situations of violence, traditional expectations and poor conditions can determine women's offending behaviour. The personality of female offenders is essential for understanding criminal behaviour and for developing effective prevention and intervention programmes.

Ab initio, teza se concentrează pe analiza și înțelegerea personalității criminalului femeie, cu scopul de a identifica factorii care influențează comportamentul infracțional al femeilor și de a contribui la dezvoltarea de programe eficiente de prevenire, intervenție și tratament adecvat pentru infractoare.

Personalitatea criminalului femeie este rezultatul interacțiunii complexe dintre factorii biologici, psihologici, sociali și culturali. În ceea ce privește factorii biologici, cercetările sugerează că există diferențe de gen în funcție de predispozițiile genetice și diferențele neurologice care pot influența comportamentul infracțional. Cu toate acestea, este important să se sublinieze că personalitatea criminalului femeie este rezultatul interacțiunii dintre acești factori biologici și cei de mediu [1, p.173].

Factorii psihologici au, de asemenea, un rol semnificativ în determinarea personalității criminalului femeie. Traumele din copilărie, abuzul și neglijarea pot afecta dezvoltarea psihologică a unei femei și pot contribui la comportamentul infracțional în viața adultă. De asemenea, trăsăturile de personalitate precum impulsivitatea, agresivitatea și lipsa empatiei pot fi asociate cu tendința de a comite infracțiuni [2, p.429].

De exemplu, relațiile familiale disfuncționale pot fi asociate cu criminalitatea feminină și pot fi explicate într-o oarecare măsură prin prisma teoriei feministe. Femeile pot fi supuse unor judecăți mai indulgente sau, dimpotrivă, pot primi pedepse mai aspre pentru anumite infracțiuni, deoarece acestea contravin așteptărilor tradiționale privind rolul lor de gen. Această presiune a normelor sociale și juridice poate contribui la comportamentul infracțional al femeilor.

De asemenea, Chesney-Lind și Owen Bloom au evidențiat că exploatările și neglijența în cadrul relațiilor familiale pot determina unele femei să fugă de acasă și să recurgă la abuzul de droguri încă de la o vârstă fragedă, ceea ce poate conduce adesea la activități infracționale [3, p.40-42].

Factorii sociali și culturali joacă un rol important în formarea personalității criminalului femeie. Discriminarea de gen, lipsa accesului la educație și oportunități de muncă, sărăcia și influențele negative din mediul în care trăiesc pot contribui la implicarea femeilor în comportamentul infracțional. De asemenea, normele sociale și așteptările legate de rolurile de gen pot influența modul în care femeile percep și reacționează la situații de conflict sau stres, putând contribui la comiterea de infracțiuni.

Pe lângă acești factori, influența grupurilor de apartenență și a mediului social poate juca un rol semnificativ în determinarea personalității criminalului femeie. Prin interacțiunea cu grupuri infracționale sau prin expunerea la modele de comportament antisocial, o femeie poate fi influențată să comită infracțiuni [4, p.441].

Este important să se înțeleagă că personalitatea criminalului femeie nu poate fi redusă la un profil standard. Fiecare individ are propria sa istorie de viață, experiențe și circumstanțe care pot influența comportamentul infracțional. Prin urmare, abordarea individualizată și analiza detaliată a factorilor specifici fiecărui caz sunt esențiale în înțelegerea și intervenția în comportamentul infracțional al femeilor.

Cu referire la Republica Moldova, motivele social-economice formează baza motivării comiterii infracțiunilor de către femei. Aceasta având următoarele cauze obiective: criza economică, creșterea nivelului de sărăcire a populației condiționată de șomaj, foame, salarii mici, prețuri înalte, „factori care împing oamenii la comiterea infracțiunilor de profit”. Negativ asupra comportamentului femeii acționează disproporția și contradicțiile din familie. Astfel încât femeia supusă umilinței, violenței domestice, femeia care muncește din greu pentru un salariu mic și căre nu dispune de suficiente resurse pentru a-și întreține famlia, din ce în ce mai greu reușește să-și îndeplinească rolul de „paznic” al căminului social. Survine starea de depresie care în diferite circumstanțe poate condiționa săvârșirea anumitor fapte criminale. Specific pentru Republica Moldova este egoismul forțat care condiționează comiterea de către femei a celor mai grave infracțiuni contra persoanei: omor intenționat, căuzarea leziunilor corporale grave, omorul pruncului de către mamă. Cauza acestor fapte fiind durata relațiilor ostile dintre parteneri în familie, gelozia, violența domestică, relațiile intime dezordonate, precum și tendința la un trai mai bun (recurgând la șantaj, escrocherie etc) [5, p.78-84].

În concluzie, personalitatea criminalului femeie este rezultatul interacțiunii complexe dintre factorii biologici, psihologici, sociali și culturali. Comportamentul infracțional al femeilor poate fi influențat de traumele din copilărie, trăsăturile de personalitate, discriminarea de gen, normele sociale și așteptările legate de rolurile de gen, precum și influențele grupurilor de apartenență și ale mediului social. Înțelegerea și intervenția în comportamentul infracțional al femeilor necesită o abordare individualizată și luarea în considerare a tuturor acestor factori.

Referințe:

1. PINATEL, J. *Synthese criminologique in Criminologie en action,* 1968, p.173.

2. АЛАУХАНОВ, Е. *Криминология:* Учебник. Алматы, 2008, с.429.
3. CHESNEY-LIND, B.M. & OWEN , B. *Women in California prisons*: *Hidden victims of the war on drugs*. Center on Juvenile and Criminal Justice,1994, p.40-42.
4. GASSIN, R. *Criminologie.* Ediția a II-a. Paris: Dalloz, 1990, p.441.
5. GORICAN, I. *Gender and Crime in the Republic of Moldova: Social and Cultural Perspectives*. În: Revista ştiinţifică *Psihologie,* 2015, nr.24(1), p.78-84.

Recomandat
***Alina ŞAVGA**, dr., conf. univ.*

MECANISMUL NAȚIONAL DE PREVENIRE A TORTURII: PREVENȚIE, REACȚIE ȘI IMPACTUL ASUPRA ECHITĂȚII SOCIALE

Veronica POZNEACOVA

CZU: 341.231.14:343.255 veronicapozneacova@gmail.com

The application of torture, inhuman and degrading treatment represents a major violation of human rights. However, the presence of vicious practices and violations is found practically in all states of the world, which determined the world community to implement the eradication of torture approach focused on two basic pillars: 1. Combating of torture; 2. Prevention of torture. The Republic of Moldova ratified the main human rights treaties (UDHR, ECHR, UNCAT, OPCAT, etc.) However, the ECtHR in the period 1997-2022 found 171 violations of art.3, which accounts for 23.4% of all violations found by the court in cases against the Republic of Moldova. This study represents an analysis of the preventive approach, of the architecture of the bodies for the prevention of torture mechanism, the examination of the specificity of the activity of the national mechanism for the prevention of torture through the prism of universal and regional standards.

Scopul lucrării rezidă în elaborarea concepției științifico-practice privind Mecanismul Național de Prevenire a Torturii, în accepțiunea aspectelor *de lege lata* și *de lege ferenda*.

Noutatea științifică și originalitatea rezultatelor. Problema științifică privind prevenirea torturii include mai multe aspecte teoretico-practice, printre care: determinarea unui șir de măsuri care previn aplicarea relelor tratamente; cercetarea gradului de realizare a acestor măsuri de către autoritățile naționale; determinarea obligațiilor pozitive care reies din tratate și convenții internaționale ratificate de către stat și a gradului de realizare a acestor obligații pozitive de către autorități; funcționarea sistemului de prevenire a relelor tratamente prin realizarea vizitelor reprezentanților organelor internaționale și regionale din domeniul prevenirii și combaterii torturii; funcționarea mecanismului național preventiv și capacitarea membrilor acestuia pentru monitorizarea respectării eficiente a realizării drepturilor omului în locurile privative de libertate.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Sub aspect teoretic, teza de licență reprezintă o analiză complexă a activității de prevenire a torturii, precum și o analiză a funcționării MNPT, aspecte care au fost tratate doar tangențial sau care au fost chiar omise în literatura de specialitate. Per ansamblu, studiul realizat reprezintă o bază conceptuală care descrie la nivel teoretic funcțiile MNPT, colaborarea între MNPT și alte autorități ale statului în activitatea de prevenire a torturii, și rolul vizitelor preventive la locurile de detenție, precum și examinarea impactului social al activității MNPT.

Valoarea aplicativă a rezultatelor cercetării rezidă în posibilitatea utilizării exegezelor, concluziilor şi recomandărilor teoretice prezentate în lucrare la eficientizarea activităţii Consiliului pentru Prevenirea Torturii, ca mecanism naţional de prevenire a torturii, a Oficiului Avocatului Poporului, la elaborarea politicilor în domeniul realizării drepturilor persoanelor private de libertate de către Ministerul Justiţiei, Ministrul Sănătăţii şi Protecţiei Sociale, Administraţia Naţională a Instituţiilor Penitenciare, alte instituţii de stat. Unele dintre recomandări elaborate pot fi realizate prin modificarea legislaţiei primare şi secundare în vigoare de către Parlament şi Guvern.

Actualitatea şi importanţa temei abordate. Aplicarea torturii, tratamentului inuman şi degradant reprezintă una dintre încălcările majore ale drepturilor omului, care provoacă îngrijorări serioase în întreaga comunitate mondială contemporană. Utilizarea torturii este întotdeauna asociată cu încălcarea drepturilor fundamentale ale omului, recunoscute universal, proclamate în tratate şi convenţii internaţionale.

Din păcate, tortura şi alte forme de rele tratamente se aplică în continuare în varii domenii ale activităţii publice, inclusiv la investigarea infracţiunilor. Comunitatea internaţională, în general, şi Republica Moldova, în particular, se confruntă cu problemele aplicării tratamentului inuman şi degradant în locurile privative de libertate, inclusiv în sistemul de justiţie penală, sistemul penitenciar, centrele de plasament temporar pentru persoanele cu dizabilităţi, femei, imigranţi, spitale de psihiatrie etc. Problema tratamentul inuman şi degradant al persoanelor în custodia statului nu este specifică doar pentru sistemul de justiţie, fiind întâlnit practic în toate locurile privative de libertate, pe care persoana nu poate să le părăsească după propria voinţă. În plus, comunitatea mondială şi instituţiile de protecţie a drepturilor sunt îngrijorate de cazurile aplicării torturii în cadrul justiţiei penale pentru atingerea scopurilor determinate, printre care intimidare, pedepsire, discriminare sau impunerea persoanei să mărturisească împotriva sa.

Încălcarea dreptului de a nu fi supus torturii, tratamentului inuman şi degradant rămâne una dintre problemele majore ale sistemului de drept din Republic Moldova. În pofida ratificării tratatelor fundamentale care interzic aplicarea relelor tratamente, precum Convenţia ONU împotriva torturii şi a altor pedepse sau tratamente cu cruzime, inumane sau degradante din 10 decembrie 1984 [1], Convenţia pentru prevenirea torturii şi a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante, adoptată de statele membre ale Consiliului Europei la 26 noiembrie 1987 [2], Convenţia Europeană pentru apărarea drepturilor omului şi a libertăţilor fundamentale (CEDO) [3], nerespectarea acestui drept fundamental a fost constatată de către organizaţiile internaţionale, regionale şi naţionale din domeniu.

În perioada anilor 1997-2022 CtEDO a constatat 171 de violări (23,4%) ale articolului 3 în hotărârile contra Republicii Moldova, în aspectele ce vizează relele tratamente: investigarea defectuoasă a deceselor, violurilor, sancţionarea prea blândă pentru maltratări, neacordarea asistenţei medicale adecvate deţinuţilor, recurgerea nejustificată la alimentarea forţată, tratament psihiatric forţat dispus contrar legii, încătuşarea ilegală şi nejustificată în afara celulei, neprotejarea de violenţa domestică,

neprotejarea de violența co-deținuților, compensația insuficientă pentru violarea articolului 3 [4].

Eradicarea fenomenului torturii în detenție se realizează prin două dimensiuni, și anume: prevenirea și combaterea torturii. În prezent, încă nu este elaborată o înțelegere adecvată, multilaterală și atotcuprinzătoare a problemei privind prevenirea torturii, atât la nivel mondial, cât și la cel național, fiind necesară adoptarea unei abordări preventive pentru soluționarea acestei probleme. Importanța abordării preventive a fenomenului torturii a fost conștientizată de către comunitatea internațională relativ târziu, spre sfârșitul secolului XX.

Protocolul Opțional la Convenția ONU împotriva torturii și a altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante (în continuare – OPCAT) [5], care pune baza abordării preventive, a fost adoptat la 18 decembrie 2002 și a intrat în vigoare în 2006. Prin OPCAT a fost creată o arhitectură unică a organelor în domeniul prevenirii torturii, care include Subcomitetul ONU pentru Prevenirea Torturii (UN SPT), creat la nivelul ONU și Mecanismul Național de Prevenire a Torturii (MNPT), constituit la nivel național. Unicitatea acestei abordări se axează pe îmbinarea monitorizării locurilor de detente de către organul ONU cu cea efectuată de către un organ național introdus de către stat. În plus, caracterul inovator al acestei abordări se manifestă prin reglementarea unei colaborări și comunicări directe între organul ONU (UN SPT) și organul național (MNPT). Abordarea preventivă se axează pe stabilirea unei colaborări și a dialogului între organele respective și autoritățile statului cu scopul eradicării problemelor sistemice și îmbunătățirii nivelului de respectare a drepturilor persoanelor aflate în custodia statului.

Cu toate acestea, rolul-cheie în atingerea scopului propus prin crearea acestor organe revine autorităților statului, **obligate** prin prevederile convențiilor și ale tratatelor internaționale să colaboreze și să execute recomandările UN SPT și ale MNPT. Executarea recomandărilor este pusă în sarcina autorităților, printre care: Ministerul Justiției, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Sănătății și Protecției Sociale, Administrația Națională a Penitenciarelor, administrația penitenciarului vizat, administrația Centului de plasament temporar sau a spitalului. De activitatea eficientă și bine consolidată a acestor autorități depinde realizarea plenară a drepturilor omului în locurile de detenție și prevenirea relelor tratamente prin eradicarea problemelor sistemice.

La nivel practic, impactul social al activității de prevenire a torturii se manifestă prin eficientizarea sistemului de justiție penală, îmbunătățirea formării personalului din sistem și a capacității acestuia, perfecționarea sistemului de monitorizare și raportare a abuzurilor. Aceste activități se axează pe promovarea drepturilor categoriei de persoane care, de regulă, este neacceptată sau discriminată de către membrii societății, iar prezența abuzului în sistemul penitenciar este percepută ca fiind „un atribut obligatoriu” al sistemului penitenciar.

Concluzii. Eradicarea fenomenului torturii este imposibilă fără elaborarea unei abordări preventive. Crearea MNPT reprezintă una dintre măsurile pentru preveni-

rea torturii, făcând parte din componența națională a sistemului de prevenire a torturii introdus prin OPCAT. Printre funcțiile de bază ale MNPT se numără în special: 1) monitorizarea instituțiilor de detenție; 2) interacțiunea și colaborarea cu alte organe de prevenire a torturii; 3) prezentarea avizelor privind proiecte de legi în domeniul de activitate; 4) formularea recomandărilor autorităților naționale pentru îmbunătățirea condițiilor din instituțiile de detenție, prevenirea abuzurilor și tratamentului inuman sau degradant; 5) monitorizarea punerii în aplicare a recomandărilor sale și evaluarea eficienței acestora în prevenirea torturii și a altor forme de tratament inuman sau degradant.

Activitatea Consiliului pentru Prevenirea Torturii este extrem de importantă în garantarea respectării drepturilor persoanelor private de libertate. În prezent, CpPT din R.Moldova este funcțional, capabil să facă față provocărilor și să exercite funcțiile prevăzute de OPCAT.

Cu toate acestea, MNPT din Republica Moldova se confruntă cu o serie de probleme dictate de reticența autorităților în colaborare cu Consiliul și de lipsa mecanismului intern de monitorizare a executării recomandărilor.

Cu scopul eficientizării activității Consiliului pentru Prevenirea Torturii din Republica Moldova propunem introducerea următoarelor modificări:

1. Încriminarea în Codul penal (art.161[1]) a pedepsei inumane și degradante, ceea ce va oferi o protecție mai eficientă a drepturilor persoanelor private de libertate.
2. Sensibilizarea autorităților referitor la rolul și importanța activității MNPT și atenționarea asupra faptului că lor le revine responsabilitatea privind implementarea recomandărilor Consiliului.
3. Introducerea modificărilor în Legea nr.52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), fiind reglementată obligația expresă a autorităților de a raporta periodic (o dată în 3 luni) și detaliat gradul de realizare a recomandărilor adresate de către MNPT și Avocatul Poporului.

Referințe:

1. Convenţia împotriva torturii şi altor pedepse ori tratamente cu cruzime, inumane sau degradante, nr.130 din 10.12.1984*. În: *Tratate Internaționale,* 1998, nr.1, art.130 **Adoptată și deschisă spre semnare de Adunarea Generală a Națiunilor Unite prin Rezoluția 39/46 din 10 decembrie 1984. Intrată în vigoare la 26 iunie 1987 conform dispozițiilor art.27 (1)*. Online: CMAE130/1984 (legis.md) [Accesat: 23.10.2022]
2. Convenția Europeană pentru prevenirea torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. Textul Convenției și Raportul Explicativ în Seria *Tratate Europene,* nr.126. Text amendat în conformitate cu prevederile Protocoalelor nr.1 (STE nr.151) și nr.2 (STE nr.152) care au intrat în vigoare la 1 martie 2002. Online: 16806dbac4 (coe.int)
3. Convenţia Europeană a Drepturilor Omului amendată de Protocoalele nr.11, 14 şi 15, completată de Protocolul adițional și de Protocoalele nr.4, 6, 7, 12, 13 şi 16. Online: European Convention on Human Rights (coe.int)
4. GOINIC, D., GRIBINCEA, V. *Violările constatate de CtEDO în privința Republicii Moldova, 12 septembrie 1997 – 11 septembrie 2022*, Online: VIOLĂRILE CONSTATATE

DE CtEDO ÎN PRIVINȚA REPUBLICII MOLDOVA 12 septembrie 1997 – 11 septembrie 2022 (crjm.org)

5. Protocol Opțional la Convenția împotriva torturii și a pedepselor sau tratamentelor inumane sau degradante. Adoptat la 18 decembrie 2002 în cadrul celei de-a 57-ea sesiuni a Adunării Generale a Națiunilor Unite prin rezoluția A/RES/57/199. Online: https://stoptorture.humanrightsembassy.org/attachments/article/57/Protocol%20facultativ.PDF

Recomandat
Victor ZAHARIA, *dr., conf. univ.*

ROLUL ŞI IMPORTANŢA ASOCIAŢIEI DE PROPRIETARI DIN CONDOMINIU: ANALIZA CADRULUI LEGAL ŞI ASPECTE DE ADMINISTRARE EFICIENTĂ

Nicoleta RUSU

CZU: 347.238:340.13 rusunicoleta999@gmail.com

Cet article se concentre sur l'un des principaux défis de ces réformes, celui de gérer la capacité des propriétaires à s'engager dans une auto-gouvernance efficace et durable des copropriétés grâce à la création d'une association de copropriétaires. Aussi, cet article identifie les organisations d'action collective, et les associations de propriétaires en particulier, à la fois comme un lieu clé pour la conception de réformes du droit privé et comme un véhicule pour un changement progressif potentiel dans la façon dont les gens interagissent et collaborent au sein de ces organisations.

Această lucrare se axează pe una dintre provocările principale ale reformelor de acest fel, respectiv abordarea capacității proprietarilor de apartamente de a se implica într-o autoguvernare eficientă și durabilă a condominiului prin înființarea unei asociații de proprietari. În elaborarea mecanismelor juridice care permit guvernarea condominiului, parlamentarii au un rol normativ esențial în determinarea valorilor și obiectivelor sociale care ar trebui să ghideze acest tip de acțiune colectivă.

Primul capitol, denumit „*Considerații teoretice privind relațiile de gestionare a proprietății în condominiu*", începe prin prezentarea unor observații referitoare la dezvoltarea culturii colective de guvernare a proprietății în condominiu. Această prezentare este urmată de expunerea naturii juridice a asociației de proprietari din condominiu ca o formă inovatoare de administrare a proprietății, în contextul noilor principii de reglementare. De asemenea, sunt abordate procedurile de înființare și înregistrare a asociațiilor la nivel de stat, precum și drepturile și obligațiile proprietarilor în calitate de membri ai asociației. În plus, se realizează o analiză a aspectelor de drept comparat în domeniul condominiului, contribuind la identificarea celor mai bune practici în conformitate cu legislația națională.

În Capitolul II, intitulat „*Caracteristici privind organizarea, funcționarea și conducerea asociației de proprietari din condominiu*", abordăm într-o manieră concisă structura organizațională a asociației de proprietari în condominiu, detaliind atribuțiile fiecărui organ de conducere și rolul lor în gestionarea și administrarea condominiului. Plecând de la principiile abordate în primul capitol, am examinat particularitățile desfășurării adunării generale și procedura de luare a deciziilor de către proprietarii din condominiu, urmate de o analiză a jurisprudenței naționale în domeniul administrării proprietății în condominiu.

Asociația de proprietari reprezintă o entitate juridică înființată conform legii în vederea organizării și reprezentării intereselor comune ale proprietarilor dintr-un condominiu. Aceasta este constituită cu personalitate juridică, fără scop lucrativ, și își propune să administreze, să exploateze, să întrețină, să repare, să reabiliteze și să modernizeze proprietatea comună, asigurând menținerea imobilului într-o stare bună. De asemenea, asociația se angajează să respecte drepturile tuturor proprietarilor și să-și asume obligațiile corespunzătoare.

Analiza istorică a formelor de administrare a proprietății în condominiu în spațiul moldovenesc impune constatarea faptului că după obținerea independenței Republica Moldova a suferit schimbări semnificative în domeniul administrării proprietății în condominii. Aceste schimbări au fost impuse de tranziția de la planificarea și administrarea de stat la economia de piață, apariția noilor subiecți de drept și a noilor relații de proprietate. Situația în ceea ce privește construcția, administrarea și exploatarea fondului locativ de stat s-a înrăutățit, necesitând o renovare esențială. Din atare considerente, legiuitorul a găsit de cuviință adoptarea unui nou cadru normativ în materia condominiului. Legea nr.187/2022 cu privire la condominiu, care a intrat în vigoare la data de 29 ianuarie 2023, a fost adoptată pentru a reglementa organizarea, funcționarea și conducerea asociațiilor de proprietari, având ca scop asigurarea unei administrări mai bune a condominiilor și protecția drepturilor proprietarilor. Această lege aduce îmbunătățiri semnificative în ceea ce privește transparența și participarea proprietarilor la procesul decizional, asigurându-le drepturile și o voce în luarea deciziilor care le afectează. Înainte de adoptarea acestei legi, organizarea și gestionarea condominiilor erau realizate de către APLP, cooperative și ÎMGFL, iar acest mod de organizare a dus la întreruperea aproape completă a procesului de întreținere tehnică a clădirilor și a generat neînțelegeri între proprietari. Această formă de organizare nu oferea suficientă protecție proprietarilor, iar administrarea era adesea ineficientă și neclară. Din aceste cauze, legiuitorul a propus organizarea tuturor proprietarilor dintr-un condominiu într-o singură asociație, numită Asociația Proprietarilor din Condominiu. Acest model de asociație este binevenit, întrucât reprezintă o entitate autonomă, care înlătură terții din structura de proprietate. Terții nu pot lua parte la procesul decizional, nu pot decide construcții noi pe terenul condominiului. În așa mod conchidem că prin organizarea proprietarilor într-o singură asociație se încurajează colaborarea și implicarea activă a proprietarilor în administrarea și gestionarea condominiului, asigurând o mai bună protecție a drepturilor și intereselor lor.

Apreciem că, în pofida modificărilor de cotitură, legiuitorul a stabilit o procedură simplă privind formarea asociației, care constă în adoptarea unei hotărâri de înființare.

De îndată ce dobândește dreptul de proprietate asupra unei unități, fiecare proprietar devine automat membru al asociației de proprietari din condominiu. Acest principiu se bazează pe logica conform căreia proprietarul bunului imobil în condominiu are responsabilitatea de a-și îndeplini obligațiile civile asociate deținerii proprietății comune, în conformitate cu cota-parte proporțională pe care o deține.

Un aspect remarcabil identificat constă în introducerea, pentru prima dată în legislația noastră, a conceptului de calitate de consumator pentru o entitate juridică. Această inovație legislativă a fost introdusă odată cu intrarea în vigoare a Legii 187/2022, prin extinderea definiției termenului de consumator la asociațiile de proprietari din condominiu, în special în situațiile în care acestea gestionează condominiul cu scop rezidențial sau în cazul în care există membri ai asociației care dețin unități locative.

Este de observat că calitatea de consumator a unei asociații reprezintă o excepție rară în sistemul legal actual. Această calificare are o importanță deosebită pentru asociație în două moduri distincte. În primul rând, în calitate de consumator, asociația beneficiază de scutire de la plata taxei de stat atunci când inițiază acțiuni în instanță, în special acțiuni de recuperare a datoriilor de la proprietarii care nu își îndeplinesc obligațiile financiare către condominiu. În al doilea rând, atunci când asociația încheie contracte cu furnizori sau terțe părți, aceștia nu pot impune asociației clauze abuzive în contractele lor standardizate, clauze care ar putea aduce prejudicii disproporționate asociației.

Odată ce asociației de proprietari i s-a oferit statutul de persoană juridică, aceasta implicit a fost aliniată unei persoane juridice clasice cu patru organe de conducere, și anume: adunarea generală, consiliul, administratorul, cenzorul sau comisia de cenzori. Organul suprem de conducere și deliberativ al asociației este adunarea generală a proprietarilor. Ea este competentă prin lege să decidă asupra celor mai importante chestiuni privind condominiul. Punerea în aplicare a hotărârilor adunării generale ține de competența administratorului asociației. Pe lângă aceasta, administratorul este considerat reprezentantul organic al asociației care are un rol vital în administrarea eficientă a proprietății în condominiu. Toate mișcările administratorului sunt supravegheate de consiliul asociației și/sau de comisia de cenzori. Astfel, există posibilitatea ca activitatea de supraveghere desfășurată de către consiliu să se suprapună cu controlul exercitat de către cenzori. Cu toate acestea, diferența constă în faptul că cenzorul nu este implicat în procesul decizional zilnic (prospective), ci se axează pe verificarea deciziilor luate în trecut (retrospective). În schimb, consiliul are o competență generală de a supraveghea atât deciziile retrospective, cât și cele prospective ale administratorului.

Pentru atingerea obiectivelor acestui studiu, practica judiciară a avut un rol crucial. Aceasta a furnizat o perspectivă de ansamblu asupra problemelor existente în domeniul administrării proprietății în condominiu de-a lungul anilor. În principal, litigiile în care sunt implicate asociațiile se referă la recuperarea datoriilor, restricționarea dreptului de utilizare a părților comune sau chiar accesul la unitatea personală, dreptul proprietarilor de a obține informații în legătură cu aspectele invocate de către asociație, precum și calitatea de membru al asociației. Analizând aceste probleme existente, am concluzionat cu privire la importanța noului cadru legislativ și perspectiva sa în reducerea numărului de litigii dintre asociație și membrii săi.

Recomandat
***Octavian CAZAC**, dr., conf. univ.*

PROCEDURA SPECIALĂ PRIVIND ÎNAPOIEREA COPILULUI ŞI EXERCITAREA DREPTULUI DE VIZITARE A COPILULUI

Aurelia LUPU

CZU: 341.231.14:343.549 auricalupu2000@gmail.com

La nécessité d'étudier le sujet résulte de l'augmentation du nombre de couples multinationaux, ainsi que de la migration dans laquelle un parent, unilatéralement, à la suite de la séparation de son partenaire, prend la décision de partir avec l'enfant et de s'installer dans un autre État, violant d'une part les droits de l'autre parent et, d'autre part, le droit de l'enfant de maintenir un lien naturel avec son parent.

Convenția de la Haga privind aspectele civile ale răpirii internaționale de copii din 25 octombrie 1980 a fost primul act internațional care a reglementat în mod specific și eficient aspectele civile ale răpirii internaționale de copii [1].

Aderarea Republicii Moldova la Convenția din 1980 (în 1998) a reprezentat un mare pas pentru protejarea efectivă a copiilor afectați de îndepărtarea și deplasarea ilegală, însă abia în 2020, prin Legea nr.112 din 09.07.2020, pentru modificarea unor acte legislative, în Codul de procedură civilă al R.Moldova au fost introduse modificări în acest sens.

Situația în care un copil este distanțat de către părintele său trebuie abordată urgent, întrucât trecerea timpului poate avea consecințe ireparabile asupra relației dintre copil și părintele care nu locuiește cu el.

Însă în Convenție sunt prevăzute rare excepții de la principiul înapoierii copilului. Atunci când aceste excepții sunt invocate și demonstrate cu succes, instanța din statul solicitat poate, în cazul respectiv, să își exercite puterea de apreciere și să nu dispună înapoierea copilului [2, p.25].

Aceste excepții sunt prevăzute la articolul 12, articolul 13 și la articolul 20 din Convenție. Și anume, nu se va admite înapoierea dacă:

- se stabilește că copilul s-a integrat în noul său mediu, pe parcursul unui an din momentul introducerii cererii de înapoiere, autoritatea sesizată va dispune înapoierea sa imediată. Însă după trecerea unui an se va dispune înapoierea sa imediată doar dacă nu se dovedește că copilul s-a integrat în noul său mediu, s-a încadrat în instituții de învățământ, grădiniță, a învățat limba, legătura strânsă cu familia/rudele/prietenii din noua țară;
- o altă excepție ar fi situațiile în care comportamentul ulterior al părintelui lăsat în urmă denotă o acceptare a situației create, astfel acesta nu-și dorește cu adevărat întoarcerea copilului, dar întreprinde aceste acțiuni (de exemplu, mai mult pentru a se răzbuna pe celălat);

– se stabilește că există un risc grav ca înapoierea copilului să-l expună unui pericol fizic sau psihic sau să-l situeze într-o situație intolerabilă;
– dacă se constată că acesta se împotriveşte înapoierii sale şi că a atins o vârstă sau o maturitate care face necesar să se țină seama de opinia sa. Convenția se extinde asupra copiilor până la împlinirea a 16 ani; trebuie să admitem că ar fi greu de acceptat întoarcerea unui copil, de exemplu de 15 ani, împotriva voinței lui;
– excepție de ordine publică, statele contractante pot rezerva dreptul de a nu returna copilul atunci când o astfel de returnare ar fi vădit incompatibilă cu principiile fundamentale ale legii referitoare la familie și copiii din statul solicitat.

O analiză a practicii judiciare indică faptul că există o serie de probleme asociate atât cu aplicarea Convenției, cât și a normelor din Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.

Studiind subiectul dat, am ajuns la concluzia că este necesar de a se efectua lucrări spre îmbunătățirea legislației și, respectiv, a practicii de aplicare a acesteia. Totodată, conceptul de luare în considerare a interesului superior al copilului nu trebuie privit superficial, ci, dimpotrivă, acesta are rolul esențial de a proteja drepturile subiective și interesele legitime ale copilului pe parcursul întregii judecăți, și nu numai [3].

Sintetizând aspectele teoretice, normative și practice abordate în lucrare, am ajuns la concluzia că, deși legiuitorul a inclus acest tip de procedură în compartimentul „Procedura specială" al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova, după natura sa juridică aceasta nu imprimă semnele unei proceduri speciale clasice. Dimpotrivă, aceasta ar întruni semnele unei proceduri contencioase. Astfel, propunem cu titlu *de lege ferenda*, excluderea acesteia din compartimentul „Procedura specială" al Codului de procedură civilă al Republicii Moldova și includerea ei drept procedură contencioasă clasică.

Totodată, prin analiza practicii de aplicare a Convenției, am observat că instanțele nu țin cont de concluziile specialistului (psihologului) în luarea deciziei; deci ar trebui analizate care ar fi consecințele psihologice ale copilului în rezultatul înapoierii sau nu în statul de reședință. Totodată, consider că ar fi obligatorie prezența psihologului la etapa de executare a hotărârii, astfel încât să fie protejată sănătatea psihică a copilului.

Având hotărârea de înapoiere a copilului, una dintre cele mai dificile etape este punerea în executare a acesteia, în special în situația în care părintele pârât va face tot posibilul să se opună executării: de la ascunderea copilului până la plecarea cu acesta în altă țară. Astfel, am observat că nu sunt create mecanisme eficiente pentru ca executarea să se realizeze cu succes și cât mai prompt.

Astfel, CtEDO a sancționat, de mai multe ori, statele care nu au depus eforturile necesare pentru punerea în executare a hotărârilor de înapoiere, constatând că există o încălcare a art.8 din Convenția Europeană privind Drepturile Omului – „*Dreptul la respectarea vieții private şi de familie*".

Este de preluat experiența altor state privind includerea în procedura de executare a unei noi instituții, în baza Convenției – căutarea unui copil în etapa prejudiciară. Astfel, consider că este binevenită includerea acestei instituții și în legislația Republicii Moldova, ca o măsură excepțională, și anume – în situațiile în care părintele este de rea-credință, nu conlucrează cu autoritățile, precum și sunt semne clare că acesta face abuz în exercitarea drepturilor părintești. Prin introducerea acestei instituții s-ar permite localizarea copilului, astfel încât, ajunși la etapa de executare, părintele nu are posibilitatea de a-l ascunde sau de a întreprinde careva acțiuni ce ar periclita executarea hotărârii de înapoiere în statul de reședință [4, p.89].

Din păcate, nu în ultimul rând din cauza lipsei de informare, există încă mulți părinți care nu cunosc existența și eficacitatea acestei proceduri, ajutorul pe care îl pot primi de la autoritățile statului și pur și simplu acceptă situația resemnându-se cu situația în care copilul este luat de lângă ei și dus în altă țară.

Consider că, în acest sens, o oarecare informare către părinți ar reduce numărul de răpiri, deoarece părinții ar afla despre riscurile cu care se confruntă în cazul deplasării, precum și viceversa, ar crește numărul de cereri de întoarcere, restabilindu-se astfel unele relații.

Referințe:

1. Convenția privind aspectele civile ale răpirii internaționale de copii, semnată la Haga la 25 octombrie 1980.
2. Ghid practic privind aplicarea Convenției de la Haga asupra competenței, legii aplicabile, recunoașterii, executării și cooperării privind răspunderea părintească și măsurile de protecție a copiilor, adoptată la 19 octombrie 1996.
3. BARBUR, D.-Fl. *Aspecte civile ale răpirii internaționale de copii. Teorie și practică.* București: Hamagiu, 2019.
4. FREEMAN, M. *International Child Abduction: The Effects. The reunite Research Unit, International Child Abduction Centre.* Oxford, 2006, p.55; KRUGER, T. International Child Abduction: *The Inadequacies of The Law. Studies in Private International Law,* Oxford, 2011.

Recomandat
***Igor COBAN**, dr., conf. univ.*

ADMISIBILITATEA ACŢIUNII ÎN CONTENCIOS ADMINISTRATIV

Denislam MAŞAEV

CZU: 343.13:342.9 dmasaev@gmail.com

The general purpose of this paper is to research the institution of administrative litigation through the lens of the new regulations regarding the verification of the admissibility of the action in administrative litigation ex officio, with the entry into force of the Administrative Code of the Republic of Moldova. The basic objective is the analysis of risk situations in terms of the quality of the legal provisions in the event of the elaboration of ferenda law proposals in the field of the admissibility of the action in administrative litigation.

Implementarea standardelor europene în contextul realizării dezideratului de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană include armonizarea integrală a sistemului de drept, printre care şi reglementările referitoare la instituţia contenciosului administrativ. Astfel, normele dreptului administrativ au fost codificate în premieră la 1 aprilie 2019, odată cu intrarea în vigoare a Codului administrativ al Republicii Moldova [1] urmărindu-se asigurarea echilibrului între interesele particularilor şi ale autorităţilor publice cu care acestia interacţionează.

Asigurarea încrederii în autorităţile publice este condiţionată de legalitatea şi corectitudinea activităţii administrative realizate, iar pentru asigurarea dezideratului menţionat sunt necesare instituţii juridice care acoperă tot spectrul complex de atribuţii acordate [2]. Astfel, pornind de la faptul că puterea publică are tendinţa de a acţiona într-un mod distinct scopului acordat – din varii motive: ignorarea aplicabilităţii unor prevederi normative, interpretarea excesivă defavorabilă a unei legi, tergiversarea examinării anumitor cereri etc [3], toate cele enumerate reprezintă riscuri, care pot crea anumite repercusiuni ce pot constitui premise obiective pentru înaintarea de acţiuni în contencios administrativ.

În acelaşi timp, dezvoltarea unui mediu de afaceri sănătos urmează a fi asigurat cu un cadru normativ predictibil conduitei autorităţilor publice, pentru a asigura climatul investiţional oportun în ipoteza unor potenţiali investitori, care sunt cointeresaţi în asigurarea respectării drepturilor şi intereselor legitime proprii într-o eventuală imixtiune cu autorităţile publice, în special cele cu atribuţii de realizare a controlului de stat [4].

Astfel, contenciosul administrativ este calea judiciară de soluţionare a litigiilor dintre particularii care revendică încălcarea unui drept de către o autoritate publică. Reglementarea instituţiilor juridice în materia contenciosului administrativ reclamă un nivel sporit de calitate a actului de legiferare, în special în ceea ce priveşte asigurarea accesului liber la justiţie. Aşa cum este reflectat în actele normative din spaţiul CE, precum şi potrivit reglementărilor CEDO, care statuează că dreptul de acces la justiţie

nu este un drept absolut, acesta fiind pasibil de limitare în condiții expres indicate în lege [5], așa a optat și legiuitorul moldav prin adoptarea Codului administrativ.

În cadrul studiului efectuat s-au constatat unele colizii ale normelor de drept administrativ [1] cu dispozițiile normelor constituționale [6] și ale celor procesual-civile [7]. Astfel, au fost elaborate propuneri *de lege ferenda* cu scopul de a asigura respectarea exigenței de calitate a legii și de a exclude riscurile de limitare abuzivă a accesului liber la justiție, după cum urmează:

1. Expunerea într-o redacție nouă a art.20 din Codul administrativ [1]: „*Acțiunea în contencios administrativ este calea de revendicare a încălcării dreptului vătămat, nesoluționării în termen a unei cereri și/sau a reparării prejudiciului cauzat prin activitatea administrativă a unei autorități publice de către o instanță de judecată competentă pentru examinarea acțiunilor în contencios administrativ.*”. Totodată, se propune redactarea art.189 alin.(1) din același cod prin substituirea textului „*unui drept al său*” cu textul „*unui drept vătămat al său și repararea prejudiciului*”.

Definiția menționată necesită a fi expusă în varianta propusă în asigurarea interpretării univoce a acesteia cu prevederea constituțională din art.53 [6]. Or, definiția actuală nu este o definiție autentică (noțiunea se definește prin același termen contrar regulilor logicii formale), ceea ce ar putea crea premise, care ar face imposibilă revendicarea reparării prejudiciului cauzat de activitatea administrativă a unei autorități publice în cadrul unei acțiuni în contencios administrativ.

2. Completarea art.206 din Codul administrativ cu un alineat nou *„(1[1]) Pentru orice fel de acțiune în contencios administrativ, cu excepția acțiunii de control normativ, poate fi solicitată repararea prejudiciului cauzat”.*

Continuând ideea realizării dezideratului constituțional în ceea ce privește asigurarea posibilității reparării prejudiciului cauzat prin activitatea administrativă este necesară completarea prevederilor menționate cu cele propuse. Utilizarea cuvântului „poate” pune la latitudinea reclamantului discreția de a solicita sau nu și capătul de cerere cu privire la repararea prejudiciului. Or, din interpretarea *stricto senso* a alin. (1) din articolul menționat reiese imposibilitatea completării obiectului acțiunii cu cele indicate *supra*.

3. Completarea propoziției a doua a art.207 alin.(1) din Codul administrativ cu textul „*în decurs de 5 zile lucrătoare de la repartizare*”.

Amendamentul propus rezidă din reglementarea unui termen expres pentru realizarea testului de admisibilitate de către judecătorul căruia i-a fost repartizată o cerere de chemare în judecată în ordinea contenciosului administrativ. În acest sens, menționăm că contenciosul administrativ este acea instituție fundamentală care trebuie să asigure o legitimitate fermă pentru un potențial reclamant ca cererile acestuia să fie examinate cu celeritate. Este de menționat că în coraport cu prevederile legii procesual-civile [2] termenul propus este mai favorabil judecătorului în eventualitatea aplicării normei de trimitere prevăzute la art.195 din [3] cu dispozițiile art.168 alin. (4) din [2].

4. Modificarea art.207 alin.(2) din Codul administrativ prin excluderea sintagmei „în special”.

Excluderea sintagmei menționate are scopul de a asigura caracterul exhaustiv al temeiurilor de inadmisibilitate pentru a exclude orice arbitrariu în soluția instanței de judecată. În același timp, se urmărește scopul asigurării exigenței de calitate a legii, în special a aspectelor de previzibilitate. În continuarea ideii conturate suntem de părere că declararea unei acțiuni ca inadmisibile pe niște temeiuri care nu sunt prevăzute de lege este o limitare abuzivă a accesului liber la justiție, care poate prejudicia ireparabil fondul unei probleme (declararea unei acțiuni ca inadmisibile asigură ulterior doar o procedură scrisă pe calea recursului în coraport cu căile de contestare a unei hotărâri pronunțate pe fond).

În situația în care relațiile sociale reclamă includerea sau, după caz, excluderea unui temei de inadmisibilitate, acest deziderat poate fi realizat pe calea de modificare corespunzătoare a literelor din alin.(2) art.207 din Codul administrativ al Republicii Moldova.

Concluzionând succint cele propuse, menționăm că caracterul sistemic al sistemului de drept din Republica Moldova reclamă ajustarea celor propuse cu normele dreptului constituțional în vederea consolidării contenciosului administrativ autohton cu spiritul Legii Supreme.

Referințe:

1. Codul administrativ al Republicii Moldova, nr.116 din 19.07.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, publicat în Monitorul Oficial nr.309-320, art.466.
2. IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ.* Vol.II: *Forme de realizare a administrației publice*. *Domeniul public și serviciul public. Răspunderea în dreptul administrativ. Contenciosul administrativ*. București: All Beck, 2005.
3. BOIȘTEANU, E., DUMITRAȘCU, D. Cazurile de inadmisibilitate a acțiunii în contencios administrativ prin prisma legislației Republicii Moldova. În: *Revista Universul Juridic*, 2022.
4. ORLOV, M. *Curs de contencios administrativ*. Chișinău: Elena VI, 2009.
5. BELEI, E. Admisibilitatea acțiunii în contencios administrativ. În: *Rezumatele comunicărilor la Conferința științifică națională cu participare internațională*, „Integrare prin cercetare și inovare”, 10-11 noiembrie 2021.
6. Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1994, nr.1.
7. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.225-XV din 30 mai 2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2003, nr.111-115, art.451.

Recomandat
***Elena BELEI,** dr., conf. univ.*

ASIGURAREA ACŢIUNII CIVILE: ÎNTRE REALITĂŢI ŞI PERSPECTIVE

Nicoleta BUDURIN

CZU: 347.922 nicoleta.budurin1909@gmail.com

Tendința părților pârâte de a se eschiva întru îndeplinirea actului justiției constituie o problemă acută, iar acest fapt generează riscul ca o hotărâre judecătorească să nu fie executată. Asemenea situații impune necesitatea implementării unor instrumente de prevenire, sub forma măsurilor de asigurare a acțiunii.

Prin aplicarea lor se urmăresc mai multe interese, precum cel special, în persoana solicitantului, care consideră că anume în acest mod dreptul său legitim urmează a fi restabilit, dar şi interesul general, cel al societății, care tinde spre îmbunătățirea raporturilor cu element normativ, ajunse în cârmuirea instanței de judecată, factori care adaugă actualitate temei studiate.

În aceeași ordine de idei, subiectul abordat este important, deoarece comportamentul cu rea-credință al unor participanți la proces, care generează efecte negative pentru valorificarea hotărârii finale, este un fapt posibil oricând, indiferent de nivelul de evoluție şi progres social al unei comunități. În acest sens, apare necesitatea unor remedii provizorii pentru consecințele nefaste, care vor consolida autoritatea lucrului judecat. Este știut că o dispoziție a instanței de judecată neexecutată este ca și inexistentă, fapt ce ar presupune ineficiența justiției.

Scopul acestei instituții l-am accentuat pe tot parcursul lucrării. Astfel, am constatat că asigurarea acțiunii în procesul civil vizează scopul imediat sau *causa proxima,* care ține de valorificarea hotărârii judecătorești, prin buna ei executare în final, iar scopul mediat sau *causa remota* se referă la înfăptuirea justiției, ca obiectiv general al oricărui stat de drept.

În procesul atingerii obiectivului privind abordarea conceptuală a fiecărei măsuri de asigurare, am identificat o lacună legislativă în materia sechestrului.

Analizând conținutul Codului de procedură civilă al R.Moldova [1], nu am găsit noțiunea de sechestru nici măcar într-o formulă generală. Astfel, în practică există riscul de intepretare eronată a sechestrului prevăzut de Codul civil. Cu titlu *de lege ferenda*, propunem introducerea în CPC RM a definiției acestuia: „*Sechestrul definește o măsură de asigurare a acțiunii, ce are ca finalitate indisponibilizarea ansamblului de bunuri mobile și/sau imobile susceptibile de urmărire ale debitorului, indiferent de faptul dacă acesta deține la momentul aplicării posesia de facto asupra lor, în scopul valorificării lor în folosul unui creditor, în temeiul datoriei reale și scadente*”.

Obiectivul de a cerceta instituția asigurării acțiunii în aspect de drept comparat ne permite să venim cu o recomandare față de legiuitorul moldav privind introduce-

rea unui dublu înțeles măsurii de asigurare sub forma sechestrului. Dacă Codul de procedură civilă al Republicii Moldova recunoaște sechestrul la general, care poate fi asimilat cu sechestrul asigurător din Codul de procedură civilă al României, atunci consider oportun de a prelua de la legislația vecină și sechestrul judiciar, care reprezintă *indisponibilizarea bunurilor prin încredințarea pazei acestora unui administrator-sechestru.* Rațiunea acestei idei am dedus-o prin analiza jurisprudenței naționale. Astfel, atunci când se intenționează aplicarea sechestrului pe un bun imobil/mobil este greu de stabilit valoarea exactă a acestuia, iar datele din Registrul bunurilor imobile al R.Moldova nu este un indicator veritabil, deoarece bunul ar fi putut suporta îmbunătățiri considerabile de la ultima notare. Prin introducerea sensului dublu al sechestrului judecătorul ar fi mai sigur că nu prejudiciază drepturile pârâtului.

Un alt obiectiv al tezei mele de licență se fundamentează în cercetarea particularităților mecanismului de aplicare a măsurilor de asigurare. Art.177 CPC RM. *Cuprinsul și modul de soluționare a cererii de asigurare a acțiunii* stipulează în alin.(2) că *„dacă cererea de asigurare se depune concomitent cu cererea de chemare în judecată, aceasta se soluționează în ziua emiterii încheierii privind acceptarea cererii de chemare în judecată”*. Apare întrebarea: cum se soluționează în practică situațiile când judecătorul abia în a 5-ea zi după repartizarea dosarului prin PIGD s-a pronunțat prin încheiere că acceptă cererea de chemare în judecată? Este clar că în acest răstimp potențialul pârât poate întreprinde măsuri de înstrăinare a bunului vizat în cererea de chemare în judecată.

Problema generată de art.177 alin.(2) ar putea fi remediată doar prin faptul că judecătorul va da prioritate cererilor de chemare în judecată care conțin și o cerere de asigurare a acțiunii și se va pronunța, cel târziu, a doua zi de la data depunerii.

Prin prezenta lucrare mi-am propus să cercetez teoretico-practic procedura și condițiile de aplicare a măsurilor. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova lasă neintepretat segmentul privind limitele de soluționare a cererii de asigurare, cu alte cuvinte, până unde se admite temeiul discreționar al judecătorului. Într-o încheiere a instanței naționale, reclamantul a solicitat aplicarea măsurii de asigurare sub forma suspendării efectelor unor acte juridice și suspendarea unor drepturi de reprezentare. Instanța sesizată a tratat măsurile de asigurare solicitate ca fiind neproporționale și nepotrivite. Într-un final, aceasta a decis aplicarea măsurilor de asigurare, altele decât cele solicitate în cerere, și anume – notarea în registrul corespunzător a existenței prezentei acțiuni. Considerăm că o astfel de practică nu poate fi dezvoltată în sistemul de drept al R.Moldova. Astfel, întru evitarea unor asemenea situații pe viitor, ar fi benefică introducerea la finalul alin.(2) art.177 a sintagmei *„în limitele solicitărilor înaintate”*.

În continuare, alt obiectiv urmărit rezidă în studierea conceptelor legate de asigurarea acțiunii, precum „anulare”, „revocare”, „substituire”. Art.180 CPC RM vizează procedura de anulare a măsurilor de asigurare și conține sintagma *„măsura anterioară de asigurare a acțiunii”*. Considerăm că mai logic ar fi substituirea termenului „anulare” cu termenul „revocare”, dat fiind faptul că anularea vizează și actul instanței

de recurs, pe când instanța care anulează propria măsură dispusă mai degrabă comite un act de revocare, adică ea își abrogă propriul act.

Un ultim obiectiv înaintat a fost studierea mecanismului privind repararea prejudiciului cauzat pârâtului prin aplicarea măsurilor de asigurare, care este o normă specială. Autorul I.Coban a statuat că *norma de la art.182 este una atipică pentru legislația procesual-civilă, deoarece este unica cu caracter material. Or, practic, în contextul Codului de procedură civilă al Republicii Moldova nu se regăsește o altă normă materială. Probabil, rațiunea unei astfel de reglementări rezidă în faptul că prejudiciul cauzat pârâtului nu este generat de un delict civil clasic* [2]. Menționez că pentru a-și revendica compensarea prejudiciului cauzat pârâtul va intenta o acțiune civilă separată, în cadrul căreia își va însuși calitatea de reclamant într-un nou proces.

Practica judecătoarească este practic inexistentă referitor la acest subiect. Probabil, principalele cauze ar fi factorii de ordin psihologic, economic și de timp. În realitate, pârâții sunt extrem de satisfăcuți și mulțumiți de faptul că procesul civil s-a finalizat și măsurile de asigurare nu mai sunt valabile, astfel, nu mai doresc demararea unei noi proceduri civile, care ar fi costisitoare și ar implica timp. Totuși, considerăm că justițiabilii trebuie să cunoască de existența unei astfel de norme și că orice prejudiciu poate fi reparat.

În final, concluzionez că instituția cercetată se bucură de un nivel înalt de aplicabilitate în practica judiciară, fapt ce o transformă într-un mecanism actual, important, criterii care m-au determinat să o aleg anume pe ea. Aceasta este un instrument procesual civil accesoriu acțiunii de bază, care, în cazul aplicării legale și corecte, garantează drepturile părții interesate și nu lezează drepturile părții oponente. De altfel, asigurarea acțiunii urmărește, finalmente, scopul suprem al statului de drept: înfăptuirea justiției, dat fiind faptul că asigură executarea totală a actului judecătoresc de dispoziție emis pe fond, consolidând principiul *„autorității lucrului judecat”*.

Referințe:

1. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, nr.225 din 30.05.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2013, nr.130-134, art.415.
2. COBAN, I. Premisele angajării răspunderii civile a reclamantului pentru prejudiciul cauzat pârâtului prin asigurarea acțiunii în contextul art.182 CPC RM. În: *Matrialele Conferinței internaționale științifico-practice.* Chiținău, 2015.

Recomandat
***Igor COBAN,** dr., conf. univ.*

НОТАРИАЛЬНОЕ НАСЛЕДСТВЕННОЕ ПРОИЗВОДСТВО

Valeria GORDATI

CZU: 347.961 gordati@bk.ru

The present article is aimed to consider of one of the most relevant topics nowadays – "notarial inheritance proceedings". The structure of the article has included the analysis of the concept and legal nature of notarial inheritance proceedings and the definition of the main stages of the inheritance procedure. In addition, special attention was paid to certain issues and shortcomings in the operation of the mechanism for implementing the notarial inheritance procedure, as well as some proposals for their resolution.

Легальное определение нотариального наследственного производства содержится в ч.(1) ст.68 Закона РМ № 246 «О нотариальной процедуре» от 15.11.2018. Так, нотариальное наследственное производство – это нотариальное неисковое производство, целью которого является разрешение наследственных дел [1]. Румынский профессор гражданского права Трансильванского университета г. Брашова, Кристинел-Иоан Мурзя (Cristinel-Ioan Murzea), называет нотариальную наследственную процедуру «изящной», «бесконфликтной» процедурой, в которой все наследники уже достигли согласия относительно количества и качества состава своего наследственного имущества и причитающихся им правах наследования [2, с.31-32]. Любые разногласия относительно количества наследников или наследственного имущества влекут за собой подачу искового заявления в судебную инстанцию, которая носит противоположный – состязательный характер.

Говоря о компетенции нотариуса в нотариальном наследственном производстве, можем заметить, что в ст.11 актуального Закона РМ № 246/15.11.2018 компетенции относительно ведения наследственного производства и выдачи свидетельства о праве на наследство почему-то разделены. Часть (1) ст.2542 ГК РМ гласит: «По заявлению наследника нотариус, ведущий наследственное производство, обязан выдать свидетельство о наследовании…» [3]. Проблема заключается в том, что с точки зрения законодателя можно пойти либо по пути открытия нотариальной наследственной процедуры, либо по пути обычной выдачи свидетельства о наследовании без ведения самой нотариальной процедуры, что является невозможным, т.к. две данные компетенции чисто с практической точки зрения неотделимы друг от друга. Безусловно, в данном вопросе речь идёт о законодательной ошибке, т.к. нотариус просто не может выдать свидетельство о наследовании без возбуждения и ведения самого наследственного производства.

Нотариальное наследственное производство можно разделить на 3 основных этапа: 1) возбуждение (открытие) нотариального наследственного произ-

водства; 2) расследование нотариуса; 3) завершение (закрытие) нотариального наследственного производства.

Согласно практике и положениям ст.2541 ч.(1) ГК РМ, ст.70 ч.(2) Закона РМ № 246/15.11.2018, основанием для открытия нотариальной наследственной процедуры является подача заявления от любого заинтересованного лица в бюро нотариуса, находящееся по месту жительства умершего. Ст.2541 ч.(1) ГК РМ, а также ст.70 ч.(2) Закона РМ № 246/15.11.2018 указывают на перечень лиц, обладающих правом для открытия нотариального наследственного производства. Интересно, что государство в данный перечень не входит. А законодательные положения, указанные в ГК РМ, относительно определения статуса государства в наследственных правоотношениях не проработан. В одном случае – государство является наследником по закону, в другом – приобретает выморочное имущество, что, по сути, не является одним и тем же основанием для приобретения. Производство будет считаться открытым с момента получения нотариусом подтверждения регистрации наследственного дела в электронном Реестре наследственных дел и завещаний [4].

Следующий этап – расследование нотариуса, краткая суть которого описана в ч.(1) ст.2547 ГК РМ. Нотариус в процессе осуществления своих полномочий в обязательном порядке проверяет на основании документов факт смерти наследодателя, время и место открытия наследства, наличие родственных отношений между умершим и наследниками как основание для призвания к наследованию по закону [5, с.123]. Таким образом, в задачи расследования входит определение фактов, представляющих определённую значимость для выдачи свидетельства о праве на наследство, а именно: 1) информация о наследодателе; 2) круг наследников, с дополнительной информацией о лицах, отказавшихся от наследства; 3) основание, на котором лицо обосновывает своё право наследования; 4) наличие/отсутствие завещания; 5) сведения относительно наличия споров о праве наследования в производстве судебной инстанции, в том числе и о недостойном поведении. Кроме вышеперечисленных фактов, нотариус также устанавливает имелись ли завещательные распоряжения у наследодателя и их суть, если отсутствует оригинал или копия завещания.

Заключительный этап – завершение нотариальной наследственной процедуры, которое заключается в выдаче всех предусмотренных свидетельств, подтверждающих права наследников (ст.82 ч.(2) Закона № 246/15.11.2018). К ним относятся: 1) свидетельство о наследовании; 2) свидетельство отказополучателя и иные предусмотренные законом свидетельства (ст.2541 ч.(2) ГК РМ №1107/06.06.2002). Нотариат довольно часто характеризуют как орган превентивного правосудия, который снижает нагрузку на судебную систему, обеспечивает необходимые для суда бесспорные доказательства [6, с.4]. Однако на практике, справедливо заметить, действия нотариуса по выдаче свидетельств о наследовании не всегда являются бесспорными и очевидными, т.к. достаточ-

но большое количество судебных дел касается именно аннулирования первоначального свидетельства о праве на наследство и выдачи нового.

В качестве основных рекомендаций относительно улучшения механизма реализации нотариальной наследственной процедуры, автор предлагает следующее: 1) устранить норму, указанную в ч.(1) ст.2542 ГК РМ относительно обязанности нотариуса выдать по запросу лица свидетельство о наследовании без возбуждения процедуры; в ч.(1) ст.11 Закона РМ № 246 от 15.11.2018 п.c) и d) следует объединить в единую компетенцию; 2) чётко установить статус государства в наследственных правоотношениях, а именно определить его, как приобретателя выморочного имущества, т.к. оно в любом случае наследует лишь в том случае, когда отсутствуют какие-либо претенденты на наследственную массу; 3) униформизировать нормы из ГК РМ и Закона РМ № 246 от 15.11.2018. Наилучшим вариантом, по мнению автора, было бы чётко и полно урегулировать нотариальную наследственную процедуру в Законе РМ № 246 и полностью устранить нормы о процедуре из ГК РМ.

Следуя данным рекомендациям, нотариусы и остальные участники процедуры сумеют избежать не только многих вопросов, но и элементарной потери времени, которое играет немаловажную роль для всех участников процесса наследования.

Ссылки:

1. Закон РМ № 246 о нотариальной процедуре от 15.11.2018 г. В: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2019, № 30-37.
2. POENARU, E., MURZEA, C.-I. *Procedura succesorală notarială.* Ed. a II-a. București: C.H. Beck, 2008, c.31-32. ISBN: 978-973-115-382-7
3. Гражданский Кодекс РМ № 1107 от 06.06.2002 г. В: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2019, № 66-75.
4. Закон РМ № 246 о нотариальной процедуре от 15.11.2018 г. В: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, № 30-37.
5. ЛЕВУШКИН, А.Н. *Завещание в нотариальной практике*. Москва: Инфотропик Медиа, 2018, с.123.
6. БЕГИЧЕВ, А.В. *Нотариат:* Учебник для бакалавров. Москва: Проспект, 2018, с.4. ISBN 978-5-392-33185-7

Рекомендовано
***Daniela TURCAN**, dr., conf. univ.*

TRAFICUL DE INFLUENŢĂ

Marinela JENTIMIR

CZU: 343.35 jentimir_marinela@mail.ru

The history of human society proves that the criminal phenomenon of corruption has existed since ancient times. The phenomenon of corruption is characterised as a threat to democracy, the preeminence of law and human rights, undermines the principles of good administration, equity and social justice, distorts competition, hinders economic development and endangers the stability of democratic institutions and the moral foundations of society.

În Republica Moldova a fost asigurată intervenţia legii penale în cazul celor mai periclitante manifestări îndreptate împotriva relaţiilor sociale care privesc buna desfăşurare a activităţii de serviciu în domeniul public al statului. Tocmai aceste valori şi relaţii sociale alcătuiesc **obiectul juridic generic** al infracţiunilor prevăzute la art.326 Cod penal RM [1].

Săvârşirea infracţiunilor specificate la art.326 CP RM de regulă este posibilă cu implicarea a **trei persoane**: 1) **traficantul de influenţă**, adică subiectul infracţiunii prevăzute la alin.(1) art.326 CP RM; 2) **cumpărătorul de influenţă (terţul interesat)**, adică subiectul infracţiunii specificate la alin.(1^1) art.326 CP RM; 3) **factorul de decizie** susceptibil de influenţare, adică acea persoană publică, persoană cu funcţie de demnitate publică ori persoană publică străină sau acel funcţionar internaţional, asupra căruia traficantul de influenţă fie are influenţă, fie susţine că are influenţă.

Destinatarul remuneraţiei ilicite poate fi: traficantul de influenţă ori un terţ (o persoană apropiată traficantului de influenţă sau o persoană care îi va fi utilă în viitor traficantului de influenţă, oferindu-i anumite contraprestaţii). În cazul în care traficantului de influenţă i se transmite remuneraţia ilicită, destinată nemijlocit nu doar acestuia, dar şi factorului de decizie influenţat (persoană publică sau persoană publică străină), pentru a-l determina să săvârşească anumite acţiuni, atunci cele comise de traficantul de influenţă vor fi calificate în baza la art.326 alin.(1) CP RM şi art.42 alin.(5) şi art.325 alin.(1) CP RM, adică trafic de influenţă şi complicitate la corupere activă. În circumstanţele descrise, cumpărătorului de influenţă i se va imputa alin.(1^1) art.326 şi alin.(1) art.325 CP RM. Dacă o parte din remuneraţia ilicită este destinată şi persoanei cu funcţie de demnitate publică sau funcţionarului internaţional influenţat, traficantul de influenţă va fi tras la răspundere în baza art.326 alin.(1) CP RM şi art.42 alin.(5) şi art.325 alin.(3) lit.a^1) CP RM, iar cumpărătorul de influenţă în baza art.326 alin.(1^1) şi art.325 alin.(3) lit.a^1) CP RM.

Factorul de decizie susceptibil de influenţare poate fi considerat complice la infracţiunea prevăzută la alin.(1) art.326 CP RM numai în condiţiile în care acesta i-a

promis dinainte traficantului de influenţă că-l va ajuta la pretinderea, acceptarea sau primirea, personal sau prin mijlocitor, a remunerației ilicide de la cumpărătorul de influență. În situaţia în care săvârşirea infracţiunii de trafic de influenţă este urmată de influenţa promisă sau de obţinerea rezultatului urmărit, nu este exclus ca factorul de decizie susceptibil de influenţare să poarte răspundere pentru ilegalităţi de factură penală sau contravenţională.

Legea nu cere existența unei anumite proporții, a unei echivalențe riguroase între remunerația ilicită și actul persoanei mituite, însă remunerația trebuie să **aibă aptitudinea de a mitui, să fie serioasă** [2]. De aceea, dacă între remunerația ilicită pretinsă, acceptată sau primită și actul determinat există o vădită disproporție, în sensul că actul determinat depășește cu mult în valoare sau importanță acea remunerație, atunci caracterul de retribuție, de contraechivalent poate fi exclus. Eventual, cele săvârșite vor fi calificate conform unei alte fapte (de exemplu, art.327 CP RM – abuzul de putere sau abuzul de serviciu).

În acelaşi timp, este absolut important ca influenţa respectivă să izvorască din alte raporturi decât raporturile legale de subordonare, de control, supraveghere etc., prevăzute de lege sau în baza legii. Influenţa imprimată art.326 CP RM trebuie să izvorască din raporturile de rudenie, afinitate sau prietenie, raporturile comerciale, relaţiile infracţionale, relaţiile politice etc., în caz contrar cele comise vor fi calificate drept abuz de putere sau abuz de serviciu (art.327 CP RM), cu condiția ca să existe daune in proporții considerabile.

Nu se va reţine la încadrare art.326 CP RM în cazul prevalării gratuite, neretribuite de influenţă asupra factorului de decizie [3]. Astfel, una dintre recomandările abordate în lucrarea de licență vizează **completarea Codului contravențional al R.Moldova** cu un nou articol care ar sancționa influenţa necorespunzătoare asupra factorului de decizie în cazul prevalării gratuite, neretribuite de influenţă asupra acestuia.

Reieşind din dispoziţia alin.(1) art.326 CP, influenţa făptuitorului asupra factorului de decizie poate fi **reală** (în ipoteza în care persoana „are influenţă") sau **ipotetică** (în ipoteza în care persoana „susţine că are influenţă"). Astfel, prezintă importanţă delimitarea infracţiunii de trafic de influenţă, în ipoteza unei influenţe susţinute, pe de o parte, de infracţiunea de escrocherie (art.190 CP RM), pe de altă parte.

În cazul escrocheriei remunerația este obținută ca urmare a manoperelor frauduloase, în timp ce în cazul traficului de influență făptuitorul obține remunerația ca efect al promisiunii că va interveni pe lângă factorul de decizie, în ale cărei atribuţii de serviciu intră soluţionarea chestiunii de interes a cumpărătorului de influenţă. Dacă factorul de decizie invocat de făptuitor nu există sau nu este competent să îndeplinească acel act care îl interesează pe cumpărătorul de influenţă, atunci cele comise vor fi alcătui elementele componenţei infracţiunii de escrocherie (art.190 CP RM). Astfel, acţiunea de pretindere, acceptare sau primire a remuneraţiei ilicite trebuie să fie realizată nu mai târziu decât momentul în care factorul de decizie influenţat îşi îndeplineşte (nu-şi îndeplineşte; întârzie; grăbeşte) acţiunile în exercitarea funcţiei sale.

Pentru a reţine la încadrare infracţiunea de trafic de influenţă (art.326 alin.(1) CP RM) în ipoteza unei influenţe susţinute, influenţa asupra factorului de decizie trebuie să fie credibilă şi posibilă (la nivelul atitudinii psihice a făptuitorului). Aceasta înseamnă că făptuitorul la momentul pretinderii, acceptării ori primirii remuneraţiei ilicite nu are influenţă, însă el acţionează cu intenţia de a exercita această influenţă în viitor asupra factorului de decizie, mizând pe anumite circumstanţe (de exemplu, făptuitorul mizează că, după ce va deveni membru de partid, va putea să intervină asupra factorului de decizie pentru a-l influenţa, în virtutea colegialităţii).

Şi în cazul escrocheriei făptuitorul nu are influenţă asupra factorului de decizie, însă, spre deosebire de trafic de influenţă, la momentul luării recompensei făptuitorul nu intenţionează să obţină influenţă asupra factorului de decizie şi să o exercite. Acesta acţionează exclusiv cu intenţia de a sustrage recompensa pe care i-o transmite cumpărătorul de influenţă.

Dacă influenţa pretinsă de făptuitor asupra factorului de decizie este absurdă şi irealizabilă, atunci cele comise vor fi încadrate în conformitate cu art.190 CP RM (în ipoteza primirii „remuneraţiei ilicite”) sau ca tentativă la art.190 CP RM (în ipoteza pretinderii sau acceptării „remuneraţiei ilicite”), cu condiţia ca remuneraţia să se refere la bunuri ce au cost determinat şi valoare materială, sunt străine pentru făptuitor şi constituie rezultatul muncii umane. În cazul în care remuneraţia ilicită constă în servicii, cele comise se vor încadra în conformitate cu art.196 CP, dacă serviciile constituie proporţii mari. Dimpotrivă, dacă în circumstanţele descrise „remuneraţia ilicită” a fost extorcată, atunci fapta va întruni elementele componenţei infracţiunii de şantaj (art.189 CP RM) [4]. Astfel, considerăm oportună completarea dispoziției normei art.326 CP RM cu sintagma **„în lipsa semnelor de şantaj sau de escrocherie”**. Acest fapt va facilita delimitarea infracţiunii de trafic de influenţă de infracţiunile de şantaj (art.189 CP RM) şi de escrocherie (art.190 CP RM).

Dacă traficantului de influenţă i-a reuşit să exercite influenţa asupra unei persoane publice, persoane cu funcţie de demnitate publică, persoane publice străine sau a unui funcţionar internaţional, pentru a o face să îndeplinească sau nu ori să întârzie sau să grăbească îndeplinirea unei acţiuni în exercitarea funcţiei sale, atunci cele comise de făptuitor urmează să fie încadrate potrivit art.326 alin.(2) lit.d) CP RM în modalitatea „traficul de influenţă urmat de influenţa promisă”.

Contracararea fenomenului de corupţie rămâne a fi o problemă actuală, care atentează direct la statul de drept și valorile democratice. Astfel, lupta împotriva corupției va avea success dacă ea va previni în primul rând corupția [5].

Referințe:

1. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2009, nr.72-74 art.195.
2. BRÎNZĂ, S., STATI, V. *Tratat de Drept Penal*. *Partea Specială*. Vol.II, Chișinău: Cartier Juridic, 2015.

3. Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislaţiei referitoare la răspunderea penală pentru infracţiunile de corupţie, nr.11 din 22.12.2014, http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=248, pct.15.1.
4. Hotărârea Plenului CSJ cu privire la aplicarea legislaţiei referitoare la răspunderea penală pentru infracţiunile de corupţie, nr.11 din 22.12.2014, http://jurisprudenta.csj.md/search_hot_expl.php?id=248, pct.14.3.
5. CHALABI, A. http://www.citatepedia.ro/index.php?id=245293.

Recomandat
***Adriana EŞANU**, dr., conf. univ.*

ETAPELE ACTIVITĂŢII INFRACŢIONALE ÎN CAZUL INFRACŢIUNII PREVĂZUTE LA ART.171 CP RM: ASPECTE TEORETICE ŞI PRACTICE

Alina TAMAZLÎCARU

CZU: 341.541 atamazlicaru0@gmail.com

This article presents the analysis of the crime of rape as the most serious form of attack on a person's sexual freedom and inviolability. We highlighted the essence of the stages of criminal activity in the case of rape, but also the effects of the adoption of Law no. 316/2022 for ensuring the rights of victims in the case of crimes regarding sexual life and family violence, having direct repercussions on the subject under investigation.

Infracțiunea de viol este considerată ca fiind cea mai gravă formă de atentare la valorile sociale precum inviolabilitatea și libertatea sexuală a persoanei; astfel, orice etapă la care infracțiunea de viol se poate stopa trebuie analizată prin prisma fazelor actvitiății infracționale. Subiectul este extrem de important și actual în contextul în care au fost adoptate modificări la articolul ce vizează infracțiunea de viol. Astfel, Legea nr.316/2022 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie) (în continuare – Legea nr.316/2022) [1] a avut drept scop adaptarea cadrului normativ intern la standardele internaționale prin reconceptualizarea noțiunii de viol, ceea ce a avut repercusiuni și asupra etapelor activității infracționale.

Comiterea unui viol, de obicei, implică pregătire și planificare prealabilă, ceea ce crește nivelul pericolului social al faptei, fiindcă făptuitorul depune efort maxim pentru a-și realiza în întregime rezoluția infracțională și pentru a atinge scopul final pe care îl urmărește. Dat fiind faptul că elementul material al infracțiunii de viol este compus din acțiunea principală și acțiunea adiacentă, această infracțiune cunoaște o progresie în timp, astfel încât poate fi stopată la orice etapă.

Etapele activității infracționale reprezintă niște faze interdependente și progresive ale parcursului infracțional, fiecare separat fiind considerată o totalitate de acțiuni specifice realizate cu un singur scop – consumarea infracțiunii prin transpunerea în realitate a rezoluției infracționale și producerea nemijlocită a urmărilor prejudiciabile dorite de făptuitor. Formele infracțiunii intenționate unanim consimțite în literatura de specialitate sunt: etapa de pregătire, tentativă, fapta consumată/ forma infracțiunii consumate, infracțiune fapt epuizat. Delimitarea între faze poate fi făcută conform unor teorii subiective (de exemplu, teoria echivocității), teorii obiective (de exemplu, teoria cauzalității inerte) și teorii formale care propun drept criteriu de delimitare identitatea formală între actul săvârșit și acțiunea din cadrul elementului material [2, p.86-87].

Pregătirea de viol are loc, de regulă, înainte de începerea executării acțiunii, la un interval de timp mai lung sau mai scurt după luarea hotărârii infracționale sau în timpul executării acțiunii şi constituie, sub aspectul raportului de cauzalitate, o condiție care favorizează manifestările cauzei (acțiunea tipică prevăzută de norma de incriminare). În cazul violului […] aceste acte pot consta în colectarea de informații cu privire la locul sau timpul în care victima s-ar putea afla singură, în atragerea victimei într-un asemenea loc, în procurarea sau prepararea unei băuturi sau substanțe în vederea îmbătării sau narcotizării victimei şi a aducerii ei în stare de imposibilitate de a refuza un raport sau o relație sexuală cu făptuitorul etc. [3, p.37] Acțiunile care ar putea fi calificate ca şi pregătire pot fi: pregătirea unui loc sigur pentru a comite violul – aceasta poate implica pregătirea unui loc sigur sau izolat, cum ar fi o cameră de hotel, o casă părăsită sau o zonă izolată într-un parc, pentru a comite violul, pregătirea altor arme sau mijloace de constrângere – acest lucru include pregătirea altor arme sau mijloace de constrângere, cum ar fi bâte, lanțuri, cuțite sau alte obiecte care ar putea fi folosite pentru a forța o persoană să întrețină un act sexual fără consimțământul său. În lumina noilor modificări introduse prin Legea nr.316/2022, poate fi considerată acțiune ce se încadrează în etapa de pregătire pentru infracțiunea de viol procurarea sau adaptarea acelor obiecte destinate introducerii acestora în cavitatea vaginală, anală sau orală.

Tentativă de viol este considerată acțiunea intenționată îndreptată spre săvârşirea infracțiunii de viol dacă, din cauze independente de voința făptuitorului, aceasta nu şi-a produs efectul sau exercitarea constrângerii fizice sau psihice asupra victimei, îndreptată nemijlocit spre săvârşirea actului sexual, adică a acțiunii de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect, care însă, din cauze independente de voința făptuitorului, nu-şi produce efectul.

Pot fi considerate drept acțiuni ce se încadrează în tentativa de viol următoarele: încătuşarea unei persoane cu cătuşe sau alte obiecte similare, utilizarea centurii de siguranță sau altor dispozitive pentru restricționarea mişcărilor; folosirea unui baston de cauciuc sau a unei soluții iritante pentru a încetini victima şi de a o supune; imobilizarea prin legare a brațelor şi/sau picioarelor victimei, privând-o forțat de libertate prin izolarea acesteia într-o încăpere separată/izolată, de asemenea legarea cu o bucată de material a gurii/ochilor etc; lovirea sau aplicarea violenței fizice pentru a forța persoana să întrețină un act sexual, prin care victimei i se pot cauza leziuni corporale de diferit grad, cum ar fi: escoriații, echimoze; dezgolirea violentă a organelor genitale şi adaptarea unei poziții specifice a corpului victimei, concomitent cu luarea unei poziții specifice şi de făptuitor etc. Iar cauzele independente de voința făptuitorului ce pot interveni prin stoparea activității infracționale sunt: intervenția persoanelor terțe la locul comiterii faptei: vecini, pritenei, colegi, rude; refuzul sau opunerea rezistenței de către victimă; intervenția organelor de forță, în cazul în care victima a reuşit să apeleze la ajutorul autorităților sau aceste organe se află prin preajmă pentru a patrula teritoriul; apariția subită a unor manifestări de tulburări ale făptuitorului: atacul de panică, pierderea cunoştinței, convulsii ale organismului sau alte reacții ce ar putea

împiedica făptuitorul să continue acțiunea începută; circumstanțe excepționale: cutremure, inundații, incendii etc.

Este cert faptul că eroarea de fapt are o influență majoră la calificarea tentativei de viol, deoarece reprezentarea greşită a realității din momentul săvârşirii faptei intervine în procesul psihic de formare a intenției. Putem constata că există două ipostaze în care se poate produce eroarea în persoană: făptuitorul are intenția de a săvârși violul asupra unui minor, unei femei gravide și/sau alte calități speciale și comite infracțiunea asupra unei persoane care nu deține aceste calități speciale, ceea ce atrage calificarea în baza tentativei de viol agravat; făptuitorul are intenția de a săvârși un viol asupra unei persoane care are vârsta de 18 ani și nu era gravidă, dar victima totuși era fie gravidă, fie minor, făptuitorul neputând să prevadă această împrejurare, ceea ce atrage calificarea în baza violului neagravat, deoarece lipsește buna știință asupra circumstanțelor faptice. În acest context, considerăm ca fiind necesară introducerea în Codul penal a unui nou articol care să definească noțiunea de eroare de fapt pentru a evita situații ambigue și neclare în aplicarea legii penale.

În accepțiunea legii penale în vigoare, infracțiunea de viol se consideră consumată din momentul începerii actului sexual, adică din momentul introducerii depline sau parțiale a oricărei părți corporale sau a oricărui obiect în cavitatea vaginală, în cavitatea anală sau în cavitatea orală [3].

Violul ca fapt epuizat este situată din punct de vedere temporal după etapa consumării și se caracterizează prin producerea, după momentul consumării faptei, a unor urmări noi (decesul victimei), fie prin amplificarea urmării produse inițial (agravarea unei vătămări).

Remodelarea esențială a noțiunii de viol ține de latura obiectivă a infracțiunii, și anume: până la intrarea în vigoare a modificărilor, violul era considerat raport sexual (introducerea membrului viril în vagin sau în vestibulul vaginului), iar conform versiunii în vigoare, violul este definit ca act sexual (acțiunea de penetrare vaginală, anală sau orală de natură sexuală cu orice parte corporală sau obiect).

Până la intrarea în vigoare a modificărilor, acțiunea adiacentă putea fi exercitată doar asupra victimei, iar conform versiunii actuale, acțiunea adiacentă poate fi exercitată și asupra unei persoane terțe. Un alt efect al modificărilor relativ recente ce are legătură directă cu etapele ativității infracționale este faptul că poate fi considerată tentativă inclusiv apropierea unui părți corporale sau a unui obiect de cavitatea anală, orale, vaginală, care din motive independente de voința făptuitorului nu-și produce efectul.

Practica judiciară privind infracțiunile de viol cuprinde situații în care acțiunile de pregătire nu sunt delimitate corect de tentativă, nu se ține cont de renunțarea de bunăvoie la comiterea infracțiunii, dar și insuficiența probatoriului care ar demonstra prezența sau absența intenției de a realiza un act sexual, ceea ce complică delimitarea dintre viol și alte infracțiuni privind viața sexuală.

Referințe:

1. Legea nr.316 din 17.11.2022 pentru modificarea unor acte normative (asigurarea drepturilor victimelor în cazul infracțiunilor privind viața sexuală și violența în familie). Dis-

ponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=134400&lang=ro [Accesat: 04.04.2023]
2. STĂNOIU, R.M., GRIGA, I. *Drept penal. Partea generală*: Note de curs. Bucureşti: Hyperion XXI, 1992, p.86-87. ISBN 973-95575-0-3
3. BUJOR, V., MIRON, I. *Violența sexuală: aspecte juridico-penale și criminologice.* Chișinău: CE al Univ. de Criminologie, 2001, p.37.
4. BRÎNZĂ, S., STATI, V., TAMAZLÎCARU, A. *Violul și acțiunile cu caracter sexual neconsimțite: o abordare din perspectiva Legii nr.316/2022*. Disponibil: https://juridicemoldova.md/16379/violul-si-actiunile-cu-caracter-sexual-neconsimtite-o-abordare-din-perspectiva-legii-nr-316-2022.html [Accesat: 23.03.2023]

Recomandat
***Vitalie STATI**, dr., prof. univ.*

INFRACȚIUNEA PRIVIND CORUPEREA ALEGĂTORILOR (Art.181[1] CP RM)

Andrian ȘARGU

CZU: 343.415 sarguandrian@gmail.com

Fair elections are a fundamental pillar for ensuring the efficient functioning of democracy and safeguarding the rights and freedoms of citizens. Corruption in the electoral process poses a serious threat to the independence and sovereignty of the people. Votes obtained through corruption no longer reflect the will of the majority of participating citizens. As a result, the people lose control over their own destiny, and the state power can be usurped.

Scopul lucrării constă în realizarea unei cercetări în domeniul coruperii alegătorilor în cadrul procesului electoral, cuprinzând identificarea metodelor și tacticii utilizate în această activitate. Scopul final al acestei lucrări constă în formularea și dezvoltarea de măsuri eficiente, având ca obiectiv îmbunătățirea atât a cadrului legal, cât și a practicilor existente în acest domeniu.

Actualitatea și importanța temei abordate. Alegerile reprezintă cea mai convingătoare formă de manifestare a democrației, fiind condiția fundamentală a existenței unui stat democratic. Dreptul de vot, ca drept fundamental, este legat de participarea cetățenilor la formarea autorităților reprezentative și a altor instituții eligibile. Acest drept este recunoscut de tratatele europene, fiind în legătură directă cu dreptul de participare la viața politică. Conform Constituției Republicii Moldova, suveranitatea națională aparține poporului, care o exercită atât direct, cât și prin organele sale reprezentative. Pentru popor, alegerile reprezintă modalitatea cea mai eficientă de a influența guvernanții și de a-și face auzită vocea, reprezentând astfel un mecanism de selecție și desemnare a celor care ocupă funcțiile eligibile. Infracțiunea privind coruperea alegătorilor reprezintă o amenințare la adresa independenței și suveranității poporului. Voturile obținute prin intermediul corupției nu mai reflectă voința majorității cetățenilor participanți la alegeri, ceea ce poate afecta negativ procesul democratic și interesul național. Poporul își pierde controlul asupra propriului destin și puterea de stat este uzurpată. Candidații care încearcă să obțină voturi prin coruperea alegătorilor sunt susceptibili să acționeze în interesul propriu sau în interesul grupurilor de interese care i-au susținut în campania electorală odată ce obțin funcția.

În conformitate cu articolul 181[1] din Codul penal al Republicii Moldova, timpul săvârșirii infracțiunii de corupere a alegătorilor este definit ca fiind „în cadrul alegerilor”. Aceasta se referă la scopul infracțiunii și nu la restricționarea intervalului de timp în care poate avea loc săvârșirea acesteia. Legiuitorul nu a stabilit un interval de timp

specific în care această infracțiune poate fi comisă, ceea ce înseamnă că corupția electorală poate avea loc în orice moment, nu doar în perioada campaniei electorale [1].

Infracțiunea de corupție a alegătorilor reglementată de articolul 181[1] din Codul penal al Republicii Moldova are o natură politică, deoarece este strâns legată de procesul electoral și de alegerea reprezentanților politici. Această infracțiune constă în oferire sau darea de bani, bunuri materiale sau alte beneficii pentru a influența votul alegătorilor în favoarea unui anumit candidat sau partid politic. Astfel, infracțiunea de corupție a alegătorilor are un impact direct asupra procesului democratic de alegere a reprezentanților politici, prin încălcarea principiului egalității de șanse și a libertății de alegere a cetățenilor. De aceea, combaterea acestei infracțiuni este importantă pentru asigurarea unui proces electoral corect, transparent și democratic.

Răspunderea pentru încălcarea legislației electorale este un instrument de drept public ce asigură interesul poporului în calitatea acestuia de deținător exclusiv al suveranității naționale în procesul de realizare de către cetățeni a drepturilor electorale [2],

În contextul doctrinei și politicilor penale la nivel mondial, există două abordări distincte în ceea ce privește incriminarea coruperii alegătorilor. Potrivit primei abordări, această faptă ar trebui să fie incriminată, în timp ce conform celei de-a doua abordări, nu ar trebui să fie incriminată. Prin incriminarea coruperii alegătorilor statele urmăresc să descurajeze și să sancționeze orice formă de influență ilegitimă asupra alegătorilor, consolidând astfel democrația și încrederea în sistemul electoral.

Codul penal al Republica Moldova [3, art.181[1]], ca și cel al României [4, art.386], incriminează acțiunile persoanelor care săvârșesc acțiuni precum „oferirea" sau „darea" de bani, bunuri, servicii sau alte foloase, cu scopul de a influența alegătorul să-și exercite sau să nu-și exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor, acțiuni pentru care sunt trase la răspundere penală.

Codul penal al Republicii Federale Germane [5, art.108b], cel al Austriei [6, art.265], al Greciei [7, art.165], al Ucrainei [8, art.160], pe lângă acțiunile de „oferire" sau „dare" de bani, bunuri, servicii sau alte foloase cu scopul de a influența alegătorul să-și exercite sau să nu-și exercite drepturile electorale în cadrul alegerilor, incriminează și acțiunea de „promisiune". În aceste țări subiect al infracțiunii de corupere a alegătorilor poate fi atât persoana care săvârșește aceste acțiuni, cât și alegătorul care solicită, acceptă sau promite avantaje în schimbul votului.

Analizând jurisprudența în cazurile de corupție electorală, în special cazurile de corupere a alegătorilor, constatăm că, deși această infracțiune este frecventă în cadrul alegerilor din Republica Moldova, numărul hotărârilor emise de instanțe în aceste cazuri este relativ scăzut.

Conform raportului Centrului de Analiză și Prevenire a Corupției [9], se constată că, indiferent de îmbunătățirile aduse articolului privind coruperea alegătorilor, acesta nu va avea un impact semnificativ dacă organele de urmărire penală nu acționează eficient în cazurile de corupere a alegătorilor. Prin urmare, este imperativă creșterea presiunii asupra acestor organe pentru a asigura aplicarea efectivă a prevede-

rilor articolului 181[1] din Codul penal. Este necesar ca organele de urmărire penală să desfășoare acțiuni de monitorizare și să ia măsuri împotriva infracțiunilor, astfel încât să se garanteze respectarea și aplicarea corectă a normelor referitoare la coruperea alegătorilor.

Concluzii. Subiectul infracțiunii de corupere a alegătorilor, conform articolului 181[1] din Codul penal al Republicii Moldova, nu ar trebui să se limiteze doar la persoana care efectuează acțiuni de corupere. Alegătorul în sine ar trebui să fie considerat subiect al infracțiunii, deoarece prin acțiunile sale contribuie la săvârșirea acesteia. O mare parte din cetățenii Republicii Moldova se află sub pragul sărăciei. Prin urmare, consider că ar trebui să existe un mecanism sau o modalitate legală de responsabilizare a alegătorului care solicită sau nu respinge ferm oferirea sau primirea de bani, bunuri, servicii sau alte avantaje, fiind tras la răspundere penală. Se consideră necesară incriminarea acțiunii de „promisiune” în scopul coruperii alegătorilor sau afectării integrității procesului electoral în Republica Moldova. Pentru a dovedi promisiunea în cazul coruperii alegătorilor, sunt necesare probe concrete, precum înregistrări audio sau video, mărturii ale martorilor sau alte documente care să sugereze existența unei astfel de promisiuni. De asemenea, este important să se demonstreze intenția sau scopul promisiunii de a corupe alegătorul, adică faptul că promisiunea a fost făcută în schimbul votului.

În vederea asigurării aplicării eficiente a normei prevăzute la articolul 181[1] din Codul penal și având în vedere argumentele prezentate anterior, susținem implementarea următoarelor **recomandări**:

1. Completarea dispoziției de la alin.(1) art.181[1] CP RM, astfel încât aceasta să înceapă cu cuvântul „Promisiunea, ...”.
2. Completarea art.181[1] CP RM prin introducerea următorului text în alin.(1): „Este pasibilă de aceeași pedeapsă penală persoana care solicită cadouri sau alte avantaje, ori primește sau le acceptă, pentru a nu participa în alegeri sau pentru a vota într-un anumit fel”.
3. Completarea art.181[1] CP RM cu un nou alineat care să prevadă: „Persoana care a solicitat cadouri sau alte avantaje, ori a primit sau le-a acceptat, este liberată de răspundere penală dacă persoana s-a autodenunțat neștiind că organele de urmărire penală sunt la curent cu infracțiunea săvârșită de ea”.

Referințe:

1. STATI, V. Infracțiunea de corupere a alegătorilor (art.181[1] CP RM): Studiu de drept penal. Partea II. În: Revista Națională de Drept 2014, nr.4, p.14.
2. GUCEAC, I. *Drept electoral*. Chișinău: Tipografia Centrală, 2005, p.197.
3. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74
4. Codul penal al României (Legea nr.286/2009). În: *Monitorul Oficial al României*, 2009, nr.510.
5. Codul penal al Republicii Federative Germane, https://www.gesetze-im-internet.de/stgb/StGB.pdf

6. Codul penal al Austriei, https://www.jusline.at/gesetz/stgb
7. Codul penal al Greciei, https://codexpenal.just.ro/laws/Cod-Penal-Grecia-RO.html
8. Codul Penal al Ucrainei, https://meget.kiev.ua/kodeks/ugolovniy-kodeks/razdel-1-5/
9. Raportul a fost elaborat în cadrul Proiectului „Litigare strategică pentru asigurarea integrității aleșilor poporului", implementat de Centrul de Analiză și Prevenire a Corupției, (2019-2020)". https://www.capc.md/publicatii/studiu-cum-fost-asigurata-integritatea-alesilor-locali-si-procesului-electoral-2019-2020

Recomandat
***Vitalie STATI**, dr., prof. univ.*

PARTICULARITĂŢILE MUNCII NEREMUNERATE ÎN FOLOSUL COMUNITĂŢII APLICATE SUBIECŢILOR PROBAŢIUNII

Tatiana ROGAC

CZU: 343.24 tatianarogac0@gmail.com

In my opinion, punishment in the form of unpaid community service is one of the most effective ways of eradicating growing deviance, even for a mature generation. In order to ensure a natural balance between offenders and punishment, unpaid community service must be applied. This punishment asserts itself as a deregulation with restorative content and educational corrective properties and ensures a reduction in recidivism.

S-a constatat că formele tradiționale de protecție a societății împotriva criminalității nu mai sunt atât de eficiente, penitenciarele au devenit supraaglomerate, detenția nu mai are acea putere de intimidare asupra infractorilor; mai mult decât atât, acestea nu asigură reintegrarea socială a infractorilor. În acest sens, majoritatea statelor, printre care și Republica Moldova, au abordat o politică de minimalizare a numărului de condamnați la pedepse privative de libertate, elaborând și implementând metode alternative de sancționare, scopul lor fiind acela de a-l pedepsi pe condamnat într-un mod cât mai adecvat din punctul de vedere al menținerii unui contact permanent cu mediul social.

La etapa actuală de dezvoltare, această direcție este promovată pe larg de instituția probațiunii comunitare, care reprezintă o măsură emblematică a sistemului penal și care, de-a lungul timpului, a cunoscut un șir de modificări care s-au răsfrâns, în mod nemijlocit, asupra sistemului de pedepse al fiecărui stat. Prin urmare, acest fenomen a condus la abordarea unei noi viziuni privind natura sistemului penologic, și anume: crearea unei zone de trecere de la o justiție penală represivă la una restaurativă, direcționată spre realizarea întocmai a scopurilor vizate de pedeapsa penală. „*În prezent în Republica Modova se pune tot mai mult accent pe umanizarea justiției penale, dorindu-se realizarea unei justiții restaurative, aplicarea unor pedepse alternative de libertate cu o formă de execuție constructivă*” [1, p.54]. Din aceste considerente, la etapa actuală, probațiunea comunitară, este o instituție care, din punct de vedere teoretic, încă dă naștere unor numeroase controverse, iar în plan practic provoacă anumite incertitudini create de ambiguitatea prin care aceasta se caracterizează. Totuși, în pofida celor menționate, atât la nivel național, cât și internațional, se poate observa o aplicabilitate relativ mare a măsurilor de supraveghere în comunitate, iar aceasta prezintă interes din punctul de vedere al eficienței lor. Astfel, când vorbim despre eficacitatea unui sistem de pedepse, în special comunitare, urmează a fi luate în calcul o multitudine de aspecte, cum ar fi, de exemplu, existența unor relgementări legale

suficiente și necesare privitoare la punerea în aplicare a sancțiunilor comunitare, modul și experiența de viață a beneficiarului, practicile de supraveghere aplicate de către consilierii de probațiune.

Procesul de reformare a legislației penale în Republica Moldova a trezit în mod inevitabil interesul studierii experienței pozitive a altor țări în ce privește aplicarea pedepsei penale.

În baza celor afirmate mai sus, și în Republica Moldova a fost inițiat un proces de reformare a justiției penale prin modernizarea acesteia și prin introducerea unei asemenea forme de corecție ca munca neremunerată în folosul comunității.

Pedeapsa sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității poate să îndeplinească aceleași funcții și să asigure realizarea acelorași scopuri precum o pedeapsă privativă de libertate, în măsura în care nu există multe studii care să demonstreze eficiența și influența pozitivă a unei astfel de sancțiuni asupra condamnaților. De fapt, este o problemă care incubă mai multe aspecte, legate de modul în care persoana supusă unei asemenea sancțiuni percepe natura și forța sa juridică, precum și reacția societății în raport cu menținerea în mediul social a unei persoane care se face vinovată de comiterea unei fapte cu caracter penal și care, într-o anumită măsură, prezintă un pericol. Deci, resocializarea condamnaților sub presiunea unei alternative la pedepasa cu închisoarea, impactul pe care sistemul probațiunii îl are asupra acestor persoane, este una dintre problemele actuale, care se reflecta prin prisma implementării muncii neremunerate în folosul comunității, a liberării de răspundere penală și liberării de pedeapsă penală.

Reglementarea legală a pedepsei cu munca neremunerată în folosul comunității este stipulată în Codul penal, Codul de executare, Legea cu privire la probațiune, Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr.1643 din 31.12.2003 privind Regulamentul cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității [2, p.100]. Astfel, în lumina celor reflectate, conchidem că fundamentarea unui sistem judiciar modern nu poate avea loc decât sub egida unei funcționări eficiente și practice a sistemului de probațiune, în general, și a asigurării executării pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, în special, aceasta din urmă având potențialul de a contribui la creșterea încrederii populației în actul justiției prin implicarea acesteia în procesul de reabilitare și resocializare a condamnaților. Prin urmare, se poate de afirmat cu tărie că probațiunea comunitară se desfășoară doar în interesul comunității, având ca scop resocializarea persoanelor care au încălcat legea penală, reducerea riscului de recidivă, precum și valorificarea potențialului socioeconomic al condamnaților.

Munca neremunerată în folosul comunității, din perspectiva celor analizate, apare în calitate de alternativă la pedeapsa cu închisoarea, în condițiile în care aceasta plasează condamnatul în cadrul comunității încă de la începutul executării pedepsei, acesta nefiind supus izolării în penitenciar. Din aceste considerente, această pedeapsă este considerată cea mai eficientă măsură comunitară la etapa actuală de dezvoltare a sistemului sancționator.

Astfel, în virtutea unei analize ample a legislației naționale, am constatat că munca comunitară poate fi aplicată de către instanță atât ca pedeapsă principală, cât și ca obligație în cazul condamnării cu suspendare condiționată a executării pedepsei, acest fapt fiind salutat de către majoritatea practicienilor. Totodată, din analiza datelor statistice am ajuns la concluzia că instanțele de judecată recurg la aplicarea acestei măsuri din ce în ce mai mult, lucru care ne permite să credem că actorii justiției au încredere în efectele pe care le poate produce aplicarea acesteia, precum și faptul că societatea a acceptat într-un final executarea pedepsei penale într-o asemenea manieră. De fapt, în urma investigațiilor realizate, nu putem concluziona decât faptul că munca în folosul comunității asigură posibilitatea condamnatului de a-și menține relațiile cu membrii din comunitate și de a-i compensa pe aceștia prin efectuarea unei munci benefice tuturor, precum și prin respectarea regulilor moral-legale.

Introducerea pedepsei sub formă de muncă în folosul comunității ca alternativă la detenție este o măsură mai eficientă de educație și reintegrare: costurile de detenție vor fi eliminate, munca depusă în folosul comunității ar avea o valoare mai mare și bugetul local nu ar trebui să mai plătească unui prestator care execută acea muncă.

Prin urmare, munca în folosul comunității este o modalitate cu costuri sociale mai mici pentru comunitate, iar implementarea serviciului în folosul comunității poate ajuta la crearea unui sistem de justiție mai uman, care să ia în considerare nevoile reale ale comunității, mai degrabă decât politicile sau beneficiile economice.

Implementarea cu succes a pedepsei sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității necesită o bună atitudine publică față de acest tip de justiție restaurativă. Prin urmare, este necesar să se comunice corect și continuu publicului eficiența și semnificația socială a acestei pedepse.

Succesul aplicării unei asemenea pedepse poate fi demonstrat prin prezentarea și analizarea datelor statistice, de unde s-ar concluziona faptul că instanțele de judecată, odată cu introducerea în sistemul de drept penal a unei asemenea măsuri, recurg masiv la aplicarea ei. Acest fapt nu poate fi decât îmbucurător, deoarece înseamnă că societatea acceptă o asemenea măsură alternativă.

Conform raportului de analiză al Inspectoratului Național de Probațiune, activitatea privind asigurarea executării pedepsei/sancțiunii MNFC, pentru perioada lunilor ianuarie-mai 2023, a vizat doi indicatori: *cantitativi și calitativi:*

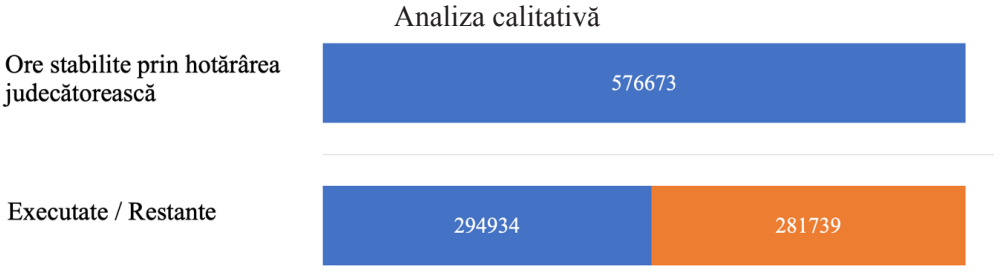
Tabelul 1

Analiza cantitativă

MNFC	Art.37 CP RM	Art.67 CP RM	Art.67/65 CP RM	Art.67/65[1] CP RM privare	Art.67/65[1] CP RM anulare	Art.92 CP RM	Total
În evidență la început de an (2023)	1022	897	10	9	623	71	2632
Parveniți în evidență	1485	1000	1	1	711	56	3254

Excluși din evidență	1406	994	3	2	689	67	3161
Sunt în evidență la sfârșitul perioadei raportate	1103	905	8	8	645	60	2729

Tabelul 2

Bibliografie:

1. Manual operațional de formare a consilierului de probațiune. Chișinău, 2018.
2. ZAHARIA, V., HANS-GUNNAR, St. POPA, Vl., POPA, V. Manualul consilierului de probațiune. Chișinău, 2011.
3. Legea cu privire la probațiune, nr.8 din 14.02.2008. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2016, nr.13-19/29.
4. Codul penal al Republicii Moldova, nr.985 din 18.04.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2009, nr.72-74/195.
5. Hotărârea Guvernului Republicii Moldova despre aprobarea Regulamentului cu privire la modul de executare a pedepsei penale sub formă de muncă neremunerată în folosul comunității, nr.1643 din 31.12.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2004, nr.16-18/124.

Recomandat
***Augustina BOLOCAN,** dr., conf. univ.*

MODUL DE OPERARE ŞI TIPOLOGIA CRIMINALILOR ÎN SERIE

Loredana CARABEȚ

CZU: 343.9 carabet.loredanaa@gmail.com

The study of serial killers is an important and current topic in the field of criminology because it can provide valuable insights into the psychology and behavior of these offenders, as well as prevention and investigation methods for these crimes. A serial killer is an individual who inflicts severe injuries on another person through such brutal and sadistic means that they cause the victim's death. Typically, they employ the same methods and leave evidence at the crime scene. The study of serial killers can also provide useful information in the process of investigating these crimes. Competent authorities can use psychological profiles of serial killers to identify potential suspects and develop strategies for apprehending them. Additionally, research on the modus operandi and behavioral patterns of serial killers can help identify connections between different homicide cases and contribute to closing cases more quickly.

De-a lungul istoriei, criminalii în serie au fost responsabili pentru unele dintre cele mai violente și șocante crime. Cazurile lor fascinează și înspăimântă publicul larg, iar mass-media acordă mereu o atenție deosebită acestor cazuri. Din acest motiv, cercetarea și studierea criminalilor în serie este o prioritate în cadrul comunității științifice, al poliției și al organelor de drept. Fenomenul criminalității în serie este important de studiat din motivul că acesta reprezintă o amenințare reală pentru societate. Cazurile de omucidere în serie sunt adesea comise de indivizi care suferă de tulburări psihice, comportamentul lor fiind violent și imprevizibil. Prin urmare, înțelegerea motivelor și modului de operare al acestor criminali poate ajuta la prevenirea și detectarea acestor infracțiuni înainte ca acestea să aibă loc.

Creșterea interesului față de criminalitatea în serie poate fi atribuită mai multor factori sociologici și culturali, printre care se numără:

- mediatizarea și accesibilitatea: tehnologia modernă a adus o schimbare semnificativă în ceea ce privește mediatizarea și accesibilitatea informațiilor despre cazurile de criminalitate în serie;
- curiozitatea umană: criminalitatea în serie prezintă un aspect întunecat și misterios care stârnește curiozitatea umană. Acest interes poate fi alimentat de dorința de a înțelege psihologia și motivațiile infractorilor în serie;
- seriale TV și filme: serialele TV și filmele care abordează subiectul criminalității în serie au câștigat popularitate în ultimele decenii.

Criminalitatea în serie se diferențiază de alte forme de criminalitate, cum ar fi crima ocazională, crima în masă și crima teroristă [1]; criminalii în serie având anumite

caracteristici specifice şi moduri de operare distinctive. De asemenea, putem evidenţia faptul că criminalii în serie pot fi extrem de inteligenţi şi organizaţi. Aceştia planifică cu meticulozitate fiecare crimă şi pot evita capturarea mult timp, ceea ce face mai dificilă investigaţia şi capturarea lor.

Conform celebrului psihiatru rus Piotr Borisovici Ganuşkin, există 4 caractere specifice psihopaţilor: 1) totalitatea (particularităţile se răsfrâng asupra întregii sfere a vieţii psihice); 2) constanţa (trăsăturile patologice îl însoţesc toată viaţa); 3) intensitatea (tulburările calitative ale personalităţii situează psihopatul la limita dintre sănătate şi boală); 4) dinamica (pe parcursul „istoriei sale", psihopatul prezintă decompensări în funcţie de anumiţi factori de mediu) [2, p.34].

Această delimitare ne face să înţelegem că psihopaţia de care suferă criminalul în serie îl ţine într-o lume aparte. Criminalul în serie se comporta ca un om normal, dar în momentul în care vreun factor îi declanşează emoţii negative – el devine un monstru. „Valurile" de furie pot fi stopate sau ameliorate doar în cazul în care psihopatul recunoaşte faptul că există o problemă şi se adresează la un specialist, sau dacă îşi focusează emoţiile negative pe alte activităţi. În urma unei provocări directe, fie ea verbală sau fizică, există riscul ca persoana să adopte un comportament violent, mai ales dacă se află într-o stare afectivă tensionată sau este impulsivă. Studiile statistice arată că, în aproximativ 65-70% dintre cazuri, la violenţă se răspunde cu violenţă, aceasta putând fi manifestată imediat sau ulterior, verbal sau fizic [3, p.126].

Crima în serie este considerată cea mai periculoasă formă de criminalitate. Statisticile maniacilor arată că este foarte dificil să le identifici motivele şi să investighezi astfel de cazuri. Criminalii în serie atacă în principal tineri, adesea minori. Probabilitatea de a deveni victimă a unui psihopat scade după vârsta de 28 de ani. Putem observa faptul că Statele Unite se situează în frunte în ceea ce priveşte numărul mare de criminali în serie, cei mai cunoscuţi fiind: Ted Bundy, Jeffery Dahmer, Charles Manson, John Wayne Gacy, Ricardo Ramirez, Ed Gein şi Zodiac Killer etc. Datele statistice arată că SUA deţine 76% din astfel de crime, statul California ocupând primul loc în ceea ce priveşte „densitatea" maniacilor pe cap de locuitor, iar Europa ocupă locul doi, cu 17% [4].

Un element important de evidenţiat este faptul că există o legătură psihologică între criminalul în serie şi victima sa. Această conexiune este mediată emoţional şi se bazează pe amintiri dureroase şi umilinţe trăite de criminal în trecut. Victima devine declanşatorul emoţiilor negative şi reprezintă o sursă de răzbunare pentru criminal. Alegerea victimelor este adesea influenţată de asemănarea acestora cu persoanele care i-au cauzat suferinţă în trecut, cum ar fi foşti parteneri, colegi sau membri ai familiei. Prin atacarea acestor victime criminalul în serie încearcă să se elibereze de amintirile dureroase şi de sentimentul de umilinţă.

Putem distinge două tipuri de criminali în serie, tipul organizat şi cel neorganizat, întrucât aceştia prezintă diferenţe semnificative în modul lor de operare şi comportament. Criminalii în serie organizaţi se caracterizează prin planificarea meticuloasă a atacurilor, alegerea selectivă a victimelor şi abordarea metodică a crimelor. Ei sunt

de obicei mai inteligenți, educați și pot ascunde crimele lor în mod eficient, evitând să lase urme evidente. Modul în care își ucid victimele este adesea brutal și violent, având scopul de a le controla.

Pe de altă parte, criminalii în serie neorganizați acționează în mod spontan și fără planificare. Ei aleg victimele la întâmplare și nu au o abordare elaborată în comiterea crimelor. Acești criminali sunt adesea mai puțin educați și nu au o muncă sau afacere stabilă. Utilizează adesea forța fizică pentru a-și controla victimele și au tendința de a lăsa urme evidente care pot fi urmate de autorități [5, p.18-19].

Acestea fiind spuse, concluzionăm că criminalitatea în serie este un fenomen complex și fascinant, iar înțelegerea lui necesită abordări multidisciplinare și studii amănunțite. Efectuarea unor cercetări și analize în acest domeniu poate contribui la prevenirea și combaterea acestui tip de criminalitate, întrucât combatarea criminalității în serie reprezintă o provocare complexă, iar cooperarea internațională și utilizarea tehnologiilor moderne, cum ar fi recunoașterea facială, analiza ADN, monitorizarea electronică etc., pot spori șansele de succes. Este important ca autoritățile și comunitatea să lucreze împreună într-un efort comun de prevenire și combatere a acestui tip de infracțiune, asigurând astfel siguranța și protecția cetățenilor.

Referințe:

1. https://www.avocatoo.ro/blog/criminali-in-serie
2. BUTOI, T. *Criminali in serie. Psihanaliza crimei.* București 2019. 418 p.
3. VIOREL, V. *Investigarea crimelor și criminalilor în serie:* Teză de doctorat. București, 2012.
4. https://worldpopulationreview.com/country-rankings/countries-with-the-most-serial-killers
5. Revista de criminologie, criminalistică și penologie, 2015, nr.1-2. 168 p.

Recomandat
***Alina ȘAVGA,** dr., conf. univ.*

VICTIMA INFRACŢIUNII

Olga MAZUR

CZU: 343.988 omazur.mir@gmail.com

L'étude se réfère à l'analyse des caractéristiques, du comportement et des besoins de la victime du crime, axée sur les aspects psychologiques, sociaux et juridiques de la victimisation, y compris les effets traumatisants du crime sur la victime, la façosn dont la victime perçoit et réagit aux le crime, ainsi que les gatanties offertes à la victime en matière d'accompagnement dans le cadre de la victimisation.

Ab initio, analiza victimei infracțiunii în vizorul practicii judiciare din Republica Moldova implică analiza modului în care victima infracțiunii este tratată de instanțele judiciare, cu respectarea drepturilor în totalitate și a proceselor penale echitabile. Studiul se referă la analiza caracteristicilor, comportamentului și nevoilor victimei infracțiunii, concentrat pe aspecte psihologice, sociale și juridice ale victimizării, inclusiv efectele traumatizante ale infracțiunii asupra victimei, modul victimei de a percepe și răspunde la infracțiune, precum și garanțiile oferite acesteia în ceea ce privește sprijinul în contextul victimizării.

În Republica Moldova au fost realizate puține cercetări pe domeniul științific cu referire la victima infracțiunii. Primul studiu victimologic complex al infracțiunilor grave de violență contra persoanei în Republica Moldova a fost realizat de către Gh. Gladchi, fiind abordate problemele privind protecția victimei infracțiunii, repararea prejudiciului cauzat prin infracțiune și organizarea ajutorului social pentru victima infracțiunii [1, p.4].

Pentru a elucida esența termenului „victimă" voi susține în totalitate definiția dată de autorul Polubinschii V.I. [2, p.24-25], care susține că „victimă a infracţiunii este orice persoană care a avut de suportat o daună morală, fizică ori materială ca rezultat al acţiunii ilegale, indiferent de faptul dacă a fost sau nu recunoscută în ordinea stabilită de lege ca parte vătămată a acestei infracţiuni".

Printre conceptele victimologice identificăm victimitatea și victimizarea. ***Victimizarea*** este procesul de transformare a unei persoane în victimă a infracţiunii după care aceasta se include în rezultatul total al infracţiunilor comise. Victimizarea în general cuprinde toate victimele infracţiunilor înregistrate şi latente [3, p.15-16].

Victimitatea reprezintă ansamblul însuşirilor, trăsăturilor, capacităţilor care predispun persoana spre a deveni victimă. Gradul de predispoziţie a persoanei de a deveni victimă îl numim *vulnerabilitate victimală* [4, p.68]. Această vulnerabilitate poate fi influenţată de următorii factori: vârsta, sexul, apartenența socială, religia, apartenența politică.

Este imporatnt de a delimita noțiunea de victimă de cea de parte vătămată.

Analizând prevederile art.58 CPP RM, potrivit cărora „se consideră victimă orice persoană fizică sau juridică căreia, prin infracţiune, i-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale”. În acelaşi sens, la art.59 CPP RM se menţionează că arată că „parte vătămată este considerată persoana fizică căreia i s-a cauzat prin infracţiune un prejudiciu moral, fizic sau material, recunoscută în această calitate, conform legii, cu acordul victimei”. Noţiunea de *victimă* este însă cu mult mai vastă decât cea de *parte vătămată*, deoarece ultima îşi preia statutul în sensul juridico-penal şi procesual-penal, datorită recunoaşterii ca parte vătămată prin ordonanţa organului de urmărire penală.

În art.5 al Convenției Europene a Drepturilor Omului „**Dreptul la libertate şi la siguranţă**” sunt stipulate interesele inculpatului, însă CEDO mai puțin vorbește despre apărarea victimei infracțiunii. Considerăm a fi o necesitate de a i se aplica făptuitorului o pedeapsă echitabilă în raport cu fapta comisă, cu recuperarea prejudiciului cauzat de ordin material și moral. Aplicarea inculpatului a unei pedepse privative de libertate nu de fiecare dată aduce beneficiu victimei, nu implică în totalitate recuperarea pagubei [5, p.7].

În ultimii ani se atestă o creștere a nivelului criminalității. Statistica sondajului realizată în ipoteza studiului determină necesitatea cercetării și prevenirii ***victimizării*** cetățenilor, așa cum acest fenomen este într-o activă creștere la nivel național și internațional. Rezultatele oferă date concrete privind numărul de victime, vârsta, sexul, forma de victimizare, gravitatea, identificarea făptuitorului, gradul de rudenie, inclusiv locul faptei.

Așa cum prevede Convenția Națiunilor Unite împotriva criminalității transnaționale organizate și Protocolul acesteia privind combaterea traficului de persoane și Convenția Națiunilor Unite împotriva corupției intenționează să se alăture cu diverse instrumente în ceea ce privește situația victimelor și a martorilor; deci, se propune „**Accesul la instituție și tratamentul echitabil**” [6, p.5].

În urma celor relatate, conchidem că orice ființă umană este însoțită de riscul de a deveni victima unei fapte infracționale. Trauma pe care o trăiește victima infracțiunii reprezintă un subiect sensibil și o problemă a societății noastre ce necesită a fi pusă în discuție cu implementarea noilor strategii și metode de educare a societății pentru a ști cum să reacționeze și să acționeze în anumite împrejurări.

Studiul de cercetare vine cu o serie de recomandări, aplicarea cărora sunt pe măsură să influențeze perfecţionarea bazelor practice și pașii de prevenire ***a victimizării***, totodată și de combatere a fenomenului infracțional. Astfel, propunem ca toate tipurile de victimă a infracțiunii să fie supuse testului psihologic, să fie aplicate noi măsuri de tratare a victimei, includerea disciplinei școlare *Victimologia* în instituțiile de învățământ la treapta gimnazială, dat fiind că acesta este perioadă modificării de comportament, pentru a preveni fenomenul de bullyng în instituțiile educaționale.

Referințe:

1. GLADCHI, Gh. *Victimologia criminologică: probleme teoretice, metodologice și aplicative*. Chișinău, 2005, https://www.scribd.com/document/Gheorghe-Gladchi-Abstract

2. ПОЛУБИНСКИЙ, В.И. *Криминальная виктимология*. Москва: Знание, 1977. с.24-25. 64 с.
3. BUJOR, V., MANOLE-ȚĂRANU, D. *Victimologie.* Chișinău, 2002, p.15-16.
4. UNGUREANU, G. *Criminologia generală:* Note de curs, p.68.
5. https://www.echr.coe.int/documents/d/echr/Convention_RON
6. *Victime și martori,* p.5. Disponibil: www.unodc.org/, https://docs.google.com/forms/d/18wuL3oRXXN3LzqGkoBIso4IGfJruPQLkKFwPkzx0_K8/edit?pli=1#

Recomandat
Alina ȘAVGA, *dr., conf. univ.*

SECURITATEA INTERNAȚIONALĂ A STATELOR CONTEMPORANE

Ghenia BOLDESCU

CZU: 341.123.043:327.57 ghenia.boldesku@gmail.com

In this paper I will present a brief analysis of some essential issues regarding the theoretical framework of international security of contemporary states through the prism of Blockchain Technology and cryptoassets, leading our analysis towards a general perspective from the practical point of view too on the current and future situation of this segment.

Securitatea este un concept extrem de complex, care cuprinde sistemul de relații internaționale, bazate pe respectul principiilor și normelor de drept internațional [1] pentru toate domeniile de activitate ale omului, în prim-plan figurând cel militar, politic, economic, de mediu și social. Odată cu noile domenii apărute în ultimele decenii au apărut și mai multe arii de acoperire pentru conceptul de securitate. Aici mă refer în principal la domeniul IT, care a reușit să obțină o popularitate imensă în întreaga lume.

Tehnologia Blockchain este un anumit tip sau subset de așa-numita „distributed ledger technology”, reprezentând o modalitate remarcabil de transparentă de înregistrare a listelor de tranzacții. Cea mai cunoscută utilizare a acestora este pentru monedele digitale.

Blockchain reprezintă un registru digital descentralizat al tranzacțiilor economice care poate fi programat să înregistreze tranzacțiile financiare dar și multe alte tipuri de tranzacții prin permiterea distribuirii informațiilor digitale, dar nu a copierii, modificării sau ștergerii acestora. Pachetele de date (registrele), numite „blocuri”, sunt stocate într-un lanț liniar. Deși această tehnologie a fost concepută inițial pentru moneda digitală Bitcoin, astăzi aceasta prezintă și alte potențiale utilizări [2].

Apariția activelor cripto și a tehnologiei blockchain a creat nevoia de definiții și standarde internaționale pentru a facilita utilizarea și reglementarea acestora și pentru a evita arbitrariul în legislații. Cu toate acestea, există încă o lipsă de consens între organizațiile internaționale și țări cu privire la modul de definire și clasificare a activelor cripto și a tehnologiei blockchain. Acest lucru a condus la un mozaic de reglementări și politici care pot fi confuze și provocatoare pentru întreprinderi și persoanele care operează în acest spațiu.

La nivel internațional au existat unele eforturi pentru definirea și reglementarea activelor cripto și a tehnologiei blockchain. Grupul de acțiune financiară (GAFI) a emis orientări privind reglementarea activelor virtuale. Ghidul recomandă ca țările să aplice aceleași reglementări împotriva spălării banilor și a finanțării terorismului pentru activele virtuale ca și pentru serviciile financiare tradiționale.

Compararea reglementărilor pentru blockchain și criptoactive din diferite state este o sarcină complexă, deoarece fiecare jurisdicție are propria sa abordare unică pentru reglementarea sectorului.

Spre exemplu, țările europene au adoptat o abordare relativ prudentă în ceea ce privește reglementarea blockchain-ului și a criptoactivelor, concentrându-se pe promovarea inovației, oferind totodată supravegherea reglementară și protecția consumatorilor. Multe țări europene au stabilit cadre de reglementare clare pentru sector și au luat măsuri pentru a pune în aplicare reglementările împotriva spălării banilor în afacerile cu criptoactive.

Pe de altă parte, China a adoptat o abordare relativ strictă în reglementarea blockchain-ului și a criptoactivelor și a interzis tranzacționarea criptoactivelor pe bursele interne. Cu toate acestea, guvernul chinez a investit foarte mult în tehnologia blockchain și a lansat mai multe inițiative care vizează promovarea inovației în sector.

El Salvador este un caz exclusive, având o abordare unică în ceea ce privește reglementarea blockchain-ului și a criptoactivelor, aplicând Bitcoinul ca mijloc legal de plată în țară. Guvernul a lansat, de asemenea, un portofel național menit să promoveze adoptarea acestuia.

Malta de asemenea a stabilit un cadru de reglementare progresiv pentru blockchain și criptoactive și s-a poziționat ca un hub pentru inovarea blockchainului, supranumindu-se și avocatul Bitcoinului.

Cadrul de reglementare pentru blockchain și criptoactive în SUA este complex și în evoluție, cu o serie de agenții federale și de stat implicate în supravegherea sectorului. Deși nu există o abordare unificată a reglementării, SUA au luat măsuri pentru a promova protecția consumatorilor și supravegherea reglementară și au fost un jucător-cheie în dezvoltarea peisajului de reglementare global pentru blockchain și criptoactive.

Republica Moldova nu a stabilit încă un cadru de reglementare clar pentru acest sector, introducând foarte recent noțiunile reprezentative ale acestui segment în reglementarea națională.

Creșterea criptomonedelor și ale tehnologiei blockchain a fost însoțită de o creștere a activității criminale. Infractorii au găsit modalități de a exploata anonimatul, descentralizarea și caracteristicile criptografice ale criptomonedelor și a tehnologiei blockchain pentru a desfășura activități ilegale. Unele dintre cele mai frecvente activități criminale asociate cu activele cripto includ spălarea banilor, finanțarea terorismului, frauda, furtul și atacurile ransomware.

În ciuda acestor provocări, există și oportunități de combatere a criminalității folosind tehnologia blockchain. Sistemele bazate pe blockchain pot oferi o înregistrare transparentă și imuabilă a tranzacțiilor, facilitând urmărirea fondurilor și identificarea părților implicate în activități ilegale. Acest lucru poate fi deosebit de util în lupta împotriva spălării banilor și finanțării terorismului.

De asemenea, drept un exemplu de aplicare ar fi realizarea referendumurilor sub forma unui blockchain, nefiind implicit formatul online de ci doar înlocuirea foii

tradiționale cu un devise conectat la blockchain care va calcula rezultatele fără necesitatea implicării factorului uman, care poate fi subiectiv.

Blockchain-ul și criptoactivele au potențialul de a afecta securitatea internațională în mai multe moduri, atât pozitive, cât și negative.

Pe partea pozitivă, tehnologia blockchain poate crește securitatea tranzacțiilor internaționale prin furnizarea unui registru descentralizat, rezistent la manipulare, care poate fi utilizat pentru a verifica autenticitatea tranzacțiilor. Acest lucru poate ajuta la reducerea riscului de fraudă și a altor forme de infracțiuni financiare. În plus, criptoactivele precum Bitcoin și alte criptomonede pot fi folosite pentru a facilita comerțul, inclusive comerțul internațional, în special în zonele în care instituțiile financiare tradiționale pot fi indisponibile sau nesigure.

Cu toate acestea, există și potențiale efecte negative ale blockchain-ului și criptoactivelor asupra securității internaționale. O preocupare este utilizarea acestor tehnologii pentru a facilita activități ilicite, cum ar fi spălarea banilor, finanțarea terorismului și alte forme de activitate criminală. Natura descentralizată a tehnologiei blockchain face dificil pentru autorități să urmărească și să reglementeze astfel de activități, care pot reprezenta o amenințare la adresa securității globale. O altă preocupare este potențialul criptoactivelor de a perturba sistemele financiare tradiționale, în special în țările cu economii instabile sau instituții financiare slabe. Acest lucru poate duce la creșterea volatilității și instabilității în sistemul financiar global, ceea ce poate avea un efect de undă asupra securității internaționale.

Într-un final, de pe urma noilor inovații poate suferi nu doar economia mondială, ceea ce ar duce la instabilitatea securității international, dar și s-ar aduce aport la foarte multe infracțiuni, nu doar economice dar și sociale.

Referințe:

1. STAN, F.E. Securitatea Internațională: aspecte globale și regionale. În: *Buletinul Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I”,* 2015, p.1, [Accesat: 23.01.2023]. Disponibil: file:///Users/test/Downloads/%23%23common.file.namingPattern%23%23.pdf.
2. KARAKAS, C., STAMEGNA, C. Financial technology (FinTech): Prospects and challenges for the EU. In: *Briefingul Parlamentului European*, 2017, p.2, PE 599.348, [Accesat: 18.11.2022]. Disponibil: https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2017/599348/EPRS_BRI(2017)599348_EN.pdf

Recomandat
***Olga DORUL,** dr., conf. univ.*

SUCCESIUNEA TESTAMENTARĂ

Mădălina CEBANU

CZU: 347.67 madi.cebanu@gmail.com

La législation de la République de Moldova comprend des normes juridiques qui régissent chaque étape de la vie d'une personne, de la naissance à la mort. Le principe de base régissant l'institution de la succession testamentaire est la liberté testamentaire. Cette liberté légale offerte par la loi au testateur de disposer selon sa volonté de ses biens qui composeront la succession, est reconnue dans certaines limites.

Legislația Republicii Moldova [1] cuprinde norme juridice ce reglementează fiecare etapă a vieții unui om, de la naștere și până la moarte. Instituția moștenirii este orientată spre reglementarea relațiilor juridice apărute după decesul persoanei.

Faptul morții unei persoane fizice determină dispariția acesteia ca subiect de drept, dar patrimoniul ei, care continuă să existe, se transmite, după anumite reguli, fie unor alte persoane fizice, fie unor persoane juridice, fie statului [2, p.54].

Moștenirea testamentară are prioritate față de moștenirea legală, cea din urmă având doar funcție de suplinire, normele ei fiind aplicabile în cazul în care persoana nu a dispus prin testament cu privire la bunurile sale sau o parte din ele au rămas netestate [3,p.120].

În sistemul de drept al Republicii Moldova, testamentul este unica formă de dispoziție pentru cauză de moarte. În art.2191 CC RM regăsim definiția legală, potrivit căreia „testamentul este actul unilateral, personal și revocabil prin care o persoană, numită testator, dispune, în una dintre formele cerute de lege, pentru timpul când nu va mai fi în viață".

În conformitate cu prevederile legale, testator poate fi doar persoana cu capacitate de exercițiu deplină, nefiind în drept să întocmească testament prin reprezentant. Potrivit art.2194 CC RM „minorul poate testa odată cu atingerea vârstei de 16 ani". Această nouă reglementare vine în calitate de excepție de la regula generală. Nivelul de cultură a societății noastre încă nu permite conștientizarea faptului că un minor de 16 ani dispune de dreptul de a întocmi un testament, acest lucru vine mai mult cu accent religios, care prevede că întocmirea unui testament determină persoana deja la gândul de moarte, ceea ce pentru un minor de 16 ani nu este acceptabil [3, p.429].

Conform tradiției din dreptul succesoral european, dreptul nostru recunoaște, la art.2222 CC RM, atât testamentele autentice și olografe (numite testamente ordinare), cât și formele simplificate de testament întocmite în împrejurări excepționale (numite testamente privilegiate) [4, p.216].

Modernizarea Codului civil al Republicii Moldova introduce o formă nouă a testamentelor privilegiate, și anume – *testamentul întocmit prin declarație verbală.*

Potrivit alin.(1) și (2) art.2229 CC RM, testatorului i se permite întocmirea unui testament oral în prezența a trei martori. Din conținutul normei determinăm două situații în care legea permite întocmirea acestui testament: a) persoana se află într-un pericol iminent, fiind evident că nu este posibilă întocmirea unui testament în fața unui notar; b) persoana din motive excepționale este izolată (închisă), astfel încât întocmirea unui testament în fața unui notar este imposibilă sau dificilă.

Prin dispoziție testamentară testatorul desemnează un moștenitor asupra patrimoniului său. În acest punct, apare problema de determinare corectă a calității de moștenitor: moștenitor testamentar sau legatar? Sarcina de determinare a calității de moștenitor îi revine notarului care instrumentează procedura succesorală.

Noțiunile „moștenitor” și „legatar” au sensuri juridice complet diferite, chiar dacă ambii obțin un avantaj din moștenire. Spre deosebire de moștenitor, legatarul nu este un succesor universal, ci doar dobândește o creanță față de persoana grevată cu legat la deschiderea moștenirii sau după aceasta [4, p.391].

Legatul – ca act unilateral de voință – este o libertate pentru cauză de moarte. Acesta este o libertate pentru că testatorul urmărește să procure un avantaj patrimonial (drept real și/sau de creanță) legatarului fără un contraechivalent [5, p.228].

Spre deosebire de sistemul de drept anglo-saxon, care conferă libertate deplină de a dispune pentru cauză de moarte, în sistemele legislative de inspirație romanistă se consideră că datoria socială și familială de a transmite rudelor apropiate și soțului supraviețuitor o parte din bunurile ce alcătuiesc masa succesorală prevalează supra libertății de a hotărî după bunul plac cu privire la propriile bunuri [6, p.121].

Codul civil al Republicii Moldova prevede în alin.(1) art.2530: „Moștenitorii rezervatari păstrează dreptul de a moșteni, independent de conținutul testamentului, cel puțin ½ din cota succesorală ce s-ar fi cuvenit fiecăruia în caz de moștenire legală.” Această normă reprezintă limitarea principiului libertății testamentare și garantează pe unii moștenitori cu o parte din masa succesorală, în pofida ultimei voințe a defunctului. În conformitate cu alin.(2) art.2530 CC RM, sunt moștenitori rezervatari moștenitorii legali de clasa întâi, părinții defunctului, precum și soțul supraviețuitor dacă, la data deschiderii moștenirii, defunctul avea nemijlocit față de respectivul moștenitor o obligație de întreținere conform Codului familiei. O condiție esențială a calității de moștenitor rezervatar este ca defunctul trebuia să aibă nemijlocit față de respectivul moștenitor o obligație de întreținere. Această obligație de întreținere constă în principiu în asigurarea nevoilor minime de trai (hrană, îmbrăcăminte, loc de trai).

Drept efect juridic al decesul unei persoane are loc deschiderea moștenirii. Astfel, patrimoniul defunctului urmează a fi transmis moștenitorilor corespunzător ultimei voințe a defunctului. Această transmisiune a dreptului de proprietate necesită a fi realizată în baza unei proceduri, numite *procedura succesorală notarială.* La finele acestei proceduri moștenitorilor le este eliberat un certificat de moștenitor care în esență reprezintă actul în baza căruia este înregistrat dreptul de proprietate asupra masei succesorale a defunctului.

Eliberarea certificatului de moştenitor de către notarul competent se face, în principiu, după trecerea termenului de opţiune succesorală de 3 luni. Fiecărui dintre moştenitori sau legatari li se va elibera câte un exemplar al certificatului de moştenitor, după achitarea taxelor succesorale şi a onorariilor [7, p.212].

În calitatea sa de act juridic, certificatul de moştenitor testamentar conţine în esenţă toate detaliile şi informaţiile cu privire la procedura succesorală prin identificarea exactă a moştenitorului întregii mase succesorale. Astfel, cuprinsul certificatului de moştenitor este prezentat în următorul mod:

a) **Identificarea moştenirii.** Moştenirea se prezintă prin indicarea datei de naştere, datei decesului defunctului, ultimului domiciliu al defunctul care serveşte drept temei de determinare a competenţei notarului ce urmează a instrumenta procedura succcesorală.

b) **Identificarea moştenitorului.** Sunt indicate datele de identificare a moştenitorului testamentar în baza testamentului.

c) **Indicarea restricţiilor drepturilor moştenitorilor.** Notarul trebuie să indice în certificatul de moştenitor toate restricţiile de drept succesoral pe care legea le cere să fie indicate pentru a le face opozabile terţilor cărora le va fi prezentat certificatul.

d) **Masa succesorală.** Potrivit alin.(3) art.2542 CC RM, lista bunurilor care intră în componenţa masei succesorale nu se include în certificatul de moştenitor.

În concluzie finală, instituţia succesiunii testamentare îşi va păstra actualitatea şi peste ani, întrucât aceasta este la moment una dintre principalele modalităţi de dobândire a dreptului de proprietate. În altă ordine de idei, faptul că instituţia dată reglementează ultima etapă din viaţa fiecărui om rezidă în faptul că aplicabilitatea sa va fi în continuă creştere atâta vreme până când omul nu va descoperi secretul vieţii veşnice.

În baza celor relatate mai sus, a cercetării teoretice şi practice a temei, recomand ca legiuitorul să revizuiască taxele aplicate în cazul procedurii succesorale notariale, deoarece aceste taxe pe care cetăţeanul este nevoit să le achite pentru procedura succesorală şi eliberarea certificatului de moştenitor sunt extrem de exhorbitante. Odată cu modificările legislative introduse s-au modificat şi taxele privind eliberarea certificatelor de moştenitor, întrucât dacă un cetăţean are de moştenit un teren ce este evaluat maximum la 900 de lei, atunci perfectarea actelor propriu zise costă sute de euro; astfel, cetăţenii evită să efectuaeze procedura propriu- zisă din lipsă de finanţe.

Referinţe:

1. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86/661. Republicat în temeiul Legii nr.133 din 15.11.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.467-479, art.784.
2. ROBU, O. Caracterile juridice ale transmiterii moştenirii: Probleme şi Sugestii. În: *Revista Naţională de Drept,* 2009, nr.3.
3. CHIBAC, G., ROBU, O., BRUMĂ, S., CHIBAC, N. *Drept civil. Contrate şi Succesiuni.* Ediţia a IV-a, revăzută şi completată. Chişinău: Tipografia Centrală, 2019.

4. CAZAC, O. *Drept Civil. Moștenirea.* Chișinău: Bons Offices, 2022.
5. DEAK, F. *Tratat de Drept Succesoral.* București: ACTAMI, 1999.
6. MORARIU, M.I. *Rezerva succesorală.* Iași: Lumen, 2006.
7. GHEORGHE, A.N. *Manual de drept succesoral*, București: Hamangiu, 2013.

Recomandat
***Daniela ȚURCAN,** dr., conf. univ.*

EXERCITAREA DREPTULUI DE AUTOR ŞI A DREPTURILOR CONEXE TRANSMISE PRIN CONTRACTUL DE LICENŢĂ: ÎNTRE LIMITE ŞI LIBERTATE

Natali POPOV

CZU: 347.78 natali.popov16@gmail.com

Man has written about property since Romans gave the notion of proprietas, but intellectual property has been overshadowed. The fact that one can own an idea is a „child" of Enlightenment Europe, when in 1400s in the Republic of Florence people realized that an idea is the result of the human mind - but not a divine revelation, and authors began to capitalize on their intellectual. Nowadays the licensing agreement needs popularization.

Opera mea în mâna ta – în acest mod aș denumi eu succint raportul dintre contractul de licență și dreptul de autor, fiind acea incursiune care oferă autorului prerogativa de a fi în continuare titularul dreptului de autor, însă exercițiul acestui drept fiind exercitat de o persoană terță cu care acesta a contractat. Codul civil instituie o regulă în materia contractuală a dreptului de autor; prin urmare, în conformitate cu art.476 alin. (6) din Codul civil al Republicii Moldova [1] (în continuare – C. civ.) nicio persoană nu poate exploata dreptul asupra obiectului de proprietate intelectuală al altuia fără licența corespunzătoare. Reieșind din prevederea expusă, contractul de licență presupune „o undă verde" de exploatare a drepturilor de proprietate intelectuală a altuia. Această condiționare este una inerentă, fiindcă doar în baza titlului obținut licențiatul este îndreptățit de a folosi bunul altuia, în caz contrar ar putea interveni răspunderea pentru uzura proprietății altuia.

Din punct de vedere istoric, originea contractului de licență își are debutul în Evul Mediu [2, p.1], unde papii romano-catolici acordau prerogativă colectorilor locali, care plăteau redevențe Vaticanului de a fi asociați cu biserica. Deși la nivel primar această practică a fost preluată ulterior sub diverse forme. În acest fel, primii germeni ai acestui contract ar putea fi considerată înțelegerea [3, p.74] (iar în uzul modern – contractul) pentru imprimarea cărților care a fost încheiată între William Caxton și abatele din Westminster Abbey din 1476, prin care acesta i-a permis lui Caxton să imprime primele cărți și ulterior să le vândă, în schimbul unei redevențe plătite abatelui. Deși la nivel de debutant, ulterior în perioada modernă și consecutiv contemporană, odată cu cristalizarea proprietății intelectuale, contractul de licență a început să fie folosit în modul în care este cunoscut și azi – care autorizează o terță persoană să folosească proprietatea intelectuală a licențiatorului, devenind o modalitate atât de a proteja, cât și de a exploata proprietatea intelectuală.

Drept punct de plecare în clasificarea licențelor după întinderea drepturilor care sunt transmise prin contract, sunt cunoscute două tipuri – licența exclusivă și licența neexclusivă. Licența exclusivă, după cum rezultă din esența legii, este tratată drept contract de autor care prevede transmiterea următoarelor drepturi la folosirea operei unei terțe persoane: transmiterea drepturilor de valorificare a operei într-un anumit mod; transmiterea operei în limitele stabilite în contract; transmiterea acestor drepturi numai unei persoane; învestirea acestei persoane cu dreptul de a permite sau a interzice altor persoane valorificarea în mod analog a operei [4, p.349]. Dreptul de autor se caracterizează printr-o divizibilitate. Adică, există un singur obiect, un singur drept, însă concomitent există diferite utilizări ale aceluiași obiect de proprietate ce pot fi împărțite și deținute de persoane diferite: pe de o parte, autorul în calitatea de licențiator și partea care exercită acest drept transmis, licențiatul – ceea ce caracterizează mecanismul licenței exclusive. Nu vorbim aici despre împărțirea obiectului proprietății în sine. Mai degrabă vorbim despre o proprietate divizată corespunzător intereselor în diferite utilizări ale aceleiași parcele [5, p.23]. În cazul licenței neexclusive, licențiatul poate valorifica opera, în limitele stabilite de această licență, ca și persoanele care au obținut dreptul de valorificare a acesteia. Licențiatul nu are dreptul să permită sau să interzică valorificarea operei de către alte persoane [6, p.4].

Încheierea contractului de licență presupune primul indice cronologic de existență a acestui raport contractual. Pentru a ajunge la exercițiul drepturilor transmise, este nevoie de încheierea acestuia, cu respectarea tuturor rigorilor pentru ca acesta să fie considerat valabil și să-și producă efectele urmărite de părți. În caz contrar ar putea interveni nulitatea.

Formarea contractelor este modelată de principiile dreptului privat. Consimțământul se află în centrul teoriei moderne a dreptului contractual. Raportul contractual ia naștere doar dacă părțile au consimțit acest lucru, iar în materia proprietății private nu s-a încercat să se abată de la regula generală. În conformitate cu legislația Republicii Moldova, contractul se încheie în formă scrisă. În Legea nr.230/2022 legiuitorul, cu titlu de exemplu, a înserat la art.32 alin.(2) elementele obligatorii care trebuie să se cuprindă în conținutul contractului. Codul civil operează cu termenul „clauze esențiale”, pe când legea – cu „elemente obligatorii”, iar *de lege ferenda* ar fi de armonizat acești doi termeni, pentru a nu produce careva interpretări eronate. Pe această ordine de idei, dacă privim elemente obligatorii ca clauze esențiale, neincluderea acestor șase elemente în contract ar putea genera nulitatea. Astfel, în conformitate cu art.1027 alin.(1) C. civ., „contractul se consideră încheiat dacă părțile au ajuns la un acord privind toate clauzele lui esențiale”, iar la alin.(2) sunt prevăzute clauze la care sunt considerate esențiale, și anume: „clauzele care sunt stabilite ca atare prin lege [..]”. Contractul de licență se va considera încheiat doar în ipoteza în care părțile au indicat în contract elementele prevăzute la art.32 alin.(2) din Legea privind dreptul de autor și drepturile conexe, nr.230 din 2022, din considerentul că legea enumeră exhaustiv asupra căror clauze este stringent de a se face referire în contract. În situația în care părțile omit și nu includ aceste clauze în contract, intervin

mecanisme de remediere pentru a nu se ajunge la consecința nulității, unde se acordă un termen pentru a se include clauzele obligatorii, iar în cazul în care părțile contractante nu se încadrează în acesta, actul juridic încheiat poate fi nul în baza art.334 alin. (3) C. civ.

Obligațiilor contractuale le pot fi atribuite careva interveniri. Aceste modificări sau această dinamică a raporturilor juridice obligaționale se realizează, conform doctrinei clasice, prin transmisiunea sau transformarea obligațiilor [6, p.179]. Atât sublicențierea, cât și transferul de licență presupun două drepturi care pot fi exercitate de către licențiat, doar cu acordul expres al licențiatorului, după încheierea contractului de licență. O sublicență este o acordare de drepturi de către un licențiat către o terță persoană (sublicențiatul), care cuprinde unele sau toate drepturile care au fost acordate titularului de licență în baza contractului de licență primar. Sublicențierea există doar atâta timp cât rămâne valabil și contractul de licență primar, fiind funcționabilă regula accesorium sequitur principalem [accesoriul urmează soarta principalului]. Prin transferul de licență se subînțelege contractul prin care licențiatul se subrogă în drepturile și obligațiile sale cu o terță persoană. Nu va fi aplicabilă cesiunea de creanță, din considerentul că în cadrul transferului de licență nu se transmite un oarecare drept sau o obligație, ci întreaga poziție contractantă, împreună cu dreptul și datoria contractuală, având un spectru cu mult mai larg comparativ cu prima. Prin transferul de licență se subînțelege cesiunea contractului.

Contractul de licență se încheie între licențiat și licențiator, unde primul obține acces la dreptul de proprietate intelectuală în schimbul unei anumite forme de remunerație. Titularii dreptului de autor se clasifică în titulari primari și titulari derivați sau succesivi. Titularul primar întotdeauna este autorul, cel care a creat atât opera, cât și sub al cărui nume este publicată. Titularii derivați reprezintă succesorii de drepturi de autor: moștenitorii autorului, editorii, teatrele, studiouri de film și ale organizații, precum și statul însuși [8, p.101]. Prin urmare, calitatea de titular derivat sau succesiv urmează a fi dobândită prin moștenire sau ca efect al transmiterii contractuale a drepturilor patrimoniale.

Atât autorul, cât și moștenitorii acestuia dispun de o serie de drepturi patrimoniale fundamentale, fiind niște drepturi exclusive, iar această exclusivitate având caracter patrimonial poate fi partajată prin intermediul raporturilor contractuale, unde terții sunt autorizați de a folosi lucrarea în strictă conformitate cu condițiile asupra cărora părțile au convenit. Termenul contractului nu trebuie să depășească termenul de protecție a operei, din considerentul că odată ce aceasta trece în domeniul public contractul încetează *de iure* odată ce operă a fost scoasă din circuitul civil. Un alt factor inerent în cazul contractului este teritoriul de acțiune, ceea ce asigură o delimitare clară și certă nu doar a drepturilor transmise, dar și unde contractul este viabil. Un alt aspect fără de care nu se poate concepe contractul în materia dreptului de autor este remunerația de autor. Mercantilismul nu este anulat de artă și creație. În fine, anume tendința de acumulare de capital circumscrie voința autorului de a-și transmite drepturile spre folosință unui terț.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107-XV din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr.82-86, intrat în vigoare la 1.01.2003, modernizat prin Legea nr.113 din 15 noiembrie 2018 privind modernizarea Codului civil și modernizarea unor acte legislative. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr. 467-478, pusă în aplicare la 01.03.2019.
2. The history of licensing, p.1 [online] [Accesat: 15.01.2023]. Disponibil: < https://www.gandb.com/wp-content/uploads/2017/03/Chapter-1-Licensing-101-The-History-of-Merchandising-and-Licensing.pdf>)\
3. BLADES, W. *The biography and tipograhy of William Caxton, England first printer*. Second Edition. New York: Scribner and Welford, 1882, p.74.
4. GHIBAC, G., ROBU, O., BRUMĂ, S., CHIBAC, N. *Drept civil. Contracte și succesiuni.* Ediția a IV-a. Chișinău: Tipografia Centrală, 2019, p.349.
5. NEWMAN, C. A license is not a „contract to sue”: disentangling property and contract in the law of copyright licenses. In: *Iowa Law Review*. Washington: George Manson University, Law and Economics Research Paper, 2013, no.2, vol.98, p.23.
6. Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova cu privire la aplicarea unor prevederi ale legislației privind dreptul de autor și drepturile conexe nr.1 din 25.04.2016, modificată de Hotărârea Plenului Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova nr.36 din 04.12.2017. În: *Buletinul Curții Supreme de Justiție a Republicii Moldova,* 2016, nr.6, p.4.
7. DUMITRAȘCU, D. Regimul juridic al cesiunii contractului în legislația Republicii Moldova. În: *Anuarul Catedrei de ştiinţe socio-umane şi asistenţă socială*. – Bălți: US „Alecu Russo”, 2017, p.179.
8. PLOTNIC, O., CRUDU, R., MOGOL, N., CIMIL, D. *Dreptul proprietății intelectuale*. Chișinău: CEP USM, 2021, p.101.

Recomandat
***Dorin CIMIL,** dr., conf. univ.*

CONŢINUTUL DIGITAL ŞI VÂNZAREA DE BUNURI DIGITALE ÎN CONTEXTUL COMERŢULUI ELECTRONIC

Ionel BĂCIOI

CZU: 347.7:004 ibacioi@gmail.com

The legal aspect of digital content and the sale of digital goods in the context of e-commerce is of crucial importance to protect the rights and interests of traders and content creators. The main legal aspects related to this field are: Copyright protection of digital content, licensing of digital products, protection of digital rights, data privacy and protection of personal information, legal regulations on electronic commerce, litigation and legal protection in case of disputes or infringements of rights by author.

It is important to note that the legal aspects may vary by jurisdiction and this is a general summary of the relevant legal aspects. Consulting a legal specialist is always recommended to obtain specific advice and guidance in the legal context of selling digital content and digital goods in e-commerce.

Comerțul electronic a cunoscut o creștere semnificativă în ultimele decenii, transformând modul în care oamenii achiziționează și vând bunuri și servicii. În acest context, conținutul digital și vânzarea de bunuri digitale au devenit o parte esențială a peisajului comerțului electronic. În acest articol este examinată importanța conținutului digital și impactul lui asupra vânzării de bunuri digitale, fiind evidențiate avantajele și provocările implicate.

Conceptele „conținut digital" și „bun digital" au fost introduse în cadrul legal al Republicii Moldova odată cu modernizarea Codului civil în 2019 [1], fiind transcrise din Directiva UE 2011/83/UE privind drepturile consumatorilor [2], unde sunt definite drept „date care sunt produse și furnizate în formă digitală".

Aceasta este o definiție largă și, în consecință, exemplele de „conținut digital" sunt numeroase. Unele dintre acestea sunt prevăzute de Considerentul 19 al Directivei privind drepturile consumatorilor: „programe de calculator, aplicații, jocuri, muzică, videoclipuri sau texte, indiferent dacă sunt accesate prin descărcare sau streaming, de pe un mediu tangibil sau prin oricare alte mijloace". Rețelele sociale, serviciile de stocare în Cloud sau alte servicii OTT (de exemplu, WhatsApp) ar putea fi de asemenea adăugate.

Conținutul digital se referă la orice formă de conținut creat și livrat într-un format electronic. Aceasta poate include e-book-uri, muzică digitală, filme, jocuri video, software, fotografii și multe altele. Oferirea unei game variate de conținut digital este esențială pentru a satisface nevoile și preferințele diverse ale consumatorilor în mediul online.

Avantajele vânzării de bunuri digitale și conținut digital sunt:

Costuri reduse: Vânzarea de bunuri digitale elimină necesitatea producției fizice, stocării și livrării fizice, ceea ce reduce costurile pentru comercianți. Aceasta poate permite prețuri mai mici pentru consumatori și o marjă de profit mai mare pentru vânzători.

Accesibilitate globală: Bunurile digitale pot fi achiziționate și livrate în orice colț al lumii, fără restricții geografice. Acest aspect deschide noi oportunități de afaceri pentru comercianți și oferă consumatorilor acces instantaneu la produse și servicii.

Ușurință în livrare și actualizare: Livrarea bunurilor digitale este instantanee și poate fi realizată prin descărcare directă sau prin trimiterea unui link de acces. În plus, comercianții pot oferi actualizări continue ale produselor digitale, îmbunătățind astfel experiența utilizatorului și menținând interesul clienților.

Provocări în vânzarea de bunuri digitale și a conținutului digital sunt:

Pirateria și falsificarea: Conținutul digital este susceptibil la piraterie și falsificare, ceea ce poate afecta negativ veniturile comercianților. Implementarea măsurilor de securitate și protecție a drepturilor de autor este esențială pentru a minimiza aceste riscuri.

Calitatea și compatibilitatea: Consumatorii se așteaptă la o calitate ridicată a produselor digitale și la compatibilitate cu diferite dispozitive și platforme. Asigurarea unei experiențe coerente și fără probleme pentru utilizatori este crucială pentru succesul vânzării de bunuri digitale.

Reglementări și taxe: Comerțul cu bunuri digitale poate fi supus reglementărilor legale și fiscale specifice în anumite jurisdicții. Comercianții trebuie să fie conștienți de aceste aspecte și să se conformeze normelor și cerințelor legislative corespunzătoare.

Protecția conținutului digital în mediul online este o problemă crucială pentru comercianții și creatorii de conținut. Există mai multe aspecte legale și măsuri de protecție pe care trebuie să le ia în considerare în vederea asigurării drepturilor lor și prevenirii utilizării neautorizate a conținutului digital. Iată câteva aspecte-cheie ale protecției conținutului digital în mediul online:

Drepturile de autor: Drepturile de autor protejează expresia creativă a conținutului digital, cum ar fi texte, imagini, muzică, filme, software și alte opere. Comercianții și creatorii de conținut ar trebui să obțină drepturile de autor pentru conținutul lor și să afișeze simbolul © sau mențiunea „Toate drepturile rezervate” pentru a indica că drepturile lor sunt protejate.

Licențierea conținutului: Comercianții și creatorii de conținut pot licenția drepturile lor de autor către alții în schimbul unor compensații financiare. Aceasta poate implica încheierea de contracte de licențiere care stabilesc termenii și condițiile de utilizare a conținutului digital. Licențierea este un instrument important pentru a controla modul în care conținutul este utilizat și pentru a obține beneficii financiare.

Tehnologii de protecție a drepturilor digitale (DRM): Tehnologiile de protecție a drepturilor digitale sunt utilizate pentru a proteja conținutul digital împotriva utilizării neautorizate sau pirateriei. Aceste tehnologii pot include criptarea conținutului,

gestionarea drepturilor digitale (DRM) și marcajele de apă digitale. Implementarea adecvată a acestor tehnologii poate ajuta la prevenirea copierii sau a distribuirii neautorizate a conținutului digital.

Contracte și acorduri: Comercianții și creatorii de conținut pot folosi contracte și acorduri pentru a stabili termenele și condițiile de utilizare a conținutului lor digital. Acestea pot include clauze referitoare la drepturile de autor, licențiere, utilizarea restricționată a conținutului și alte aspecte relevante. Încheierea unor acorduri clare și precise poate ajuta la protejarea drepturilor și intereselor comercianților și creatorilor de conținut.

Supravegherea și combaterea încălcărilor: Comercianții și creatorii de conținut ar trebui să monitorizeze în mod regulat utilizarea conținutului lor digital și să ia măsuri împotriva încălcărilor. Aceasta poate include urmărirea încălcărilor drepturilor de autor, contactarea furnizorilor de servicii online pentru eliminarea conținutului neautorizat sau luarea de măsuri legale împotriva celor care încalcă drepturile de autor.

Reglementări legale: Legislația privind drepturile de autor și protecția conținutului digital variază de la o țară la alta. Comercianții și creatorii de conținut ar trebui să fie familiarizați cu legislația din țara lor și să se conformeze cerințelor legale relevante. De asemenea, pot apela la profesioniști juridici specializați pentru a obține asistență în ceea ce privește aspectele legale ale protecției conținutului digital.

Este important să se sublinieze că acesta este un rezumat general al aspectelor legale legate de protecția conținutului digital în mediul online, iar consultarea unui specialist juridic este întotdeauna recomandată pentru a obține sfaturi și orientări specifice pentru fiecare situație sau jurisdicție.

Vânzarea de bunuri digitale reprezintă o parte importantă a comerțului electronic, oferind o gamă largă de avantaje pentru comercianți și consumatori. Cu toate acestea, există și provocări asociate, cum ar fi pirateria, calitatea și reglementările. Prin abordarea corectă a acestor provocări și oferirea de conținut digital de înaltă calitate, comercianții pot beneficia de oportunitățile oferite de comerțul electronic și de cererea în creștere pentru bunuri digitale.

Adoptarea noului pachet legislativ pentru contractele de consum, în 2019, a ridicat o întrebare cu privire la delimitarea domeniului de aplicare al directivelor: sunt „bunurile cu elemente digitale” în sfera de aplicare a Directivei privind conținutul digital sau a noii Directive privind vânzările de bunuri, sau chiar amândouă? Ca punct de pornire, regulile directivelor creează o prezumție legală conform căreia vânzătorul bunurilor inteligente răspunde nu doar pentru bunurile tangibile și software-ul digital încorporat, ci și pentru serviciile digitale interconectate. Aceasta ar trebui să fie valabil chiar și în cazul în care consumatorul încheie un contract de licențiere suplimentar cu furnizorul de servicii digitale pentru a beneficia de serviciul digital. Cu toate acestea, o analiză mai detaliată a directivelor arată că există mult spațiu lăsat pentru autonomia părților, ceea ce poate duce la opusul în practică. Considerentele directivelor arată că acordul expres din contractul de vânzare poate limita răspunderea vânzătorului chiar și pentru sistemul de operare al unui bun inteligent și astfel poate înlocui așteptările

rezonabile ale consumatorului. Pentru a evita un astfel de rezultat, instanțele ar trebui să stabilească standarde ridicate pentru un astfel de „acord expres” între consumator și vânzător.

Situația devine chiar mai complicată pentru consumator atunci când „elementul digital” al produsului este un software liber și deschis. În aceste cazuri, „conținutul digital separat achiziționat” nu cade nici măcar în sfera de aplicare a DCD, astfel încât vânzătorul nu este răspunzător pentru conținutul digital în baza SGD și furnizorul de conținut digital nu este răspunzător pentru acesta în baza DCD. Consumatorul rămâne astfel fără nicio modalitate de a obține remediere în baza directivelor. În general, vânzătorii de bunuri cu elemente digitale sunt clar încurajați să excludă elementele digitale din contractul de vânzare. Prin aceasta pot evita răspunderea pentru elementele digitale, adică consumatorul nu ar putea cere o reducere a prețului plătit pentru bunul inteligent sau să încheie contractul de vânzare în cazul unui defect al conținutului sau serviciilor digitale. Deoarece noile directive au armonizare maximă și prevăd explicit numai răspunderea furnizorului de conținut digital în aceste cazuri, vânzătorul nu poate fi tras la răspundere în baza dreptului național (de exemplu, în baza conceptului de contracte interconectate). Prin urmare, noul pachet de legislație privind contractele nu crește nivelul de protecție a consumatorilor la fel de mult cum pare inițial.

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, art.661.
2. Directiva 2011/83/UE din 25 octombrie 2011 privind drepturile consumatorilor, de modificare a Directivei 93/13/CEE a Consiliului și a Directivei 1999/44/CE a Parlamentului European și a Consiliului și de abrogare a Directivei 85/577/CEE a Consiliului și a Directivei 97/7/CE a Parlamentului European și a Consiliului.
3. PLOTNIC, O. *Protecția intereselor economice ale consumatorilor*. Chișinău, 2020.
4. BODOAȘCĂ, T. *Dreptul Proprietății Intelectuale* Ediția a 2-a. București: C.H. Beck, 2007.
5. CALMÎC, V. *Identificarea cumpărătorului în contractele de vânzare la distanță*. Chișinău: CEP USM, 2017.

Recomandat
***Olesea PLOTNIC**, dr. hab., conf. univ.*

EMBRIONUL IN VITRO: SUBIECT SAU OBIECT? DILEME ETICO-JURIDICE

Evelina DESCALUI

CZU:341.231.14:343.621 e.descalui@gmail.com

Modern medical biotechnologies are invading the domain of human life, generating various legal and ethical questions that did not exist before. This paper intends to determine the status of the in vitro embryo in civil law. The topic is based on the analysis of national and international legislation and jurisprudence. Additionally, the thesis attempts to offer a point of view regarding legal, ethical, biological, social and religious dilemmas.

Problema stabilirii statutului moral al embrionilor in vitro este actuală atât în domeniul juridic, cât şi în domeniul ştiinţific. În această ordine de idei, se conturează două tabere de opinii: unii susţin că embrionii in vitro ar trebui trataţi ca obiecte, în timp ce alţii argumentează că aceştia trebuie trataţi ca subiecţi de drept, apreciind că în caz contrar s-ar submina dreptul la viaţă şi demnitate al persoanei.

În scopul familiarizării cu noţiunile-cheie, accentuez că lexemul *„embrion”* apare odată cu Hipocrates. Astăzi, bebeluşii născuţi prin intermediul tehnicilor fertilizării in vitro sunt conotativ numiţi „*cyborg babie*s” (J. Dumit), descrişi ca simbioza dintre viaţa organică şi tehnologia artificială [1]. Conform dicţionarului medical: *„**Embrionul** este organismul în primul stadiu de dezvoltare, care se include în perioada embrionară – de la fecundaţie până la 8 săptămâni, fiind urmat de perioada fetală – de la 9 săptămâni până la naştere”* [2]. În conformitate cu pct.5, subpct.4) din Regulamentul acordării serviciilor de reproducere umană asistată medical: *„**Fertilizarea in vitro*** (în continuare – FIV) *este tehnica reproducerii asistată medical prin fecundarea unui gamet feminin (ovul) şi a unui gamet masculin (spermatozoid) care se realizează în laborator, embrionul rezultat fiind transferat în uter în scopul implantării şi dezvoltării sale ulterioare în făt”*[3].

La această etapă, atragem atenţia asupra faptului că interdicţia comercializării corpului uman sau a unor părţi ale acestuia este reglementată pentru a nu se admite autodegradarea propriului corp, pentru a nu se admite ca oamenii să devină marfă. Proprietatea poate avea ca obiect doar lucrurile din circuitul civil. Respectiv, fiinţa umană nu poate fi, prin natura sa, inclusă în categoria de bunuri (art.44 CC RM [4] şi art.21 din Convenţia de la Oviedo [5]). În acest sens, considerăm oportună şi esenţialmente corectă opinia conform căreia embrionul nu poate fi considerat bun, din moment ce atribuirea la această categorie ar însemna echivalarea embrionilor cu obiecte comerciale. Însă, în prezent, nu putem vorbi nici despre statutul de persoană, întrucât legislaţia civilă nu a indicat expres această calitate a embrionului, iar legislaţia penală nu a

inclus distrugerea embrionilor la infracțiunea de omor. La momentul actual cert este că embrionul in vitro este o ființă umană și o *„persoană potențială*”, după cum este prevăzut și în art.23 alin.(1) CC RM, căreia i se aplică dreptul la moștenire, încă de la concepție (art.24 alin.(3) CC RM). Complementar argumentelor enumerate *supra,* corespunzător Recomandării CE nr.1100 din 2 februarie 1989, protecţia legală trebuie să fie acordată embrionului uman din momentul fertilizării oocitului, fiind interzisă cercetarea științifică, vânzarea și cumpărarea embrionilor [6]. Cimentează afirmațiile de mai sus și Recomandarea nr.1240 din 1994 privind protecţia şi brevetabilitatea produselor de origine umană, care precizează la art.1 că: *„Fiinţa umană este un subiect de drept, corpul uman este inviolabil şi inalienabil, fiind legat de persoana fizică titulară de drepturi şi obligaţii”*. Un moment crucial în determinarea statului embrionului in vitro a fost marcat de Hotărârea pronunțată de către Curtea de Justiţie a Uniunii Europene pe marginea cauzei *Brüstle c. Greenpeace E.V*., unde a fost reiterat că *„viaţa debutează și este protejată din momentul concepției”* [7].

Pentru a fortifica cele expuse *supra,* invocăm și Hotărârea CtEDO emisă în cauza *Parrillo c. Italiei*. În speță, reclamanta Adelina Parrillo a sesizat Curtea în legătura cu o pretinsă înălcare a dreptului de proprietate asupra celor cinci embrioni ai săi, care au fost formați și criogenați de către ea și partenerul său. Aceasta susținea că embrionii sunt bunuri și că prin interdicția de a-i dona i-au fost aduse atingeri dreptului de proprietate asupra embrionilor. Curtea a declarat că reclamantei nu i-a fost încălcat dreptul de proprietate; or, în situația de față nu este aplicabil și relevant art.1 din Protocolul 1 al CEDO. O asemenea argumentare a fost dur criticată de către practicieni, întrucât Curtea s-a limitat doar la faptul că embrionul nu se include în categoria de bunuri și nici în categoria de persoane, opinând că embrionul este parte a patrimoniului genetic al părinților [8].

Revenind la hotarele legislației naționale, actualmente realizarea și prestarea serviciilor de reproducere umană asistată medical (în continuare – RUAM) în Republica Moldova este reglementată de: Legea ocrotirii sănătății, nr.411 din 28.03.1995 [9]; Legea cu privire la ocrotirea sănătăţii reproductive şi planificarea familială, nr.185 din 24.05.2001, prezintă relevanță în ceea ce privește donarea celulelor sexuale [10]; Legea privind sănătatea reproducerii, nr.138 din 15.06.2012 – Capitolul III întreg dedicat RUAM [11]; Ordinul Ministerului Sănătății nr.149 din 23.03.2017, Anexa nr.1: „Regulamentul acordării serviciilor de reproducere umană asistată medical” [3].

Pe marginea studiului comparativ efectuat, am identificat că pot fi incluse în categoria statelor cu legislație permisivă: Spania [12], Belgia [13], Ucraina [14] și Federația Rusă [15]. Din suita statelor care reglementează în mod restrictiv RUAM pot fi enumerate: Italia [16], Elveția [17], Germania [18], iar dintre statele care încă nu au reglementat în detaliu acest domeniu – România [19]. Referitor la nivelul de reglementare a domeniului RUAM în Republica Moldova, consider că, îndeosebi, după completările recente, intrate în vigoare de la 01 ianuarie 2023, beneficiem de un cadru normativ bine punctat și edificat în ceea ce privește noțiunile-cheie, aspectele privind crioconservarea, donarea de celule sexuale, condițiile solicitate de la pacienți etc.

Un loc aparte în această lucrare este consacrat cercetării subiectului în dimensiunea etică, religioasă și juridică. FIV a generat multiple probleme etice, printre care se numără: crioconservarea embrionilor [20, p.382]; ardoarea de a obține profit a entităților care prestează servicii FIV; posibilitatea de a alege sexul viitorului copil, prin intermediul diagnosticului genetic preimplantor [21]; destinul embrionilor abandonați; tendința și aspirația de a avea copil a cuplurilor de același sex, a persoanelor în etate, a persoanelor necăsătorite și a familiilor monoparentale [22].

Din punct de vedere religios, FIV este blamată și neacceptată ca urmare a existenței unor situații, cum ar fi: nașterea unui copil într-un cuplu concubin sau homosexual, ideea paternității anonime, distrugerea sacralității relațiilor conjugale etc. [23, p.100]. Pe baza studiului comparativ, conchidem că dintre religiile cu viziuni permisive fac parte: islamismul [24], budismul [25, p. 63] şi hinduismul [26], iar în categoria celor mai restrictive se includ: ortodoxismul [27] şi catolicismul [28].

O problemă scoasă în evidență de Lavinia Tec este cea cu privire la „calitatea ființei umane comandate". RUAM admite ipoteza în care embrionii concepuți în laborator prezintă „defecte genetice", apărute pe parcursul sarcinii, mama având dreptul de a decide soarta embrionului [29].

Din categoria dilemelor juridice, în situația divorțului sau separării, se propun următoarele scenarii: embrionii să rămână femeii sau bărbatului, să fie donați unui alt cuplu reproductiv/mamei solitare, să fie decongelați fără a-i implanta, ceea ce ar presupune distrugerea lor [30].

Actualmente, absența certitudinii în privința statutului juridic al embrionilor in vitro elimină careva polemici referitoare la succesiune [31, p.71]. De moment ce embrionii nu sunt bunuri, aceştia nu pot fi înglobați în masa succesorală. Pe de altă parte, embrionilor nu li s-a acordat nici statutul de persoană, ceea ce înseamnă că aceştia nu pot avea vocație succesorală [29].

Concluzionând cele relevate, evidențiem că lucrarea culminează cu următoarele răspunsuri: *embrionul in vitro este o persoană potențială; embrionul in vitro nu este un bun și nimeni nu poate avea drept de proprietate asupra acestuia; embrionul in vitro trebuie tratat cu respect prin prisma dreptului la viață și demnitate.* Totalizând cele menționate, afirmăm că tema tratată este una complexă și controversată, generând dezbateri ample în domeniul juridic. Finalmente, nici în doctrină, dar nici în practică, nu există o opinie unanimă cu referire la statutul embrionului in vitro, însă cu certitudine este imperativ de reglementat legal definiția conceptului de embrion in vitro, de stabilit care este soarta acestuia în varii situații, cum ar fi: divorțul, separarea, decesul părinților, pentru a asigura protecția cuvenită a embrionului și pentru a diminua lacunele existente în legislația națională.

Referințe:

1. DAVIS, F.R., DUMIT, J. Cyborg babies. From Techno-Sex to Techno-Tots. New York: Routledge, 1998.
2. Dicționar de termeni medicali. [Accesat: 20.04.2023]. Disponibil: http://www.amac.md/Biblioteca/data/26/01/Vocabular/Dictionar-deTermeni-Medicali.pdf.

3. Ordinul Ministerului Sănătăţii nr.149 din 23.03.2017. Anexa nr.1: „Regulamentul acordării serviciilor de reproducere umană asistată medical”. [Accesat: 20.04.2023]. Disponibil: https://www.ms.gov.md/sites/default/files/legislatie/regulament_reproducere_umana_anexa_1.pdf.
4. Codul civil al Republicii Moldova, adoptat prin Legea nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* 2022, nr.82-86, modernizat prin Legea nr.52 din 16.03.2023. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2019, nr.66-75.
5. Convenţia Europeană din 4 aprilie 1997 pentru protecţia drepturilor omului şi a demnităţii fiinţei umane faţă de aplicatiile biologiei şi medicinei (Convenția de la Oviedo). Ratificată de Republica Moldova prin Legea nr.1256 din 19.07.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova* 2002, nr.110-112, art.853. [Accesat: 29.03.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=29191&lang=ro.
6. Recomandarea Consiliului Europei privind folosirea embrionilor şi fetuşilor umani în cercetările ştiinţifice, nr.1100 din 2 februarie 1989. [Accesat: 25.04.2023]. Disponibil: http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/AdoptedText/ta89/EREC1100.htm.
7. POPESCU, A. *Hotărârea Parrillo c. Italia: un imens regres, în pofida protecției embrionului uman in vitro Italian.* [Accesat: 10.04.2023]. Disponibil: https://www.juridice.ro/402588/hotararea-parrillo-c-italia-un-imens-regres-in-pofida-protectiei-embrionului-uman-invitro-italian.html.
8. Hotărârea CtEDO din 27 august 2015, cauza *Parillo c. Italiei,* cererea nr.46470/11. [Accesat: 12.04.2023]. Disponibil: http://ier.gov.ro/wp-content/uploads/cedo/Parrillo-%C3%AEmpotriva-Italiei-MC.pdf.
9. Legea ocrotirii sănătății, nr.411 din 28.03.1995. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1995, nr.34, art.373. [Accesat: 01.05.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135137&lang=ro.
10. Legea cu privire la ocrotirea sănătăţii reproductive şi planificarea familială, nr.185 din 24.05.2001. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2001, nr.90-91, art.697. [Accesat: 20.04.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=108285&lang=ro.
11. Legea privind sănătatea reproducerii nr.138 din 15.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2012, nr.205-207, art.673. [Accesat: 29.04.2023]. Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=135028&lang=ro#.
12. Legea Spaniei privind tehnicile de reproducere umană asistată, nr.14 din 26 mai 2006. În vigoare din 28.05.2006. [Accesat: 14.03.2023]. Disponibil: https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2006-9292.
13. Legea Belgiei din 6 iulie 2007 privind reproducerea umană asistată medical şi destinaţia embrionilor supranumerari şi a gameților.
14. http://pa.stateandregions.zp.ua/archive/3_2019/10.pdf [Accesat: 14.03.2023].
15. https://etaamb.openjustice.be/fr/loi-du-06-juillet-2007_n2007023090.html [Accesat: 12.03.2023].
16. https://www.salute.gov.it/portale/fertility/dettaglioContenutiFertility.jsp?lingua=italiano&id=4570&area=fertilita&menu=medicina [Accesat: 12.03.2023].
17. https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2000/554/fr [Accesat: 12.03.2023].
18. https://www.leopoldina.org/themen/embryonenforschung/standards-und-praxis/ [Accesat: 12.03.2023].
19. https://www.cdep.ro/proiecte/2013/400/60/2/em790.pdf [Accesat: 20.04.2023].

20. HUIDU, A. *Reproducerea Umană Asistată Medical. Etica incriminării versus etica biologică.* Iaşi: Lumen, 2010.
21. ASTĂRĂSTOAE, V. *Embrionul – colecție de celule sau ființă umană?* [Accesat: 12.03.2023]. Disponibil: https://www.artemis.ro/stiinta/embrionul-colectie-de-celule-sau-fiinta-umana.
22. FIRULEASA, I. Dileme etice ale fertilizării in vitro. [Accesat: 11.03.2023]. Disponibil: http://journal.managementinhealth.com/index.php/rms/article/viewFile/109/263.
23. MACKELLAR, C. *The Image of God, Personhood and the Embryo.* London: *SCM Press,* 2017.
24. http://www.ivf-worldwide.com/Education/islam.html [Accesat: 12.04.2023].
25. MOȘIN, V., EȘANU, A. *Aspecte etice ale reproducerii umane asistate medical*. [Accesat: 23.03.2023]. Disponibil: https://repository.usmf.md/bitstream/20.500.12710/16839/1/ASPECTE_ETICE_ALE_REPRODUCERII_UMANE_ASISTATE_MEDICAL.pdf.
26. http://www.ivf-worldwide.com/Education/hindu.html [Accesat: 12.04.2023].
27. http://www.ivf-worldwide.com/Education/christianity.html [Accesat: 12.04.2023].
28. BRAGA, C. Unele aspecte bioetice ale fertilizării în vitro. În: *Sănătatea, medicina și bioetica în societatea contemporană: studii inter- și pluridisciplinare.* Materialele Conferinței științifice internaționale, 08-09 noiembrie 2019. Chișinău: Print Caro, 2019. Ediția a 2-a.
29. TEC, L. *De la procreare la producție. Provocările dreptului în „Minunata lume nouă”.* [Accesat: 15.02.2023]. Disponibil: https://www.juridice.ro/646377/de-la-procreare-la-productie-provocarile-dreptului-in-minunata-lume-noua.html#_ftn32.
30. PUȘCĂ, F. *Protecția penală a vieții persoanei în privința tehnicilor biomedicale moderne.* [Accesat: 14.02.2023]. Disponibil: http://evidentacercetare.univ-danubius.ro/Surse/Set_009/Vbk8g20EHh.pdf.
31. CAZAC, O. *Moștenirea.* Chișinău: Animus, 2022.

Recomandat
Sergiu BAIEȘ, *dr., prof. univ.*

ANTREPRENORIATUL SOCIAL – ANALIZA REALITĂŢILOR LEGALE

Laurenţiu RACU

lracu@aci.md

CZU: 347:346.2

Social entrepreneurship is a new field that creates difficulties for both entrepreneurs and legislator. The current socio-political context highlights the need to develop and support social business through a clear and applicable regulatory framework. The alignment of the provisions of the special law with tax, labour law and public procurement rules will encourage the initiation and development of social enterprises, which in turn will be involved in solving local and national community problems.

Odată cu declararea independenței Republicii Moldova și trecerea la o nouă formă de economie s-a început un proces activ de înființare și dezvoltare a afacerilor private, aceasta ducând la apariția unei noi generații de antreprenori. Simultan a crescut și capacitatea antreprenorilor de a se implica în rezolvarea problemelor societății. Perioada anilor 90 a reprezentat momentul de dezvoltare și formare a unui nou concept de business, accentul fiind pus pe echilibrul dintre profit și impactul social al afacerilor. La etapa actuală domeniul antreprenorialului social în Republica Moldova rămâne a fi o provocare atât pentru mediul de afaceri, cât și pentru legiuitor.

Scopul lucrării a fost de a efectua o analiză complexă a prevederilor legale naționale și a practicilor internaționale existente ce țin de domeniul antreprenoriatului social, de a identifica problemele cu care se confruntă antreprenorii și elaborarea propunerilor de soluționare a acestora.

Pentru realizarea scopului propus a fost efectuată analiza cadrului legislativ și normativ existent în Republica Moldova, a practicilor și experienței în domeniu în țările Uniunii Europene. Pentru identificarea problemelor cu care se confruntă antreprenorii sociali în Republica Moldova au fost realizate interviuri semistructurate cu 31 de reprezentați ai celor 8 întreprinderi sociale înregistrate.

La nivel global conceptul de antreprenoriat social a apărut odată cu dezvoltarea economiei sociale și a fost aplicat la scară largă în ultimele trei decenii. Fiind un concept determinat de schimbările dinamice în politicile guvernamentale, de creșterea nevoii de soluții durabile la problemele sociale și de dezvoltarea tehnologiei și a comunicațiilor. La momentul actual sunt peste 2 milioane de întreprinderi sociale în Europa, dintre care circa 2800 în România și doar 8 în Republica Moldova. Lipsa obligativității legislative a determinat diferențe semnificative în dezvoltarea domeniului, cu variații de la servicii medicale primare până la apariția afacerilor sociale cu concepte inovative chiar și pentru businessul clasic. Astăzi întreprinderi sociale au activități în diferite sectoare economice, cum ar fi: agricultură, silvicul-

tură și pescuit, construcții, reutilizare și reparații, gestionarea deșeurilor, comerțul, energie și climă etc.

Analizând literatura de specialitate observăm o dificultate în identificarea unei definiții unanim recunoscute, conceptul fiind perceput în diferite moduri. Totuși, ținem să menționăm definiția enunțată de J. Mari și I. Marti: „Antreprenoriatul social – un proces în care resursele sunt utilizate în diverse combinații cu scopul de a valorifica oportunitățile existente, de a crea valoare prin satisfacerea nevoilor sociale, de a stimula schimbările sociale sau de a înființa noi organizații cu misiune socială" [1]. Datorită factorilor comuni ce au condus la apariția conceptului de economie socială, putem identifica următoarele caracteristici ale întreprinderilor sociale, care sunt prezente în toate modelele de afaceri sociale:

- Obiectivul social primar și întâietatea oamenilor, fiind prioritare față de profit;
- Asigurarea desfășurării activităților în interesul membrilor/utilizatorilor, prin reinvestirea profitului majoritar și a surplusurilor (interesul general și colectiv);
- Dezvoltarea conceptului de guvernanța democratică și/sau participativă.

Conceptul de antreprenoriat social având la baza sa necesitatea de soluționare a unor probleme sociale se dezvoltă diferit chiar și în medii relativ identice. În cadrul țărilor europene pot fi identificate 5 modele generale de antreprenoriat social sau economie socială. Acestea deosebindu-se prin nivelul de implicare a voluntarilor în activitate, aria de servicii acoperite, precum și prin controlul din partea autorităților publice, fiind deosebite următoarele modele: anglo-saxon, scandinav, continental, mediteraneean și post-sovietic.

Luându-se în considerare parcursul european al țării noastre și necesitatea alinierii la tendințele existente în statele europene, consemnate la data de 02 noiembrie 2017, în Republica Moldova a fost adoptată Legea cu privire la modificarea și completarea unor acte legislative. Astfel, în Legea nr.845 din 1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi [2] (în continuare – Legea 845 din 1992) a fost reglementat domeniul antreprenoriatului social. Legea definește antreprenoriatul social drept *„activitate desfășurată de întreprinderile sociale și întreprinderile sociale de inserție, orientată spre îmbunătățirea condițiilor de viață și oferirea de oportunități persoanelor din categoriile defavorizate ale populației prin consolidarea coeziunii economice și sociale, inclusiv la nivelul colectivităților locale, prin ocuparea forței de muncă, prin dezvoltarea serviciilor sociale în interesul comunității, prin creșterea incluziunii sociale"* [2]. Conform prevederilor de la art.36^1 (6) din Legea 845 din 1992, activitatea de antreprenoriat social pe teritoriul Republicii Moldova este desfășurată de întreprinderile sociale și întreprinderile sociale de inserție.

Întreprinderile sociale (ÎS) reprezintă entitățile juridice constituite de instituții private și/sau persoane fizice, asociații obștești, fundații, culte religioase care desfășoară activități de antreprenoriat social și au drept scop soluționarea unor probleme sociale de interes comunitar.

În cazul **întreprinderilor sociale de inserție (ÎSI)**, fiind prezent și scopul de creare a locurilor de muncă, precum și încadrarea prioritară a persoanelor cu dizabilități sau din categoriile defavorizate ale populației. Legislația incluzând în categoriile defavorizate ale populației persoanele și familiile defavorizate, în modul cum sunt definite în Legea asistenței sociale, nr.547 din 2003 [3].

În baza interviurilor realizate cu reprezentații antreprenorilor sociali au fost identificate o serie de provocări cu care aceștia se confrunta la diverse etape de activitate. O primă problemă este înregistrarea întreprinderii sociale. Art.36[3] din Legea 845 din 1992 prevede expres că posibilitatea obținerii statutului de ÎS sau ÎSI o au doar societățile cu răspundere limitată (SRL) și cooperativele de producție, care sunt fondate de asociațiile obștești, fundații, culte religioase, instituții private sau persoane fizice care desfășoară activitățile prevăzute de lege. Procedura este finalizată cu oferirea statutului prin decizia CNpAS (Comisia Națională pentru Antreprenoriat Social). Chiar și în prezența unui regulament cu privire la activitatea Comisiei [4], la moment activitatea acesteia este incertă (existând diferențe și între prevederile din Legea 845 din 1992 și regulamentul de activitate), fiind imposibilă obținerea sau prelungirea statutului de ÎS sau ÎSI.

Chiar dacă întreprinderile sociale nu reprezintă o afacere clasică, iar prin lege 90% din venitul acestora este redirecționat direct în dezvoltarea afacerii și activităților sociale, educative sau de mediu, în cadrul procesului de înregistrare statul nu face nicio diferențiere între acestea și afacerile clasice.

Din analiza practică, putem menționa faptul că în lipsa unor mecanisme și regulamente clare de aplicare a acestor metode de susținere a întreprinderilor sociale măsurile de sprijin devin inutile, acestea fiind prezente doar în prevederile legale. Legea 845 din 1992 prevede expres o serie de măsuri acordate de stat și instituțiile publice, dar și menționează că „statul acordă facilități fiscale pentru dezvoltarea antreprenoriatului social conform Codului fiscal”. Dacă analizăm prevederile Codului fiscal al Republicii Moldova [4] nu vom identifica nicio mențiune cu privire la antreprenoriatul social.

Legislația muncii prevede o serie de facilități generale, acestea fiind aplicabile și în cadrul ÎS sau ÎSI. Legea nr.105 din 2018 privind promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj [5] prevede subvenționarea locurilor de muncă pentru grupurile de risc și subvenționarea creării sau adaptării locurilor de muncă pentru persoanele din grupurile de risc. Mecanismele sunt lipsite de o promovare adecvată, ceea ce determină un grad scăzut de accesibilitate pentru beneficiarii finali.

O altă problemă identificată este lipsa facilităților atât în cadrul procedurilor de achiziții publice, cât și în cadrul prevederilor politicilor publice elaborate pentru următorii ani. Deși Legea nr.131 din 2015 [6] prevede o procedură separată pentru achiziționarea serviciilor sociale, în practică acestea trec prin procedura generală fiind aplicate prevederile licitației deschise sau a cererii de oferte și prețuri. În cadrul licitațiilor, de cele mai multe ori autoritățile publice selectează companiile clasice și nu oferă o preferință pentru antreprenorii sociali, chiar dacă vorbim de același preț și calitate.

Concluzionând asupra celor relatate, considerăm suficiente normele primare, acestea asigurând o activitate inițială a întreprinderilor, de la etapa de înregistrare și obținere a statutului de întreprindere socială, până la implementarea proiectelor de bază cu ajutorul donatorilor străini. Chiar dacă nu există o lege specială ce ar putea facilita procesele și mecanismele legate de activitatea întreprinderilor sociale, cadrul legal prezent la momentul actual ne permite să delimităm destul de eficient antreprenoriatul social de formele clasice de antreprenoriat.

Se impune crearea și adoptarea unei legi speciale care va pune în prim-plan problemele întreprinderilor sociale și va asigura soluționarea acestora prin intermediul prevederilor legale generale. Iar adaptarea cadrului legal adițional va oferi posibilitatea de aplicare în practică a mecanismelor de sprijin (reglementările fiscale, ale dreptului muncii, achizițiilor publice ș.a.). Modificarea competențelor comisiei le-ar oferi capacitatea de analiză a sectorului și de identificare a necesităților reale ale întreprinderilor sociale.

Referințe:

1. MAIR, J., MARTI**,** I. Social entrepreneurship research: A source of explanation, prediction, and delight. In: *Journal of World Business.* Barcelona, 2006.
2. Legea nr.845 din 03.01.1992 cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.2.
3. Legea asistenței sociale, nr.547 din 25.12.2003. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2004. nr.42-44.
4. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr.1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1997, nr.62.
5. Legea nr.105 din 14.06.2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2018, nr.295-308.
6. Legea nr.131 din 03.07.2015 privind achizițiile publice. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2015, nr.197-205.

Recomandat
***Cristina MARTIN**, dr., lector univ.*

REZOLUŢIUNEA PENTRU NEEXECUTARE ESENŢIALĂ

Valeria CONEA

CZU: 347.447 coneavalery@gmail.com

The text focuses on: examining the termination for fundamental non- performance in connection with the termination for non-performance and termination, the correlation between termination for fundamental non-performance and other remedies for non-performance of the contract etc. The analysis of this remedy should come first when speaking of remedies for non- performance, because of the "drastic" effects that it has on the pacta sunt servanda principle.

Tendința părților contractante de a nu executa obligațiile asumate este o constantă a realității juridice. Rezoluțiunea pentru neexecutare esențială se încadrează în sensul restrâns al rezoluțiunii (rezoluțiunea pentru neexecutarea obligațiilor contractuale: art.901 alin.(1) lit.d) și art.915 C. civ. RM [1]), însă nu se confundă cu acesta. Astfel, dreptul de rezoluțiune poate apărea și în alt caz de neexecutare a obligației contractuale decât neexecutarea esențială, dacă legea sau contractul stabilesc aceasta. La rândul său, rezoluțiunea pentru neexecutarea obligațiilor face parte din instituția largă a rezoluțiunii. În sistemul de drept al R.Moldova, rezoluțiunea are un sens larg, care presupune încetarea precoce a unui raport contractual (nefiind relevant tipul raportului contractual, modul de executare sau durata) în cazurile de neexecutare prevăzute de lege sau contract sau în alte cazuri (nu privesc neexecutarea obligației) prevăzute de lege sau contract precum și prin acordul părților (contract de rezoluțiune).

Părțile contractante au dreptul de a elucida (în contract) când neexecutarea obligațiilor se va încadra în unul dintre cazurile de neexecutare esențială (prevăzute de art.916 C. civ. RM). Aceasta însă nu neagă temeiul legal al apariției dreptului de rezoluțiune pentru neexecutare esențială.

Natura juridică a rezoluțiunii pentru neexecutare esențială este un mijloc juridic de apărare a creditorului în caz de neexecutare a obligației contractuale. Termenul „sancțiune civilă” nu reflectă principalul scop al acestui mijloc – asigurarea interesului creditorului, precum și nu evidențiază lipsa condiției vinovăției debitorului pentru apariția dreptului de rezoluțiune pentru neexecutare esențială. Rezoluțiunea totală pentru neexecutare esențială poate fi considerată o cauză de încetare a contractului (raportului contractual), însă această calificare nu reflectă plenar efectele rezoluțiunii.

Rezoluțiunea pentru neexecutare esențială se aplică oricărui tip de contract, indiferent de modul de executare ori durata în timp. Domeniul de aplicare cuprinde atât contractul în care obligațiile contractuale ale debitorului sunt indivizibile, cât și contractul în care obligațiile debitorului trebuie executate în tranșe separate sau sunt divizibile în alt fel.

În cazul rezoluțiunii totale se produce efectul extinctiv – se sting obligațiile nestinse sau partea relevantă a obligațiilor nestinse ale ambelor părți. Pe de altă parte, în cazul rezoluțiunii parțiale, întotdeauna se stinge partea relevantă a obligațiilor contractuale nestinse. Astfel, putem considera că rezoluțiunea pentru neexecutare esențială este un temei de stingere a obligațiilor, cu mențiunea că aceasta este un mijloc juridic de apărare și nu poate fi privită exclusiv prin prisma temeiurilor clasice de stingere a obligațiilor. În acest sens, se impune a preciza că efectul extinctiv nu este absolut. Pe lângă efectul extinctiv, rezoluțiunea poate produce efect constitutiv, în cazul în care partea contractantă a primit o prestație prin executarea obligațiilor de către cealaltă parte în baza contractului rezoluționat sau a tranșei rezoluționate.

Conceptul de neexecutare esențială prevăzut de C. civ. RM corespunde reglementărilor moderne de drept uniform. Consider că, în mod oportun, a fost reglementată (în art.916 C. civ. RM) o listă exhaustivă a cazurilor de neexecutare esențială, întrucât C. civ. RM [2] prin reglementarea unei liste exemplificative a acestor cauze, nu asigura principiul *pacta sunt servanda*. O eventuală periclitare a forței obligatorii a contractului o poate avea art.916 alin.(2) lit.d). Acest articol ar putea fi exclus sau ar putea fi introdus în art.916 alin.(2) lit.c), după modul în care este prevăzut în DCFR [3]. DCFR combină împrejurările de la lit.c) și d) alin.(2) art.916 într-o ipoteză unică.

În cazul în care există o neexecutare esențială a obligației, creditorul nu este obligat să acorde debitorului termen suplimentar pentru executare. Acesta are, în ipoteza în care se îndeplinesc toate condițiile apariției dreptului la rezoluțiune prentru neexecutare esențială, un drept de rezoluțiune în temeiul art.916 C. civ. RM. Creditorul are însă posibilitatea, în condițiile prevăzute la art.917 C. civ. RM, chiar și în cazul în care are dreptul la rezoluțiune pentru neexecutare esențială, să obțină dreptul la rezoluțiune după acordarea termenului suplimentar pentru executare.

Libertatea contractului oferă părților dreptul de a exclude/ limita dreptul de rezoluțiune pentru neexecutare esențială prin contract sau act juridic unilateral atât anterior momentului neexecutării (anticipat), precum și ulterior acestuia. Clauzele care limitează sau exclud dreptul creditorului la rezoluțiunea pentru neexecutare esențială trebuie să respecte dispozițiile legale imperative, precum și buna-credință. În ipoteza în care clauza ar fi contrară bunei–credințe, instanța ar putea interzice creditorului să o invoce.

Creditorul are dreptul de a alege între două modalități de exercitare a dreptului de rezoluțiune pentru neexecutare esențială: prin declarație unilaterală (rezoluțiunea unilaterală) sau prin înaintarea unei acțiuni în instanța de judecată privind declararea rezoluțiunii (rezoluțiunea judiciară). Dreptul de rezoluțiune pentru neexecutare esențială nu poate fi exercitat prin modalitatea – rezoluțiunea de drept (reglementată de art.921 alin.(3) C. civ. RM). Una dintre limitele legale ale dreptului de opțiune al creditorului între rezoluțiunea unilaterală și cea judiciară este interesul justificat (necesar în cazul rezoluțiunii judiciare).

Declarația de rezoluțiune este un act juridic unilateral supus notificării. Acesta trebuie să exprime voința neechivocă a creditorului de a rezoluțiuna total sau parțial

raportul contractual. Notificarea declarației de rezoluțiune reprezintă o condiție legală de exercitare a dreptului de rezoluțiune, care constă în comunicarea declarației de rezoluțiune debitorului (art.22 alin.(1) C. civ. RM). În ipoteza în care se exercită un drept de rezoluțiune pentru neexecutare esențială inexistent (de exemplu, nu există neexecutare esențială a obligației contractuale) sau în cazul în care nu sunt îndeplinite toate condițiile prevăzute lege sau actul juridic pentru exercitarea acestuia, declarația este ineficientă. Partea care are un interes născut și actual poate înainta o acțiune în instanța de judecată privind constatarea ineficienței declarației sau poate invoca ineficiența pe cale de excepție.

Reglementarea modalităților de exercitare a dreptului de rezoluțiune pentru neexecutare esențială din C. civ. RM nu necesită modificări în acest sens, întrucât acoperă necesitățile practice ale părților, promovează certitudinea juridică și dinamica raporturilor civile. În special, nu este necesară introducerea reglementării rezoluțiunii de drept din C. civ. al României [4].

Referințe:

1. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002. Republicat în: *Monitorl Oficial al Republicii Moldova,* 2019, nr.66-75, art.132.
2. Codul civil al Republicii Moldova, nr.1107 din 06.06.2002. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2002, nr.82-86, art.661. (În redacția înainte de intrarea în vigoare a modificărilor operate prin Legea privind modernizarea Codului civil și modificarea unor acte legislative nr.133 din 15.11.2018. Publicată în: *Monitorl Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.467-479, art.784).
3. VON BAR, C., CLIVE, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law. Draft Common Frame of Reference (DCFR) Full Edition.* Vol.1, prepared by the Study Group on a European Civil Code and the Research Group on EC Private Law (Acquis Group): Oxford University Press, 2010.
4. Codul civil al României, aprobat prin Legea nr.287/2009. În: *Monitorul Oficial al României,* 2009, nr.511, republicată în temeiul art.218 din Legea nr.71/2011. În: *Monitorul Oficial al României*, 2011, nr.505.

Recomandat
***Octavian CAZAC**, dr., conf. univ.*

DIMENSIUNEA POLITICO-JURIDICĂ A FORMEI DE GUVERNĂMÂNT ÎN STATELE CONTEMPORANE

Adrian CRAINIC

CZU: 342.51 adrian.crainic37@gmail.com

The form of government is an essential aspect of the state structure nowadays. This political-legal concept is of particular importance for the characteristics and typology of states from the perspective of the way state power is organized. In the content of the work, emphasis was placed on the universal trait of the form of government as an element that can characterize all the states of the world.

Scopul lucrării constă în realizarea unei cercetări multicuprinzătoare a conceptului „formă de guvernământ", fiind relevată oportunitatea examinării caracteristicilor statului și sub aspectul formei de guvernământ.

Actualitatea și importanța temei abordate. Conceptul „formă de guvernământ", în ipostaza sa terminologică și de conținut, are o gamă foarte variată de interpretări și considerații. Din perspectivă terminologică, cele mai întâlnite forme de exprimare sunt „forma de guvernământ", „formă de guvernare". Iar în legătură cu semnificația și importanța teoretico-practică, în literatură pot fi atestate variate puncte de vedere: de la considerarea oportună a analizei în continuare a statului contemporan din perspectiva formei de guvernământ până la minimalizarea importanței acesteia pentru cercetarea statului, sau chiar excluderea generală a oricărei mențiuni despre forma de guvernământ, ca un concept ce ar explica și ar caracteriza anumite părți ale statului. În pofida acestei abordări contradictorii ce persistă în doctrină, ținând cont de o serie de factori, de analiza formei de guvernământ și de modul în care acest concept evoluează în definirea statelor contemporane, în cadrul lucrării s-a constatat că studierea formei de guvernământ rămâne a fi actuală și foarte importantă în efortul general de studiere a statului. În argumentarea acestei poziții, sumar în cadrul tezei a fost făcută și o retrospectivă istorică a accepțiunilor care au existat în privința formei de guvernământ pe parcursul istoriei.

Importanța formei de guvernământ rezidă și în locul special pe care îl are acest concept și element în cadrul structural și organic al conceptului formei de stat. Astfel, așa cum statului, ca entitate ce consemnează forma superioară de organizare a societății umane, îi este intrinsecă forma de stat ca modalitatea de bază ce îl poate caracteriza și în raport cu ale cărei trăsături se pot diferenția statele din această perspectivă, așa și forma de guvernământ ca element al formei de stat este indispensabilă atât pentru morfologia puterii politice a statului, cât și pentru forma de stat în ansamblu, întrucât reprezintă partea exterioară și cea mai evidentă a statului. Prin intermediul formei de guvernământ statul devine vizibil și palpabil în relația cu cetățenii săi și cu

comunitatea internațională. Corespunzător, forma de guvernământ reprezintă modalitatea prin care se manifestă puterea politică a statului și se exercită autoritatea asupra cetățenilor și teritoriului său.

Legătura strânsă dintre forma de stat și forma de guvernământ a făcut posibilă reținerea în cadrul tezei a unei idei de bază a lui Cristian Ionescu referitor la conceptele universale de drept constituțional [1], care poate fi extinsă și asupra formei de guvernământ, evidențiind-o într-un context mai universal, astfel încât să caracterizeze toate statele lumii.

Importanța teoretică și practică a acestui concept pentru statele contemporane a fost dedusă în cuprinsul studiului prin constatarea faptului că în textele constituționale ale multor state se regăsesc prevederi exprese care indică forma de guvernământ a statului. Spre exemplu, în cazul Bulgariei [2] și al Greciei [3], în normele constituționale ca formă de guvernământ este stabilită republica parlamentară, iar în cazul Republicii Kazahstan – republica prezidențială [4]. De asemenea, importanța acestui element al formei de stat a fost evidențiată și prin faptul că în denumirea oficială a majorității statelor lumii sunt termeni care indică concret forma de guvernământ (reieșind din Lista denumirii statelor [5]), spre exemplu: Republica Moldova, Regatul Haşemit al Iordaniei, Sultanatul Oman, Republica Federativă Germania etc.

Încadrarea statelor într-o anumită categorie se realizează anume în virtutea unei analize a specificului de reglementare constituțională a modului de organizare a puterii de stat, precum și a modului în care în practică este exercitată puterea de stat. Respectiv, a fost constatat că statele se încadrează gradat pe scala formelor de guvernământ. În special pentru statele democratice - republici, încadrarea unui stat într-o anumită formă de guvernământ într-un chip mai reușit se realizează anume prin intermediul aplicării unor metodici de evaluare a indicelui prezidențialismului/parlamentarismului ce se realizează în considerarea unor criterii, în teză fiind reținută metodica Krouwel cu îmbunătățirile propuse de autorul autohton Marcel Cușmir. Anume gradul de incidență a indicelui prezidențialismului/parlamentarismului în structura distribuirii atribuțiilor puterii în stat și determină locul statului în categoria formelor de guvernământ republicane cu regim politic democratic.

O categorie aparte de state, care cu greu pot fi încadrate în una dintre primele două categorii de state, din perspectiva modului de numire dar și de funcționare a instituției șefului de stat, o constituie statele cu formă de guvernământ atipică. Această categorie mai distinctă de state din perspectiva formei de guvernământ este prezentată în cazul republicilor cu elemente monarhice (RPD Koreeană, RI Iran) unde șeful statului exercită această funcție pe viață și a monarhiilor cu elemente republicane (EAU, Malaysia) unde mandatul monarhului ales are o durată concret determinată.

Concluzii

Conceptul „formă de guvernământ”, datorită structurii sale terminologice și varietății de accepțiuni pentru care optează autorii din diverse state, precum și în contextul evoluției statului și a conceptului „formă de guvernământ” în istorie, a devenit o noțiune teoretică exacerbat de complexă.

În cuprinsul lucrării a fost împărtășită poziția potrivit căreia formei de guvernământ ca element al formei de stat îi revine sarcina anume de a evidenția nu doar modul și calea de desemnare a șefului de stat în funcție, dar și în perspectiva metodelor și mijloacelor de organizare a puterii de stat, a raporturilor dintre organele puterii executive și ale celei legislative sau alte organe supreme, precum și a rolului șefului statului în aceste relații constituționale.

Având în vedere specificul reglementărilor constituționale și al practicii politice a statelor contemporane, statele, de regulă, nu se pot încadra dintr-o perspectivă unilaterală într-o anumită forma de guvernământ. În funcție de respectivele particularități, fiecare stat poate întruni mai degrabă un număr de caracteristici mai mare sau mai mic ce l-ar clasifica și încadra într-o anumită categorie din perspectiva formei de guvernământ. Respectiv, încadrarea statului într-o categorie anumită se poate realiza într-un mod mai reușit anume în virtutea unor criterii științific fundamentate potrivit metodicilor speciale elaborate în acest sens.

În contextul actual, forma de guvernământ rămâne un element esențial al formei de stat, care caracterizează statul contemporan. Evoluția formelor de guvernământ și diversitatea modalităților de organizare a puterii de stat sunt exprimate în cel mai bun și flexibil mod de conceptul „formă de guvernământ". Acesta continuă să fie o componentă vitală în înțelegerea și analiza structurii politice și juridice a statelor contemporane.

Referințe:

1. IONESCU,C *Tratat de drept constituțional contemporan.* Ediția a 3-a. București: C.H. Beck, 2019, p.167.
2. Constituția Republicii Bulgaria, Disponibil: https://constitutii.files.wordpress.com/2013/02/bulgaria.pdf
3. Constituția Republicii Elene, Disponibil: https://constitutii.files.wordpress.com/2013/01/grecia.pdf
4. Constituția Republicii Kazahstan, Disponibil: https://www.akorda.kz/ru/official_documents/constitution
5. Lista denumirii statelor, adoptată în cadrul celei de-a 11-a conferințe a ONU pentru Standardizarea Denumirilor Geografice Disponibil: https://unstats.un.org/unsd/geoinfo/ungegn/docs/11th-uncsgn-docs/E_Conf.105_13_CRP.13_15_UNGEGN%20WG%20Country%20Names%20Document.pdf

Recomandat
***Elena ARAMĂ,** dr. hab., prof. univ.*

E-COMMERCE CONSUMER'S PERSONAL DATA PROTECTION

Adriana OTEAN

CZU: 342.4:339.1:004 andreeaotean@gmail.com

The summary of the thesis entitled "E-commerce consumer's personal data protection" focuses on safeguarding the personal data of consumers in the context of distance contracts (hereinafter "e-commerce"). It delves into the legal framework and regulations that govern the protection of personal data in these contractual relationships. By analyzing relevant laws and regulations, the thesis aims to shed light on the specific provisions and requirements aimed at ensuring the privacy and security of consumers' personal information.

The scope of this thesis encompasses a comprehensive examination of the legal and practical aspects surrounding the protection of personal data in e-commerce, as well as, based on what was researched, the proposal of some recommendations both for the legislator and for the e-commerce participants. This thesis explores the rights and/or obligations of both service providers and consumers, the technological solutions available for data protection, and the mechanisms for ensuring data protection. By providing an in-depth analysis of these topics, the thesis aims to offer valuable insights into the complexities of data protection in distance contracting scenarios.

The objectives of this thesis are twofold. Firstly, it aims to critically analyze the existing legal framework and regulations pertaining to the protection of personal data in e-commerce. Through this analysis, the thesis seeks to identify gaps, challenges, and areas for improvement within the current regulatory landscape. Secondly, the thesis aims to propose practical measures and recommendations to enhance the protection of consumers' personal data in e-commerce, thereby contributing to the development of more effective and comprehensive data protection practices.

The legal framework for e-commerce consumer's data protection in the Republic of Moldova and Europe exhibits notable differences. In Europe, the General Data Protection Regulation (GDPR) serves as a comprehensive and harmonized legislation applicable across all EU member states. The GDPR establishes stringent requirements for the processing and protection of personal data, ensuring individuals' rights and placing significant obligations on organizations. In contrast, Moldova has its own set of laws and regulations governing data protection, which may not align entirely with the GDPR. While efforts have been made to harmonize Moldovan legislation with EU standards, there may still be variations in terms of scope, definitions, and enforcement mechanisms. Moldova's legal framework for consumer data protection in e-commerce is shaped by its national laws, such as the Law on Personal Data Protection no.133 dated 8 July 2011, which may not be as comprehensive as the GDPR. It

is important for businesses operating in both regions to be familiar with and adhere to the specific legal requirements in each jurisdiction to ensure compliance and protect consumers' data rights.

Besides the variations in definitions and terminology between the Moldovan law and the GDPR, another important difference lies in the enforcement mechanisms. The GDPR has robust provisions for fines and penalties in case of non-compliance, including significant monetary penalties. In contrast, the Moldovan law on data protection have different penalties and enforcement mechanisms that are specific to the jurisdiction and are not as stringent.

The thesis also explores the risks and challenges associated with protecting consumer's personal data in the context of e-commerce. The chapter begins by identifying the specific risks and challenges that arise in e-commerce concerning the protection of consumers' personal data. It delves into various factors such as data breaches, unauthorized access, and potential vulnerabilities in the e-commerce environment that can compromise the security and privacy of personal data.

Moreover, the chapter evaluates the impact of advanced technologies on the protection of personal data in e-commerce. While technologies such as artificial intelligence, machine learning, and big data analytics offer valuable insights and opportunities for businesses, they also introduce new challenges in terms of data security and privacy. The vast amount of data collected and processed, combined with the complexity of these technologies, increases the potential risks and necessitates robust safeguards.

By addressing these risk factors and challenges comprehensively, stakeholders in e-commerce can develop effective strategies and implement appropriate measures to protect consumers' personal data. It is crucial for businesses to prioritize cybersecurity measures, including regular vulnerability assessments, secure coding practices, and encryption protocols. Additionally, legal and regulatory frameworks should continuously evolve to keep pace with technological advancements, ensuring the enforcement of data protection laws and promoting responsible data practices in e-commerce.

The third chapter of the thesis focuses on the measures employed to ensure the protection of personal data in the context of e-commerce. The chapter examines various measures and technologies aimed at safeguarding consumers' personal data, including encryption, pseudonymization, and privacy-enhancing technologies.

The chapter analyzes different measures, such as encryption and pseudonymization, which are widely used to protect personal data in e-commerce. It also examines the role of privacy policies, informed consent, and data protection officers in ensuring the protection of personal data in e-commerce. Privacy policies provide transparency by informing users about data collection practices, processing purposes, and their rights regarding their personal data.

By considering these measures and technologies, along with the importance of privacy policies, informed consent, and the role of data protection officers, stakeholders in e-commerce can implement a comprehensive approach to data protection. The

effective use of encryption, pseudonymization, and privacy-enhancing technologies helps mitigate risks, while transparent privacy policies and informed consent mechanisms empower individuals to control the use of their personal data. The role of data protection officers ensures accountability and compliance with data protection regulations, fostering a culture of responsible data handling in e-commerce.

In the end, the thesis contains recommendations for aligning the data protection practices in the Republic of Moldova with European provisions and requirements, which include the adoption of comprehensive data protection legislation that mirrors more detailed the principles of the GDPR. Moldova should harmonize its laws with European standards to facilitate data transfers and build trust with European partners. Strengthening data subject rights, such as the right to access, rectify, and erase personal data, is crucial. Implementing robust security measures like encryption and pseudonymization, along with establishing a competent data protection authority, will ensure effective oversight and enforcement.

Also, it is crucial for companies to respect and adhere to the provisions of mandatory security and data protection policies, as these policies play a significant role in safeguarding sensitive information and ensuring the privacy and security of personal data. By implementing mandatory security and data protection policies, companies can establish a framework for effectively managing and protecting personal data collected from customers, employees, and other stakeholders. These policies provide guidelines and best practices for data handling, storage, access control, encryption, and incident response. They help mitigate the risks of data breaches, unauthorized access, and potential misuse of personal information. By implementing these recommendations, Moldova can enhance data protection, foster trust, and align its practices more closely with European data protection standards.

Bibliogrphy:

1. Stewart Room. E-*Commerce Law and Practice in Europe,* p.53-54.
2. Daniel J. Solove, Paul M. Schwartz. *Information Privacy Law*, p.76-79.
3. Hamid Jahankhani, Abbas Bahrampour, Andrew Singh. *Digital Privacy, Data Protection and Online Security: Issues, Challenges, and Solutions,* p.1-2.
4. Ronald Leenes, Rosamunde van Brakel, Serge Gutwirth, Paul De Hert. *Data Protection and Privacy*: *The Age of Intelligent Machines,* p.45-51.
5. Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation), OJ L 119, 4.5.2016, p.1–88.
6. The e-Commerce Directive 2000/31/EC, OJ L 178, 17.7.2000, p.1–16.
7. Directive 2002/58/EC of the European Parliament and of the Council of 12 July 2002 concerning the processing of personal data and the protection of privacy in the electronic communications sector, OJ L 201, 31.7.2002, p.37–47.
8. European Data Protection Board, Guidelines 2/2019 on the processing of personal data under Article 6(1)(b) GDPR in the context of the provision of online services to data sub-

jects, adopted on 7 March 2019, available at: https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-22019-processing-personal-data-under-article-61b_en.
9. European Data Protection Board, Guidelines 3/2019 on the processing of personal data through video devices, adopted on 10 January 2019, available at: https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-32019-processing-personal-data-through-video_en.
10. European Data Protection Board, Guidelines 4/2019 on the derogations from Article 49 under Regulation 2016/679, adopted on 12 November 2019, available at: https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-42019-derogations-article-49-under-regulation_en.
11. European Data Protection Board, Guidelines 5/2019 on the criteria of the Right to be Forgotten in the search engines cases under the GDPR, adopted on 27 November 2019, available at: https://edpb.europa.eu/our-work-tools/our-documents/guidelines/guidelines-52019-criteria-right-be-forgotten-search-engines_en.
12. Directive (EU) 2019/770 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the supply of digital content and digital services, OJ L 136, 22.5.2019, p.1–24.
13. Directive (EU) 2019/771 of the European Parliament and of the Council of 20 May 2019 on certain aspects concerning contracts for the sale of goods, amending Regulation (EU) 2017/2394 and Directive 2009/22/EC, and repealing Directive 1999/44/EC, OJ L 136, 22.5.2019, p.28–50.
14. Directive (EU) 2019/2161 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 amending Council Directive 93/13/EEC and Directives 98/6/EC, 2005/29/EC and 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council as regards the better enforcement and modernisation of Union consumer protection rules, OJ L 328, 18.12.2019, p.7–30.
15. Legea nr.133 din 8 iulie 2011 privind protecția datelor cu caracter personal.
16. Constituța Republicii Moldova.
17. Legea nr.982 din 11 mai 2000 privind accesul la informație.
18. Legea nr.142 din 19 iulie 2018 cu privire la schimbul de date și interoperabilitate.
19. European Data Protection Supervisor (EDPS) (2020) Opinion 4/2020 on the European Commission's White Paper on Artificial Intelligence.
20. https://advisera.com/articles/list-of-mandatory-documents-required-by-eu-gdpr/
21. https://blogs.sap.com/2022/01/19/challenges-in-cross-border-data-flows-and-data-localization-amidst-new-regulations/
22. Ordinul nr.27 din 31.03.2022 al Centrului Național pentru Protecție a Datelor cu Caracter Personal privind aprobarea Listei tipurilor de operațiuni de prelucrare care fac obiectul cerinței de efectuare a unei evaluări a impactului asupra protecției datelor cu caracter personal,
23. JØSANG, A. and MARSH, S. The Right of Informational Self-determination and the Value of Privacy: A Legal Perspective. In: *Journal of E-commerce Research and Applications*, vol.5, no.1, p.1-19, Jan.-Feb. 2006.
24. CASTELLUCCIA, C., GASTI, P. and VIGNERI, L. Privacy in E-commerce: Examining User Scenarios and Privacy Preferences. In: *IEEE Security & Privacy*, vol.12, no.1, p.48-55, Jan.-Feb. 2014.
25. BÉLANGER, L. and HILLER, R. *A Framework for E-commerce Privacy.* In: *Communications of the ACM*, vol.42, no.2, p.90-97, Feb. 1999.

26. RENAUD, K. User Perceptions of the Effectiveness of Privacy Enhancing Technologies in E-commerce. In: *Journal of E-commerce Research and Applications*, vol.8, no.3, p.133-142, May-Jun. 2009.
27. PENNEY, J. N. Chilling Effects: Online Surveillance and Wikipedia Use. In: *Berkeley Technology Law Journal*, vol.28, no.1, p.117-182, Jan. 2013.
28. SPIEKERMANN, S. and CRANOR, L. Engineering Privacy. In: *IEEE Transactions on Software Engineering*, vol.30, no.5, p.289-292, May 2004.

Recomandat
***Olesea PLOTNIC**, dr. hab., conf. univ.*

ASPECTE TEORETICE ŞI PRACTICE PRIVIND LEGEA SOCIETĂŢILOR CU RĂSPUNDERE LIMITATĂ

Mihail PITUŞCAN

CZU: 347.724 mihail.pituscan@yahoo.com

Limited liability companies are an essential pillar of the national economy. Also, the draft bill to the Law on Limited Liability Companies proposes the introduction of many innovative concepts for national legislation, such as Shareholders' Agreement, Sqeeze-out, Phantom stock. Thus, it is absolutely necessary to analyse the new amendments from a theoretical and practical perspective and the risks arising as a result, especially because these concepts and instruments have not been studied by national academics.

Societăţile cu răspundere limitată (SRL) reprezintă un pilon esenţial al economiei Republicii Moldova, contribuind semnificativ la diversificarea sectorului de afaceri şi la stimularea creşterii economice. Legea nr.135/2007 privind societăţile cu răspundere limitată [1] este actul normativ care stabileşte cadrul juridic ce reglementează modul de constituire, funcţionare, reorganizare şi lichidare a societăţilor cu răspundere limitată şi care defineşte societatea cu răspundere limitată drept „o societate comercială cu personalitate juridică al cărei capital social este divizat în părţi sociale conform actului de constituire şi ale cărei obligaţii sunt garantate cu patrimoniul societăţii".

Fiind una dintre cele mai frecvente forme de organizare a activităţilor comerciale în ţară, SRL-urile oferă un echilibru eficient între flexibilitatea operaţională şi răspunderea limitată, atractiv pentru o varietate largă de antreprenori şi investitori [2, p.12]. Ele încurajează iniţiativa privată, promovează inovaţia şi creează locuri de muncă, având un rol vital în dezvoltarea socioeconomică a Republicii Moldova. Prin urmare, înţelegerea profundă a legislaţiei şi a practicilor care guvernează funcţionarea acestor entităţi este de o importanţă deosebită pentru menţinerea unui mediu de afaceri robust şi prosper.

Importanţa acestei lucrări este subliniată de schimbările majore propuse în cadrul legislativ privind societăţile cu răspundere limitată din Republica Moldova [3]. Prezenta teză de licenţă îşi propune să analizeze trecerea de la principiul „se poate doar dacă legea permite" la o paradigmă mult mai flexibilă şi favorabilă dezvoltării afacerilor. Modificarea legii privind societăţile cu răspundere limitată are potenţialul de a oferi oamenilor de afaceri flexibilitatea şi autonomia necesară pentru a-şi dezvolta propriul model de reglementare corporativă, fără a fi împiedicaţi de norme imperative lipsite de justificări solide.

În plus, lucrarea argumentează necesitatea introducerii în legislaţia naţională a instituţiilor pe larg cunoscute şi utilizate în legislaţiile altor state, cum ar fi contractul de realizare a drepturilor între asociaţi, retragerea asociatului, regula „proporţiei

neproporționale”, formarea capitalului de stimulare, favorizând astfel creșterea valorii businessului și stimularea antreprenoriatului în Republica Moldova și adăugând o profunzime mai mare la modelul de funcționare a societăților cu răspundere limitată, permițându-le să se adapteze mai bine la realitățile economice din secolul al XXI-lea.

Până în prezent legislația Republicii Moldova nu prevede nicio dispoziție cu privire la încheierea contractelor privind realizarea drepturilor asociaților (contracte corporative). Întrucât acest tip de contract este pe larg utilizat și recunoscut în întreaga lume, încorporarea acestuia în legislația națională reprezintă o continuitate logică a dezvoltării cadrului juridic care reglementează statutul societăților comerciale. Contractul privind realizarea drepturilor asociaților (*Shareholders' Agreement, Pact societar, корпоративный договор*) este un instrument legal prin care se stabilesc modalitățile specific, prin care asociații unei societăți pot exercita drepturile lor în cadrul societății. Acesta poate include, dar nu se limitează la, clauze privind votul, distribuirea profiturilor, gestionarea afacerii, transferul de părți sociale, soluționarea blocajelor corporative, structura investițională, sferele de influență a părților contractului [4, p.90].

O altă modificare propusă de către grupul de lucru constituie posibilitatea retragerii unui asociat dintr-o societate fără a fi necesară vânzarea părții sociale și fără acordul altor asociați. Această opțiune este cunoscută în dreptul societar sub numele de „*squeeze-out*”, răscumpărare forțată de părți sociale. În așa mod, asociații minoritari (cu o participație de până la 50% din capitalul social) vor putea să se retragă fără a obține acordul celorlalți asociați. În cazul asociatului care deține o participație mai mare de 50% va fi necesar acordul celorlalți asociați, cu excepția cazului în care statutul societății prevede altfel.

Renunțare la regula proporționalității între valoarea părții sociale și drepturile asociate acesteia („proporția neproporțională”) reprezintă, de asemenea, o schimbare inovatoare și semnificativă în cadrul legislativ al societăților. Aceasta oferă o flexibilitate sporită asociaților în stabilirea proporției între valoarea părții sociale și drepturile asociate, cum ar fi dreptul la vot, dreptul la dividende și cota din active în caz de lichidare.

Nu putem să nu atragem atenția asupra introducerii conceptului de capital de stimulare, care poate fi folosit în două moduri. În primul rând, pentru stimularea materială a angajaților sub formă de dividende pentru părți sociale virtuale (*phantom stock*), prin acordarea drepturilor exclusive, angajaților li se oferă oportunitatea de a participa la repartizarea beneficiilor financiare ale societății fără a deveni asociați deplini. În al doilea rând, capitalul de stimulare poate fi folosit la admiterea personalului angajat la majorarea capitalului social. Astfel, propunerea permite ca acești angajați să devină asociați deplini ai societății, iar partea repartizată din capitalul de stimulare se va converti automat în aport la capitalul social al societății, angajatul consolidându-și astfel statutul și implicarea în companie.

Ținând cont de toate modificările, este extrem de important de a examina interesele asociaților minoritari. Coborârea pragului de voturi necesare pentru adoptarea

unor hotărâri la adunările asociaților de la trei pătrimi la două treimi și majorarea capitalului social cu două treimi din voturi poate avea implicații semnificative pentru asociatul minoritar. Totodată, asociații, la crearea societății, pot prevedea aceste riscuri și se pot proteja de ele, prin includerea în statut a pragului de voturi pentru anumite decizii, prin încheierea contractelor privind realizarea drepturilor asociaților sau prin intermediul unui nou mecanism propus, și anume – retragerea asociatului din societate.

În concluzie, proiectul de modificare a legii privind societățile cu răspundere limitată, propus de Ministerul Dezvoltării Economice și Digitalizării, reprezintă o revoluție legislativă, având potențialul de a transforma mediul antreprenorial din Republica Moldova. Acest proiect aduce în discuție principii noi, care permit o mai mare flexibilitate și autonomie pentru antreprenori în realizarea modelului lor de reglementare corporativă.

Referințe:

1. Legea nr.135 din 14-06-2007 privind societățile cu răspundere limitată. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2007, nr.127-130, art.548.
2. СУХАНОВ, Е. *Сравнительное корпоративное право.* Москва: Статут, 2016.
3. Nota informativă la proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative (reglementarea relațiilor între asociații/fondatorii societăților comerciale) sursă: https://particip.gov.md/ro/download_attachment/18964
4. ГЛУХОВ, Е.В. *Корпоративный Договор. Подготовка и согласование при создании совместного предприятия*. Москва: Статут. 2017.

Recomandat
***Cristina MARTIN**, dr., lector univ.*

STATUTUL JURIDIC AL ADMINISTRATORULUI PERSOANEI JURIDICE INSOLVABILE

Laurenția GOREACII

CZU:347.191.3:347.736 goreacii7@gmail.com

Le cadre normatif de la République de Moldova dans le domaine de l'insolvabilité a subi des changements, mais une approche théorique des normes matérielles et procédurales n'a pas été développée jusqu'à présent en ce qui concerne les pouvoirs des organes directeurs ayant le droit de représenter de la personne juridique insolvable. En conséquence, cet article représente un support théorique concernant le rôle du participant le plus important dans le processus d'insolvabilité et c'est l'administrateur de l'entité juridique insolvable, en particulier, ainsi que des autres participants ayant le droit de représenter l'entité juridique insolvable.

Administratorul statutar acționează în temeiul Statutului persoanei juridice și al hotărârilor organelor de conducere ale persoanei juridice, iar în dependență de forma juridică de organizare a persoanei juridice, administratorul statutar activează în baza legilor special, ca de exemplu: Legea privind societățile cu răspundere limitată din 2007 [1], Legea privind societățile pe acțiuni din 1997 [2], însă administratorul autorizat activează doar în conformitate cu Legea cu privire la administratorii autorizați, nr.161 din 18.07.2014 [3] și cu Legea insolvabilității, nr.149 din 29.06.2012 [4], în special.

În calitate de administrator al societății comerciale poate fi persoana fizică sau persoana juridică, asociat sau neasociat, care efectuează toate operațiunile cerute pentru aducerea la realizare a scopul întregii activități a societății, cu restricțiile arătate în actul constitutiv. Pe când profesia de administrator autorizat poate fi exercitată doar de persoanele autorizate în condițiile Legii cu privire la administratorii autorizați și incluse în Registrul administratorilor autorizați, care este ținut de către Ministerul Justiției, iat autorizația se eliberează de către Comisia de autorizare și disciplină din cadrul Ministerului Justiției.

Dacă administratorul statutar nu poate fi numit în funcția de administrator al insolvabilității, pentru că nu deține autorizația pentru a practica activitatea de administrator autorizat, aceasta fiind o condiție obligatorie a administratorului autorizat, în schimb, administratorul insolvabilității poate să dețină calitatea de administrator statutar pentru orice altă societate comercială. Legea insolvabilității, nr.149 din 29.06.2012, nu prescrie o interdicție în acest sens.

În dependență de procedura concretă în care se află persoana juridică, acesteia îi este desemnată fie administrator al insolvabilității/administrator provizoriu, în perioada de observație, în procesul de insolvabilitate și în procedura de restructurare a

debitorului, fie îi este desemnat un lichidator în cadrul procedurii falimentului şi al procedurii simplificate a falimentului.

În cadrul procedurii de insolvabilitate administratorul provizoriu, administratorul insolvabilității și lichidatorul acționează în temeiul Legii insolvabilității din 2012, spre deosebire de lichidatorul care acționează în conformitate cu art.227 din Codul civil al Republicii Moldova. Lichidatorul acționează la fel ca și administratorul autorizat, având aceleași atribuții prevăzute de art.66 al Legii insolvabilității din 2012, în cadrul procedurii falimentului și al procedurii falimentului simplificat, pe când lichidatorul care acționează în baza art.227 din Codul civil al Republicii Moldova nu trebuie să fie neapărat un administrator autorizat, această procedură fiind reglementată în totalitate de Codul civil al Republicii Moldova și nu de Legea insolvabilității din 2012.

O problemă care este marcată în prezent în cazurile de insolvabilitate este lipsa pârghiilor reale ale instanței de insolvabilitate de a exercita o supraveghere efectivă asupra activității administratorului insolvabilității și a lichidatorului, după caz.

Potrivit art.71 alin.(1^1) al Legii insolvabilității din 2012, instanța de insolvabilitate poate destitui administratorul insolvabilității sau lichidatorul din oficiu în cazurile când administratorul/lichidatorul:

- se află în conflict de interese cu orice parte în proces;
- cade sub incidența prevederilor de incompatibilitate sau de anumite restricții;
- activitatea administratorului a fost suspendată sau a încetat în temeiul Legii nr.161/2014 cu privire la administratorii autorizați.

Însă instanța nu poate destitui din oficiu administratorul/lichidatorul în cazul când acesta depășește sau nu respectă atribuțiile care-i revin în temeiul Legea insolvabilității din 2012 sau încalcă legislația.

Astfel, deși prin art.68 alin.(10) al Legii insolvabilității din 2012 măsurile întreprinse de administrator/lichidator pot fi contestate, iar instanța poate obliga să întreprindă anumite măsuri (de exemplu, convocarea adunării creditorilor) sau să se abțină de la anumite măsuri, în cazul în care el intenționat nu execută hotărârea instanței, prin prisma art.71 alin.(1^1) al Legii insolvabilității din 2012 el nu poate fi destituit din funcție, deși, conform art.67 alin.(1) al Legii insolvabilității din 2012, administratorul/lichidatorul își exercită atribuțiile sub supravegherea instanței de insolvabilitate.

Prin urmare, supravegherea administratorului este pur formală, instanța fiind lipsită de pârghii eficiente de supraveghere a acestuia, ceea ce există din data de 14.09.2022, când au fost operate modificările în Legea insolvabilității din 2012, când instanța a fost restricționată în acțiunea de a destitui din oficiu administratorul/lichidatorul.

Drept soluționare a problemei respective, urmează să fie revizuite modificările ce țin de temeiurile pentru destituirea administratorului/lichidatorului din oficiu de către instanță.

Astfel, este necesar ca alin.(1^1) al art.71 al Legii insolvabilității din 2012 să fie completat cu lit.b), pentru ca instanța să manifeste o supraveghere efectivă a activității

administratorului/lichidatorului, de altfel în practică acesta în urma nesupunerii executării hotărârii instanței de insolvabilitate, nu poate fi într-un fel sancționat.

Un alt segment este corelația dintre activitatea administratorului special al băncilor și al companiilor de asigurare, unde, în cadrul procedurii de administrare specială, găsim similitudini și cu procedura de insolvabilitate. Însă, conform Legii insolvabilității din 2012, procedura insolvabilității nu se aplică băncilor, respectiv banca nu este subiectul procedurii de insolvabilitate, iar în calitate de administrator special în cadrul administrării speciale a băncii nu poate fi desemnat administratorul autorizat, executarea situațiilor de insolvabilitate se efectuează în conformitate cu Legea cu privire la lichidarea băncilor, nr.550 din 21.07.1995, și cu Legea cu privire la activitatea băncilor, nr.202 din 06.10.2017.

În ceea ce privește companiile de asigurare, reasigurare, instituirea administrării speciale se efectuează în conformitate cu art.82 al Legii cu privire la activitatea de asigurare sau de reasigurare, nr.92 din 07.04.2022. În acest sens, administratorul autorizat nu poate să fie desemnat nici în calitate de administrator special, pentru că acesta poate fi doar un angajat al autorității de supraveghere ori un auditor care deține certificat de calificare a auditorului.

În concluzie, pot să menționez că administratorul autorizat este o instituție cercetată într-o măsură mai modestă decât întreaga procedură de insolvabilitate, unde administratorul autorizat are rolul de a gestiona acest proces, activele întreprinderii și de a acoperi pasivele debitorului sau de a lichida în mod eficient debitorul insolvabil.

Referințe:

1. Legea privind societățile cu răspundere limitată, nr.135 din 14.06.2007. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 2007, nr.127-130.
2. Legea privind societățile pe acțiuni, nr.1134 din 02.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2020, nr.372-382.
3. Legea cu privire la administratorii autorizați, nr.161 din 18.07.2014. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2014, nr.293-296.
4. Legii insolvabilității, nr.149 din 29.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.193-197.
5. Codul civil al Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2002, nr.82-86, modificat prin Legea de modernizare, nr.66-75 din 01.03.2019.
6. Legii cu privire la asigurare sau de reasigurare, nr.92 din 07.04.2022. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2022, nr.129-133.

Recomandat
***Gheorghe MÎȚU,** dr., conf. univ.*

CONSOLIDAREA ACHIZIŢIILOR PUBLICE DURABILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA. REGLEMENTARE *VERSUS* APLICARE

Margarita DURBALĂ

CZU:351.712(478) margarita.durbala@gmail.com

The master'sthesis „Strengtheningsustainable public procurement in the Republic of Moldova. Regulation versus Implementation" explores the challenges and discrepancies in implementing sustainable public procurement in Republic of Moldova. Sustainable public procurement is crucial for promoting sustainable development, protecting the environment, and achieving economic growth. Nevertheless, there exists a disparity between the regulations and their practical implementation. The thesis analyses the implementation of sustainable procurement regulations in Republic of Moldova, examines obstacles and best practices from other countries, and proposes measures to improve sustainable procurement outcomes. The practical implementation of sustainable public procurement requires collaboration and commitment from all stakeholders to ensure responsible and transparent procurement practices that contribute to the sustainable and responsible development of the country.

Actualitatea și importanța tezei de master „Consolidarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova. Reglementare *versus* aplicare" este evidentă din mai multe perspective. În primul rând, dezvoltarea durabilă reprezintă un obiectiv global important și urgent. Republica Moldova, ca și alte țări, se confruntă cu provocări majore în ceea ce privește protecția mediului, eficiența resurselor, schimbările climatice, dezvoltarea socială și economică durabilă. Achizițiile publice durabile reprezintă o modalitate-cheie de a promova și implementa principiile dezvoltării durabile în practica guvernamentală și în societate. În al doilea rând, Republica Moldova, ca stat aspirant la aderarea la Uniunea Europeană, trebuie să se alinieze la standardele și cerințele Uniunii Europene în ceea ce privește achizițiile publice durabile. În al treilea rând, promovarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova poate avea beneficii semnificative în multiple domenii. Prin achiziționarea de bunuri și servicii durabile se poate reduce impactul asupra mediului, se pot îmbunătăți condițiile sociale și de muncă, se poate sprijini dezvoltarea economiei verzi și inovatoare și se poate asigura utilizarea eficientă a resurselor publice.

Totuși, există o discrepanță între reglementarea și aplicarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova. Astfel, în teza de master este prezentat în ce măsură reglementările privind achizițiile durabile sunt implementate și respectate în Republica Moldova, sunt analizate obstacolele și provocările în aplicarea acestor reglementări. De asemenea, sunt examinate și bunele practici din alte țări în ceea ce privește

achizițiile durabile și modul în care Republica Moldova poate învăța și adopta aceste practici pentru a îmbunătăți rezultatele achizițiilor publice durabile.

Achizițiile publice durabile reprezintă un concept complex, care implică integrarea aspectelor economice, sociale și de mediu în procesul de achiziție a entităților publice. Este esențială înțelegerea și aplicarea criteriilor de durabilitate în selecția și achiziționarea bunurilor, serviciilor și lucrărilor, luând în considerare impactul asupra mediului și factorii sociali și economici.

Obiectivele în domeniul achizițiilor publice durabile variază de la nivel național la nivel internațional, dar au în comun promovarea dezvoltării durabile și protecția mediului. La nivel național, obiectivele achizițiilor publice durabile includ reducerea emisiilor de carbon, utilizarea eficientă a resurselor, promovarea economiei circulare și a inovației eco-eficiente. La nivel internațional, se urmărește implementarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă și atingerea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă prin intermediul achizițiilor publice durabile.

Achizițiile publice durabile constituie un instrument important pentru a atinge obiectivele politicii de mediu legate de schimbările climatice, utilizarea resurselor, consumul și producția durabile. Deși beneficiile achizițiilor publice durabile sunt larg recunoscute și autoritățile responsabile depun mult efort în promovarea lor, achizițiile publice durabile rămân un instrument voluntar. În mod inevitabil, acest lucru subminează succesul și beneficiile potențiale ale acestui instrument.

Achizițiile publice durabile joacă un rol central în promovarea dezvoltării durabile, protejarea mediului și creșterea sustenabilă a economiei. Prin intermediul achizițiilor publice durabile se stimulează inovația ecologică, se încurajează dezvoltarea și implementarea de soluții eco-eficiente și se contribuie la reducerea emisiilor de carbon.

Republica Moldova dispune de un cadru legislativ primar bine dezvoltat în domeniul achizițiilor publice, care abordează și aspectele de durabilitate, însă este necesară adoptarea cadrului legislativ secundar. Reglementările interne prevăd cerințe minime și obligații pentru entitățile publice în ceea ce privește achizițiile publice durabile.

La nivel internațional există o serie de instrumente și acorduri care promovează achizițiile publice durabile. Analiza comparativă a legislației relevante în domeniul achizițiilor publice durabile, atât la nivel național, cât și internațional, relevă variații și diferențe semnificative în abordarea și aplicarea acestora. Există state care au adoptat reglementări mai avansate și mai detaliate în privința achizițiilor publice durabile, oferind exemple de bune practici și soluții inovatoare.

Procesul de achiziții publice durabile reprezintă etapele și procedurile prin care autoritățile publice achiziționează bunuri, servicii și lucrări cu un accent deosebit pe criteriile și cerințele de durabilitate. Procesul de achiziții publice durabile implică etapele obișnuite ale procesului de achiziție, cum ar fi planificarea, selecția operatorilor economici, evaluarea ofertelor și contractarea, dar cu o focalizare suplimentară asupra criteriilor și cerințelor de durabilitate.

Implementarea achizițiilor publice durabile în Republica Moldova se confruntă cu anumite provocări. Provocările în implementarea achizițiilor publice durabile

includ lipsa de conştientizare şi capacităţi în domeniu, lipsa datelor şi informaţiilor relevante, precum şi dificultăţile de evaluare şi monitorizare a criteriilor de durabilitate. Asigurarea transparenţei, evitarea practicilor corupte şi promovarea unei culturi de achiziţii publice durabile sunt alte provocări cu care se confruntă implementarea eficientă.

Pentru a pune în aplicare achiziţiile publice durabile în Republica Moldova, este necesară adoptarea şi implementarea unor măsuri specifice. Aceste măsuri pot include: actualizarea, consolidarea şi îmbunătăţirea cadrului legal; dezvoltarea şi promovarea unor instrumente practice; promovarea aplicării coerente a criteriilor de durabilitate; monitorizarea şi evaluarea performanţelor; creşterea capacităţii şi formarea profesională; instituirea stimulentelor şi recunoaşterii pentru autorităţile contractante şi operatorii economici care demonstrează angajament şi excelenţă în implementarea achiziţiilor publice durabile; promovarea transparenţei şi accesului la informaţii; promovarea unei culturi a responsabilităţii şi a achiziţiilor sustenabile; promovarea parteneriatelor şi colaborării între diferitele părţi interesate, inclusiv autorităţi contractante, operatori economici, societatea civilă şi mediul academic. Totodată, este important să se promoveze parteneriatele şi colaborările între autorităţile noastre şi organizaţiile internaţionale, pentru a beneficia de expertiză şi a promova schimbul de bune practici în domeniul achiziţiilor publice durabile.

Implementarea cu succes a achiziţiilor publice durabile în Republica Moldova necesită eforturi continue, angajament şi colaborare între toţi actorii implicaţi, în vederea promovării unei dezvoltări durabile şi responsabile a ţării. Se evidenţiază că există o nevoie stringentă de a îmbunătăţi implementarea şi respectarea reglementărilor privind achiziţiile durabile în Republica Moldova. Deşi s-au înregistrat progrese în introducerea criteriilor de sustenabilitate în legislaţie, există încă provocări în aplicarea lor în practică şi există o discrepanţă între reglementare şi aplicarea efectivă.

Cu toate acestea, este esenţial să continuăm eforturile de consolidare a achiziţiilor durabile în Republica Moldova. Implementarea eficientă a criteriilor de sustenabilitate poate aduce beneficii semnificative, cum ar fi protejarea mediului, utilizarea eficientă a resurselor, promovarea inovaţiei şi crearea unui cadru de achiziţii publice responsabil şi transparent.

Astfel, consolidarea achiziţiilor durabile în Republica Moldova necesită un angajament puternic şi o abordare integrată, astfel încât să putem construi un sistem de achiziţii publice durabile, care să contribuie la dezvoltarea sustenabilă şi responsabilă a ţării noastre.

Recomandat
***Carolina CATAN**, dr., lector univ.*

MECANISME DE PREVENIRE A CORUPŢIEI ÎN PROCESUL ELECTORAL

Angela LAZARENCO

CZU: 342.841 angela.lazarenco2022@gmail.com

The purpose of this study is to demonstrate the place and role of the voter in the structure of the national electoral system, which, through its structures, is trained to achieve the general interest of the citizens, in the realization of state democracy. In order to achieve the goal and the indicated tasks, we proposed the following objectives: highlighting the specific features and institutions of the national electoral process, as well as a series of mechanisms that are used to prevent and combat corruption in the electoral process in the Republic of Moldova in the context of the European integration process and as a result of the Russian invasion of Ukraine.

„Dreptul la alegeri libere este garantat prin Convenția Europeană a Drepturilor Omului. Dintre toate garanțiile democratice împotriva abuzului de putere politică, acesta este unul dintre cele cu precădere fundamentale. Capacitatea persoanelor de a-și exprima identitatea și alegerea în mod pașnic la urnă este esențială pentru asigurarea stabilității în orice societate și, astfel, pentru securitatea democratică a Republicii Moldova” [1].

Corupția electorală este un fenomen foarte vechi și înrădăcinat în cultura și istoria Republicii Moldova, însă puțin studiat și abordat. Totodată, unul dintre cei mai cunoscuți autori canonici, Mihai Eminescu, descrie corupția electorală în felul următor: „Se-înțelege de la sine că în judecarea diferitelor partide politice trebuie să deosebim pe cele sincer politice de cele pretinse sau pretextate politice, suntem datori să spunem că partidele, la noi, nu sunt partide de principii, ci de interese personale care, păstrând numai coaja legilor și goala aparență, calcă făgăduielile făcute nației în ajunul alegerilor, fac tocmai contrariul de ceea ce au promis mandanților lor și trec, totuși, drept reprezentanți ai voinței legale și sincere a țării. În cadrul lor, organizarea nu înseamnă decât disciplina oarbă a unei societăți de exploatație sub comunii șefi de bandă. Cauza acestei organizări stricte e interesul bănesc, nu comunitatea de idei” [2, p.11].

Urmare, asigurarea unor alegeri libere și oneste oferă corecția cursului social-economic și progresul economic al unui stat civilizat modern. În același timp, încălcarea mecanismului electoral duce la consecințe ireparabile, care din punctul de vedere al formării și consolidării, dezvoltării sistemului politic al statului, al economiei și domeniului social al său generează un fenomen periculos pentru stat și societate, cum este corupția politică [3, p.158]. Astfel, analiza conceptului de corupție electorală, explorarea diverselor forme de corupție care pot apărea în timpul campaniilor electorale, votului, numărării voturilor și declarării rezultatelor, identificarea facto-

rilor care favorizează corupția electorală, examinarea legislației electorale, penale și contravenționale în vigoare din Republica Moldova oferă suficiente instrumente și măsuri pentru prevenirea corupției în procesul electoral. O concluzie formulată în acest sens ar fi **Analiza SWOT** a **PROCESULUI ELECTORAL DIN MOLDOVA**.

Amenințări 1. Populația Republicii Moldova este în general săracă. 2. Provocările în societate ca urmare a invaziei Rusiei în Ucraina, prin dezbinarea acesteia în deferite pături ideologice. 3. Protestele multiple care sunt organizate cu regularitate cu participarea protestatrilor plătiți. 4. Procesul de elaborare a politicilor publice este se bazează pe interesele partidului de guvernământ și rareori pe interesele, necesitățile și așteptările cetățenilor. 5. Există carențe și lacune legislative care favorizează diversificarea schemelor de finanțare ilegală a electoratului și a fracțiunilor politice. 6. Tendința de emigrare se menține la nivel înalt. 7. Nivelul de activism civic și participarea populației la alegeri sunt scăzute. 8. Administrarea defectuoasă și utilizarea resurselor publice care lezează drepturile civile ale cetățenilor rămâne deseori nepedepsită. 9. Indulgența sau tolerarea organelor de urmărire penală privind prevenirea corupției și pedepsirea vinovatului în procesul electoral.

Puncte slabe 1. Resursele financiare insuficiente. 2. Capacitatea Comisiei Electorale Centrale de a controla și monitoriza finanțele partidelor politice și a campaniilor electorale este insuficientă. 3. Datele incluse în listele electorale sunt imperfecte, în special cele ale cetățenilor din afara țării și ale celor aflați în stânga Nistrului. 4. Definiții neclare*:* legislația nu oferă definiții precise pentru diversele forme de corupție electorală, precum pentru termenii ca: „*cumpărarea de voturi*”, „*intimidarea alegătorilor*” sau „*traseismul politic*”. 5. Accesibilitatea secțiilor de votare este redusă. 6. Reglementarea legală a procesului de soluționare a litigiilor electorale este imperfectă 7. Programele de informare dedicate populației generale și grupurilor specifice au un impact scăzut 8. Campanii de promovare a comportamentului anti-fraudă electorală nu există. 9. Pluralismul politic în mass-media este la un nivel scăzut și existența controlului politic al mas-media.

Oportunități: 1. Legislația națională oferă cadrul necesar pentru libera asociere, precum reglementează și garantează libertatea de exprimare. 2. Mai mult de jumătate din populația Republicii Moldova știe să utilizeze internetul, iar teritoriul țării este acoperit cu acces la rețeaua internet în proporție de sută la sută. 3. Nivelul de educație formală al populației este parțial înalt. 4. Deținerea majorității de voturi în Parlamentul Republicii ar favoriza modificarea și ajustarea legislației electorale, contravenționale și penale, astfel încât să se asigure sancționarea disuasivă și eficientă, inclusiv prin majorarea sancțiunilor pentru unele fapte ce periclitează desfășurarea corectă și liberă a alegerilor, precum: împiedicarea exercitării libere a dreptului electoral sau a activității organelor electorale, coruperea alegătorilor, finanțarea ilegală a partidelor politice sau a campaniilor electorale, încălcarea modului de gestionare a mijloacelor financiare ale partidelor politice sau ale fondurilor electorale, falsificarea rezultatelor votării. 5. Există o susținere considerabilă a domeniului electoral din partea partenerilor internaționali de dezvoltare.

Puncte forte 1. Cadrul legal electoral este conturat, are o ierarhie clară și este codificat. 2. Cadrul legal electoral corespunde standardelor internaționale în domeniul democrației, drepturilor omului, transparenței și incluziunii, mai ales drepturile electorale ale femeilor sunt inclusive. 4. Comisia Electorală Centrală este formată pe principiul reprezentării proporționale a majorității și a opoziției forțelor politice și ativitatea acesteia este transparentă. 6. Procedurile electorale și atribuțiile tuturor participanților din ziua votării sunt clare. 7. Toate operațiile electorale sunt transparente și deschise pentru observatori și reprezentanții candidaților. 8. Există programe de informare dedicate atât populației generale, cât și diferitor grupuri specifice.

În final, prevenirea corupției în procesul electoral din Republica Moldova nu poate fi realizată doar prin intermediul unui singur mecanism. Este necesară o abordare integrată și o cooperare strânsă între diferitele organizații și instituții responsabile de asigurarea integrității procesului electoral. În acest fel, se poate asigura un proces electoral corect, transparent și democratic în Republica Moldova.

Fiecare stat membru al ONU este obligat să adopte măsuri legislative și administrative corespunzătoare, compatibile cu obiectivele Convenției Națiunilor Unite împotriva corupției și conforme cu principiile fundamentale ale dreptului său intern, cu scopul de a spori transparența finanțării candidaturilor la un mandat public electiv și, eventual, a finanțării partidelor politice [4].

Referințe:

1. Thorbjørn Jagland, Secretar General al Consiliului Europei.
2. CRIȘAN, R.M. *Testamentul politic al lui Mihai Eminescu*. București: Cartea Universitară, 2005, p.11.
3. URSU, V., BACINSCHI, S. *Criminalitatea politică: reflecții istorico-juridice, manifestări, consecințe.* Chișinău, 2013, p.158;

Recomandat
***Carolina CATAN**, dr., lector univ.*

FORMALITĂŢI PROCEDURALE DE EMITERE A ACTELOR ADMINISTRATIVE INDIVIDUALE DE CĂTRE AUTORITĂŢILE PUBLICE

Valentina DONICI

CZU: 342.924:35.07 donici.valentina@gmail.com

The individual administrative act was nominated as a key element of the administrative procedure, stipulating its importance and role in the administrative doctrine. All procedural aspects of the issuance of individual administrative acts were argued through the lens of the legislation in force. The basis of the study was the Administrative Code of the Republic of Moldova no. 116/2018. Identified operations regarding the termination of the legal effects of individual administrative acts (revocation, withdrawal, suspension and cancellation). The request for the termination of legal effects was presented as a solution to remove the illegality of individual administrative acts. Any person integrated into society can become the object of the individual administrative act. The existence of the possibility of suspension and cessation of adverse legal consequences is only beneficial for all interested parties and at the same time the principles of legality and constitutionality are respected. The importance of the individual administrative act is indisputable in the doctrine of administrative law.

Importanța actelor administrative cu caracter individual este determinată de faptul că efectul juridic ale acestora se răsfrânge în societate, orice individ integrat în comunitate poate fi vizat în calitate de subiect al raportului juridic. În calitate de element-cheie al procedurii administrative este nominalizat actul administrativ individual, stipulându-se importanța și rolul acestuia în doctrina administrativă. „Teza actelor administrative de autoritate și, respectiv, de gestiune era răspândită în literatura juridică europeană a perioadei interbelice” [1]. Ținând cont de faptul că actele administrative erau întocmite și eliberate încă din perioada interbelică, locul acestora este de o valoare incontestabilă în doctrina juridică.

Toate aspectele procedurale de emitere a actelor administrative individuale sunt argumentate prin prisma legislației în vigoare. Doctrina și Codul administrativ al Republicii Moldova 116/2018 [2] stau la baza cercetărilor privind actul administrativ individual. În contextul analizei procedurii administrative sunt identificate elementele-cheie ale acesteia, care preiau forma petițiilor, dosarelor administrative și probelor existente. Totodată, prin prisma legislației în vigoare sunt identificați participanții la procedura administrativă și prezentate principiile după care se conduc autoritățile publice în procesul de elaborare a actelor administrative individuale. Complexitatea procedurii administrative și termenele de realizare pot fi considerați parametrii de calitate a procedurii, orice abatere se sondează cu încetarea efectelor juridice ale actelor administrative.

În practica administrativă actele administrative individuale reprezintă deciziile autorităților publice prin intermediul cărora acestea își manifestă voința, reglementând un caz individual.

Actele administrative individuale au un rol considerabil întru asigurarea legalității procedurii administrative, în contextul protecției drepturilor individuale, și facilitarea unui proces administrativ corect și echitabil.

În contextul celor menționate se conturează ideea că actul administrativ individual este calificat ca instrument de lucru al autorităților publice cu ajutorul căruia autoritatea își îndeplinește atribuțiile sale, în favoarea sau defavoarea persoanelor menționate în textul actului. În viziunea unor autori, actul administrativ este „forma principală prin care se realizează activitatea administrației publice și constă într-o manifestare expresă de voință prin care se creează, se modifică sau se sting raporturile juridice de drept administrativ, este unul dintre principalele izvoare ale acestor raporturi” [3].

Valoarea actului administrativ în doctrina juridică este substanțială, determinată de importanța acestuia în contextul apariției, modificării sau stingerea raporturilor juridice, astfel soluționându-se problemele juridice prin prisma legislației administrative în vigoare. Cunoașterea legalității procedurii de emitere a actelor administrative individuale este valoroasă pentru toți participanții la procedura administrativă, fie aceștia sunt reprezentanții legali ai autorității publice sau persoanele fizice/juridice menționate în actul administrativ.

Caracteristică specifică actului administrativ individual este că acesta vizează o persoană sau un număr restrâns de persoane, ceea ce îl face important pentru individualitatea sa.

Operațiunile privind încetarea efectelor juridice ale acelor administrative individuale sunt: *revocarea, retragerea, suspendarea* și *anularea*. Operațiunile administrative de revocare, retragere și anulare presupun încetarea efectelor juridice, iar „suspendarea actelor administrative prevede întreruperea temporară, provizorie a executării actelor administrative și se poate dispune atunci când există un dubiu, o incertitudine cu privire la legalitatea sau oportunitatea unui act administrativ” [4]. Solicitarea de încetare a efectelor juridice este prezentată ca o soluție pentru înlăturare a ilegalității actelor administrative individuale. Orice persoană integrată în societate poate deveni obiect al actului administrativ individual. Existența posibilității de a contesta și a înceta efectele juridice nefavorabile aduce doar beneficii tuturor părților interesate și în aceste condiții se respectă principiile legalității și constituționalității.

Nerespectarea legalității procedurii de emitere a actelor administrative individuale duce la încetarea efectelor juridice (*revocarea, retragerea, suspendarea, anularea și nulitatea*) a actelor respective, acesta fiind un risc major pentru toți participanții la procedura administrativă. Posibilitatea de contestare a deciziilor luate de autorităților publice, care îmbracă forma actului administrativ individual, reflectă caracterul specific al procedurii administrative.

În cazul contestării actului în contenciosul administrativ, instanța decide privind anularea sau menținerea efectelor juridice ale actului individual. Faptul că persoana

vizată în actul administrativ individual sau reprezentanții legali ai acesteia au posibilitate să conteste actul oglindește esența procedurii administrative. Procedura administrativă fiind transparentă pentru toate părțile implicate în procesul dat. În contextul celor menționate, este evident că posibilitatea de a contesta actele în instanțele judecătorești reprezintă un mecanism de control administrativ.

O interpretare incorectă a efectelor juridice produse de un act administrativ poate duce la răspundere contravențională, administrativă și în unele cazuri penală. Acest aspect, în cazul actelor administrative individuale, presupune și înțelegerea procedurii de emitere a actelor, condițiile de valabilitate și forța juridică a acestora. În cazul nerespectării sau al necunoașterii aspectelor sus-menționate, există riscul încălcării drepturilor cetățenilor și aplicarea incorectă a Codului administrativ. Necunoașterea nu scutește de răspundere.

Într-o lumea ideală fără de schimbări perpetuă ar fi posibil de elaborat acte administrative individuale cu o exactitate de sută la sută. Însă ținând cont de mediul social, cu certitudine se poate de afirmat că actele juridice administrative individuale nu pot fi elaborate cu caracter definitiv. În practica administrativă procesul de încetare a efectelor juridice ale actelor, atât cu caracter individual, cât și normativ, este întâlnit frecvent.

În calitate de concluzie finală putem afirma că modalitățile specifice de încetare a efectelor juridice ale actelor administrative individuale joacă un rol important pentru respectarea principilor legalității și constituționalității. Nimeni nu este lipsit de riscul de a fi obiectul unui act administrativ individual ilegal sau cu caracter defavorabil, iar faptul că există posibilitatea contestării și încetării unor efecte juridice nefavorabile aduce doar beneficii tuturor părților interesate.

Referințe:

1. IORGOVAN, A. *Tratat de drept administrativ.* Vol.I. București: NEMIRA&Co, 1996, p. 270. ISBN 973-9177-96-7
2. Codul administrativ al Republicii Moldova, nr.163 din 19.07.2018. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2018, nr.309-320, art.466 [Accesat:18.11.2022] Disponibil: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=132907&lang=ro#
3. DIACONU, M. Conceptul de act administrativ. În: *Legea și Viața*, 2012, nr.4, p.11-14 [Accesat: 12.01.2023]
4. MANTA, P. *Suspendarea, revocarea și anularea actelor administrative.* În: *Analele Universităţii „Constantin Brâncuşi" din Târgu Jiu.* Seria *Ştiinţe Juridice*, 2011, nr.1 [Accesat: 20.03.2023] Disponibil: https://www.utgjiu.ro/revista/jur/pdf/2011-1/3_PANTELIMON_MANTA.pdf

Recomandat
***Natalia CHIPER**, dr., conf. univ.*

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A ACCIZELOR

Daniela PLĂMĂDEALĂ

CZU: 351.713:340.13(478) daniela.poalelungi@list.ru

Teza de master este realizată pentru studierea și analiza modului de gestionare și implementare, precum și de reglementare juridică a accizelor în Republica Moldova, precum și în țările apropiate. Necesitatea abordării temei accizelor este demonstrată de faptul că accizele sunt folosite pe larg ca modalități pentru controlarea consumului anumitor mărfuri și pentru reducerea evaziunii fiscale.

Scopul principal al tezei este analiza detaliată a reglementării juridice a accizelor în Republica Moldova, analiza dezvoltării accizelor din punct de vedere național și internațional, precum și stabilirea și dezvoltarea elementelor obligatorii și facultative ale legislației fiscale privind accizele.

În conformitate cu scopul tezei de licență a fost elaborată structura cercetării, care este formată din introducere, 3 capitole, concluzii și recomandări, bibliografie și anexe.

În Introducere a fost stabilită și dezvoltată actualitatea temei, fiind formulate scopul și obiectivele, metodele de cercetare și obiectul de cercetare. În același rând, se face o caracterizare detaliată a lucrării, evidețiindu-se importanța abordării temei respective.

În Capitolul I „Generalități privind accizele” a fost analizat conceptul și evoluția istorică a accizelor, dar și analizată comparativ experiența Republicii Moldova cu cea din țările europene, și nu numai.

În Capitolul II „Elementele legii fiscale privind accizele” au fost stabilite elementele obligatorii și facultative ale accizelor, precum și influența lor asupra factorilor ce determină evoluția favorabilă sau nefavorabilă a acestora.

În Capitolul III „Accizele – Analiză teoretico-practică” au fost analizate câteva hotărâri judecătorești și evidențiată practica judiciară a accizelor. La fel, a fost explicată procedura de calculare și achitare a accizelor, fiind specificate documentele necesare evidenței acestora, prin prisma companiei de transport SAUTO SRL.

Suportul informațional-științific utilizat în cadrul elaborării tezei îl constituie Codul fiscal al Republicii Moldova, rapoartele analitice ale organelor de administrare publică, actele normative-legislative și regulamentele în vigoare.

Actualitatea temei este demonstrată de importanța accizelor, și anume: producerea bunurilor accizabile și colectarea accizelor la livrarea din antrepozitul fiscal, duce la creșterea eficienței sistemului de impozitare; o astfel de modificare influențează direct creșterea eficienței controlului accizelor. De subliniat că sporirea eficienței impozitării și a colectării veniturilor la buget, în general, este o precondiție pentru a atinge

niveluri ridicate ale PIB, atât de necesară pentru relansarea unei economii marcate de încordare structurală. Necesitatea abordării temei accizelor este demonstrată de faptul că accizele sunt folosite pe larg ca modalități pentru controlarea consumului anumitor mărfuri și pentru reducerea evaziunii fiscale. Pe lângă domeniul fiscal al acestora, aplicarea accizelor este determinată și din considerentele de sănătate publică, de reducere a consumului energetic și de protecție a mediului. Astfel, accizele sunt considerate un mijloc de apărare sanitară, morală și fizică a națiunii, deoarece ele vizează, în special, produsele din tutun și băuturile alcoolice. Modul de aplicare a accizelor este destul de extins și se poate modifica în dependență de politica financiară adoptată de stat în anumite perioade de dezvoltare economică.

Scopul principal al tezei este analiza detaliată a reglementării juridice a accizelor în Republica Moldova, analiza dezvoltării accizelor din punct de vedere național și internațional, precum și stabilirea și dezvoltarea elementelor obligatorii și facultative ale legislației fiscale privind accizele.

Obiectivele cercetării sunt:

- Efectuarea unui studiu al legislației Republicii Moldova și a statelor europene, privind angajamentele comune impunerii cotelor de acciz, cu scopul identificării problemelor existente;
- Studierea sistemului de impozitare indirectă;
- Analiza cotelor de acciz în Republica Moldova și efectuarea unei analize comparative cu alte state europene;
- Analiza elementelor obligatorii și facultative ale legislației fiscale privind accizele;
- Analiza practicii judiciare privind reglementarea accizelor.

Metodele de cercetare utilizate sunt științifice generale și specifice de investigație, precum: cercetarea și comparația, sinteza, observația, analiza (calitativă, cantitativă) logică și sistemică, inducția și deducția, precum și metoda statistică, modelarea economico-matematică, respectiv, utilizarea metodelor grafice, figurilor și tabelelor în expunerea și redarea, completă și complexă, a fenomenelor și a proceselor economice studiate.

Pe parcursul ultimilor ani, accizele constituie o sursă tot mai esențială în formarea bugetului public național, în special a bugetului de stat. Specialiștii recomandă aplicarea accizelor asupra produselor caracterizate printr-o cerere inelastică, astfel încât creșterea prețurilor la produsele supuse accizelor să nu determine reduceri semnificative ale consumului acestora, măsură ce are ca scop asigurarea veniturilor stabile din accize.

Problema influențării impunerii cu impozite indirecte, cum sunt accizele asupra contribuabililor, precum și a activității societății este extrem de variată și are o deosebită importanță pentru întreaga dezvoltare a vieții economice, sociale și politice.

Analiza accizelor la nivel bugetar va avea la bază analiza indicatorilor din buget, adică ponderea încasărilor din accize în taxele de consum, în total venituri bugetare, în venituri din impozitele indirecte și în PIB.

Elementele esențiale ale impozitelor şi taxelor se clasifică în: organele fiscale, subiectul impunerii, obiectul impunerii, baza de impozitare, materia impozabilă, sursele de plată a impozitelor, cota de impozitare, perioada fiscală, modalitatea de percepere a impozitelor, modul de restituire a sumelor achitate în plus, termenele de achitare, executarea silită a obligației fiscale, precum şi responsabilitățile, penalitățile pentru încălcările fiscale.

În afară de elementele obligatorii ale legii fiscale privind accizele, sunt prezente şi unele elemente facultative. Spre deosebire de cele obligatorii, în cazul elementelor facultative lipsa unuia dintre ele în structura actului legislativ, care reglementează acciza, nu influențează gradul de determinare a acelei obligații fiscale, însă poate influența calitatea executării acesteia, în unele cazuri chiar imposibilitatea executării ei.

Administrarea accizelor reprezintă un sistem destul de complex, prin care are loc monitorizarea şi gestionarea eficientă a impunerii fiscale în procesul de reglementare juridico-mornativă a funcționării și controlului. Persoana cu funcția de răspundere autorizată este Serviciul Fiscal de Stat. Controlul asupra achitării accizelor se efectuează de către organele vamale în conformitate cu prevederile din Titlul IV al Codului fiscal şi cu legislația vamală.

Din punctul de vedere al statului, avantajul aplicării accizelor îl reprezintă faptul că accizele constituie (în țările în care se aplică) o sursă de venit apreciabilă, facil de obținut, la un cost puțin ridicat. Cotele cele mai mari de accize afectează, în general, băuturile, țigările, automobilele şi carburanții şi furnizează majoritatea veniturilor procurate de aceste taxe speciale asupra consumului, respectiv ¾. Un alt avantaj al impunerii indirecte, implicit al aplicării accizelor, îl prezintă rapiditatea, comoditatea şi costul relative redus al perceperii.

Dezavantaj este și faptul că accizele, în general, sunt sensibile la inflație, ajungându-se în perioade de inflație puternică la o scădere a randamentului accizelor (de altfel, această problemă este actuală mai mult sau mai puțin pentru toate categoriile de impozite).

Fiind o taxă de consum, acciza se regăseşte în prețul final al produselor. Astfel, orice creştere a valorii accizei va determina o creştere automată a prețurilor, iar modificarea nivelului accizei va influența prețul, în sensul creşterii sau reducerii lui. Variația prețului, la rândul ei, influențează piața prin creşterea sau diminuarea cererii şi ofertei de bunuri afectate de accize.

Recomandat
***Vlad VLAICU,** dr., conf. univ.*

REGLEMENTAREA INTERNAŢIONALĂ A DREPTULUI CONFLICTELOR ARMATE

Ion POPA

CZU: 341.3 Ionutpopa21@gmail.com

The topic „International Regulation of Armed Conflicts" is meant to dispel myths such as that wars are fought in total chaos, and that persons or objectives upon which armed conflicts and military operations impact are left to chance, regardless of whether they are combatants, civilians, refugees, or architectural monuments or civil constructions. This study aims to enumerate and analyze the legal framework relating to international and non-international conflicts, protection mechanisms, and methods and means of warfare.

Conceptul de drept internațional umanitar are o mulțime de substitute. Inițial, el a intrat în limbajul de specialitate sub denumirea de „dreptul războiului", în două accepțiuni: *jus ab bellum,* expresie care desemnează regulile referitoare la condițiile în care un stat putea recurge la folosirea forței armate și *jus in bello,* adică ansamblul de norme aplicabile în raporturile dintre părțile aflate în conflict armat [1, p.5].

Dreptului Internațional Umanitar poate fi definit drept un sistem de principii și de norme juridice, consfințite de convenții sau cu caracter cutumiar, care reglementează în mod specific problemele de ordin umanitar în contextul conflictelor armate cu și fără caracter internațional, protejând persoane sau proprietatea ce sunt sau pot fi afectate de conflict, prin stabilirea obligațiilor și drepturilor părților la conflict privind limitarea metodelor și mijloacelor utilizate.

Nerespectarea acestor norme atrage după sine răspunderea subiectelor de drept internațional și/sau răspunderea individuală penală [2].

Permanența războaielor în relațiile interumane a făcut ca istoria culturii și civilizației să nu fie posibilă fără analizarea organizării militare a diferitelor comunități umane. Cercetarea războiului și a organizării militare implică indicarea evoluției normelor de drept ce le reglementează, adică a Dreptului Internațional Umanitar. Chiar dacă uzanțe ale utilizării violenței de către diferite comunități prestatale au existat și înainte, este un fapt situat deasupra controverselor că legile și obiceiurile războiului există de când istoria înregistrează primele state și primele războaie dintre ele. Se spune că ele au fost forma dinamică a dreptului internațional, deoarece războiul a fost cea dintâi formă de contact dintre state [3, p.21].

Cel de-al Doilea Război Mondial a servit drept un „motor" generator de schimbări în ceea ce privește rezolvarea conflictelor internaționale, fapt ce impunea căutarea de metode pașnice de rezolvare a diferendelor internaționale, acest fenomen prevalând asupra metodelor armate care erau frecvent utilizate anterior. Un alt factor ce a impus acest fenomen (de soluționare pașnică a diferendelor internaționale) a fost și cel economic,

rezolvarea conflictelor pe cale armată atrăgând după sine cheltuieli impunătoare. Dar nu este de neglijat și faptul că în acea perioadă s-a pus în capul mesei importanța respectării drepturilor omului. Toți acești factori, cumulativ, dar și dezvoltarea vertiginoasă cunoscută de DIU începând, în special, cu anul 1949, prin adoptarea celor patru Convenții de la Geneva, a conferit o importanță primordială metodelor pașnice de rezolvare a conflictelor, dar și condamnării vehemente a infracțiunilor de război [4, p.290].

Încercări de contracarare a apariției unui nou conflict, după Primul Război Mondial, au apărut în perioada interbelică. Un exemplu elocvent al schimbărilor ce au avut loc atunci este Pactul Societății Națiunilor, care prevedea obligația de neagresiune a statelor, însă permitea totuși recurgerea la război în situația în care conflictul se încerca a fi evitat făcându-se uz de toate mijloacele pașnice, după demonstrarea ineficacității acestora; cu alte cuvinte, războaiele nu au fost scoase în afara legii, dar s-a încercat limitarea acestora.

O altă inovație a reglementării internaționale din acea perioadă este și formularea principiului neagresiunii, prin care Carta ONU impune statele să se abțină în relațiile lor internaționale de a recurge la amenințarea cu forța sau la folosirea ei, fie împotriva integrității teritoriale ori independenței politice a vreunui stat, fie în alt mod incompatibil cu scopurile Națiunilor Unite”. De asemenea, Carta prevede anumite excepții de la recurgerea la forța armată pentru exercitarea dreptului la legitima apărare, individuală sau colectivă, eliberarea de sub ocupația străină, cea colonială etc. [5].

Relațiile pașnice și conflictuale sunt strict reglementate de Tratate sau Convenții, parte a Dreptului Internațional Umanitar, ce reglementează cele două valențe ale conflictelor armate – modul de desfășurare a ostilităților și protecția instituită pe timpul acestor ostilități pentru anumite categorii de persoane și bunuri. Aceste două direcții majore mai sunt supranumite Dreptul de la Haga (repere de formă în cadrul cărora se desfășoară ostilitățile) și Dreptul de la Geneva (conținuturi de protecție), complementate cu așa-numitul Drept de la New York, sau norme de soft law create de ONU, care, chiar dacă de-a lungul istoriei a suferit numeroase modificări pentru a corespunde rigorilor impuse de societate la anumite etape ale dezvoltării acesteia, este încă departe de a fi perfect și de a descuraja statele să recurgă la modalități ce implică violența pentru a rezolva diferendele dintre acestea, în favoarea căilor pașnice și a celor ce implică diplomația în rezolvarea situațiilor de conflict, de altfel, violența producând suferințe oamenilor și distrugerile bunurilor asupra cărora se răsfrânge, în timp ce starea de pace nu face altceva decât să creeze premise pentru dezvoltare.

Tema „Reglementarea internațională a dreptului conflictelor armate” este menită să spulbere miturile precum că războaiele se duc într-un haos total, iar persoanele asupra cărora se răsfrâng conflictele armate și operațiunile militare, mai ales civilii, sunt lăsate la voia sorții, anume pentru protecția acestora fiind reglementată instituția refugiaților, reglementări aplicabile situației răniților, bolnavilor, naufragiaților, a prizonierilor și a schimbului acestora între părțile beligerante etc.

În prezent, metodele de purtare a conflictelor armate cunosc o modificare în sensul bun al cuvântului, față de metodele de luptă de care se făcea uz anterior, în care

luptele se duceau, în mare parte, în teatrul de război prin metode și mijloace de o cruditate greu de imaginat.

Datorită dezvoltării tehnicii, a științei, a relațiilor internaționale și faptului că sursele de informare în masă au câștigat teren în conștiința oamenilor și au devenit mult mai accesibile în secolul XXI, este și de așteptat o modificare a tacticilor de luptă, în sensul ajustării acestui fenomen la realitățile contemporane.

Analizând ultimele conflicte armate, putem observa că suntem martori ai unor războaie hibrid. În prezent, adevărata luptă se duce în conștiința populației și nu doar a celei ce se atribuie părților beligerante, cheltuindu-se resurse impunătoare pentru campanii de informare, de sensibilizare a societății, iar în unele cazuri campaniile de informare se transformă în campanii de manipulare a opiniei publice, îndreptate spre sustragerea atenției de la subiecte importante sau spre anihilarea spiritului de luptă a combatanților. De asemenea, nu putem nega importanța aplicării unor anumite tipuri de sancțiuni economice statelor agresoare și a roadelor pe care le dau aceste sancțiuni, dat fiind faptul că un stat contemporan nu poate supraviețui într-o continuă izolare social-economică, iar ponderea utilizării noilor tehnologii înclină balanța în favoarea părților care le utilizează mai eficient, mai ales în materie de armament.

Drept recomandări aferente prezentei tematici, aș dori să atrag atenția asupra investițiilor în mecanisme de mediere a conflictelor, nu însă în cele defensive, dar și asupra implementării noilor tehnologii și a inteligenței artificiale în metode de urmărire și identificare a faptelor ce constituie infracțiuni de război. Mecanisme ce ar facilita demonstrarea ulterioară a acestora și ar facilita tragerea la răspundere a persoanelor vinovate, în speranța că acest fapt va contribui la descurajarea statelor de a recurge la forța militară și la violență pentru a soluționa situațiile de criză și îi va motiva pe factorii de decizie să rezolve aceste situații la masa negocierilor, să implementeze unele mecanisme eficiente de monitorizare a faptului cum funcționează sancțiunile economice aplicate statelor agresoare și dacă acestea nu sunt evitate.

Referințe:

1. PURDĂ, N. *Drept Internațional Umanitar.* București: Lumina Lex, 2004.
2. CAUIA, A. *Drept Internațional Umanitar.* Chișinău: Notograf-Prim, 2020.
3. DAȘCOVICI, N. *Războiul, neutralitatea și mijloacele de constrângere dintre state.* Institutul de Arte Grafice N.V. Ștefaniu. București, 1934.
4. BALAN, O., RUSU, V., NOR, V. *Drept Internațional Umanitar.* Chișinău: Departamentul Editorial al Universității de Criminologie, 2003.
5. *Carta Națiunilor Unite.*

Recomandat
***Olga DORUL,** dr., conf. univ.*

CONTROLUL ULTERIOR VĂMUIRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE CONCEPTUALE ŞI COMPARATIVE

Andrei CIGODARI

CZU: 349:339.543(478) cigodariandrei@gmail.com

The purpose of writing the paper, was to analyze prospects for improving the customs control system later by developing digitization in terms of ensuring the economic security of the Republic of Moldova. Methods of analysis and synthesis with elements of forecasting, research of theoretical provisions and recommendations that could contribute to the improvement of the postvamal control mechanism, to study the system of subsequent national customs control and international practices customs control after the release of goods.

Economia Republicii Moldova este o economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă. Pasiunea nesățiosă pentru profit ***„Auri sacra fames”*** determină întotdeauna activitatea comercianților, trăsătură atribuită tuturor comercianților de rea credință care prin diferite metode incearcă să se eschiveze de la plăți. Din aceste considerente, controlul vamal are menirea de a apăra interesele statului la perceperea drepturilor de import/export la trecerea mărfurilor peste frontiera vamală.

Urmare a studiilor sistemului vamal, examinarea fizică 100% creează un mediu propice pentru practicile corupte ce diminuează bugetul de stat. Conform art.131 Cod fiscal al RM, organul vamal este abilitat cu atribuţii de administrare fiscală. Potrivit art.154 alin.(2), organele vamale exercită drepturi ce ţin de asigurarea stingerii obligaţiilor fiscale aferente trecerii frontierei vamale şi/sau plasării mărfurilor în regim vamal potrivit Codului vamal, precum şi altor acte normative adoptate în conformitate cu acestea.

Codul vamal al Republicii Moldova, nr.1149 din 20.07.2000, a statuat în art.1 pct.21[1]) ***controlul ulterior*** – verificarea informaţiilor din declaraţia vamală şi din documentele însoţitoare, verificarea existenţei şi conformităţii documentelor prevăzute pentru derularea unei destinaţii vamale sau regim vamal, examinarea contabilităţii şi a tuturor documentelor şi datelor sub orice formă, inclusiv computerizată, care se raportează la operaţiunile privind mărfurile provenite din comerţul internaţional ori la alte operaţiuni comerciale anterioare sau ulterioare implicând aceste mărfuri, verificarea mărfurilor, în cazul în care acestea pot fi identificate, a mijloacelor de transport, încăperilor şi spaţiilor de depozitare

Controlul ulterior se bazează pe administrarea riscurilor, este efectuat imperativ în scopuri vamale în vederea asigurării aplicării corecte a legislaţiei şi confirmării sau infirmării conformării declarantului la aceasta și este efectuat de organele vama-

le, potrivit procedurii stabilite de Guvern, prin auditul post-vămuire sau reverificarea declarației vamale, pe o perioadă ce nu depășește termenul de prescripție de patru ani.

În Republica Moldova controlul ulterior, conform Hotărârii de Guvern nr.1000 din 17.10.2018 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la procedura de realizare a controlului ulterior, activitatea de control ulterior se organizează și se desfășoară în baza politicii de control anuale, a planurilor anuale de control, controale inopinate care constau în reverificarea declarațiilor vamale și auditul post-vămuire. Totodată, în art.185 (Controlul vamal și formele lui) al Codului vamal al Republicii Moldova se menționează: controlul vamal este efectuat de colaboratorul vamal și constă în controlul ulterior al declarației vamale (lit.e[1])) și auditul post-vămuire (lit.f[1])).

Dicționarul explicativ al limbii române difinește cuvântul *audit* ca examinarea profesională a unor informații cu scopul de a exprima o opinie responsabilă și independentă în raport cu un anumit standard.

Identificarea țintelor controlului ulterior prin audit post-vămuire sunt:

1. Schimbarea unei poziții tarifare cu altă poziție cu taxe vamale mai mici;
2. Schimbarea originii mărfurilor pentru a fi scutite de taxa vamală;
3. Identificarea regimului vamal cu impact economic în care s-ar fi produs o fraudare;
4. Valoarea în vamă:
    - Nedeclararea pe deplin a tuturor elementelor constitutive ale valorii în vamă;
    - Subevaluare în scopul diminuării drepturilor de import datorate sau evitarea unor restricții la import;
    - Supraevaluare: spălare de bani, restituiri de taxe la export, evitarea legislatiei fiscale ș.a.

În conformitate cu Convenția de la Kyoto privind simplificarea și armonizarea procedurilor vamale, la care R.Moldova a aderat pe 22 aprilie 2003 conform legii RM nr.29-XV din 13 februarie 2003, și anume: în conformitate cu standardul 6.2 din Capitolul 6, controlul vamal ar trebui să fie în conformitate cu oportunități la minimul necesar pentru a asigura conformitatea legislației vamale. Conform aceleiași Convenții de la Kyoto, controlul vamal după eliberare trebuie efectuat pe baza metodelor audit.

Una dintre formele de control ulterior este reverificarea din nou a declarației vamale. Acest control se efectuează în biroul autorității vamale și constă în reverificarea declarației vamale, după eliberarea mărfurilor, a corectitudinii și completitudinii informațiilor specificate în declarația vamală, a disponibilității și conformității documentelor justificative atașate acesteia, precum și a altor documente legate de operațiunile verificate, care sunt distribuite autorității vamale de către alte autorități ale statului și/sau instituții internaționale conform tratatelor internaționale ratificate de Republica Moldova.

Auditul vamal al țărilor străine este promițător ca formă a controlului ulterior vămuirii, deoarece combină toate principiile-cheie ale Standardelor Convenției de la Kyoto și Cadrul de standarde pentru Facilitarea securității comerțului mondial (tehnologiile informaționale, notificarea preliminară, departamentală și nedepartamentală prin interacțiune).

Trebuie remarcat faptul că în țările europene au fost stabilite principalele direcții de control vamal după eliberare, care sunt realizate pe baza statisticilor de stat și infracțiunilor detectate de secția analiza riscurilor. Conform legislației europene, operatorii economici autorizați (AEO) sunt clasificați ca participanți *„bona fide”* la activitatea economică străină; prin urmare, auditul în legătură cu AEO se desfășoară extrem de rar.

Analizând normele europene am constatat că în ele nu se regăsește o înțelegere clară a calendarului inspecțiilor vamale, spre deosebire de legislația vamală a Republica Moldova, unde acestea sunt reglementate. Astăzi, provocările la care sunt expuse organele vamale din întreaga lume, inclusiv cele din Republica Moldova, sunt numeroase și diverse, iar fără o dezvoltare a acestora este evidentă o stagnare a întregului domeniu economic al țării. Forță motrice a dezvoltării date o considerăm capacitatea organelor vamale naționale de a se adapta rapid și eficient la acele transformări ce au loc atât în interiorul țării, cât și în afara acesteia.

Astfel, pentru a face față provocărilor actuale se simte necesitatea de a dezvolta sistemul vamal național prin prisma obiectivelor stabilite în principalele documente de politici naționale, dar și a angajamentelor asumate față de partenerii internaționali și care constă, după părerea noastră, în consolidarea capacităților instituționale în domeniul vamal, prin care se înțelege acel curs de dezvoltare sau de dobândire a abilităților, competențelor, instrumentelor, proceselor și resurselor necesare pentru a îmbunătăți capacitatea administrației de a îndeplini funcțiile ce-i sunt atribuite și atingerea obiectivelor trasate.

Omenirea a păşit în secolul XXI cu o serie de probleme nerezolvate în trecut, una dintre temele științifice special de acute fiind realizarea dreptului, abordare exprimată prin implementarea modelelor juridice de dezvoltare și de protecție atât a relațiilor interne ale unei singure societăți, cât și a relațiilor internaționale la nivel mondial.

Una dintre temele-cheie ale cooperării internaţionale în domeniul vamal este unificarea și armonizarea sistemelor juridice naționale în domeniul activității vamale a procedurilor vamale, în scopul simplificării și accelerării trecerii persoanelor care transportă mărfuri și vehicule prin frontierele vamale ale statelor.

Soluționarea acestei provocări poate fi realizată prin utilizarea diferitelor mijloace juridice internaţionale, și anume – elaborarea convențiilor vamale internaționale, care ar viza stabilirea unei reglementări juridice comune și uniforme a procedurilor vamale în statele membre și a celor aflate în procesul de integrare europeană.

Acest lucru poate necesita o schimbare fundamentală a mentalității pentru administrațiile vamale care au văzut în mod tradițional sectorul privat mai degrabă ca adversar decât partener.

De asemenea, necesită angajamentul de integritate atât din partea vamală, cât și a comunității comerciale. Aceste schimbări nu pot fi ușor implementate, ele necesită planificare strategică și angajament politic.

Bibliografie:

1. ȚURCAN, P., ERHAN, I., CIOBANU, O., ROTUNDU, E. *Drept vamal*: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2016.
2. ERHAN, I. *Statutul juridic al organelor vamale în Republica Moldova:* Monografie. Chișinău, 2015.
3. ERHAN, I., CÂRNAȚ, T. *Drept vamal comunitar*. Chișinău: Print-Caro SRL, 2011.
4. CIOBANU, O. *Controlul vamal*: Note de curs. Chișinău, 2016.
5. Serviciul Vamal al RM. Programul startegic Vama 2020. Chișinău, 2019.
6. OBREJA, E., GÂSCĂ, V., CALENIC, N. *Activitatea vamală în Republica Moldova și fenomenul corupției*. Chișinău, 2003.
7. MLADEN, C. *Drept vamal: Auxiliar curricular pentru specialitatea lucrător vamal*. București: Editura Economică, 2000.
8. MINCU, G. *Politica comercială a Republicii Moldova: cerințe de import-export în comerțul cu UE*. Chișinău, 2008.
9. GUREU, V., GALINA, P. *Drept Vamal:* Note de curs. Chișinău, 2016.
10. MLADEN, C. *Drept vamal românesc și comunitar*. București: Editura Economică, 2003.
11. STATI, V. *Infracțiuni economice*: Note de curs. Chișinău: CEP USM, 2014.
12. STOICA, C., MARINOIU, A.-M. *Politica vamală. Comerț liber și echitabil prin politica vamală.* București, 2009.
13. Codul vamal al Republicii Moldova, nr.1149 din 20.07.2000.
14. MOLDOVAN, A.T. *Drept vamal*. București: C.H. Beck, 2006.
15. PASAT, A.O. *Drept vamal al Republicii Moldova*. Note de curs. Galați: Zigotto, 2013.
16. CARAIANI, Gh., CAZACU, C. *Vămuirea mărfurilor de export-import*. București, 1996.
17. CARAIAN, Gh. *Reglementări interne și internaționale privind vămuirea mărfurilor.* București, 1997.
18. КРУГЛОВ, А.С. *Основы таможенного дела*. Выпуск 3. *Экономическая деятельность таможенных органов*. Москва, 1996.
19. НАКУ, А.А. *Таможенное право ЕС*. Учебное пособие. Москва, 2003.

Recomandat

Ianuș ERHAN, *dr., conf., univ.*

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAŢIEI FISCALE: ASPECTE DE DREPT COMPARAT CU STATELE UNITE ALE AMERICII

Adriana BALABAN

CZU: 343.359.2:340.5(73) adrianabalaban@gmail.com

The research is a comparative study of legal liability for tax law violations committed by taxpayers at the national level and taxpayers in the USA, both in terms of doctrinal concepts, current legislative regulations and judicial practice in the field of tax evasion in order to bring the national tax system into line with international standards. The study illustrates the decision-making process in determining the guilt, category and term of tax penalties for the person accused of committing tax evasion, since it is currently an economic and social phenomenon affecting massively the world.

Studiul conceptului de răspundere juridică este esențial în orice societate care își dorește să fie justă și să își protejeze membrii de abuzuri și injustiții. Răspunderea juridică, privită ca formă a răspunderii sociale, se referă la obligația indivizilor și a entităților juridice de a fi responsabili pentru acțiunile lor și de a suporta consecințele acestora în fața legii.

Răspunderii juridice pentru încălcările legislației fiscale îi revine funcția de a contribui eficient la instaurarea legalității și respectului în societate, manifestat de subiecții raporturilor juridice fiscale față de normele de drept. De aici rezultă că corectitudinea cu care se vor stabili existența sau inexistența factorilor și împrejurărilor ce vor condiționa impunerea răspunderii juridice vor stabili atitudinea societății față de reglementările fiscale legale, care poate purta atât o conotație pozitivă, cât și una negativă. Se prezumă astfel că în interesul economic și spre binele și prosperitatea unei societăți aceasta trebuie să fie una pozitivă și să genereze respectul legii.

Raporturile juridice ce se constituie în dreptul fiscal apar în procesul de colectare a impozitelor și taxelor și de administrare a acestora în baza exclusiv a normelor juridice fiscale, care presupun anumite reguli de conduită generală și impersonală care prescriu drepturi și obligații, instituite de stat, a căror aplicare este asigurată voluntar – prin conștiința juridică sau forțat – la necesitate, prin forța de constrângere a statului. De aceea, scopul aplicării răspunderii în cazul respectiv este de a pedepsi individul care nu respectă aceste norme în cadrul raporturilor juridice fiscale, tragerea la răspundere în domeniul fiscal fiind în principal aplicată întru satisfacerea interesului statului de a percepe complet și la termen de la persoanele fizice și juridice impozitele și taxele generale de stat și locale [1, p.11].

Autorii Armeanic A., Codreanu A. și Popovici E. clasifică răspunderea juridică și constrângerea statală în dreptul fiscal în trei categorii, și anume: răspunderea penală

pentru infracțiuni cu caracter fiscal; răspunderea contravențională pentru infracțiuni cu caracter fiscal și răspunderea fiscală propriu-zisă reglementată de Codul fiscal [2, p.120-124].

Autorul american Richard K. Gordon, în lucrarea sa, prezumă că tragerea la răspundere pentru încălcările fiscale este unul dintre cel mai mult invocate și mai puțin înțelese instrumente de îmbunătățire a respectării obligațiilor fiscale. Răspunderea fiscală aplicată sub formă de sancțiuni poate fi împărțită în răspunderea fiscală sub formă de sancțiuni civile și penale. Sancțiunea juridică înfățișează reacția organului normativ și decurge din răspunderea juridică a subiectului destinatar vizând persoana acestuia ori patrimoniul său. Cea mai importantă componentă a sancțiunilor este capacitatea acestora de a descuraja un comportament nedorit. În al doilea rând, sancțiunile trebuie să fie echitabile în conformitate cu criteriile jurisprudențiale generale în vigoare într-o anumită jurisdicție. Acest lucru înseamnă că sancțiunile ar trebui să se aplice numai atunci când persoana sancționată se află cumva în culpă și nu ar trebui să fie nejustificat de dure sau disproporționate sau să fie impuse cu încălcarea principiilor procesului echitabil. Astfel, rezultă un principiu general, conform căruia un comportament ireproșabil sau rezonabil al contribuabililor, chiar dacă are ca rezultat o plată insuficientă a impozitului, nu ar trebui să fie pedepsit prin sancțiuni. Numai comportamentul neglijent care duce la o plată insuficientă ar trebui să fie sancționat. Conform acestuia, sancțiunile pot avea și o componentă financiară importantă. Sancțiunile financiare pot crește veniturile, în timp ce pedepsele cu închisoarea pot crește cheltuielile. Amenzile sunt, de asemenea, concepute pentru a reduce costurile administrative prin încurajarea soluționării rapide a litigiilor dintre administrație și contribuabil și în scopul de a indica faptul că societatea dezaprobă anumite comportamente [3, p.117-118].

Codului fiscal al R.Moldova, în art.132, definește Serviciul Fiscal de Stat ca fiind „autoritatea administrativă care își desfășoară activitatea în subordinea Ministerului Finanțelor, fiind o structură organizațională separată în sistemul administrativ al acestui minister, constituită pentru prestarea serviciilor publice administrative contribuabililor, pentru supravegherea, controlul în domeniul fiscal și constatarea infracțiunilor în cazurile prevăzute de Codul de procedură penală". Printre funcțiile de bază ale Serviciului Fiscal de Stat putem remarca în mod special funcțiile enumerate la art.132 pct.4 – 8, și anume: prevenirea și combaterea încălcărilor fiscale, inclusiv a evaziunii fiscale; controlul fiscal; constatarea contravențiilor; constatarea infracțiunilor prevăzute la art.241–242, 244, 250–253 și 335 din Codul penal al Republicii Moldova; executarea silită a restanțelor și altor plăți neachitate în termen la bugetul public național.

Internal Revenue Service este unul dintre cele mai vechi birouri din cadrul Congresului Statelor Unite. Articolul 1, secțiunea 8 din Constituția SUA a dat Congresului puterea de „a stabili și colecta impozite, taxe și accize, pentru a plăti datoriile și a asigura apărarea comună și bunăstarea generală a Statelor Unite...". În 1862, președintele Lincoln și Congresul au înființat Bureau of Internal Revenue și primul impozit pe venit al națiunii. Mai târziu acesta a fost substituit cu Internal Revenue Service. Misiunea acestuia este de a oferi servicii de calitate superioară contribuabililor americani,

ajutându-i să înțeleagă și să își îndeplinească responsabilitățile fiscale și să aplice legea cu integritate și corectitudine față de toți [4, p.6]. Principalul cod de legi conform căruia activează IRS este Internal Revenue Code, act legislativ de nivel federal cuprins în Titlul 26 al United States Code. Pe lângă aceasta, fiecare stat component al SUA dispune de propriile reglementări fiscale la nivel statal și local. O diviziune aparte ce se ocupă de investigarea potențialelor încălcări fiscale și a infracțiunilor pe domeniu din cadrul IRS este Criminal Investigation – CI.

La nivel național, reglementările ce vizează răspunderea juridică pentru încălcările fiscale se regăsesc în articolele 231-238 și, respectiv, 253-263 din Codul fiscal al R.Moldova. Legislația americană reglementează răspunderea juridică civilă la nivel federal în Titlul 26 „Internal Revenue Code” al United States Code, și anume – în Capitolul 68, secțiunile 6651 - 6725.

În prezent, Codul fiscal al Republicii Moldova nu conține careva prevederi ce ar viza subiectul evaziunii fiscale. Răspunderea juridică pentru cazurile de evaziune fiscală este reglementată în totalitate de Codul penal și de Codul contravențional [5, p.76]. Astfel, Codul contravențional, în Capitolul XV, reglementează pedepsele pentru desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător; încălcarea modului de procurare, desfacere a timbrelor de acciz; încălcări cu privire la operațiunile valutare și cu privire la exploatarea echipamentelor de casă și control. Aceste tipuri de încălcări sunt în mare parte reglementate de legislația americană la nivel de stat. Un exemplu în acest sens ar fi secțiunea 16240 din California Code, Business and Professions Code și secțiunea 19 din Codul penal al Californiei, care reglementează pedeapsa pentru desfășurarea ilegală a activității de întreprinzător. În cazul evaziunii fiscale și al unui alt șir de încălcări, precum: practica ilegală a activității de întreprinzător; pseudoactivitatea de întreprinzător; neconformarea cu regulile de transport, păstrare, comercializare a mărfurilor supuse accizelor; falsul în documente contabile etc. aspectele raportate la răspunderea juridică pe acest segment în legislația R.Moldova se materializează sub forma răspunderii penale, în Codul penal – art.241, 242, 244, 244(1), 250-253 și 335. Analogic, în legislația americană, Titlul 26 al United states Code, Capitolul 75 „Crimes, other offences and forfeitures”, secțiunile 7201-7345 reglementează răspunderea juridică penală pentru încălcările fiscale.

În procesul de investigare a faptului dacă a avut loc sau nu o faptă ilicită de ordin fiscal, pentru a trage la răspundere făptașul, instanțele judecătorești americane, având la bază probele furnizate de angajații IRS, trebuie să demonstreze existența a trei elemente definitorii ale infracțiunii fiscale, și anume: existența unui deficit fiscal, intenția – ca element definitoriu de stabilire a vinovăției și prezența actului afirmativ propriu-zis de comitere a încălcării fiscale sau încercarea afirmativă de comitere a încălcării. Instanțele judecătorești americane, fiind parte a sistemului de drept american, care este mult mai complex decât cel național, în luarea deciziilor asupra cazurilor de evaziune fiscală se bazează frecvent pe precedentul judiciar și adoptă un caracter mai aspru în procesul decizional cu privire la aplicarea răspunderii față de contribuabilii de rea-credință. Nu puține sunt cazurile în care, pe lângă răspunderea materială, acu-

zatul este condamnat la închisoare pe un termen mai mare decât 1 an pentru încălcările fiscale comise sub reglementările Internal Revenue Code.

Instanțele judecătorești din Republica Moldova nu se bazează pe precedentul judiciar, ci își fundamentează deciziile în conformitate cu prevederile legislative, operând doar în limitele legii. În constatarea vinovăției acuzatului pentru încălcările fiscale instanța ia în considerare gravitatea infracțiunii săvârșite, motivul acesteia, persoana celui recunoscut vinovat, împrejurările cauzei care pot atenua sau agrava răspunderea, puterea de influență a pedepsei impuse asupra corijării și reeducării vinovatului.

În general, deși există unele diferențe între sistemele de penalități fiscale impuse în Statele Unite și în Republica Moldova, ambele urmăresc să încurajeze respectarea legislației fiscale și să descurajeze comportamentele frauduloase sau evazioniste.

Referințe:

1. VLAICU, V., ROTARU., A. ș. a. *Drept fiscal.* Chișinău: CEP USM, 2014.
2. ARMEANIC, A., CODREANU, A. Popovici E. *Drept fiscal:* Suport didactic. Chișinău: Editura ASEM, 2013.
3. GORDON, R.K. Law of tax administration and procedure. În: *Tax Law Design and Drafting.* Volume I. Editor Thuronyi V. International Monetary Fund, 1996.
4. Internal Revenue Service, *IRS Strategic Plan FY 2022-2026,* Publication 3744, Rev. 7-2022, Catalog Number 31685B, Department of the Treasury.
5. VLAICU, V. Evaziunea fiscală - aspecte teoretico-juridice. În: *Materialele* Conferinței științifice internaționale „Promovarea drepturilor omului și securității umanitare prin prisma integrării europene", USEM, Chișinău, 2013.

Recomandat
***Vlad VLAICU,** dr., conf. univ.*

EXECUTAREA SILITĂ A OBLIGAŢIEI VAMALE – ASPECT COMPARATIV

Mariana DĂNILĂ

CZU: 349:339.543(478) marina.danila2018@gmail.com

At the current stage, it becomes more and more obvious the need for an adequate legal framework in the researched field which is consistent with the reality of law. Forced execution of customs obligation accomplishes one of the fundamental purposes of the accumulation of revenues in the national public budget and, respectively, the social-economic development of the country, forming a favorable framework for carrying out all customs operations.

Through this research, we intent to discover the importance and the content of forced execution of customs obligation, the effects of voluntary non-compliance, the imperative requirements of law, the ways to achievement of forced execution of customs obligation regarding legal and natural persons.

Actualitatea temei este determinată de procesele de transformare, prin care trece sistemul vamal al Republicii Moldova, de procesul de perfecționare a activității organelor vamale conform standardelor și celor mai bune practici internaționale, în scopul aplicării aspectelor juridice cu privire la neexecutarea obligațiilor vamale sau executarea necorespunzătoare, analizei procedurii juridice de angajare a răspunderii ca urmare a neexecutării obligațiilor vamale.

Studiul respectiv denotă importanța și conținutul executării silite a obligației vamale, efectele neconformării voluntare cerințelor imperative ale legii, modalitățile executării silite, totodată aspectele executării silite în cazul persoanelor juridice și al celor fizice. Foarte relevante sunt și concluziile de ordin teoretico-practic formulate în lucrare, contribuind la elaborarea unei doctrine mai ample în problemele vizate, la perfecționarea legislației în vigoare a Republicii Moldova.

Tematica cercetării impune preponderent reliefarea acelor modalități prin care se poate atinge realizarea scopului primordial al acestei instituții, și anume: acumularea în bugetul public național a sumei tuturor plăților restante datorate de către plătitorii vamali. Particularitățile, dar și baza conceptuală în tematica studiată minuțios, nu pot exista de sine stătător, aceastea sunt strâns analizate prin reglementările naționale din domeniul dreptului fiscal. Astfel, putem afirma despre complexitatea activității organelor vamale, care se manifestă, în special, prin funcțiile atribuite acestora ce sunt exercitate atât în mod independent, cât și în strânsă cooperare cu alte organe statale, ca, de exemplu, executorul judecătoresc, organul fiscal.

Importanța teoretică a cercetării se reflectă în următoarele aspecte: analiza științifică a instituției executării silite a obligației vamale, a fundamentelor teoretice și

pragmatice autohtone privind procesul executării silite a obligației vamale; exemplificarea formelor executării silite a obligației vamale înaintate în doctrină și aplicate în practică; evidențierea elementelor definitorii ale executării silite a obligației vamale pentru persoanele fizice și juridice, luându-se în considerare nivelul de implementare a sistemelor informaționale actuale în domeniul studiat; modificările operate în noul Cod vamal. Conceptele formulate, concluziile elaborate, precum și formele de realizare a executării silite a obligației vamale vor avea drept finalitate simplificarea procesului de modificare și completare a cadrului legal care reglementează activitatea organelor vamale.

Valoarea aplicativă a lucrării este determinată de faptul că rezultatele cercetărilor sunt orientate spre îmbunătățirea cadrului juridic-normativ ce vizează procedura executării silite a obligației vamale, precum și spre evoluția întregului mecanism de reglementare juridică a executării silite a obligației vamale. Propunerile și sugestiile teoretico-practice expuse în lucrare pot fi utilizate în calitate de sursă la elaborarea recomandărilor metodico-didactice, la predarea cursurilor speciale în instituțiile de învățământ superior la disciplina „Drept vamal", precum și în cele care pregătesc funcționari publici, în special lucrători vamali. În consecință, unele propuneri de ajustare a legii pot fi utile pentru dezvoltarea legislației vamale naționale, în general, și a prevederilor ce determină procedura de realizare a executării silite a obligației vamale, în special.

Tematica cercetării este determinată, în mare măsură, de faptul că până în prezent domeniul obligației vamale nu a fost supus unui studiu de amploare, care ar evidenția toate aspectele de bază ale procesului de executare silită a obligației vamale, cum ar fi: analiza scopului principal al politicii vamale pentru țara noastră, care ar asigura utilizarea mai eficientă a mecanismelor de control, atât pe teritoriul vamal al statului nostru, cât și în afara lui. Aceasta ar putea implica protecția pieței interne, încurajarea dezvoltării economiei naționale etc.

Scopul general al tezei constă în cercetarea complexă a instituției executării silite a obligației vamale. Un alt obiectiv în cadrul studiului este identificarea cazurilor de imposibilitate a executării creanțelor vamale, perceperea restanțelor din contul altor bunuri ale plătitorilor vamali, analiza comparativă a noilor concepte prezentate în noul Cod vamal: datorie vamală, notificarea datoriei vamale, rambursarea și remiterea datoriei vamale etc. Într-o altă ordine de idei, studiul are drept scop informarea eficientă și corectă a debitorului despre importanța cunoașterii drepturilor și obligațiilor aplicate la modalitățile de executare silită, a consecințelor și efectelor neexecutării obligațiilor vamale.

Este important de a sublinia faptul că analiza actelor de procedură prezintă un caracter de o amplă aplicabilitate. Așa noțiuni ce țin de dreptul la acțiune, competență, exercitarea în timp a drepturilor apărute ca urmare a diferitor raporturi juridice, neexercitarea conformă și la timp a obligațiilor, configurarea practică a participării debitorului și/ sau creditorului la anumite acțiuni de constatare a unor fapte juridice, se explică, în fond, prin săvârșirea unor diverse și multiple acte de procedură.

Caracterul novator al studiului este determinat în primul rând de scopul și directivele multiaspectuale ale temei de cercetare în domeniul executării obligației vamale, în special al executării silite a obligației vamale, precum și de metodologia cercetării, folosind metode de deducție, metode comparate, metode de cercetare științifice, prin care vor fi atinse scopurile propuse.

Suportul doctrinar ce a stat la temelia concluziilor și constatărilor, formulate în teză, are un loc aparte, stabilind evoluția procedurii executării silite a obligației vamale asupra activității execuționale. Recurgând la o apreciere obiectivă a surselor în domeniul respectiv, putem evidenția că atât doctrina națională, cât și în cea străină, nu sunt suficiente studii care ar trata în mod complex această temă, mai ales în plan comparativ. Prin efortul pe care l-am depus în cadrul cercetării temei, am reușit să elucidăm, pentru unele aspecte ce țin de instituția executării obligației vamale și de cea a executării silite a obligației vamale, un vid creat în literatura de specialitate autohtonă. Totuși, dacă e să recurgem la o analiză comparativă cu doctrina străină, atunci vom stabili că un loc aparte îi revine doctrinei autohtone și celei române, care dețin surse mai detaliate la tema dată.

Prin realizarea obiectivelor cercetării și constatarea numeroaselor fapte, enumerate anterior, putem accentua și contribuția importantă la facilitarea procesului de executare silită. Dacă e să evaluam importanța acestei lucrări, atunci putem sublinia că caracterul analitic, comparativ, evolutiv și aplicativ sporește garantarea executării obligației vamale.

Actualul sistem de gestiune a executării silite nu poate garanta conformitatea și eficacitatea procesului de executare silită a obligației vamale, a taxelor și a altor plăți în buget, dar se întreprind anumite măsuri legale în scopul asigurării eficiente a acesteia, inclusiv prin emiterea actelor de procedură, care se prezintă ca un garant în executarea obligațiilor vamale apărute.

În concluzie, putem menționa că procedura executării silite a obligației vamale este una dintre cele mai importante proceduri de disciplinare a conduitei plătitorului vamal și a altor subiecte implicate. Drept urmare, acest fapt se va extinde, cu certitudine, și asupra culturii juridice a participanților la efectuarea executării silite a obligației vamale, determinându-i să-și exercite cu bună credință drepturile și obligațiile.

Recomandat
***Pavel ȚURCAN**, dr., conf. univ.*

TIPURILE DE ÎNCĂLCĂRI FISCALE ŞI RĂSPUNDEREA PENTRU ELE

Ana ȚURCAN

CZU: 343.359.2(478)

The study of the types of tax violations and the liability for them is especially important in a society that relies on compliance with laws and the correct functioning of the tax system. The study of legal liability brings clarity about the sanctions applied to those who break the law and can help increase the level of tax compliance, and identifying the types of tax violations allows the authorities to develop effective prevention and combat strategies.

Studiul temei referitor la tipurile de încălcări fiscale și răspunderea pentru ele pune accent pe cunoașterea responsabilității legale asociate cu încălcările fiscale pentru a asigura o justiție fiscală adecvată, a identifica deficiențele în legislație, astfel contribuind la eficientizarea sistemului fiscal.

Conceptul de încălcare fiscală se referă la orice acțiune sau omisiune, deliberată sau neglijentă, care încalcă prevederile legale din domeniul fiscal și care duce la prejudicierea drepturilor și intereselor fiscale ale statului și ale contribuabililor corecți, pe când conceptul de răspundere juridică se referă la obligația persoanei sau a entității de a suporta consecințele juridice ale acțiunilor sale, inclusiv obligația de a se conforma cu prevederile legislației fiscale [1].

Codul fiscal, în articolul 231, definește tragerea la răspundere pentru încălcarea fiscală ca „aplicarea de către SFS, în condițiile prevăzute de legislația fiscală, a unor sancțiuni față de persoanele care au săvârșit încălcări fiscale”.

Subiecții răspunderii pentru încălcarea legislației fiscale sunt, pe de o parte, contribuabilii, care pot fi atât persoane fizice, cât și juridice și, pe de altă parte, Serviciul Fiscal de Stat. Acesta din urmă este superior, fiind o instituție publică cu atribuții de control și sancționare a contribuabililor [2].

Temeiul pentru tragerea la răspundere este propriu-zis încălcarea fiscală. Condițiile generale de tragere la răspundere pentru încălcarea fiscală conform art.233 CF includ: există o încălcare fiscală; persoana sau entitatea este dovedită ca vinovată de încălcare; paguba adusă bugetului de stat; acțiunile de control și depistare a încălcărilor trebuie confirmate documentar.

În Republica Moldova sancțiunile pentru încălcări fiscale sunt următoarele:

avertizarea – este o formă de răspundere pentru încălcările fiscale nesemnificative, dar este mai mult o măsură preventivă decât una punitivă, având rolul informativ;

amenda – este cea mai frecventă sancțiune fiscală, care reprezintă o plată obligatorie, în formă pecuniară impusă persoanelor fizice sau juridice care au încălcat legislația fiscală;

penalitatea fiscală/marja de întârziere – o sumă de bani care trebuie plătită în plus față de obligațiile fiscale existente, în cazul în care acestea nu au fost stinse în termenele stabilite de lege [3].

În cazul în care, în urma depistării unor încălcări fiscale, a fost stabilită ca sancțiune amenda și alte obligații fiscale, persoana sau entitatea în cauză trebuie să le îndeplinească pe toate [4].

Sancțiunea fiscală poate fi anulată total sau parțial, chiar și după ce a fost impusă, dacă sunt prezentate dovezi care să ateste că toate acțiunile sau inacțiunile au fost legale, sau că unele acțiuni sau inacțiuni considerate înainte ca fiind ilegale sunt în fapt legale. Contribuabilii pot beneficia de reducerea cu 50% din suma amenzii aplicate, dar numai în cazul în care se îndeplinesc condițiile prevăzute de Codul fiscal. Dacă nu apar obligații suplimentare față de buget, amenda pentru nerespectarea modului de întocmire și prezentare a dării de seamă fiscale nu se aplică, iar în cazul în care contribuabilul a acționat conform soluției fiscale individuale anticipate emise în adresa sa, impozitele, taxele și penalitățile nu se recalculează, iar sancțiunea fiscală nu se aplică sau, dacă a fost deja aplicată, se anulează în întregime [5].

Codul fiscal prevede următoarele încălcări fiscale, pentru care sancțiunea este amenda:

- Împiedicarea activității SFS prin orice acțiune sau omisiune care împiedică/încetinește activitatea.
- Neutilizarea echipamentelor de casă și de control sau utilizarea acestora în mod necorespunzător.
- Nerespectarea reglementărilor din domeniul transporturilor auto de călători, neeliberarea biletelor de călătorie: orice activitate trebuie să fie documentată corespunzător.
- Neprezentarea informației despre sediu sau a oricărei modificări a acestuia către autoritățile fiscale.
- Nerespectarea regulilor de evidență a contribuabililor la deschiderea, modificarea sau închiderea conturilor, destinate tranzacțiilor cu monedă electronică.
- Nerespectarea regulilor de ținere a contabilității și a evidenței în scopuri fiscale.
- Nerespectarea modului de întocmire, de prezentare a dării de seamă fiscale și a facturii fiscale.
- Încălcarea modului de prezentare de către rezidenții parcurilor pentru tehnologia informației a datelor ce țin de efectuarea plăților salariale (paradisul fiscal).
- Încălcarea de către bănci/societăți de plată a modului de decontare a tranzacțiilor financiare.
- Lipsa Timbrelor de acciz și nerespectarea regulilor de comercializare a țigaretelor.
- Nerespectarea regulilor de executare silită a obligației fiscale.
- Ruperea sau deteriorarea sigiliului ce pune în pericol securitatea bunurilor.

– Încălcarea obligației de transferare a plăților încasate de către executorii judecătorești care sunt responsabili de colectarea restanței și transferarea în termenele potrivite la bugetul de stat [5].

Analiza practicii judiciare în domeniul încălcărilor fiscale poate fi utilă pentru a înțelege cum sunt tratate astfel de cazuri de către instanțele de judecată și cum sunt interpretate legile fiscale. În acest sens a fost analizat studiul de caz privind examinarea contestării ordonanței judecătorești de încasare a obligațiilor față de buget.

În 2013, Judecătoria Bălți a emis o ordonanță judecătorească prin care s-a dispus încasarea restanței de la debitorul SRL „X" în favoarea creditorului Inspectoratul Fiscal de Stat (IFS) mun. Bălți. Această sumă a fost constituită din impozite, amenzi și penalități. La 12.2022, administratorul SRL „X" a depus obiecții împotriva ordonanței judecătorești, nesemnându-se de acord cu penalitățile calculate. Prin încheierea Judecătoriei Bălți din 12.2022, obiecțiile depuse au fost respinse, iar la 01.2023 recurentul a contestat încheierea primei instanțe și a solicitat casarea acesteia, motivând recursul, prin faptul că între 02.2016 și 10.2022 a executat o pedeapsă în penitenciar. Judecătoria nu a susținut argumentele, deoarece se refereau la o perioadă ulterioară emiterii ordonanței și nu erau relevante în examinarea cauzei, iar Încheierea Judecătoriei Bălți din 12.2022, în cauza civilă inițiată de IFS mun. Bălți, privind eliberarea ordonanței judecătorești referitoare la încasarea restanțelor de la debitorul SRL „X", a rămas în vigoare [6].

Analiza studiului de caz concret privind încălcarea fiscală oferă exemple reale și relevante care ilustrează modul în care teoria/legislația se aplică în practică, contribuind astfel la dezvoltarea cunoștințelor și abilităților din domeniu. Studiul de caz (2) este bazat pe încălcarea fiscală, reglementată de art.260 CF, privind prezentarea informațiilor neautentice în declarațiile fiscale.

Astfel, în anul 2018 a fost supusă controlului prin verificare totală entitatea ICS "X" SRL. Potrivit controlului efectuat, s-a depistat că în anii analizați darea de seamă IALS14 conținea informație neautentică, și anume s-a depistat: declararea codului fiscal eronat al persoanei fizice ce a avut venituri impozabile, parțial nu a fost declarat *venitul impozabil îndreptat spre achitare al persoanelor fizice* și, respectiv, impozitul pe venit reținut (FOL și LIV). De asemenea, în urma controlului fiscal s-a depistat că declarațiile privind TVA pentru perioadele fiscale 2014-2015 au fost prezentate greșit, la completarea cărora s-a ales „livrări scutite de plata la buget a TVA", pe când livrările erau impozitate pe principii generale și, în continuare, TVA12 a fost completat greșit prin micșorarea neîntemeiată a livrărilor scutite de TVA. Aceste livrări au fost completate ca livrări la cota 0. De asemenea, din cauză că nu s-a calculat prorata (art.102 CF) față de TVA, s-a majorat TVA aferent decontărilor cu bugetul. Această încălcare a dus la majorarea TVA deductibil.

Aceste încălcări sunt prevăzute de art.260 alin.(1) din Codul fiscal, care prevede răspunderea contribuabilului prin amendă cuprinsă între 500 și 1000 de lei per fiecare dare de seamă fiscală, însă nu mai mult de 10000 de lei pentru toate declarațiile fiscale. Cu toate astea, art.234 alin.(11) CF prevede că amenda specificată mai sus nu se

aplică dacă încălcările fiscale specificate nu denotă obligații suplimentare față de buget, situație în care și era entitatea analizată. Astfel, nu au fost calculate amenzi pentru informația declarată neautentic.

Pentru a preveni și combate eficient încălcările fiscale, este necesară o legislație clară și coerentă, precum și mecanisme de control și supraveghere eficiente. De asemenea, în acest sens poate fi eficientă și dezvoltarea următoarelor aspecte-recomandări:

- Integrarea în curriculumul școlar a educației fiscale, programe și materiale educaționale pe înțelesul fiecăruia, seminare gratuite, campanii de conștientizare a importanței conformării fiscale.
- Simplificarea legislației fiscale prin: eliminarea prevederilor contradictorii, consolidarea legilor, reducerea excepțiilor și derogărilor, simplificarea procedurilor de conformare, consultarea publică.
- Acces la resurse informaționale gratuite și fără necesitatea de înregistrare sau abonare.
- Colaborare între profesioniști contabili și consultanți fiscali, precum și promovarea utilizării platformei e-factura și semnarea electronică a documentelor contabile și administrative.
- Monitorizarea și aplicarea legislației fiscale pentru a descuraja încălcările fiscale intenționate: include controale fiscale la inițierea activității și peste un anumit interval, pentru evitarea neconformității fiscale îndelungate și aprecierea riscurilor de încălcări posibile.
- Autoritățile fiscale ar putea să facă publice toate rezultatele/deciziile privind controalele fiscale particulare, cu respectarea confidențialității și a normelor privind protecția datelor personale.

Referințe:

1. CUZNEȚOV, A. ș.a. *Dreptul afacerilor*. Chișinău: CEP USM, 2013. 425 p.
2. GULEA, L. Dreptul fiscal și impactul fiscal pe teritoriul Republicii Moldova. În: *Legea și Viața,* 2017, nr.8, p.8-13.
3. ARMEANIC, A. ș.a. *Drept fiscal,* Chișinău: Museum, 2001, p.191-193.
4. VLAICU, V. ș.a. Drept fiscal: Suport de curs la disciplina „Drept Fiscal”. Chișinău: CEP USM, 2014. 300 p. ISBN 978-9975-71-523-2
5. Codul fiscal al Republicii Moldova, nr.1163 din 24.04.1997. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova,* 1997, nr.62, art.522.
6. Portalul național al instanțelor de judecată https://instante.justice.md/ro/hotaririle-instantei [Accesat: 04.04.2023].

Recomandat
***Vlad VLAICU**, dr., conf. univ.*

FINANŢELE PUBLICE – PARTE A SISTEMULUI BUGETAR

Gabriela VRABIE

CZU: 347.73:336.1(478) gabrielly.vrabie@gmail.com

The master thesis chosen studies Public finances of Moldova Republic, including the history of public finance as the base of concept development during the whole time. For sure, the Public Finance subject is worth a special focus since straight development or sub-development can help growing or shrinking a country's economy. Concluding, more resources should be allocated into this topic.

Existența conceptului de finanțe a fost rezultatul necondițional al diverselor procese istorice complexe, determinate cu siguranță de evoluția și dezvoltarea vieții sociale a omului, rezultând cu apariția comunităților umane, apariția proprietăților, dezvoltarea relației marfă-bani, precum și de necesitatea fundamentală a statului de a deține careva resurse pentru indeplinirea funcțiilor și obiectivelor sale.

Statul este un organ al suprastructurii societății și pentru a putea satisface nevoile publice are nevoie de resurse bănești. Constituirea si repartizarea fondurilor bănești necesare statului se realizează prin intermediul unor procese financiare care antrenează fluxuri bănești catre stat și de la stat. Se generează anumite raporturi, anumite relații între persoanele fizice, agenți economici, instituții publice, pe de o parte, si stat, pe de altă parte.

Finanțe publice merită o atenție deosebită, întrucât dezvoltarea sau stagnarea acestora, poate duce direct la evoluția sau declinul economic al unui stat, ceea ce denotă că în direcția aceasta ar trebui să fie alocate mai multe resurse. În prezent, noțiunea de finanțe reprezintă instrumentul prin care statul și restul instituțiilor publice asigură fondurile financiare și economice necesare pentru dezvoltarea economiei naționale. Într-o primă etapă a cercetării, s-a efectuat o informare generală (preliminară), printr-o analiză primară a finanțelor publice. În cadrul studiului s-a efectuat o serie de analize, care au evidențiat modul în care finanțele publice influențează direct sistemul bugetar, astfel având o influență directă asupra fiecărui cetățean.

În linii generale, privitor la Republica Moldova, principalele funcții sunt cea de control și repartiție, deși există un șir de funcții care de asemenea își lasă amprenta asupra echilibrului și spațiului economic. Fiecare dintre cele care au fost enumerate își are rolul sau și nu putem să dăm prioritate unei anumite funcții, din considerentul că fiecare funcție își îndeplinește scopul, fiind în tandem cu alte funcții, astfel sistemul funcționând la cele mai înalte niveluri. Din punctul meu de vedere, Republica Moldova ar putea prelua careva funcții, spre exemplu, din cele prevăzute în țările din Occident pentru a-și spori și îmbunătăți activitatea financiară.

Obiectivele cercetării vin să realizeze scopul propus și se cuantifică în următoarele idei:

- Analiza conceptuală a noțiunii de finanțe publice.
- Importanța exercitării corecte și coerențe a funcțiilor finanțelor publice într-un stat în curs de dezvoltare.
- Caracteristica atribuțiilor conceptelor finanțelor publice elucidate de către reprezentanți.
- Expunerea teoriilor și conceptelor aferente finanțelor publice.
- Identificarea și analiza aspectelor teoretice și practice ale Strategiilor de Dezvoltare Economică.
- Importanța existenței fondurilor de urgență și gestionarea corectă a situaților neprevăzute.
- Studierea aspectele teoretice și juridice ale finanțelor publice din Republica Moldova, prin prisma legilor Parlamentului, Hotărârilor de Guvern, ordinelor Ministerului Finanțelor etc.

Cercetarea realizată a permis enunțarea următoarelor concluzii:

– Utilizarea fondurilor întreprinderilor și instituțiilor publice trebuie să asigure realizarea obiectivelor de interes public și acestea nu pot fi folosite în interes particular sau în alte scopuri decât cele prevăzute de lege.

– Împrumuturile externe reprezintă o acțiune indispensabilă pentru un stat în curs de dezvoltare. Prin urmare, este important ca utilizarea creditului public să fie bazată pe principii de responsabilitate fiscală și utilizare eficientă a resurselor, pentru a asigura că împrumuturile sunt utilizate în mod corespunzător și contribuie la dezvoltarea durabilă și echilibrată a economiei naționale.

– Conceptul clasic a fost enunțat de către fondatorul Adam Smith, care consideră că statul are drept datorie de bază de a apăra proprietatea, liniștea politică, ordinea socială și, firește, interesele naționale. Singura formă de organizare a vieții economice trebuie să fie libera concurență. Cu alte cuvinte, viața economică se desfășoară în conformitate cu principiul *laisser faire, laisser passer.*

– Potrivit conceptului neokeynesist, primul lucru pe care trebuie să-l întreprindă statul pentru a depăși aspectele negative ale economiei capitaliste și a rezolva problema șomajului constă în stimularea investițiilor prin micșorarea ratei dobânzii, sporirea cantității de bani în circulație și creșterea investițiilor publice.

– În ce privește Republica Moldova, după proclamarea independenței tânărul stat a mers pe calea de a elimina în totalitate efectele principiului centralismului democratic (caracteristic fostului stat URSS), respectiv a purces la implementarea unui model economic nou, bazat pe principiile economiei de piață. Totodată, prin prisma concepțiilor enunțate *supra,* după noi, la etapa actuală în Republica Moldova predomină concepțiile neokeynesiste.

– Strategia de dezvoltare a menagementului finațelor publice 2023-2030 este un document strategic care va contribui la dezvoltarea sistemului de menagement

al finanțelor publice, care va încadra cadrul existent strategic specific componentelor menagementului finanțelor publice care va contribui la continuitatea reformelor care au fost inițiate în ultima perioadă. Principalul obiectiv al Strategiei îl reprezintă sporirea eficientă și transparentă a finanțelor publice, pentru a contribui la îndeplinirea criteriilor și obiectivelor fundamentale pentru aderarea la UE.

– După recesiunea economică provocată de pandemia COVID, economia Republicii Moldova nu a reușit să-și ia avânt, confruntându-se cu noi provocări în anul 2022. Criza energetică, inflația galopantă, războiul din țara vecină și conjunctura externă complicată reprezintă multitudinea de factori care au încetinit evoluția economiei naționale. Totodată, creșterea excesivă a prețurilor, în special a celor la resurse energetice, a provocat un efect în lanț al creșterii prețurilor în toate domeniile, generând noi provocări pentru guvernare și mediul de afaceri, fiind amplificată și o inflație prognozată la nivel de 34,6% spre sfârșitul anului 2022.

În urma analizei făcute în cadrul tezei temei de master ,,Finanțele Publice – parte a sistemului bugetar" ajugem la concluzia că finanțele publice reprezintă un domeniu de o importanță deosebită, fiind un domeniu complex și care inevitabil are atribuții colosale în cadrul sistemului economic al R.Moldova.

În final, remarcăm faptul că politica fiscală promovată în Republica Moldova este una mai puțin favorabilă pentru cetățenii țării, ci mai degrabă în defavoarea agenților economici și a populației, ceea ce duce la o dezvoltare nu prea pronunțată a economiei țării. Concluzionând în general asupra studiului, conchidem că la etapa actuală în Republica Moldova predomină concepțiile neokeynesiste, care reflectă implicarea majoră a statului în viața economică, pe când, după noi, pentru o dezvoltare cât mai eficientă și obținerea unor rezultate remarcabile în sectorul economic ar fi utilă schimbarea periodică (o dată la 5-7 ani) a viziunilor statului, luând drept bază concepțiile postmoderne care urmează a fi puse în practică pentru o dezvoltare cât mai sigură. Deci, propunem trecerea de la neokeynesism la neoliberalism și nu invers.

Bibliografie:

1. Constituția Republicii Moldova. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1994, nr.1.
2. Codul fiscal al Republicii Moldova nr.1163-XIII din 24.04.1997. Republicat în *Monitoriul Oficial al Republicii Moldova*, Ediție specială din 25.05.2005.
3. Legea cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală, nr.1585 din 27.02.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.38-39 .
4. Legea privind sistemul public de pensii, nr.156 din 14.10.1998. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 1998, nr.111.
5. Legea privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător nr.131 din 08.06.2012. În: *Monitorul Oficial al Republicii Moldova*, 2012, nr.181-184.
6. GRINCU, O. Evoluția finanțelor publice până la epoca modernă, https://ibn.idsi.md/sites/default/files/imag_file/120125.Evolutia%20finantelor%20publice%20pina%20la%20epoca%20moderna.pdf

7. COBZARI, L., CHIOSEA, T., TIURICOV, C., SUVOROVA, Iu. *Финансы предприятия.* Chișinău: ASEM, 2007, p.45.
8. TELEVCA, O. Evoluția istorică a finanțelor publice de la origini până la Unirea Principatelor. În: *Studia Universitatis.* Seria *Științe sociale,* 2009, nr.3(23), p.69-76.
9. SECRIERU, A. *Finanțele publice*. *Instrumente și mecanisme financiare de intervenție guvernamentale.* Chișinău: Epigraf, p.8-9.
10. TRUSEVICI, A., POSTOLACHE, V. *Finante publice*. Universitatea ,,Aleccu Russo” din Bălți, p.6.

Recomandat
Olev TELEVCA, *dr., conf. univ.*

CUPRINS

DREPT

Maria DIACONU

RENUNŢAREA LA ÎNVINUIRE ŞI MODIFICAREA ÎNVINUIRII ÎN ŞEDINŢA DE JUDECATĂ....3

Victoria COLESNIC

OBLIGAŢIILE POZITIVE ALE STATULUI ÎN CAZURILE DE VIOLENŢĂ ÎN FAMILIE....6

Daniela STURZA

BĂNUIALA REZONABILĂ ÎN PROCESUL PENAL....10

Adelina FEDIȘIN

PROTECŢIA DATELOR CU CARACTER PERSONAL ÎN CADRUL INSTANŢELOR DE JUDECATĂ....13

Mihail PREPELIȚĂ

PARTICULARITĂŢILE EXCLUDERII PROBELOR ÎN PROCESUL PENAL....16

Mariana RUSU

PARTICULARITĂŢILE PROCESUALE ÎN CADRUL URMĂRIRII PENALE A INFRACŢIUNILOR DE SPĂLARE DE BANI PRIN INTERMEDIUL CRIPTOVALUTELOR....19

Andriana GUZUN

DREPTUL ACUZATULUI DE A NU SE AUTOINCRIMINA....22

Iulia GHEȚIVU

ACTIVITATEA DE INVESTIGARE INDEPENDENTĂ A AVOCATULUI ÎN PROCESUL PENAL....26

Tatiana SCOBIOLA

PARTICULARITĂŢILE GARANTĂRII DREPTULUI LA VIAŢA PRIVATĂ DIN PERSPECTIVA EXERCITĂRII ASISTENŢEI JURIDICE....29

Gheorghe RUSU

REALIZAREA CONCEPTULUI FAVOR DEFENSIONIS ÎN PROCESUL PENAL AL REPUBLICII MOLDOVA....34

Cristian BABIN

SUSPENDAREA EXECUTĂRII ACTELOR ADMINISTRATIVE INDIVIDUALE CONTESTATE 37

Ana BUZU

PROCEDURA DE EXAMINARE A APELULUI ÎN CONTENCIOSUL ADMINISTRATIV 40

Cristina CERESĂU

SPECIFICUL EXAMINĂRII ÎN FAŢA INSTANŢEI DE JUDECATĂ A CAUZELOR PRIVIND ÎNAPOIEREA COPILULUI ÎN BAZA CONVENŢIEI DE LA HAGA DIN 1980 (PROBLEME ŞI PERSPECTIVE) 43

Diamanta IOXA

PARTICULARITĂŢILE PROCEDURII ÎNCUVIINŢĂRII ADOPŢIEI NAŢIONALE 46

Maria GOGU

MODUL DE STABILIRE A DIFERENŢEI SUBSTANŢIALE ŞI CONFISCAREA AVERII CU CARACTER NEJUSTIFICAT 50

Igor SÎNGEREAN

PROCEDURA DE URMĂRIRE A PATRIMONIULUI ÎN CADRUL EXECUTĂRII SILITE 53

Daniela STRATULAT

ROLUL ADMINISTRATORULUI INSOLVABILITĂŢII ŞI AL INSTANŢEI DE JUDECATĂ ÎN PROCEDURA DE VOTARE, CONFIRMARE ŞI REALIZARE A PLANULUI PROCEDURII DE RESTRUCTURARE 56

Cristian COLIBABA

NATURA JURIDICĂ A EVALUĂRII EXTRAORDINARE A JUDECĂTORILOR ÎN REPUBLICA MOLDOVA 59

Valeria BÎRCA

PARTICULARITĂŢILE EXCLUDERII PROBELOR LA FAZA DE URMĂRIRE PENALĂ 62

Olga CEBAN

ÎNCETAREA PROCESULUI PENAL ÎN FAZA DE JUDECARE A CAUZEI PENALE 66

Valeria RADUCAN

ACŢIUNEA CIVILĂ ÎN PROCESUL PENAL 69

Domnica CHEPTENE

INTERPRETAREA, FIXAREA ŞI RIDICAREA URMELOR LA LOCUL DEPISTĂRII LOR 72

Igor SOROCEANU

AMENINŢĂRILE LA ADRESA SECURITĂŢII NAŢIONALE A REPUBLICII MOLDOVA GENERATE ÎN FINAL DE COMITEREA INFRACŢIUNILOR DE RĂZBOI....75

Cristina ROŞIOR

RESPONSABILITATEA DE A PROTEJA 78

Victoria COCIERU

ÎNCĂLCAREA DREPTULUI DE AUTOR ŞI A DREPTURILOR CONEXE 81

Ion CONDREA

INFRACŢIUNI CONTRA CONFIDENŢIALITĂŢII ŞI INTEGRITĂŢII DATELOR ŞI SISTEMELOR INFORMATICE: ANALIZĂ DE DREPT PENAL....84

Irina JITARU

RĂSPUNDEREA PENALĂ PENTRU INFRACŢIUNEA DE GENOCID 87

Victoria VITU

CRIMINALITATEA LATENTĂ ŞI VICTIMIZAREA POPULAŢIEI....90

Victor MOŞNEAG

STATUTUL JURIDIC AL REFUGIATULUI ÎN DREPTUL INTERNAŢIONAL....93

Adrialina COPACI

PERSONALITATEA CRIMINALULUI FEMEIE 97

Veronica POZNEACOVA

MECANISMUL NAŢIONAL DE PREVENIRE A TORTURII: PREVENŢIE, REACŢIE ŞI IMPACTUL ASUPRA ECHITĂŢII SOCIALE 100

Nicoleta RUSU

ROLUL ŞI IMPORTANŢA ASOCIAŢIEI DE PROPRIETARI DIN CONDOMINIU: ANALIZA CADRULUI LEGAL ŞI ASPECTE DE ADMINISTRARE EFICIENTĂ 105

Aurelia LUPU
PROCEDURA SPECIALĂ PRIVIND ÎNAPOIEREA COPILULUI ŞI EXERCITAREA DREPTULUI DE VIZITARE A COPILULUI 108

Denislam MAŞAEV
ADMISIBILITATEA ACŢIUNII ÎN CONTENCIOS ADMINISTRATIV 111

Nicoleta BUDURIN
ASIGURAREA ACŢIUNII CIVILE: ÎNTRE REALITĂŢI ŞI PERSPECTIVE 114

Valeria GORDATI
НОТАРИАЛЬНОЕ НАСЛЕДСТВЕННОЕ ПРОИЗВОДСТВО 117

Marinela JENTIMIR
TRAFICUL DE INFLUENŢĂ 120

Alina TAMAZLÎCARU
ETAPELE ACTIVITĂŢII INFRACŢIONALE ÎN CAZUL INFRACŢIUNII PREVĂZUTE LA ART.171 CP RM: ASPECTE TEORETICE ŞI PRACTICE.....124

Andrian ŞARGU
INFRACŢIUNEA PRIVIND CORUPEREA ALEGĂTORILOR (Art.181[1] CP RM).....128

Tatiana ROGAC
PARTICULARITĂŢILE MUNCII NEREMUNERATE ÎN FOLOSUL COMUNITĂŢII APLICATE SUBIECŢILOR PROBAŢIUNII 132

Loredana CARABEŢ
MODUL DE OPERARE ŞI TIPOLOGIA CRIMINALILOR ÎN SERIE 136

Olga MAZUR
VICTIMA INFRACŢIUNII.....139

Ghenia BOLDESCU
SECURITATEA INTERNAŢIONALĂ A STATELOR CONTEMPORANE....142

Mădălina CEBANU
SUCCESIUNEA TESTAMENTARĂ 145

Natali POPOV
EXERCITAREA DREPTULUI DE AUTOR ŞI A DREPTURILOR CONEXE TRANSMISE PRIN CONTRACTUL DE LICENŢĂ: ÎNTRE LIMITE ŞI LIBERTATE.....149

Ionel BĂCIOI

CONŢINUTUL DIGITAL ŞI VÂNZAREA DE BUNURI DIGITALE ÎN CONTEXTUL COMERŢULUI ELECTRONIC 153

Evelina DESCALUI

EMBRIONUL IN VITRO: SUBIECT SAU OBIECT? DILEME ETICO-JURIDICE 157

Laurenţiu RACU

ANTREPRENORIATUL SOCIAL – ANALIZA REALITĂŢILOR LEGALE.....162

Valeria CONEA

REZOLUŢIUNEA PENTRU NEEXECUTARE ESENŢIALĂ.....166

Adrian CRAINIC

DIMENSIUNEA POLITICO-JURIDICĂ A FORMEI DE GUVERNĂMÂNT ÎN STATELE CONTEMPORANE 169

Adriana OTEAN

E-COMMERCE CONSUMER'S PERSONAL DATA PROTECTION 172

Mihail PITUŞCAN

ASPECTE TEORETICE ŞI PRACTICE PRIVIND LEGEA SOCIETĂŢILOR CU RĂSPUNDERE LIMITATĂ 177

Laurenţia GOREACII

STATUTUL JURIDIC AL ADMINISTRATORULUI PERSOANEI JURIDICE INSOLVABILE.....180

Margarita DURBALĂ

CONSOLIDAREA ACHIZIŢIILOR PUBLICE DURABILE ÎN REPUBLICA MOLDOVA. REGLEMENTARE *VERSUS* APLICARE.....183

Angela LAZARENCO

MECANISME DE PREVENIRE A CORUPŢIEI ÎN PROCESUL ELECTORAL 186

Valentina DONICI

FORMALITĂŢI PROCEDURALE DE EMITERE A ACTELOR ADMINISTRATIVE INDIVIDUALE DE CĂTRE AUTORITĂŢILE PUBLICE.....189

Daniela PLĂMĂDEALĂ

REGLEMENTAREA JURIDICĂ A ACCIZELOR.....192

Ion POPA

REGLEMENTAREA INTERNAŢIONALĂ A DREPTULUI CONFLICTELOR ARMATE 195

Andrei CIGODARI

CONTROLUL ULTERIOR VĂMUIRII ÎN REPUBLICA MOLDOVA: ASPECTE CONCEPTUALE ŞI COMPARATIVE 198

Adriana BALABAN

RĂSPUNDEREA JURIDICĂ PENTRU ÎNCĂLCAREA LEGISLAŢIEI FISCALE: ASPECTE DE DREPT COMPARAT CU STATELE UNITE ALE AMERICII.....202

Mariana DĂNILĂ

EXECUTAREA SILITĂ A OBLIGAŢIEI VAMALE – ASPECT COMPARATIV 206

Ana ŢURCAN

TIPURILE DE ÎNCĂLCĂRI FISCALE ŞI RĂSPUNDEREA PENTRU ELE 209

Gabriela VRABIE

FINANŢELE PUBLICE – PARTE A SISTEMULUI BUGETAR.....213

Analele ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova

Seria „Lucrări studenţeşti”

Ştiinţe juridice

Descrierea CIP a Camerei Naţionale a Cărţii din Republica Moldova

Analele Ştiinţifice ale Universităţii de Stat din Moldova / Universitatea de Stat din Moldova, HR Excellence in Research ; colegiul de redacţie: Georgeta Stepanov (redactor-şef) [et al.]. – 2021 – . – Chişinău : Editura USM, [2024] – . – (Seria „Lucrări studenţeşti”, ISBN 978-9975-158-38-1). – ISBN 978-9975-62-669-9.

Cerinţe de sistem: PDF Reader.

Ştiinţe juridice. – [2024]. – 222 p. – Texte : lb. rom., rusă. – Rez.: lb. engl., fr. – Referinţe bibliogr. la sfârşitul art. – ISBN 978-9975-62-672-9 (PDF).

34:378.4(478-25)=135.1=161.1
A 48

Bun de tipar *13.12.2023*. Formatul *70×100 1/12*.
Coli de tipar *18,6*. Comanda *3sp*.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al. Mateevici, 60, Chişinău, MD 2009
e-mail: cep1usm@mail.ru, usmcep@mail.ru